

Yrittäjien sosiaaliturva 2004
-työryhmän raportti

KUVAILULEHTI

Julkaisija Sosiaali- ja terveysministeriö	Julkaisun päivämäärä 9.8.2005
Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri) Yrittäjien sosiaaliturvaa selvittävä työryhmä 2004 Puheenjohtaja Tarmo Pukkila, STM Sihteerit Carin Lindqvist-Virtanen, STM Anneli Sollo, STM	Julkaisun laji Työryhmämuistio
	Toimeksiantaja Sosiaali- ja terveysministeriö
	HARE-numero ja toimielimen asettamispäivä STM115:00/2003 12.12.2003
Julkaisun nimi Yrittäjien sosiaaliturva 2004 - työryhmän raportti	
<p>Tiivistelmä</p> <p>Sosiaali- ja terveysministeriö asetti 12.12.2003 työryhmän selvittämään yrittäjien sosiaaliturvaan liittyviä kehittämistarpeita, joilla voidaan alentaa yrittäjäksi ryhtymisen kynnystä. Työryhmän tuli selvittää poikkeako yrittäjien sosiaaliturva perusteettomasti palkansaajien sosiaaliturvasta siten, että se heikentää yrittäjäksi ryhtymisen halukkuutta. Tällöin tuli ottaa huomioon palkansaajan ja yrittäjän asemaan liittyvät erot ja erityispiirteet sekä sosiaaliturvan rahoitukseen liittyvä tasapuolisuus ja läpinäkyvyys.</p> <p>Työryhmä on laatinut kuvauksen yrittäjien sosiaaliturvasta sekä kokonaisuutena että verrattuna palkansaajan sosiaaliturvaan. Suomessa on perustavoitteena turvata kaikille ansiotyötä tekeville riittävä ja kohtuullinen sosiaaliturva. Yrittäjille on kuitenkin haluttu antaa laajemmat mahdollisuudet itse valita sekä turvansa koostumusta että sen tasoa.</p> <p>Työryhmä arvioi erityisesti esiintyykö yrittäjien sosiaaliturvassa sellaisia ongelmia, jotka voisivat heikentää halukkuutta ryhtyä yrittäjäksi. Laajoja ongelmia ei työryhmän mielestä ole. Suomessa on myös kehitetty yrittäjien lakisääteinen sosiaaliturva kattavammasi kuin esimerkiksi useimmissa Euroopan Unionin jäsenmaissa. Työryhmä esittää kuitenkin parannuksia erityisesti yrittäjien työterveys- huoltoon, sairausvakuutuksen karenssipäivien pituuteen sekä perheenjäsenen työttömyysturvaan. Työryhmä esittää myös muutoksia yrittäjämääritelmään eläkevakuutuksessa ja tapaturmavakuutuksessa.</p> <p>Työryhmä ehdottaa, että yrittäjämääritelmää tarkistettaisiin YEL:ssä ja MYEL:ssä siten, että osakeyhtiössä yrittäjänä pidettäisiin henkilöä joka omistaa yrityksestä yksin vähintään 30 % tai yhdessä perheenjäsenen kanssa vähintään 50 % ja itse vähintään yhden osakkeen. Tässä yhteydessä perheenjäsenenä pidettäisiin myös avopuolisoa, jos avopuolisot asuvat samassa taloudessa (nykyään edellytetään yhteistä lasta). MYEL:ssä tulisi lisäksi vähintään 70 % osakeyhtiön osakkeista tai niiden tuottamasta äänimäärästä olla MYEL:n yrittäjäaseman täyttävien henkilöiden omistuksessa.</p> <p>Työryhmä ehdottaa, että tapaturmavakuutuksessa yrittäjämääritelmä tarkistettaisiin lähemmäksi YEL:n määritelmää siten, että omistusosuuteen rinnastettaisiin äänimäärä, otettaisiin huomioon myös välillinen omistus ja että henkilöyhtiöiden vastuullisia yhtiömiehiä pidettäisiin aina yrittäjinä.</p> <p>Työryhmä ehdottaa, että yrittäjien työterveyshuoltoa uudistetaan siten, että yrittäjällä ja maatalousyrittäjällä, jolle on tehty sopimus ehkäisevän työterveyshuollon järjestämisestä, on mahdollisuus sopia myös sairaanhoidon järjestämisestä osana työterveyshuoltoa 1.1.2006 lukien. Uudistus liittyy sairausvakuutuksen rahoitusuudistukseen. Sen mukaan tästä ehdotuksesta aiheutuvat kustannukset, joiden on arvioitu olevan noin 4 miljoonaa euroa, rahoittaa valtio.</p> <p>Työryhmä ehdottaa, että yrittäjälle suoritetaan sairauspäivärahaa työkyvyttömyyden ajalta sen alkamispäivää ja kolmea sitä seuraavaa arkipäivää lukuun ottamatta. Uudistus koskisi YEL-vakuutettuja yrittäjiä. Uudistuksen arvioidut kustannukset ovat 7,5 miljoonaa euroa. Uudistus rahoitetaan perimällä YEL-vakuutetuilta yrittäjiltä korotettua sairausvakuutuksen työtulovakuutuksen päivärahamaksua. Maksun korotus on 0,25 %-yksikköä.</p> <p>Työryhmä esitti toimeksiantonsa mukaisesti väliraporttina eräitä parannuksia yrittäjien työttömyysturvaan, joilla helpotetaan siirtymistä yrittäjistä palkansaajaksi ja toisinpäin. Ehdotukset on toteutettu 1.1.2005 alusta. Työryhmä esittää lisäksi eräitä parannuksia yrittäjän perheenjäsenen työttömyysturvaan tilanteessa, jossa perheenjäsenen työ yrityksessä on loppunut tuotantos suunnan / tietyn tuotannon lopettamisen (tai toimintojen ulkoistamisen) tai muun vastaavan syyn vuoksi sekä sivutoimisen työn määritelmään.</p> <p>Lisäksi työryhmä on arvioinut YEL:iin ja MYEL :iin liittyviä määritelmiä ja niiden tarkistamistarvetta sekä ehdottaa eräiden muiden yrittäjien sosiaaliturvaan liittyvien etuuksien tarkistamista.</p> <p>Asiasanat: eläketurva, eläkevakuutus, kustannukset, maatalousyrittäjät, perhe-etuudet, rahoitus, sairausvakuutus, sosiaaliturva, tapaturmavakuutus, toimeentuloturva, työttömyysturva, työttömyysvakuutus, työterveyshuolto, yrittäjät, yrittäjyys</p>	

Muut tiedot www.stm.fi			
Sarjan nimi ja numero 'Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistioita 2005:12		ISSN 1237-0606	ISBN 952-00-1762-3(nid.) 952-00-1763-1(PDF)
Kokonaissivumäärä 132	Kieli Suomi	Hinta 17,28 €	Luottamuksellisuus Julkinen
Jakaja Yliopistopaino Kustannus Helsinki University Press PL 4 (Vuorikatu 3 A) 00014 HELSINGIN YLIOPISTO Fax (09) 7010 2374 Puhelin (09) 7010 2363 books@yliopistopaino.fi www.yliopistopaino.fi/kirjamyynti		Kustantaja Sosiaali- ja terveysministeriö	

PRESENTATIONSBLAD

Utgivare Social- och hälsovårdsministeriet	Utgivningsdatum 9.8.2005
Författare (Uppgifter om organet: namn, ordförande, sekreterare)Arbetsgruppen för utredning av företagarnas socialskydd 2004 Ordförande Tarmo Pukkila, SHM Sekreterare Carin Lindqvist-Virtanen, SHM Anneli Sollo, SHM	Typ av publikation Promemoria
	Uppdragsgivare Social- och hälsovårdsministeriet
	Projektnummer och datum för tillsättandet av organet STM115:00/2003 12.12.2003
Publikationens titel Företagarnas socialskydd 2004-arbetsgruppens rapport	
Referat <p>Social- och hälsovårdsministeriet tillsatte 12.12.2003 en arbetsgrupp med uppgift att utreda de utvecklingsbehov inom företagarnas socialskydd, med vilka man kan minska tröskeln att bli företagare. Arbetsgruppen skulle utreda om det i företagarnas socialskydd förekommer sådana obefogade skillnader jämfört med löntagarnas skydd, vilka minskar önskan att bli företagare. Arbetsgruppen skulle då beakta olikheterna i ställning mellan löntagare och företagare, därmed sammanhängande specialdrag, samt rättviseaspekter och transparens inom socialskyddets finansiering.</p> <p>Arbetsgruppen har sammanställt en beskrivning av företagarnas socialskydd som helhet samt i jämförelse med löntagarnas socialskydd. Huvudmålet i Finland är att trygga för alla i förtjänstarbete ett tillräckligt och skäligt socialskydd. Man har ändå önskat ge företagarna en större möjlighet att själv välja sammansättning och nivå på sitt skydd.</p> <p>Arbetsgruppen studerade i synnerhet, om det i företagarnas socialskydd existerar sådana problem, vilka kunde minska önskan att bli företagare. Arbetsgruppen framhåller att större problem inte finns. Företagarnas socialskydd är också i Finland mer omfattande än t.ex. i de flesta av EU:s medlemsstater. Arbetsgruppen föreslår dock förbättringar i synnerhet i företagarnas företagshälsovård, i längden av sjukförsäkringens karenstid samt i familjemedlemmarnas arbetslöshetsskydd. Arbetsgruppen föreslår också en ändring av definitionen på företagare i pensions- och arbetsolycksfallsförsäkringen. Arbetsgruppen föreslår, att definitionen på företagare ändras inom FöPL och LFöPL så, att som företagare skulle i ett aktiebolag anses en person, som äger ensam minst 30 % av företaget eller alternativt tillsammans med familjemedlemmar minst 50% och själv minst 1 aktie. Härvid skulle som familjemedlem ses även en sambo, som bor i samma hushåll (enligt nuvarande lag föutsätts ett gemensamt barn). I LFöPL skall dessutom minst 70% av aktierna eller det röstetal de ger vara i ägo av personer som själva uppfyller LFöPL-definitionen på företagare.</p> <p>Arbetsgruppen föreslår, att företagardefinitionen i arbetsolycksfallsförsäkringen justeras närmare definitionen i FöPL på så sätt, att röstetal jämföras med aktieinnehav, även indirekt ägande beaktas och att ansvariga bolagsmän i personbolag alltid anses vara företagare.</p> <p>Arbetsgruppen föreslår, att företagarnas företagshälsovård förnyas så, att en företagare och lantbruksföretagare som har avtal om förebyggande företagshälsovård, kan avtala om att ordna sjukvård som en del av företagshälsovården fr.o.m. 1.1.2006. Reformen sammanhänger med sjukförsäkringens finansieringsreform. Kostnaderna på uppskattningsvis 4 miljoner €, som härrör från förslaget, skall enligt denna finansieras av staten.</p> <p>Arbetsgruppen föreslår, att en företagare skall erhålla sjukdagpenning vid arbetsoförmåga förutom för insjukningsdagen och de tre följande vardagarna. Reformen gäller FöPL-försäkrade företagare. De uppskattade kostnaderna är 7,5 milj.€. Reformen finansieras genom att höja FöPL-försäkrade företagares dagpenningsskatt. Förhöjningen är 0,25 %-enheter.</p> <p>I enlighet med sitt uppdrag har arbetsgruppen i en delrapport föreslagit vissa förbättringar i företagarnas arbetslöshetsskydd, vilka underlättar övergången från löntagare till företagare och omvänt. Förslagen har genomförts fr.o.m. 1.1.2005. Arbetsgruppen föreslår dessutom vissa förbättringar i företagarnas familjemedlemmars arbetslöshetsskydd, då familjemedlemmens arbete i företaget upphört p.g.a. att produktionsinriktningen/en viss produktion ändrats eller upphört (eller p.g.a. att verksamheten utlokaliserats) eller av motsvarande orsak samt i definitionen av bisyssla. Arbetsgruppen har därtill behandlat vissa definitioner som härrör sig till FöPL och LFöPL och behovet att ändra dessa. Arbetsgruppen föreslår därtill justeringar i vissa övriga socialskyddsförmåner för företagare.</p>	
Nyckelord företagsamhet, socialskydd, företagare, lantbruksföretagare, pensionsskydd, pensionsförsäkring, arbetslöshetsskydd, arbetslöshetsförsäkring, sjukförsäkring, olycksfallsförsäkring, familjeförmåner, utkomstskydd, företagshälsovård, kostnader, finansiering	

Övriga uppgifter www.stm.fi/svenska			
Seriens namn och nummer Social- och hälsovårdsministeriets promemorior 2005:12		ISSN 1237-0606	ISBN 952-00-1762-3 (inh.) 952-00-1763-1(PDF)
Sidoantal 132	Språk Finska	Pris 17,28 €	Sekretessgrad Offentlig
Försäljning Helsingfors Universitetsförlaget PB 4 (Berggatan 3 A) FI-00014 HELSINGFORS UNIVERSITET Fax (09) 7010 2374 Tfn (09) 7010 2363 books@yliopistopaino.fi www.yliopistopaino.fi/kirjamyynti		Förlag Social- och hälsovårdsministeriet	

DOCUMENTATION PAGE

Publisher Ministry of Social Affairs and Health MSAH, Finland	Date 9 August 2005
Authors Working Group on Entrepreneurs' Social Security 2004 Chairman: Tarmo Pukkila, MSAH Secretaries: Carin Lindqvist-Virtanen, MSAH Anneli Sollo, MSAH	Type of publication Working Group Report
	Commissioned by Ministry of Social Affairs and Health
	Date of appointing the organ STM115:00/2003 12 December 2003
Title of publication Entrepreneurs' Social Security 2004	
Summary <p>The Ministry of Social Affairs and Health set up on 12 January 2003 a working group to consider how the social security of self-employed persons could be developed so as to lower the threshold for taking up entrepreneurship. The Group was assigned to investigate if the self-employed persons' social security differs unreasonably from that of wage-earners to the effect that it affects the desire to take up entrepreneurship. The purpose was to take account of differences and characteristics related to the position of entrepreneurs and wage-earners as well as equality and transparency in the financing of social security.</p> <p>The Working Group has reviewed the social security of self-employed persons both as an entirety and compared with that of wage-earners. In Finland the basic aim is to secure adequate and reasonable social security for all those in gainful employment. Self-employed persons have however been given more extensive rights to choose themselves both the composition and level of their security.</p> <p>The Working Group examined, in particular, if there are such problems in the social security of self-employed persons that can weaken the desire to take up entrepreneurship. No major problems were considered to exist. Also, Finland has developed the social security of self-employed persons so that it is more comprehensive than in other EU states. The Group however proposes improvements in particular to the occupational health care of self-employed persons, the length of waiting periods for sickness insurance benefits and to income security for unemployed family members. Amendments are also proposed to the definition of self-employed person in pension insurance and accident insurance.</p> <p>The Working Group proposes an amendment to the definition of self-employed person in the Self-Employed Persons Pensions Act (YEL) and the Farmers Pensions Act (MYEL) to the effect that in a limited company as a self-employed person should be considered a person who owns alone at least 30 % of the enterprise, or together with his/her family members at least 50 % and him/herself at least one share. In this context also a cohabiting spouse should be regarded as a family member, if the spouses live in the same household (at present the condition is one child in common). Also, under MYEL at least 70 % of the shares of the limited company or the number of votes they yield should be in the ownership of persons meeting the criteria for being defined as a self-employed person under MYEL.</p> <p>The Working Group proposes that in accident insurance the definition of self-employed person should be amended so as to correspond better to the definition under YEL so that the number of votes is considered equal to the participating interest, also indirect ownership is taken into account and that general partners in a partnership are always regarded as self-employed persons.</p> <p>The occupational health care of self-employed persons is proposed to be reformed so that the entrepreneurs and farmers for which an agreement on provision of preventive occupational health care has been made could also agree on organising medical care as a part of occupational health care as of 1 January 2006. This reform is related to the reform of financing of sickness insurance. Accordingly, the costs caused by this proposal, amounting to EUR 4 million, will be covered by the state.</p> <p>The Working Group proposes payment of sickness allowance to self-employed persons for periods of incapacity for work, exclusive of the day when the disability begins and the three following weekdays. This reform would concern the self-employed persons insured under YEL. Its estimated costs are EUR 7.5 million. The reform is to be financed by collecting an increased daily allowance contribution to the earnings insurance under sickness insurance from the self-employed persons insured under YEL. The increase in the contribution would be 0.25 percentage points.</p> <p>The Working Group proposed, in accordance with its assignment, in its interim report some improvements to the income security of unemployed entrepreneurs in order to facilitate the taking up of entrepreneurship by wage-earners and vice versa. These proposals have been implemented as of 1 January 2005. Furthermore, the Working Group suggests some improvements to the income security for family members of self-employed persons in a situation in which a family member's work in the enterprise has ended because of the closing down of a production line/a certain production (or outsourcing of functions) or for some other comparable reason, as well as to the definition of part-time employment.</p> <p>In addition, the Working Group has discussed definitions related to YEL and MYEL and the need to revise them and suggests a revision of some other benefits related to the social security of self-employed persons.</p>	

Key words entrepreneurship, expenditure, family benefits, farmers, financing, income security, income security for the unemployed, occupational health care, pension insurance, pension provision, self-employed, sickness insurance, social security, unemployment insurance, unemployment protection, work injury			
Other information www.stm.fi/english			
Title and number of series Working Group Memorandums of the Ministry of Social Affairs and Health 2005:12		ISSN 1237-0606	ISBN 952-00-1762-3 (print) 952-00-1763-1 (PDF)
Number of pages 132	Language Finnish	Price 17,28€	Publicity Public
Orders Helsinki University Press PO Box 4 (Vuorikatu 3 A) FI-00014 HELSINKI UNIVERSITY, FINLAND Fax +358 9 7010 2374 Tel +358 9 7010 2363 books@yliopistopaino.fi www.yliopistopaino.fi/bookstore		Financier Ministry of Social Affairs and Health	

Sosiaali- ja terveysministeriölle

Sosiaali- ja terveysministeriö asetti 12.12.2003 työryhmän selvittämään yrittäjien sosiaaliturvaan liittyviä kehittämistarpeita, joilla voidaan alentaa yrittäjäksi ryhtymisen kynnystä. Työryhmän tuli selvittää poikkeako yrittäjien sosiaaliturva perusteettomasti palkansaajien sosiaaliturvasta siten, että se heikentää yrittäjäksi ryhtymisen halukkuutta. Tällöin tuli ottaa huomioon palkansaajan ja yrittäjän asemaan liittyvät erot ja erityispiirteet sekä sosiaaliturvan rahoitukseen liittyvä tasapuolisuus ja läpinäkyvyys.

Työryhmän puheenjohtajana toimi osastopäällikkö, ylijohtaja Tarmo Pukkila. Työryhmän jäseninä toimivat hallitusneuvos Pasi Koskinen sosiaali- ja terveysministeriöstä, budjettineuvos Pertti Tuhkanen valtiovarainministeriöstä, yrittäjyyden politiikkaohjelman ohjelmajohtaja Raimo Luoma kauppa- ja teollisuusministeriöstä, johtaja Rauno Vanhanen Suomen Yrittäjät ry:stä, asianajaja Marja Pääkkö Yrittäjänaisista, johtaja Kaarina Knuuti Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK ry:stä, varatuomari Markus Äimälä Teollisuuden ja Työnantajain Keskusliitto TT:stä, oikeustieteen kandidaatti Mikko Räsänen Palvelutyönantajat ry:stä, sosiaalipoliittinen sihteeri Kaija Kallinen Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry:stä, sosiaali- ja terveyspoliittinen asiamies Irma Pahlman Toimihenkilökeskusjärjestö STTK ry:stä, lakimies Jarmo Pätäri Akava-JS ry:stä. Irma Pahlmanin työsuhteen päätyttyä hänen tilallaan työryhmän jäsenenä on toiminut neuvottelupäällikkö Jorma Skippari. Ohjelmajohtaja Raimo Luoman tilalle työryhmän jäseneksi nimitettiin 11.5.2005 alkaen neuvotteleva virkamies Marjaana Aarnikka. Työryhmä valitsi sihteerikseen neuvottelevan virkamiehen Carin Lindqvist-Virtasen sosiaali- ja terveysministeriöstä ja ylitarkastaja Anneli Sollon sosiaali- ja terveysministeriöstä.

Työryhmä on työnsä aikana kuullut seuraavia asiantuntijoita:
Kassanjohtaja Maritta Onnela Suomen Yrittäjien työttömyyskassa, kassanjohtaja Antero Tala Ammatinharjoittajien ja yrittäjien työttömyyskassa, lainsäädäntöneuvos Pasi Järvinen työministeriö, ylitarkastaja Ilkka Niskanen verohallitus, ylitarkastaja Marja-Leena Hiltunen sosiaali- ja terveysministeriön terveysosasto, etuuspäällikkö Suvi Onninen Kansaneläkelaitos, neuvotteleva virkamies Kari Ilmonen sosiaali- ja terveysministeriön perhe- ja sosiaaliosasto, tutkija Mika Widlund Eläketurvakeskus, hallitusneuvos Katriina Alaviuhkola sosiaali- ja terveysministeriön vakuutusosasto, viestintäpäällikkö Kalervo Haverinen Palvelualojen ammattiliitto PAM ry., hallitusneuvos Tuulikki Haikarainen sosiaali- ja terveysministeriön vakuutusosasto, ratkaisupäällikkö Pekka Pietinen Eläketurvakeskus, eläkevakuutusjohtaja Pentti Saarimäki Maatalousyrittäjien eläkelaitos, toimitusjohtaja Tapani Miettinen Tapaturmavakuutuslaitosten liitto, työterveyspäällikkö Arto Laine Kansaneläkelaitos, lääkintöneuvos Matti Lamberg sosiaali- ja terveysministeriön terveysosasto ja johtaja Riitta Korpiluoma Eläketurvakeskus.

Työryhmä on kokoontui 23 kertaa.

Esitys on yksimielinen

Saatuaan työnsä päätökseen työryhmä jättää kunnioittaen raporttinsa sosiaali- ja terveysministeriölle.

Helsingissä kesäkuun 17 päivänä 2005.

Tarmo Pukkila

Pasi Koskinen

Pertti Tuhkanen

Marjaana Aarnikka

Rauno Vanhanen

Marja Pääkkö

Kaarina Knuuti

Markus Äimälä

Mikko Räsänen

Kaija Kallinen

Jorma Skippari

Jarmo Pätäri

Carin Lindqvist-Virtanen

Anneli Sollo

SISÄLLYSLUETTELO

1	TOIMEKSIANTO JA SEN TAUSTA.....	15
2	YRITTÄJÄT SUOMESSA JA HEIDÄN SOSIAALITURVANSAPERUSTEET	16
2.1	YRITTÄJÄNÄ TOIMIMINEN SUOMESSA	16
2.1.1	<i>Yritykset.....</i>	<i>16</i>
2.1.2	<i>Yrittäjät.....</i>	<i>18</i>
2.2	YRITTÄJIEN SOSIAALITURVAN PERUSTEET.....	22
3	YRITTÄJIEN TULONMUODOSTUS JA VEROTUS	24
4	YRITTÄJIEN SOSIAALITURVA	25
4.1	TERVEYDENHUOLTO, SAIRAUSVAKUUTUS JA TYÖTERVEYSHUOLTO	25
4.1.1	<i>Sairaanhoitokulujen korvaaminen.....</i>	<i>25</i>
4.1.2	<i>Päivärahat</i>	<i>26</i>
4.1.3	<i>Sairausajan palkka</i>	<i>27</i>
4.1.4	<i>Rahoitus.....</i>	<i>28</i>
4.1.5	<i>Työterveyshuolto.....</i>	<i>29</i>
4.2	ELÄKETURVA	32
4.2.1	<i>Yrittäjien ja maatalousyrittäjien työeläkevakuutus</i>	<i>32</i>
4.2.2	<i>Yrittäjien eläkelaki YEL.....</i>	<i>32</i>
4.2.3	<i>Maatalousyrittäjien eläkelaki MYEL.....</i>	<i>42</i>
4.2.4	<i>Luopumistuki</i>	<i>44</i>
4.2.5	<i>Kansaneläke</i>	<i>45</i>
4.3	TYÖTAPATURMAVAKUUTUS	45
4.3.1	<i>Pakollisen tapaturmavakuutuksen piiri.....</i>	<i>45</i>
4.3.2	<i>Työtapaturma ja ammattitauti.....</i>	<i>46</i>
4.3.3	<i>Vapaaehtoinen vakuuttaminen (TVL 57 §).....</i>	<i>46</i>
4.3.4	<i>Yrittäjien tapaturmavakuutus</i>	<i>47</i>
4.3.5	<i>Tapaturmakorvaukset</i>	<i>47</i>
4.3.6	<i>Vakuutusmaksut</i>	<i>49</i>
4.3.7	<i>Täyskustannusvastuu</i>	<i>49</i>
4.3.8	<i>Maatalousyrittäjien tapaturmavakuutus MATA</i>	<i>50</i>
4.4	TYÖTTÖMYYSTURVA	54
4.4.1	<i>Päivärahat</i>	<i>54</i>
4.4.2	<i>Koulutuspäiväraha</i>	<i>55</i>
4.4.3	<i>Koulutustuki.....</i>	<i>55</i>
4.4.4	<i>Rahoitus.....</i>	<i>56</i>
4.4.5	<i>Tilastoja yrittäjien työttömyysturvasta</i>	<i>56</i>
4.5	OPINTOSOSIAALISET ETUUDET.....	57
4.5.1	<i>Aikuiskoulutustuki.....</i>	<i>57</i>
4.5.2	<i>Maatalousyrittäjien opintoraha.....</i>	<i>59</i>
4.5.3	<i>Ammattitutkintostipendi.....</i>	<i>60</i>
4.6	MUUT SOSIAALIETUUDET	61
4.6.1	<i>Hoitovapaa-etuudet</i>	<i>61</i>
4.6.2	<i>Sairaan lapsen hoitajan palkan verovähennysoikeus.....</i>	<i>62</i>
5	YRITTÄJIEN SOSIAALITURVAN RAHOITUS	62

6	YRITTÄJIEN SOSIAALITURVAN PERUSPIIRTEET EU-MAISSA.....	68
7	YRITTÄJIEN SOSIAALITURVAAN LIITTYVIÄ KYSYMYKSIÄ JA KEHITTÄMISEHDOTUKSIA.....	71
7.1	YRITTÄJÄMÄÄRITELMÄ SOSIAALIVAKUUTUKSESSA	71
7.1.1	<i>Eri sosiaalivakuutusten keskeiset määritelmät.....</i>	71
7.1.2	<i>Omistus, asema, perheenjäsen ja yhtiömuoto</i>	74
7.1.3	<i>Yrittäjämääritelmän yhtenäistäminen ja tarkistaminen</i>	83
7.2	TERVEYDENHUOLTOON LIITTYVÄT KYSYMYKSET	85
7.2.1	<i>Työterveyshuolto.....</i>	85
7.2.2	<i>Sairausvakuutus.....</i>	87
7.3	ELÄKETURVAAN LIITTYVÄT KYSYMYKSET	89
7.3.1	<i>YEL-työtulon yläraja</i>	90
7.3.2	<i>YEL:n ja MYEL:n yrittäjämääritelmä</i>	90
7.3.3	<i>Vapaaehtoinen YEL- ja MYEL- vakuuttaminen</i>	93
7.3.4	<i>Vapautus YEL/MYEL-vakuuttamisesta.....</i>	94
7.3.5	<i>Yrittäjien lisäeläketurvan YEL-L vakuutusten päättäminen.....</i>	95
7.4	TYÖTAPATURMAVAKUUTUKSEEN LIITTYVÄT KYSYMYKSET.....	97
7.4.1	<i>Tapaturmavakuutuksen yrittäjämääritelmä</i>	97
7.4.2	<i>Yrittäjien oikeus vapaaehtoiseen työtapaturmavakuutukseen ja vapaa-ajan vakuutuksen</i>	98
7.5	TYÖTTÖMYYSTURVAAN LIITTYVÄT KYSYMYKSET	99
7.5.1	<i>Yrittäjän ja perheenjäsenen työllistyminen</i>	99
7.5.2	<i>Yrittäjien jälkisuoja</i>	105
7.5.3	<i>Yrittäjien työssäoloehdoton liittyvät kysymykset.....</i>	106
7.5.4	<i>Työttömyysvakuutusmaksuvelvollisuus- osaomistajilta perittävä maksu</i>	107
7.6	OPINTOSOSIAALISET ETUUDET.....	111
7.6.1	<i>Aikuiskoulutustuki.....</i>	111
7.6.2	<i>Ammattitutkintostipendi.....</i>	111
7.6.3	<i>Maatalousyrittäjien opintoraha.....</i>	112
7.7	PERHEEN JA TYÖELÄMÄN YHTEENSOVITTAMINEN	112
7.7.1	<i>Osittainen hoitoraha.....</i>	112
7.7.2	<i>Sairaalan lapsen hoidon järjestäminen.....</i>	113
7.8	ALOITTAVAN YRITTÄJÄN ERITYISKYSYMYKSET	115
8	YHTEENVETO TYÖRYHMÄN EHDOTUKSISTA.....	119

LIITTEET:

1. Aiemmat yrittäjien ja maatalousyrittäjien sosiaaliturvaa käsitelleet työryhmät (vv. 1991-2004)
2. Yrittäjien ja maatalousyrittäjien sosiaaliturvan pääasiallinen kehitys
3. Sosiaali- ja terveysministeriön valmistelemat luonnokset pykäliksi ehdotuskohditiin 7.2.1 ja 7.2.2

Työryhmän väliesitykseen liittyen hallitus antoi esityksen työttömyysturvalain muuttamiseksi (HE 140/2004). Lainmuutokset astuivat voimaan 1.1.2005 (1047/2004).

1 TOIMEKSIANTO JA SEN TAUSTA

Sosiaali- ja terveysministeriö asetti 12. päivänä joulukuuta 2003 työryhmän, jonka tarkoituksena oli selvittää yrittäjien sosiaaliturvaan liittyviä kehittämistarpeita, joilla voidaan alentaa yrittäjäksi ryhtymisen kynnystä.

Matti Vanhasen hallituksen ohjelmassa yrittäjyyspolitiikka ja yrittäjyyden edistäminen on nostettu keskeiseksi painoalueeksi. Yrittäjyyden politiikkaohjelmassa todetaan, että yritystoimintaa koskevaa lainsäädäntöä kehitetään tavoitteena yritystoiminnan edellytysten parantaminen. Suomessa halukkuus ryhtyä yrittäjäksi on Euroopan alhaisimpia. Keskeiseksi tavoitteeksi onkin ohjelmassa nostettu yrittäjäksi ryhtymisen kynnyksen madaltaminen.

Yrittäjäksi ryhtymiseen liittyy aina riski. Toisaalta Suomessa on keskeisenä tavoitteena ollut turvata kaikille riittävä toimeentuloturva keskeisten sosiaalisten riskien eli vanhuuden, sairauden ja työkyvyttömyyden, työttömyyden ja perheen huoltajan kuoleman varalta. Myös yrittäjälle riittävä sosiaaliturva keskeisten riskien osalta on yrittäjäksi ryhtymistä ja yrittäjänä toimimista helpottava tekijä. Näin ollen yrittäjien sosiaaliturvan nykytilan kokonaiskartoitus sekä mahdollisten kehittämiskohtien selvittäminen on perusteltua.

Yrittäjien pakollinen sosiaaliturva on Suomessa pitkälle verrannollinen palkansaajien sosiaaliturvaan ja EU-vertailussa hyvää tasoa. Toisaalta eri yrittäjien asema yksinäisestä pienyrittäjästä suuren yrityksen omistajaan voi vaihdella merkittävästikin. Perheyrittäjien yrittäjäperheenjäsenien asema vaihtelee eri sosiaaliturvajärjestelmien kesken. Siirtyminen palkansaajasta yrittäjäksi voi merkitä sosiaaliturva-aseman ainakin väliaikaista heikkenemistä ja siihen liittyvää epävarmuutta.

Työryhmän tavoitteena oli selvittää poikkeako yrittäjien sosiaaliturva perusteettomasti palkansaajien sosiaaliturvasta siten, että se heikentää yrittäjäksi ryhtymisen halukkuutta. Tällöin tuli ottaa huomioon palkansaajan ja yrittäjän asemaan liittyvät erot ja erityispiirteet sekä sosiaaliturvan rahoitukseen liittyvä tasapuolisuus ja läpinäkyvyys.

Työryhmän tuli laatia vertailu yrittäjien sosiaaliturvan peruspiirteistä muissa EU-maissa. Työryhmän tuli kartoittaa nykyturvan olennaiset ongelmakohdat varsinkin liittyen yrittäjämääritelmään eri sosiaaliturvalajeissa sekä omistajaperheenjäsenien määrittelyyn ja asemaan eri sosiaaliturvalajeissa. Lisäksi työryhmän tuli selvittää onko tarpeen laatia suojasäännöksiä siirryttäessä palkansaajasta yrittäjäksi ja liittykö aloittavan yrittäjän sosiaaliturvaan erityisiä ongelmia. Lisäksi tuli selvittää liittykö yrittäjien kohdalla perhe-elämän ja työelämän yhteensovittamiseen ongelmia sosiaaliturvassa.

Työryhmän tuli lisäksi selvittää onko yrittäjien sosiaaliturvan kestävään rahoitukseen liittyviä ongelmia sekä turvaan liittyviä mahdollisia sopeuttamistarpeita ottaen huomioon palkansaajien sosiaaliturvassa ja sosiaaliturvan rahoituksessa tapahtuvat muutokset sekä EU-säännösten muutokset.

Työssään työryhmän tuli ottaa huomioon Suomen sosiaaliturvan yleiset piirteet, rahoituksen rakenne sekä yrittäjien ja palkansaajien aseman erityispiirteiden vaatimukset.

Työryhmän tuli kartoittaa suoja säännösten tarve ja aloittavan yrittäjän erityisongelmat 28.2.2004 mennessä niin, että näihin liittyvät mahdolliset muutokset voitiin toteuttaa vuoden 2005 alusta.

Työryhmän tuli lisäksi kartoittaa muiden todettujen ongelmien ratkaisuvaihtoehtoja.

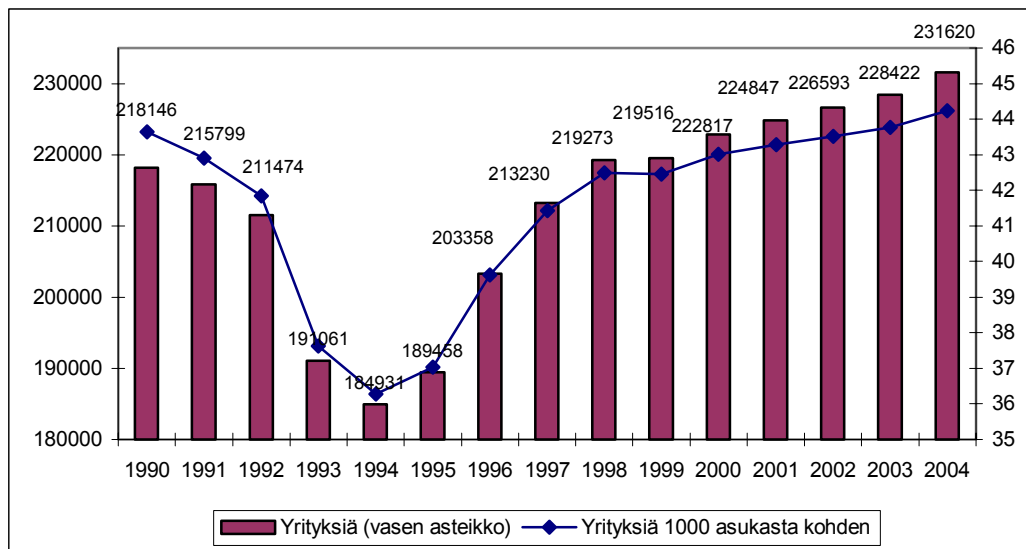
2 YRITTÄJÄT SUOMESSA JA HEIDÄN SOSIAALITURVANSAPERUSTEET

2.1 Yrittäjänä toimiminen Suomessa

2.1.1 Yritykset

Vuonna 2004 toimivien yritysten lukumäärä Suomessa oli kauppa- ja teollisuusministeriön arvion mukaan noin 231 600 (pl. alkutuotanto). Asukasta kohden laskettuna 1000 henkilöä kohden oli 45 yritystä, mikä on selvästi enemmän kuin 1980-luvun lopun nousukaudella. Yritysten lukumäärä asukaslukuun suhteutettuna on Suomessa edelleen alhaisempi kuin monissa korkean yrittäjyysaktiivisuuden maissa¹.

Kuvio 1. Yritysten lukumäärä ja osuus 1000 asukasta kohden 1990- 2004 (KTM Yrityskatsaus 2005, lähde: Yritys ja toimipaikkarekisteri ja Tilastokeskuksen väestötilasto)

Yritysten määrän kehitys on seurannut pienellä viipeellä yleistä talouskehitystä kuvaavan bruttokansantuotteen kasvua. Toimintansa aloittaneita yrityksiä on ollut Suomessa vuosittain keskimäärin 21 000 – 24 000 vuosina 1999-2003. Eniten yritysten lukumäärä on kasvanut kiinteistö- ja liike-elämän palvelualoilla, sosiaali- ja terveyspalveluissa ja muilla henkilöpalveluja tuottavilla toimialoilla. Viime vuosina uusia yrityksiä on syntynyt runsaasti myös maa- ja metsätalouteen. Perinteiseen perheviljelmään perustuvan

¹ Yrittäjyyskatsaus 2005, s 11, KTM 2005

maatilatalouden harjoittamisen merkitys on vähentynyt, mutta toimialalle perustetaan useiden entisten maatalojen pohjalta osakeyhtiöitä, jossa koneet, laitteet ja muut tuotantokijät ovat yhteiskäytössä. Uudet yritykset voivat olla monitoimialaisia, joissa harjoitetaan maa- ja metsätaloutta, matkailuelinkeinoja sekä pienimuotoista elintarvikkeiden jalostusta.²

Yritysten määrän nettolisäys on ollut vähäinen, koska lopettaneiden yritysten määrä on ollut suhteellisen korkea. Kolmen ensimmäisen vuoden aikana noin kolmasosa yrityksestä lopettaa toimintansa. Konkurssien lukumäärä on kuitenkin ollut lievässä laskussa parin viime vuoden aikana. Vuoden 2004 aikana pantiin vireille 2 417 konkurssia, mikä on 13 prosenttia vähemmän kuin vuotta aiemmin. Vireille pantiin vuonna 2004 vähemmän konkurssia kuin kertaakaan sitten vuoden 1985³.

Taulukko 2.1.1. Toimintansa aloittaneet ja lopettaneet yritykset vuosina 1999-2003 (KTM Yrityskatsaus 2005, lähde Tilastokeskus, Yritys ja toimipaikkarekisteri)

Vuosi	Aloittaneet yritykset lkm	Lopettaneet yritykset	Nettolisäys
1999	21 557	19 626	1 931
2000	22 446	20 091	2 355
2001	21 998	20 308	1 690
2002	22 212	20 355	1 857
2003	23 763	21 526	2 237

Vuoden 2003 lopussa Suomen 228 400 yrityksestä (pl. alkutuotanto) suuria yrityksiä oli 575. Pienten ja keskisuurten, eli alle 250 työntekijän, yritysten osuus yritysten kokonaismäärästä oli 99,7 prosenttia. Kaksi kolmasosaa yrityksistä työllistä korkeintaan kaksi työntekijää.

² Yrittäjyyskatsaus 2005, s. 11-13. KTM 2005

³ Tilastokeskus, tiedote 10.2.2005

Taulukko 2.1.2. Yritykset henkilöstön suuruusluokittain 2003
(Tilastokeskus, Yritys- ja toimipaikkarekisteri).

Henkilöstön suuruusluokka	Yrityste lukumäärä kpl	Osuus yrityksistä %	Osuus henkilöstöstä	Osuus liikevaihdosta
Kaikki yritykset	228 422	100,0	100,0	100,0
- 4	196 072	85,8	16,3	11,4
5-9	16 356	7,2	8,0	5,7
10-19	8 328	3,6	8,5	6,5
20-49	4 826	2,1	11,0	9,7
50-99	1 408	0,6	7,3	7,0
100-249	857	0,4	10,1	11,8
250-499	316	0,1	8,5	9,7
500-999	159	0,1	8,5	10,0
1000 -	100	0,0	21,7	28,2
Pienet (alle 50 työn- tekijää)	225 582	98,8	43,8	33,3
Keskisuuret (50-249)	2 265	1,0	17,4	18,8
Suuret (väh. 250)	575	0,3	38,8	47,9

Uusista työpaikoista noin 75 prosenttia on syntynyt pk-yrityksiin vuoden 1995 jälkeen.

Yleisin tapa harjoittaa yritystoimintaa on tehdä sitä osakeyhtiön nimissä ja toiseksi yleisintä on harjoittaa yritystoimintaa luonnollisen henkilön omissa nimissä, yksityisenä elinkeinonharjoittajana.

Taulukko 2.1.3. Yritykset oikeudellisen muodon mukaan v. 2003
(Tilastokeskus, Yritys- ja toimipaikkarekisteri)

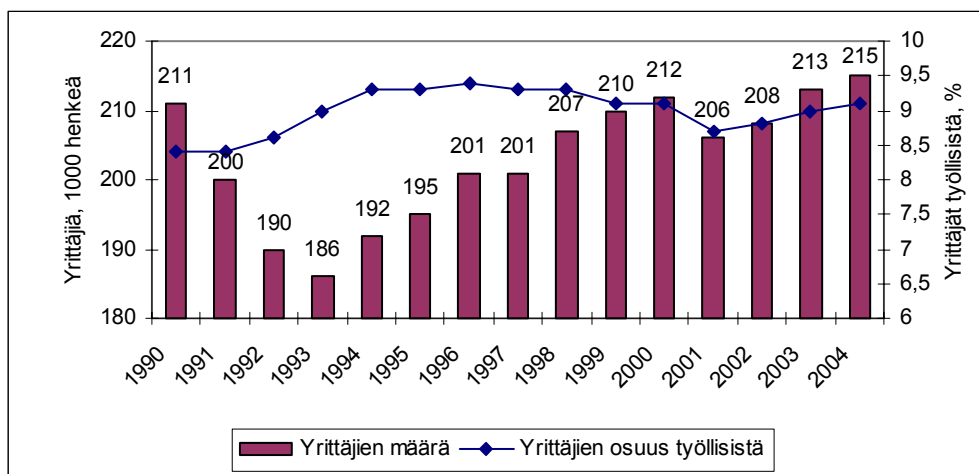
Oikeudellinen muoto	lkm	%
Kaikki yritykset	228 422	100,0
Luonnollinen henkilö	92 241	40,4
Avoin yhtiö	7 814	3,4
Kommandiittiyhtiö	23 501	10,3
Osakeyhtiö	99 497	43,6
Osuuskunta	1 432	0,6
Muu oikeudellinen muoto	3 937	1,7

2.1.2 Yrittäjät

Työvoimatutkimuksen mukaan vuonna 2004 yrittäjiä ja maatalousyrittäjiä sekä heitä avustavia perheenjäseniä oli 301 000, mikä oli 12,7 % työllisistä. Yrittäjäperheenjäseneksi luetaan ilman palkkaa yrittäjää avustavat saman kotitalouden jäsenet. Avustavien perheenjäsenten ja naispuolisten yrittäjien määrä väheni 3000 henkilöllä vuonna 2004, mutta miesyrittäjien määrä pysyi ennallaan. Kun maa- ja metsätalous ja avustavat perheenjäsenet jätetään huomiotta, yrittäjien lukumäärä oli 215 400 henkeä, mikä oli 9,1 % kokonaistyöllisyydestä.

Kuvio 2. Yrittäjät työllisistä %

(KTM Yrittäjäyyskatsaus 2005 Lähde: Työvoimatutkimus)

Toimialoista yleisin on palveluala (50 %), mikä on alle EU-maiden keskitason (60 %). Rakentamisen ja teollisuuden osuus yrittäjistä (10 %) vastaa EU-maiden keskitasoa. Alkutuotannon osuus on edelleen suhteellisesti suuri (30 %). Alueellisesti tarkastellen yrittäjien (pl. maatalous) osuus työllisistä on korkein Etelä-Savossa, Itä-Uudellamaalla ja Ahvenanmaalla. Osuus on pienin Uudellamaalla, vaikka siellä määrällisesti toimii neljännes kaikista yrittäjistä. Kun maatalous luetaan mukaan, on yrittäjien osuus työllisistä korkein Keski- ja Etelä-Pohjanmaalla sekä Etelä-Savossa. Maatalouden suuri merkitys ja toisaalta palkkatyöpaikkojen alhaisempi määrä vaikuttavat näissä maakunnissa siten, että yrittäjien perheenjäsenet muodostavat suuren osuuden (lähes 10 %) yrittäjien koko määrästä.

Yrittäjistä pääosa, eli 58 prosenttia, oli Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen mukaan vuonna 2004 yksinyrittäjiä, joilla ei ole palkattua perheen ulkopuolista työvoimaa. Myös yritys- ja työpaikkarekisterin mukaan työnantajina toimivia on yrittäjistä 40 prosenttia.

Yrittäjät ovat keskimäärin iäkkäämpiä kuin palkansaajat. Alle 50-vuotiaita yrittäjiä on Suomessa 68 %. Eu:ssa vastaava luku on keskimäärin 72 %. Tähän vaikuttanee myös maatalousyrittäjien suhteellisesti suurempi osuus Suomessa. Alle 35-vuotiaita yrittäjiä on vain 17 % (maataloudessa 15 %) kun palkansaajista tähän ryhmään kuuluu 34 %.

Naisyrittäjien lukumäärä on kasvanut tasaisesti 2000-luvulla, mutta se on edelleen (pl. maatalous) vasta noin 71 000 eli 33 % (2003) yrittäjistä. Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen mukaan naisten yrittäjäyysaktiivisuus – yrittäjien osuus työllisistä (6,5 %) – on edelleen merkittävästi alempi kuin miesten (12,5 %). Naisten osuus yrittäjistä on kuitenkin EU:n korkein. Naiset toimivat miehiä useammin yksinyrittäjinä.

Työvoimatutkimuksen mukaan kaksi kolmasosaa naisyrittäjistämme on yksinyrittäjiä. Miesyrittäjistä yksinyrittäjiä on noin 55 prosenttia. Ikäryhmittäin tarkasteltuna 44 prosenttia naisyrittäjistämme oli alle 45-vuotiaita vuonna 2004. Naisten yritykset poikkeavat selvästi myös yhtiömuodoltaan: kolme neljäsosaa naisten yrityksistä on pieniä toiminimuotoisia yrityksiä, kun yritys- ja toimipaikkarekisterin tilastojen mukaan toi-

minimiä oli vuonna 2003 Suomen yrityksistä ainoastaan 40 prosenttia. Osakeyhtiömuotoisten yritysten osuus jää alle viidennekseen naisten yrityksistä.

Vuosina 1996-1999 aloittaneista naisten yrityksistä 63 prosenttia on toiminut palvelualoilla, runsas viidennes kaupassa, 10 prosenttia jalostusaloilla ja loput maa- ja metsätaloudessa. Palvelualoilla naisten toimialoja ovat sosiaali- ja terveystaloudet, liike-elämän palvelut ja erilaiset henkilökohtaiset palvelut, joita ovat muun muassa parturit, kamppaamot ja kauneushoitolat ja liikuntapalveluja tarjoavat yritykset. Naisyrittäjien liiketoiminta keskittyy erityisesti palvelualojen osalta suuriin asutuskeskuksiin.⁴

Eläkevakuutetut yrittäjät

Vuoden 2003 lopussa yrittäjien eläkelain mukaisessa yrittäjäsuhteessa oli 168 202 henkilöä ja maatalousyrittäjien eläkelain mukaisessa yrittäjäsuhteessa 93 733 henkilöä. Henkilön katsotaan olleen YEL- tai MYEL-suhteessa tilastointivuoden lopussa, jos hänellä tuolloin oli työsuhde, joka täytti kyseisessä laissa määrättyt vähimmäisansioehdot, 4 kuukauden odotusaikaehdon ja eläkeoikeuden vaatimukset. Osa on vakuutettu samanaikaisesti useamman eläkelain mukaan. YEL-vakuutettuja, jotka eivät samanaikaisesti olleet TEL-vakuutettuja oli vuoden 2003 lopussa 161 776 henkilöä. Sellaisia MYEL-vakuutettuja, jotka eivät samanaikaisesti olleet TEL- tai YEL-vakuutettuja oli 75 243 henkilöä.

Taulukko 2.1.4. Vuoden lopussa työeläkelakien mukaisessa yrittäjäsuhteessa olleet henkilöt

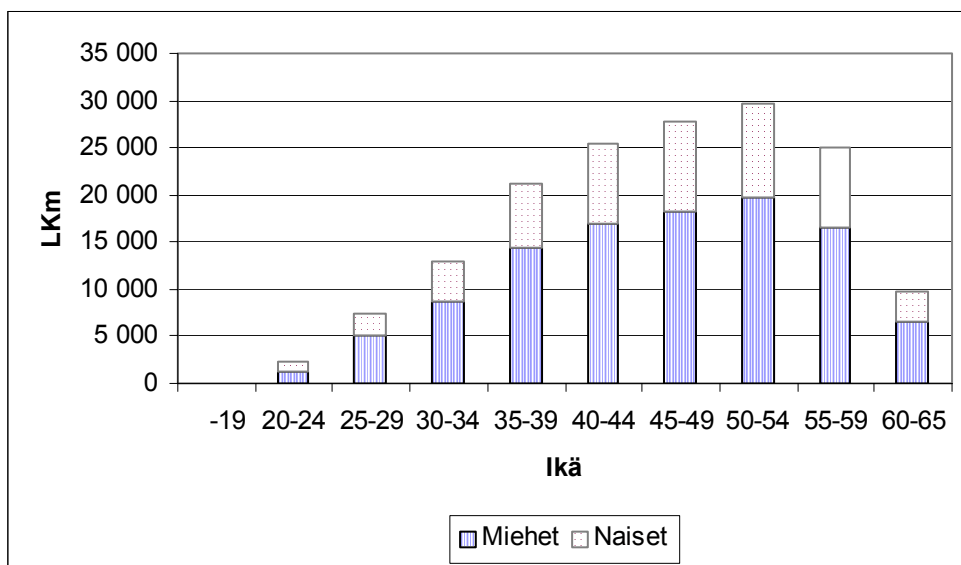
(Eläketurvakeskuksen tilastoraportti 7/2004. Yksityisen sektorin työsuhdetilasto vuonna 2003).

Vuosi	YEL		MYEL	
	lkm	muutos ed. vuodesta	lkm	muutos ed. vuodesta
1994	153 732		146 718	
1995	151 578	-2 154	136 668	-10 050
1996	151 203	-375	128 728	-7 940
1997	153 837	2 634	122 342	-6 386
1998	157 760	3 923	116 223	-6 119
1999	159 718	1 958	108 213	-8 010
2000	161 836	2 118	104 011	-4 202
2001	163 512	1 676	100 110	-3 901
2002	165 323	1 811	96 186	-3 924
2003	168 202	2 879	93 733	-2 453

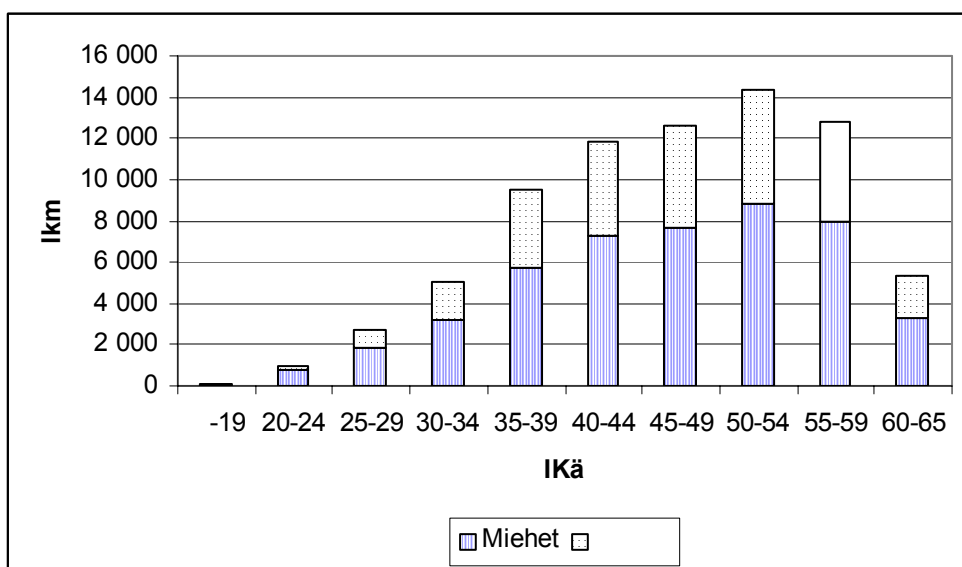
55 vuotta täyttäneitä oli YEL-vakuutetuista yrittäjistä runsas viidennes ja MYEL-vakuutetuista yrittäjistä lähes neljännes. Miehiä oli YEL-vakuutetuista yrittäjistä 66 % ja MYEL-vakuutetuista yrittäjistä 62 %. Naisten ja miesten ikäjakaumat eivät merkittävästi eroa toisistaan.

⁴ Tietoaika 2005/2

Kuvio 3. YEL-vakuutetut yrittäjät iän ja sukupuolen mukaan v. 2003
(lähde Eläketurvakeskuksen tilastoraportti 7/2004)

Kuvio 4. MYEL-vakuutetut yrittäjät iän ja sukupuolen mukaan v. 2003
(lähde Eläketurvakeskuksen tilastoraportti 7/2004)

Vuonna 2003 päättyneistä yrittäjäsuhdeista YEL-suhde oli kestänyt enintään kolme vuotta 54 %:ssa tapauksista, naisilla 60 %:lla ja miehillä 49 %:lla. Yli 10 vuotta yrittäjäsuhde oli kestänyt 10 %:lla kaikista, 12 %:lla miehistä ja 7,4 %:lla naisista. Sitä vastoin päättyneistä MYEL-vakuutuksista yrittäjäsuhde oli kestänyt yli 10 vuotta 88 %:lla tapauksista, niin naisilla kuin miehillä.

2.2 Yrittäjien sosiaaliturvan perusteet

Yrittäjien sosiaaliturva on Suomessa pitkälle verrannollinen palkansaajien sosiaaliturvaan. Tavoitteena on ollut turvata myös yrittäjille ja maatalousyrittäjille samat keskeiset sosiaalietuudet kuin palkansaajille. Toisaalta on otettu huomioon yritystoimintaan olennaisena liittyvä yrittäjän riski, yrittäjän mahdollisuudet itse vaikuttaa omaan tilanteeseensa sekä myös yrittämiseen liittyvä valinnanoikeus. Koska yrittäjän ja palkansaajan asema tietyissä kohdin kuitenkin olennaisestikin poikkeaa toisistaan, on myös eroavuuksille perusteita.

Keskeinen eroavuus on, että yrittäjille laajempi osa sosiaaliturvasta perustuu vapaaehtoiseen vakuuttamiseen. Toisaalta muiden yrittäjien ja maatalousyrittäjien sosiaaliturvan välillä on eroja: maatalousyrittäjillä pakollisen sosiaaliturvan alue on laajempi. Sosiaaliturvan määrittelyissä on myös pyritty ottamaan huomioon yritystoimintaan liittyvät erityispiirteet.

Taulukko 2.2.1. Palkansaajan ja yrittäjän sosiaaliturva

ETUUS	Palkansaaja	Yrittäjä	Maatalousyrittäjä
<i>Terveysturva</i> – kuntien julkinen terveydenhoito	Koko väestölle pakollisena	Koko väestölle pakollisena	Koko väestölle pakollisena
<i>Sairausvakuutus</i>	pakollinen	pakollinen	pakollinen
<i>Työterveyshuolto</i> – sis. sairaanhoidon	pakollinen – työnantajan vapaaehtoisena lisänä	vapaaehtoinen – ei voi sisällyttää	vapaaehtoinen – ei voi sisällyttää
<i>Eläketurva</i> – kansaneläkejärjestelmän peruseläketurva – ansioeläkejärjestelmä	– koko väestölle – pakollinen (TEL, LEL, TaEL -> TYEL; VEL, KVTEL MEL, KiEL)	– koko väestölle – pakollinen (YEL)	– koko väestölle – pakollinen (MYEL)
<i>Työttömyysturva</i> – perusturva – ansioturvakatuutus	– valtion turvaamana – vapaaehtoinen	– valtion turvaamana – vapaaehtoinen	– valtion turvaamana – vapaaehtoinen
<i>Työtapaturmavakuutus</i>	pakollinen	vapaaehtoinen	pakollinen
<i>Kuntoutus</i> – Kelan kuntoutus – työeläkekuntoutus	– koko väestölle – osa ansioeläkejärjestelmää	– koko väestölle – kuten palkansaajilla	– koko väestölle – kuten palkansaajilla
<i>Opintososiaaliset etuudet</i> – työssä olevien aikuis-koulutustuki – työttömien koulutustuki – maatalousyrittäjien opintoraha	– perusosa valtion varoin; ansio-osa tyött.vak. maksuilla – kuten tt-turva -	– perusosa valtion varoin; ei ansio-osaa – kuten tt-turva -	– perusosa valtion varoin; ei ansio-osaa – kuten tt-turva – valtion kustantama
<i>Perhe-etuudet</i> – äitiys-, isyys ja vanhempainpäiväraha (sv) – hoitovapaa – osittainen hoitovapaa ja osittainen hoitoraha – tilapäinen hoitovapaa	– pakollinen – oikeus vapaaseen – pakollinen – TA:n kustantama	– pakollinen - – ei oikeutta hoitorahaan – - ei ole	– pakollinen - – ei oikeutta hoitorahaan - ei ole

3 YRITTÄJIEN TULONMUODOSTUS JA VEROTUS

Yrittäjän tulonmuodostus riippuu yrityksen tulonmuodostuksesta. Palkansaajista poiketen yrittäjän tulonmuodostukseen vaikuttaa myös yrityksen nettovarallisuusasema. Yrityksen ja siten yrittäjän vuosittaiset tulot voivat vaihdella runsaastikin. Koska sosiaaliturva on nykyään pitkälle rakennettu YEL- tai MYEL-työtulon varaan, ei yrittäjän verotuksessa todetulla tulolla ole suoraa välitöntä vaikutusta sosiaaliturvaetuksiin. Valitsemalla YEL- ja MYEL-työtulo pääsääntöisesti sosiaaliturvaetuuksien ansiopohjaksi on nimenomaan pyritty vakiinnuttamaan ansiopohjaa.

Yrityksen tulon jakaminen pääoma- ja ansiotuloksi

Elinkeinoyhtymän yhtiömiesten tulo-osuudet jaetaan pääomatuloksi ja ansiotuloksi verovuotta edeltävän verovuoden elinkeinotoiminnan nettovarallisuuden perusteella. Pääomatuloa on määrä, joka vastaa 18 % (asiakkaan vaatimuksesta vaihtoehtoisesti 10%) tuottoa yhtiömiehen osuudelle edellisen vuoden nettovarallisuudesta. Loppuosa tulosta on ansiotuloa. Uuden yhtymän ensimmäisenä verovuotena pääomatulo-osuuden laskentaperusteena on tilikauden päättymishetken nettovarallisuus. 12 kuukaudesta poikkeava tilikauden pituus vaikuttaa pääomatulo-osuuden määrään.

Yhtymän elinkeinotoiminnan nettovarallisuus lasketaan vähentämällä yhtymän varoista yhtymän velat. Yhtymän elinkeinotoiminnan varoina ei pidetä lainasaamisia yhtiömiehiltä. Kun pääomatulon osuutta lasketaan, nettovarallisuuteen lisätään 30 % edeltävän 12 kuukauden aikana maksetuista palkoista. Yhtymän verotuksessa laskettu nettovarallisuus jaetaan yhtiömiehille.

Yhtiömiehen osuutta yhtymän elinkeinotoiminnan nettovarallisuudesta korjataan, jos yhtiömies tai hänen perheenjäsenensä on käyttänyt asuntonaan elinkeinoyhtymän varoihin kuuluvaa asuntoa. Tällaisen asunnon arvo vähennetään yhtiömiehen nettovarallisuusosuudesta. Samoin menetellään, jos yhtymän yhtiömiehellä on yhtymäosuuden hankintaan käytettyä korollista velkaa.

Jos yhtymän jaettavaan elinkeinotoiminnan tuloon sisältyy käyttöomaisuuteen kuuluvien kiinteistöjen tai arvopapereiden luovutusvoittoja, on osakkaan osuus luovutusvoitosta nettovarallisuudesta riippumatta aina pääomatuloa.

Yhtymästä saadut pääomatulo-osuudet ja ansiotulo-osuudet lisätään yhtiömiesten muihin pääoma- ja ansiotuloihin.

Pääomatulo-osuuden veroprosentti on aina 29. Ansiotulosta maksettava vero on progressiivinen, toisin sanoen tulon noustessa myös veroprosentti kasvaa. Alle 11 700 euron tulosta ei mene valtionveroa lainkaan. Ansiotulosta maksetaan kunnallisveroa kotikunnan tuloveroprosentin mukaan ja kirkollisveroa oman seurakunnan tuloveroprosentin mukaan (tavallisesti yhteensä n. 20 %). Lisäksi YEL-työtulon perusteella maksetaan 1,5 %:n suuruinen sairausvakuutusmaksu. Ansiotulo on noin 21 000 euroon asti kevyemmin verotettua kuin pääomatulo.

Osuus yhtymän maatalouden tulosta jaetaan vastaavasti yhtiömiehillä pääoma- ja ansiotuloksi maatalouden nettovarallisuuden perusteella. Osuus yhtymän henkilökohtaisen tulolähteen tulosta on yhtiömiehille kokonaan pääomatuloa.

4 YRITTÄJIEN SOSIAALITURVA

Seuraavassa kuvataan yrittäjien ja maatalousyrittäjien sosiaaliturvan pääpiirteet kiinnittäen erityistä huomiota niihin osiin, jossa etuudet tai määrittelyt poikkeavat palkansaajien vastaavista.

4.1 Terveydenhuolto, sairausvakuutus ja työterveyshuolto

Lyhytaikaisen sairauden osalta Suomessa terveysturva muodostuu toisaalta julkisesta kansanterveys- ja sairaalapalvelujärjestelmästä, toisaalta sairausvakuutuksen kautta annettavasta tuesta. Julkisen terveydenhoidon osalta ei ole eroa yrittäjän, palkansaajan ja muun väestön kesken. Seuraavassa käsitellään siten ennen kaikkea sairausvakuutusta.

Sairausvakuutuslain perusteella maksetaan korvausta **sairaanhoidon kuluista**, joita ovat yksityisen sektorin lääkäripalkkiot ja tutkimus- ja hoitokulut, avohoidon lääkkeet ja avohoidon matkakulut sekä korvausta alle vuoden kestävästä, sairauden tai työkyvyttömyyden aiheuttamasta **ansionmenetyksestä** (päivärahat). Jos sairaus tai työkyvyttömyys kestää yli vuoden, ansiomenetystä korvataan eläkejärjestelmien kautta.

Lakisääteinen sairausvakuutus kattaa kaikki Suomessa asuvat henkilöt. Yrittäjien ja palkansaajien osalta ei ole eroa sairausvakuutuksen korvaamien kulujen osalta.

4.1.1 Sairaanhoitokulujen korvaaminen

Sairausvakuutus korvaa yksityislääkärin ja muun yksityisen sairaanhoitopalvelun käytöstä aiheutuneita kustannuksia. Korvausta ei makseta julkisen terveydenhuollon perimistä asiakasmaksuista tai hoitopäivämaksuista. Avohoidon osalta sairausvakuutuskorvaus maksetaan lääkkeistä ja matkoista riippumatta siitä onko hoito annettu julkisen vai yksityisen terveydenhuollon puolella.

Sairausvakuutus korvaa osan tarpeellisen sairaanhoidon kuluista. Korvauksen perusteena on erikseen määritetty taksa. Korvaus lasketaan vahvistetun taksan mukaisesta määrästä (kuitenkin enintään peritystä maksusta). Taksa ei rajoita palvelun tuottajan vapautta määrätä palkkion suuruutta.

Lääkäripalkkioista korvataan taksasta 60%. Todellisen korvausasteen arvioidaan vuonna 2004 olleen 30 %.

Hammaslääkärin suorittamasta tutkimuksesta korvataan kerran kalenterivuodessa ja sen lisäksi hoitotoimenpiteistä 60% vahvistetun taksan määrästä. Proteeseja ja hammasteknisiä kustannuksia ei korvata. Oikomishoitoa korvataan vain erityisestä syystä. Todellisen korvausasteen arvioidaan vuonna 2004 olleen 36 %.

Tutkimuksen ja hoidon kustannuksista korvataan 75 % 13,46 euron (2005) ylittävästä määrästä. Korvausta maksetaan enintään taksan mukaisesta määrästä. Todellisen korvausasteen arvioidaan vuonna 2004 olleen 32 %.

Lääkkeiden osalta korvataan lääkärin määräämistä reseptilääkkeistä, eräistä käsikaupan lääkkeistä sekä eräistä vaikean sairauden kliinisistä ravintovalmisteista ja perusvoiteista 50% 10 euroa ylittävältä osalta. Yhtä ostokertaa kohden korvataan enintään kolmen kuukauden hoitoaikaa vastaava määrä. Eräiden vaikeiden ja pitkäaikaisten sairauksien lääkkeiden osalta korvausaste on joko 75 % tai 100 % 5 euroa ylittävältä osalta. Jos vakuutetun korvaamatta jääneet kokonaiskustannukset ylittävät ns. lääkekorvauskaton (vuonna 2005 606,95 euroa/vuosi) korvataan ylite kokonaan jos sen suuruus on vähintään 16,82 euroa.

Matkakustannukset korvataan 9,25 euroa ylittävältä osalta yhden suuntaista matkaa kohden, enintään taksan mukaiseen määrään saakka. Jos potilaalle maksettavaksi jääneet matkakustannukset ylittävät ns. korvauskaton (vuonna 2005 157,25 euroa/vuosi) korvataan kustannukset ylittävältä osaltaan täysin.

Korvaukset sairaanhoidon kuluista ovat verovapaita.

4.1.2 Päivärahat

Sairausvakuutuksen päivärahaa maksetaan 16-64-vuotiaalle henkilölle, joka on sairauden vuoksi kykenemätön tekemään tavallista tai siihen läheisesti verrattavaa työtä. Päivärahalla korvataan syntynyttä ansionmenetystä. Henkilön edellytetään tehneen työtä työkyvyttömyyttä edeltäneiden kolmen kuukauden aikana. Vaikka työedellytys ei täytyisikään, päivärahaoikeus alkaa kuitenkin, jos työkyvyttömyys on kestänyt yhdenjaksoisesti yli 55 päivää. Tällöin päivärahan suuruus on aina 15,20 euroa/päivä (2005).

Päivärahaa maksetaan arkipäiviltä, yleensä siis kuudelta päivältä viikossa. Oikeus päivärahaan alkaa kun sairaus on kestänyt sairastumispäivän lisäksi yhdeksän arkipäivää, ns. omavastuuajan. Jos työkyvyttömyys alkaa uudelleen saman sairauden takia 30 päivän kuluessa päivärahan päättymisestä omavastuuaikaa on vain sairastumispäivä.

Päivärahaa maksetaan enintään 300 arkipäivältä. Kun henkilö on saanut päivärahaa 150 päivältä Kela vahvistaa päivärahan ensisijaisuusajan työkyvyttömyyseläkkeeseen nähden. Samalla tarkoituksena on, että potilaalle laaditaan kuntoutussuunnitelma.

Pääsäännön mukaan päivärahan määrä lasketaan viimeksi toimitetussa verotuksessa todetusta työtulosta, jota tarkistetaan yhden vuoden indeksillä⁵. Työtulosta vähennetään 5,10 % (2005) työntekijän eläkemaksun ja työttömyysvakuutusmaksun takia sekä tulonhankkimiskulut.

Jos hakijan työtulot ovat välittömästi ennen sairastumista olleet olennaisesti suuremmat, päiväraha voidaan hakemuksesta laskea näiden perusteella. Yleensä huomioidaan edeltävän kuuden kuukauden tulot (ns. kuuden kuukauden sääntö).

Yrittäjän osalta päivärahan perusteena käytetään vuodesta 2004 lukien YEL-MYEL-vakuutuksen mukaista työtuloa (1.7.2001-31.12.2003 on ollut voimassa siirtymäaikajärjestely). Vuonna 2005 yrittäjän päiväraha määräytyy vuoden 2003 YEL-MYEL-työtulon perusteella⁶.

⁵ aiemmin palkansaajien TEL-indeksillä, vuodesta 2005 alkaen käytetään palkkakerrointa.

⁶ Viimeisen vahvistetun verotuksen työtulo kuten palkansaajilla.

Taulukko 4.1.1. Sairauspäivärahan suuruuden määräytyminen

Päivärahan määrä on (vuonna 2005)			
	Työtulo	€/v	päiväraha €/pv
	enintään	1 054	ei päivärahaa
		1 055 – 27 468	70 % ⁷
		27 469 – 42 261	64,09 + 40 % alarajan ylittävästä osasta
		yli 42 261	83,82 € + 25 % alarajan ylittävästä osasta
Esimerkkejä päivärahan suuruudesta			
	Vuosityötulo ⁸	Päiväraha €/pv	noin €/kk
	1 055	2,46	60,00
	2 000	4,67	116,75
	5 000	11,67	291,75
	10 000	23,33	583,25
	25 000	58,33	1 458,25
	45 000	86,10	2 152,50
	80 000	115,27	2 881,75
	160 000	181,94	4 548,50

Vähimmäispäiväraha on 15,20 €/pv. Sitä maksetaan sen jälkeen kun työkyvyttömyys on kestänyt yhdenjaksoisesti 55 päivää.

Työttömän henkilön sairauspäiväraha on vähintään 86 % hänelle maksetun työttömyysturvaetuuden määrästä (ilman mahdollisia korotuksia). Sairauspäiväraha voidaan määrätä työttömyysturvaetuuden mukaan jos työttömyysetuutta on maksettu työkyvyttömyyttä edeltävän 4 kuukauden aikana.

Sairauspäiväraha on veronalaista tuloa.

Sairausvakuutuksesta maksetaan myös isyys, äitiys- ja vanhempainrahaa. Näiden päivärahojen suuruus vastaa sairauspäivärahaa.

4.1.3 Sairausajan palkka

Työsopimuslain perusteella työntekijällä on oikeus sairausajan palkkaan, jos hän on sairauden tai tapaturman vuoksi estynyt tekemästä työtään. Jos työsuhde on jatkunut vähintään kuukauden, työnantaja maksaa esteen ajalta täyden palkan sairastumispäivää seuranneen yhdeksännen arkipäivän loppuun. Työntekijällä on oikeus saada 50 % palkastaan, jos työsuhde on jatkunut alle kuukauden. Palkkaa on maksettava enintään siihen saakka, kun oikeus sairausvakuutuslain mukaiseen päivärahaan alkaa.

⁷ vuosityötulon 300. osasta

⁸ Palkansaajalla vuosityötulosta vähennetään työttömyys- ja työeläkemaksun osuus, siten yrittäjän ja palkansaajan päivärahan suuruudet eivät ole aivan samat samoilla vuosityötuloilla. Yrittäjän päivärahan perusteena on vakuutettu YEL/MYEL-työtulo

Yleensä alakohtaisessa työehtosopimuksessa on lisäksi sovittu palkan maksamisesta pitemmältä ajalta, esimerkiksi 1-2 kuukautta. Maksettuaan sairausajan palkan työnantajalla on oikeus saada vastaavalta ajalta työntekijälle sairausvakuutuslain mukaan kuuluva päiväraha (kuitenkin enintään maksamansa palkkaa vastaavaan määrään).

Maatalousyrittäjille korvataan osa sairausvakuutuksen päivärahan omavastuuajasta ns. Mela-päivärahalla. Mela-päivärahaan ovat oikeutetut MYEL-vakuutetut, joiden työkyvyttömyys kestää sairastumispäivän lisäksi vähintään neljä peräkkäistä päivää. Korvausta maksetaan myös vapaaehtoisen MYEL-vakuutuksen ottaneille. MELA-päivärahaa maksetaan viidennestä päivästä siihen saakka, kun sairausvakuutuksen omavastuu aika päättyy. MELA-päivärahaa maksetaan myös pyhäpäiviltä. YEL-vakuutetuilla yrittäjillä ei ole vastaavaa sairausvakuutuslain omavastuuajan korvausta.

Mela-päivärahan suuruus määräytyy maatalousyrittäjälle vahvistetun MYEL-työtulon perusteella. Päiväraha on 70 % työtulosta (1/154 MYEL-työtulosta). Jos maksettavan päivärahan määrä jää alle vähimmäispäivärahan sitä ei makseta.

4.1.4 Rahoitus

Sairausvakuutus rahoitetaan työnantajien ja vakuutettujen maksuilla sekä valtion varoista. Vuonna 2005 on vakuutetun sairausvakuutusmaksu 1,5 % kunnallisverotuksesta verotettavasta tulosta. Maatalousyrittäjien eläkelain tai yrittäjien eläkelain mukaan vakuutetun sairausvakuutusmaksun perusteena käytetään kuitenkin näiden lakien mukaista kunkin vuoden työtuloa.

Työnantajien sairausvakuutusmaksu on vuonna 2005 yksityisellä sektorilla, kunnilla ja seurakunnilla 1,6 % ennakonpidätyksen alaisista palkoista. Valtiolla ja Ahvenanmaan maakunnalla maksu on 2,85%.

Valtio rahoittaa vanhempainpäivärahoista vähimmäispäivärahat ja EU-korvaukset kokonaan. Valtio maksaa myös maatalousyrittäjien työterveyshuollon kustannukset sekä näiden työterveyshuoltoon kuuluvista tilakäynneistä aiheutuvista kustannuksista sen osan, jota kansaneläkelaitoksen korvaus ei kata. Lisäksi valtio turvaa sairausvakuutusrahaston rahoituksen maksamalla ns. takuusuoritusta, jos rahaston tuotot eivät riitä menojen kattamiseen.

Sairausvakuutusrahaston ja kansaneläkerahaston välillä oli määräajaksi säädetty ns. rahastonsiirtomahdollisuus. Tämän nojalla vuonna 2003 siirrettiinkin varoja kansaneläkerahastosta sairausvakuutusrahastoon. Rahastosiirtoa ei tehdä enää vuodesta 2004 lukien. Valtio on lisäksi ohjannut arvonlisäveron tuotosta määräosan kansaneläke- ja sairausvakuutusrahastoihin.

Taulukko 4.1.2. Sairausvakuutusrahaston arvioidut tuotot vuonna 2005 ⁹:

		M€	%
Vakuutettujen maksut		1012	27,6%
Työnantajamaksut		1023	28,0%
Muut (omaisuuden tuotot, takautumissuoritukset)		17	0,4%
Valtion osuudet menoista:			
- vähimmäispäivärahoista	43		
- Maat.yrittäjien työterveyshuolto	2		
- EU-korvaukset	<u>6</u>	51	
Valtion takuusuoritus		956	
ALV-siirto		600	44,0%
		3 659	100%

Sairausvakuutuksen rahoitusta uudistetaan vuoden 2006 alusta. Hallituksen esityksen (HE 68/2005) mukaan sairausvakuutus jaetaan sairaanhoitovakuutukseen ja työtulovakuutukseen. Sairaanhoitovakuutuksesta korvataan vastedes avohoidon lääkemenoja, matkakuluja sekä Kansaneläkelaitoksen järjestämän kuntoutuksen kustannuksia. Siitä korvataan myös yksityisen terveydenhuollon lääkärin- ja hammaslääkärinpalkkioista sekä lääkärin määräämistä tutkimuksista ja hoidoista osa. Työtulovakuutuksesta maksetaan sairauspäivärahaa, kuntoutusrahaa, erityishoitorahaa sekä äitiys-, isyys- ja vanhempainrahaa sekä erityisäitiysrahaa. Lisäksi työtulovakuutuksesta korvataan työterveyshuollon kustannuksia.

Sairaanhoitovakuutus rahoitetaan vakuutettujen vakuutusmaksuilla sekä valtion osuudella. Vakuutusmaksu määrätään siten, että kummankin osuus rahoituksesta on yhtä suuri. Työtulovakuutus rahoitetaan työntajien, palkansaajien ja yrittäjien vakuutusmaksuilla. Valtio rahoittaa vähimmäismääräiset päivä- ja kuntoutusrahat sekä osan maatalousyrittäjien työterveyshuollon menoista.

4.1.5 Työterveyshuolto

Työterveyshuollon järjestämisestä ja sisällöstä on määräykset työterveyshuoltolaissa (1383/2001). Lakia sovelletaan työhön, jossa työnantaja on velvollinen noudattamaan työturvallisuuslakia. Työnantaja on velvollinen järjestämään palveluksessaan oleville työntekijöille työterveyshuollon työhön liittyvien sairauksien ja tapaturmien ehkäisemiseksi, työn ja työympäristön terveellisyyden ja turvallisuuden, työyhteisön toiminnan sekä työntekijöiden terveyden, työ- ja toimintakyvyn edistämiseksi työuran eri vaiheissa.

Lakisääteinen työterveyshuolto käsittää *ehkäisevän työterveyshuollon*. Työnantaja voi lisäksi halutessaan järjestää työntekijöilleen lakisääteistä sairausvakuutusta paremman turvan työterveyshuollon kautta. Työterveyspalvelut ovat työntekijälle maksuttomia.

Yrittäjien ja muiden omaa työtään tekevien työterveyshuollon järjestämisessä noudetaan soveltuvien osin, mitä työterveyshuoltolaissa säädetään. Yrittäjällä ja muulla omaa

⁹ Kansaneläkelaitoksen arvio huhtikuu 2005

työtään tekevällä tarkoitetaan yrittäjien eläkelaisissa tai maatalousyrittäjien eläkelaisissa tarkoitettua henkilöä. Yrittäjällä on mahdollisuus järjestää itselleen lakisääteiset työterveyshuoltopalvelut (ja saada niistä korvausta), mutta laki ei siihen velvoita. Yrittäjällä on mahdollisuus hankkia työterveyshuollon lakisääteisiä palveluja, jotka kohdistuvat työhön, työolosuhteisiin ja yrittäjien terveydentilan seurantaan. Yrittäjä ei kuitenkaan voi sisällyttää työterveyshuoltoonsa muuta kuin lakisääteisen osuuden.

Työnantaja voi järjestää työterveyshuoltolaissa tarkoitetut työterveyshuollon palvelut useammalla vaihtoehtoisella tavalla. Työnantaja voi järjestää työterveyshuollon palvelut itse tai yhdessä toisten työnantajien kanssa, hankkia ne terveystaloksesta tai muualta työterveyshuoltopalveluiden tuottamiseen oikeutetulta toimintayksilöltä tai henkilöltä.

Kansanterveyslain 14 §:n 8 kohdan mukaan kunnan tulee järjestää kunnan alueella toimiville yrittäjille ja muille omaa työtään tekeville soveltuvien osien työterveyshuoltolain 12 §:ssä ja sen nojalla annetuissa säännöksissä tai määräyksissä tarkoitettua työterveyshuoltoa. Itse järjestämistapa on kunnan valittavissa. Maatalousyrittäjien työterveyshuolto on yleensä järjestetty terveystaloksesta.

Työterveyshuollon sisältö

Lakisääteiseen työterveyshuoltoon kuuluvat muun muassa työpaikkaselvitykset, työntekijöiden ohjaus, terveystarkastukset ja työkykyä ylläpitävä toiminta. Yrittäjän osalta työterveyshuollon suunnittelu ja toteutus perustuvat yrittäjän työn ja työpaikan olosuhteiden tuntemiseen sekä tietoihin yrittäjän terveydentilasta. Työterveyshuolto seuraa yrittäjän työtä ja työolosuhteita ja niissä tapahtuvia muutoksia ja arvioi niiden vaikutuksia yrittäjän terveyteen ja työ- ja toimintakykyyn. Havaitsemiensa epäkohtien, haittojen ja riskien perusteella työterveyshuolto tekee yrittäjälle parannusehdotukset, seuraa niiden toteutumista ja seuraa ja arvioi aikaansaatuja muutosten vaikutuksia.

Yrittäjän terveydentilaa sekä työ- ja toimintakykyä seurataan ja arvioidaan terveystarkastuksin. Niitä tehdään yleensä työterveyshuoltoa aloitettaessa, työn ja työolosuhteiden muuttuessa ja tarvittaessa määrävällein työuran eri vaiheissa. Tarkastuksen sisältö määräytyy työn vaatimusten, työolosuhteiden ja yrittäjän omien terveydellisten ominaisuuksien mukaan.

Maatalousyrittäjien työterveyshuoltoon kuuluu tilakäynti- ja muu työolosuhteiden selvittämistoiminta.

Työterveyshuollon kustannusten korvaaminen

Työnantajalle korvataan sairausvakuutuslain perusteella osa työterveyshuollon tai muun terveydenhuollon kustannuksista. Korvaukset perustuvat kahteen maksuluokkaan. Lakisääteisen työterveyshuollon kustannukset kuuluvat korvausluokkaan I ja vapaaehtoisesti järjestetyn yleislääkäritasaisen sairaanhoidon ja muun terveydenhuollon kustannukset korvausluokkaan II. Erikoislääkärin palvelut korvataan, jos työpaikan työterveyslääkäri on katsonut ne tarpeelliseksi työntekijän työkyvyn ja hoitomahdollisuuksien arvioimiseksi. Korvaus on kummassakin luokassa 50 prosenttia tarpeellisista ja kohtuullista järjestämiskustannuksista työntekijäkohtaiseen enimmäismäärään saakka. Maksettava korvaus määräytyy työntekijäkohtaisen laskennallisen enimmäismäärän perusteella. Enimmäismäärä tarkistetaan vuosittain yleistä kustannuskehitystä vastaavasti. Korvaus I

korvausluokkaan kuuluvista työpaikkaselvityksistä on kuitenkin ollut väliaikaisesti korotettuna 60 %:iin. Korotus on esitetty muutettavaksi pysyväksi vuodesta 2006 alkaen.

Enimmäismäärät työntekijää kohti vuoden 2004 osalta ovat seuraavat¹⁰:

	korvaus- luokka I	korvaus- luokka II
Kustannukset, €	128,10	192,20
Korvaukset, €	64,05	96,10

Määriä tarkistetaan vuosittain yleistä kustannuskehitystä vastaavasti. Enimmäismääriä voidaan erityisestä syystä (esim. työpaikan pienen koon perusteella) suurentaa.

Työterveyshuollon korvaus maksetaan myös kustannuksista, jotka ovat aiheutuneet yrittäjän itselleen järjestämästä työterveyshuollosta (korvausluokka I). Yrittäjän sairaanhoidosta aiheutuneet kustannukset korvataan kuitenkin sairausvakuutuslain muiden säännösten perusteella. Yrittäjäkohtainen korvaus on kuitenkin enintään yrittäjälle vahvistettu enimmäismäärä. Yrittäjän työterveyshuollosta aiheutuneiden kustannusten tarpeellisuutta ja kohtuullisuutta arvioidaan yrittäjäkohtaisen laskennallisen enimmäismäärän perusteella.

Korvaus maksetaan työterveyshuoltopalvelut antaneelle terveystaloukselle tai yrittäjälle itselleen, jos hän on hankkinut palvelut yksityiseltä työterveyshuoltopalvelujen tuottajalta. Työterveyshuollon kustannusten korvauksia tulee hakea Kansaneläkelaitokselta kuuden kuukauden kuluessa työnantajan tilikauden päättymisestä. Yrittäjällä ja muilla omaa työtään tekevillä hakuaika on kuusi kuukautta kustannusten syntymisestä. Korvaus maksetaan tilikausittain työnantajan jälkikäteen lähettämän hakemuksen perusteella

Toimintasuunnitelman ja sen laatimisen perusteena olevien työpaikkakäyntien kustannusten korvaamisesta työnantajalle 60 %:n mukaan on voimassa säännös 1.1.2002-31.12.2005. Korvaus ei tällöinkään voi ylittää työntekijäkohtaista laskennallista enimmäismäärää.

Maatalousyrittäjälle terveystalouksen toteuttama, tai sen maatalousyrittäjien työterveyshuollon keskusyksiköltä hankkima, maatalousyrittäjän työterveyshuoltoon kuuluva työpaikkaselvitys / työolosuhdeselvitys (= tilakäynti tai terveydenhoitajan terveystalouksessa tekemä työolosuhdehaastattelu) on maksuton. Sen kustannukset korvataan terveystaloukselta ylläpitävälle kunnalle tai kuntayhtymälle valtion varoista siltä osin, kuin kustannuksista ei suoriteta korvausta sairausvakuutuslain nojalla. Maatalousyrittäjän työolosuhdeselvitysten kustannuksista maksettavaa sekä sairausvakuutuslain mukaista että valtion varoista maksettavaa korvausta, kunta hakee samalla tilityksellä.

Maatalousyrittäjien työterveyshuollon keskusyksikkö antaa neuvonta-, koulutus-, markkinointi- ja muita tukipalveluja terveystalouksille tai järjestää alueellisia työterveyshuoltoin tilaisuuksia. Kansaneläkelaitos maksaa valtion osuuden keskusyksikön antamista neuvonta-, koulutus- ja muista palveluista.

¹⁰ Työnantajakohtainen enimmäismäärä, kun työntekijöitä on alle 10, oli vastaavasti korvausluokassa I kustannusten osalta 1281,0 €/v, korvaus 640,50 € ja korvausluokassa II kustannusten osalta 1922,0 €/v ja korvaus 961,0 €/v

4.2 Eläketurva

4.2.1 Yrittäjien ja maatalousyrittäjien työeläkevakuutus

Yrittäjien työeläketurva tuli voimaan palkansaaajien työeläketurvaa myöhemmin, vuonna 1970. Työeläketurvaa on kuitenkin sittemmin kehitetty rinnakkain palkansaaajien turvan kanssa. Yrittäjien eläketurva on pyritty rakentamaan siten, että yrittäjillä on samantasoinen peruseläketurva kuin palkansaaajilla, kuitenkin ottaen huomioon yrittäjyyteen ja yrittäjien vakuutuskantaan liittyvät erityispiirteet. Yrittäjillä on esimerkiksi laajemmat mahdollisuudet valita eläketurvansa taso ja toisaalta rahoituksessa on otettu huomioon se, että yrittäjien vakuutuskanta poikkeaa palkansaaajien kannasta mm. ikäjakautumansa suhteen. Myös ansioiden (työtulon) määrittelyssä, vakuutusmaksuihin myönnettävissä alennuksissa ja eräissä etuuksissa on otettu huomioon yrittäjyyteen liittyviä erityispiirteitä.

Itsenäisen yrittäjän eläke määräytyy yrittäjien eläkelain (YEL) mukaan. Maatalousyrittäjien, kalastajien ja poronhoitajien eläkkeistä säädetään maatalousyrittäjien eläkelaisissa (MYEL). Molemmat lait tulivat voimaan 1.1.1970. Yrittäjätoimintaa tätä edeltävältä ajalta ei oteta eläkkeissä huomioon.

Työeläkelainsäädäntö uudistui vuoden 2005 alusta lukien. Työeläkeuudistuksen tavoitteena on kehittää työeläkejärjestelmää työssä pysymistä, työkykyä ja työllistymistä tukevaan suuntaan, myöhentää keskimääräistä eläkeikää, laajentaa eläketurvan ansainta-aikaa sekä sopeuttaa eläkejärjestelmä keskimääräisen eliniän kasvuun. Palkansaaajien työeläketurvassa toteutetut muutokset on vastaavasti toteutettu myös yrittäjien työeläketurvassa.

4.2.2 Yrittäjien eläkelaki YEL

Vakuuttamisvelvollisuus

Yrittäjien eläkelaisissa yrittäjällä tarkoitetaan henkilöä, joka tekee ansiotyötä olematta työsuhteessa taikka virka- tai muussa julkisoikeudellisessa toimisuhteessa. Yrittäjän eläkelain mukaan vakuutetaan osakeyhtiön johtavassa asemassa oleva enemmistöosakas, henkilöyhtiön vastuunalainen yhtiömies, liikkeen- tai ammatinharjoittaja ja yrityksessä ilman palkkaa työskentelevä perheenjäsen.

Yrittäjien eläkelain mukainen vakuutus on pakollinen, kun yritystoiminta täyttää vakuuttamisen edellytykset. Yrittäjän pitää ottaa itselleen YEL-vakuutus, jos työtulo on keskimäärin vähintään 5 658,27 euroa vuodessa (v. 2005). Jos henkilön yrittäjänä ansaitsemat tulot jäävät pienemmäksi kuin rajatulo, ei YEL-vakuutusta tarvita, joskin vakuutuksen voi ottaa vapaaehtoisesti. Myös sivutoimisella yrittäjällä pitää olla YEL-vakuutus, jos arvioitu YEL-työtulo ylittää vakuuttamisvelvollisuuden rajan.¹¹

¹¹ Sivutoiminen yrittäjä saattoi vuoden 2001 loppuun saakka hakea vapautusta maksusta.

Toinen YEL-vakuutuksen edellytys on, että yrittäjätoiminta on jatkunut yhdenjaksoisesti vähintään neljä kuukautta 18 vuoden iän täyttämisen jälkeen. Vakuutus voi alkaa aikaisintaan 18 vuoden iän täyttämistä seuraavan kuukauden alusta.

Vuoden 2005 uudistuksen jälkeen YEL-vakuutusta ei edellytetä, kun yrittäjä siirtyy vanhuuseläkkeelle tai varhennetulle vanhuuseläkkeelle. Vanhuuseläkkeellä oleva yrittäjä voi siten jatkaa toimintaansa ilman YEL-vakuutusta. Sama koskee varhennetun vanhuuseläkkeen saajaa. Vakuutus päättyy aina viimeistään 68 vuoden iän täyttämiskauden lopussa.

Yrittäjä voitiin aikaisemmin jättää hakemuksesta vakuuttamatta, jos hänelle ei enää karttunut yrittäjäeläkelakien mukaisesti uutta eläkettä. Koska yhteensovitus poistui vuodesta 2005 alkaen, vakuuttamatta jättämiseen ei ole enää tätä perustetta eikä siten myöskään oikeutta. Työkyvyttömyyseläkkeen aikana tehty yrittäjätoiminta kartuttaa uutta eläkettä ja YEL-maksut on maksettava. Tosin työkyvyttömyyseläkkeessä on ansioraja, joka ylittyessä eläke voidaan lakkauttaa.

YEL koskee myös Suomessa asuvaa ulkomaalaista yrittäjää.

YEL-turva

Yrittäjäeläkevakuutus sisältää samat etuudet kuin palkansaajien TEL. YEL:n mukaan myönnettävien etuuksien saamisen edellytykset ja suuruus määräytyvät nekin siten kuin työntekijäin eläkelaisissa säädetään. Kokonaistyöeläkkeeseen kuuluvat sekä yrittäjätoiminnasta että yksityisiltä ja julkisilta aloilta karttuneet eläkkeet. Sama henkilö voi siis saada eläkettä monen eri eläkelain mukaisesti karttuneena. Vuoden 2005 alusta lukien eläke-etuudet ovat vanhuuseläke, työkyvyttömyyseläke, osa-aikaeläke ja perhe-eläke.

Vanhuuseläke

Suomessa vanhuuseläkeikä on ollut 65 vuotta, mutta eläkkeen on voinut ottaa varhennettuna 60-vuotiaasta alkaen. Varhennusvähennys, 0,4 prosenttia kuukaudelta, jäi pysyväksi myös 65 ikävuoden jälkeen. Yrittäjätoimintaa ei ole tarvinnut lopettaa eläkkeen saamiseksi, mutta yrittäjätoiminnasta ei ole kertynyt lisää eläkettä. Sitä vastoin TEL-työsuhteessa olevan työntekijän on täytynyt lopettaa työsuhde, josta hän on jäänyt eläkkeelle ja jonka perusteella eläkettä maksetaan, mutta muu ansiotoiminta on voinut kartuttaa eläkettä edelleen. Vanhuuseläkkeelle siirtymistä on voinut lykätä 65 ikävuoden yli. Lykkäyskorotus on ollut 0,6 prosenttia kuukaudelta.

Olennaista vuoden 2005 uudistuksessa on, että vanhuuseläkkeelle voi jäädä joustavasti 63-68-vuotiaana ja vanhempina ikävuosina tehty työ kartuttaa eläkettä enemmän. Vanhuuseläkkeelle voi siis jäädä iästä 63 ja vanhuuseläke on yhtä suuri kuin tuolloin ansaittua oleva eläkeoikeus. Vanhuuseläkkeelle voi kuitenkin jäädä jo 62-vuotiaana. Tällöin eläke pienenee pysyvästi 0,6 % kuukautta kohti. Enimmillään varhennusvähennys voi vähentää vanhuuseläkettä 7,2 prosenttia. Varhennusvähennys on sama palkansaajalla, mutta työttömyysturvan ns. lisäpäivillä oleva palkansaaja voi siirtyä vanhuuseläkkeelle 62-vuotiaana ilman varhennusvähennystä. Vuoden 2005 eläkeuudistuksen jälkeenkin varhennetun vanhuuseläkkeen 60 vuoden ikäraja säilyy vuonna 1944 ja sitä ennen syntyneillä.

Vanhuuseläkkeen myöntämisen edellytyksenä on tietyn iän saavuttamisen ohella se, että työntekijä ei ole enää siinä työsuhteessa, josta hän jää eläkkeelle. Työntekijä ja yrittäjä voi jäädä pois töistä 63-vuotiaana, ja eläke lasketaan siihen mennessä ansaituista työansioista. Jos jatkaa (samassa) työssä, vanhuuseläkettä karttuu vuodessa 4,5 prosenttia ansioista 68 ikävuoteen saakka. Jos työtä jatketaan vielä 68 vuoden täyttämisen jälkeen, lykkäyskorotus eläkkeeseen on 4,8 prosenttia lykkäysvuotta kohti.

Jos eläkettä on alettu nostaa voidaan työntekoa silti jatkaa eläkkeen rinnalla. Karttumaprocentti on kuitenkin tällöin alempi, 1,5 %. Yrittäjä voi ottaa vapaaehtoisen vakuutuksen, kun hän eläkkeen myöntämisen jälkeen jatkaa yritystoiminnassa. Kuten palkansaajalla eläkettä karttuu tällaisessa tilanteessa, jossa työskennellään rinnakkain eläkkeen kanssa, 1,5 % ansioista.

Eläkkeen karttuminen

Eläkettä karttuu tietty prosentti kunkin vuoden työansioista. Eläkkeen määrään vaikuttavat vuosittaisen työansiot, työvuosien määrä ja karttumaprocentti. Vuoden 2005 uudistuksessa myös työntekijöillä eläkkeiden laskutapa muuttuu koko työhistoriaan perustavaksi ja työeläkkeen määrään vaikuttavat koko työhistorian ansiot. Yrittäjillä näin on ollut jo alusta alkaen. Yrittäjän vuosittaisena työansiona on vakuutettu YEL-työtulo.

Eläke määrätään erikseen kultakin jaksolta, jona yrittäjän toiminta on jatkunut vähintään neljä kuukautta. Jos hänellä on oikeus saada eläkettä kahden tai useamman jakson perusteella, lasketaan kutakin jaksoa vastaavat eläkkeet yhteen. Eläkeoikeudessa ja eläkkeen suuruudessa otetaan huomioon vain täydet eläkkeeseen oikeuttavat kuukaudet.

Vuoden 2005 alusta lukien eläkettä karttuu ikävälillä 18-68 vuotta. 18-52-vuotiailla eläkettä karttuu 1,5 prosenttia, 53-63-vuotiailla 1,9 prosenttia ja 63-68-vuotiailla karttumaprocentti on 4,5 prosenttia vuodessa.¹²

Taulukko 4.2.1. Eläkkeen karttuma ennen ja jälkeen vuoden 2005 uudistuksen

Ikä	-> 2004	2005 >
18-22	-	1,5
23-52	1,5	1,5
53-60	1,5	1,9
61-62	2,5	1,9
63-65	2,5	4,5
66-68	-	4,5

Elinaikojen odotetaan pitenevän myös tulevaisuudessa. Eläkekustannusten ei pidemmän maksuajan vuoksi kuitenkaan haluta kasvavan. Eläkejärjestelmässä on siten tarkoitus alkaa soveltaa ns. elinaikakerrointa, jolla eläkkeiden suuruus sopeutetaan eliniän odot-

¹² Vanhan lain mukaan eläkettä karttui 23 ikävuoden täyttämisen jälkeisiltä vuosilta 1,5 prosenttia työvuodesta työvuotta kohti. Jos henkilö jatkoi yritystoimintaansa 60 ikävuotta täytettyään, karttuma oli 2,5 prosenttia sen vuoden alusta, jona hän täytti 60 vuotta aina 65-vuotiaaksi asti.

teen muutokseen. Kun sama eläkeaikainen eläketulo jaetaan pidemmälle ajalle, pienentää se hieman kuukausieläkettä. Pienennystä voi korvata jatkamalla työssä vastaavasti hieman pitempään. Kerroin lasketaan ensimmäisen kerran vuonna 2009 ja se vaikuttaa ensimmäisen kerran vuonna 2010 alkaviin vanhuuseläkkeisiin.

Eläkkeen määrää on aikaisemmin rajoitettu yhteensovituksen avulla. Työeläkkeiden lisäksi huomioon on otettu muun muassa tapaturmaeläke ja liikennevakuutuksen perusteella maksettava korvaus. Täysi vanhuuseläke on voinut olla enintään 60 prosenttia työuran korkeimmasta eläkkeen perusteena olevasta työtulosta kuten palkansaajilla eläkepalkasta. Korkein työtulo tai eläkepalkka on katsottu yrittäjätoiminnasta tai työsuhteesta, joka on kestänyt vähintään vuoden. Vuoden 2005 uudistuksen myötä yhteensovitus poistuu ja eläkettä voi saada yhteensä yli 60 prosenttia aiemmista ansioista.

Eläkettä (pl. osa-aikaeläke) on korotettu työeläkelisällä, jos on saanut kuntoutusrahaa työeläkelakien, eläkeohjesäännön tai eläkesääntöjen taikka kuntoutusrahain mukaan, tai ansionmenetyskorvausta tapaturmavakuutuksen tai liikennevakuutuksen kuntoutusta koskevien säännösten perusteella, ei kuitenkaan, jos kuntoutusrahaa on maksettu eläkkeen lisänä. Tämä on koskenut sekä palkansaajia että yrittäjiä. Palkansaajilla ja työttömyysturvalain mukaisella osaomistajalla työeläkelisään oikeuttivat lisäksi ne ajat, joilta hän oli saanut ansiosidonnaisia työttömyys- ja työttömien koulutusetuuksia.

Vuoden 2005 eläkeuudistuksen myötä eläkettä karttuu palkattomilta ajoilta aiempaa työeläkelisää kattavammin. Aiemman ansiosidonnaisen työttömyyspäivärahakauden ja koulutusetuuskausien sekä kuntoutusrahakausien karttuman lisäksi eläke lasketaan kaikkien ansiosidonnaisten etuuksien perusteena olevista ansioista. Eri päivärahakausilta eläkettä karttuu kuitenkin eri tavoin. Jo aikaisemmin oikeus eläkekarttumaan vanhempainloman ajalta oli tietyin edellytyksin TEL-järjestelmässä ja julkisen sektorin eläkejärjestelmässä. Äitiys-, isyys- ja vanhempainrahakaudelta eläkettä karttuu vastedes kaikille koko päivärahan perusteena olevasta ansioista. Jos työansioita ei ole, eläkettä karttuu 538,27 euron (2005) kuukausiansion mukaan. Valtion varoista kustannetaan lisäksi eläkekarttumaa opiskeluajalta sekä alle kolmivuotiaita lapsia hoitaville vanhemmille samoin 538,27 euron kuukausiansion mukaan. Edellä todettu koskee sekä yrittäjiä että palkansaajia. Siten myös oikeus karttumaan ansiosidonnaisen turvan työttömyyskausilta ulotetaan yrittäjiin.

Osa-aikaeläke

Osa-aikaeläke on puolet kokoaikatyön ja osa-aikatyön ansioiden erotuksesta, kuitenkin enintään 75% osa-aikaeläkkeelle siirtymiseen mennessä karttuneesta vanhuuseläkkeestä. Osa-aikaeläkkeen ikäraja nousi 1.1.2003 alkaen 58 vuoteen. Tämä koskee vuonna 1947 tai sen jälkeen syntyneitä. Sitä aiemmin syntyneet ovat voineet jäädä osa-aikaeläkkeelle 56-vuotiaana.

Yrittäjä voi jäädä osa-aikaeläkkeelle, kun hän puolittaa vakiintuneen työpanoksensa ja vakiintuneen työtulonsa. Jäljellä olevan työtulon määrän on kuitenkin oltava vähintään 5 658,27 euroa (2005) eli YEL-työtulon alaraja. Yrittäjätoimintaa pidetään siten koko-aikaisena, jos YEL-työtuloksi on vahvistettu vähintään noin 11 316,54 euroa vuodessa. Lisäksi työtulon on pitänyt olla tuon suuruinen vähintään vuoden ajan eläkkeelle siirtymistä edeltävän puolentoista vuoden aikana. Jos tämä työtulo on pienempi, yrittäjä ei voi siirtyä osa-aikaeläkkeelle ennen kuin edellytykset täyttyvät. Nykyisen toiminnan

jatkaminen ei ole ainoa osa-aikatyön mahdollisuus. Yrittäjä voi lopettaa yrittäjätoimintansa ja hakeutua osa-aikaiseen palkkatyöhön.

Osa-aikaeläkkeen edellytyksenä on lisäksi

- 12 kuukautta kokoaikatyötä viimeisten 18 kuukauden aikana
- 5 vuotta työeläkkeeseen oikeuttavaa aikaa viimeisten 15 vuoden ajalta
- ettei saa muuta eläkettä (paitsi perhe-eläkettä)

Osa-aikaeläkeläisen tulot muodostuvat siis osa-aika-työtulosta ja osa-aika-eläkkeestä. Osa-aikaeläkkeen perusteena oleva työtulo lasketaan toisin kuin muutoin YEL:ssä. Osa-aikaeläkkeen määrää laskettaessa yrittäjän vakiintuneena työtulona pidetään hänelle osa-aikatyöhön siirtymistä välittömästi edeltäneiden neljän viimeisen kalenterivuoden vahvistettua keskimääräistä työtuloa.

Vuoden 2005 eläkeuudistus muutti osa-aikaeläkkeen karttumasääntöjä. Uutta eläkettä karttuu paitsi puolitetusta työtulosta myös eläkkeellä olosta siten, että eläkettä karttuu myös osa-aikaeläkkeen perusteena olevan vakiintuneen työtulon ja puolitetun työtulon erotuksesta. Aikaisemmin eläkettä on karttunut molemmista 1,5 % vuodessa. Tämä koskee 1946 ja sitä ennen syntyneitä 56–59-vuotiaita. 60-vuotiaana puolitetusta työtulosta alkoi karttua eläkettä 2,5 %. Vuonna 1947 tai sen jälkeen syntyneiden osalta eläkettä karttuu erotuksesta 0,75 %.

Työkyvyttömyyseläke ja ammatillinen kuntoutus

Ammatillinen kuntoutus on ensisijainen työkyvyttömyyseläkkeeseen nähden. Vuoden 2004 alusta alkaen henkilöllä on oikeus tarkoituksenmukaiseen ammatilliseen työeläkekuntoutukseen, jos sairauden arvioidaan aiheuttavan noin viiden vuoden kuluessa uhkan joutua työkyvyttömyyseläkkeelle. Työeläkekuntoutuksen edellytyksenä on, että yrittäjätoiminta joko jatkuu tai sen päättymisestä ei ole kulunut vuotta pitempää aikaa, jolloin päättyneestä yrittäjätoiminnasta on voimassa ns. tulevan ajan oikeus.

Kuntoutustuen eli määräaikaisen työkyvyttömyyseläkkeen saajalle maksetaan eläkkeen lisäksi 33 prosentin kuntoutuskorotus kuntoutuksen ajalta. Jos työeläkekuntoutukseen hakeutuva ei ole vielä työkyvyttömyyseläkkeellä, hänelle maksetaan kuntoutuksen ajalta **kuntoutusrahaa**, joka on 33 prosentilla korotetun laskennallisen työkyvyttömyyseläkkeen suuruinen.

Osakuntoutusrahaa maksetaan kuntoutujalle, joka ansaitsee kuntoutuksen aikana yli puolet eläkkeen perusteena olevasta palkasta. Osakuntoutusraha on puolet täydestä kuntoutusrahasta. Osatyökyvyttömyyseläkettä saava on yleensä työssä. Jos hän on työtön, hän voi ilmoittautua työvoimatoimistoon ja saada eläkkeen rinnalle vähennettyä työttömyyspäivärahaa.

Työkyvyttömyyseläke myönnetään toistaiseksi voimassa olevana henkilölle, jonka työkyky on alentunut sairauden, vian tai vamman vuoksi niin, ettei hän kykene työhön ainakaan vuoteen. Työeläkelakien mukaan voidaan myöntää myös osatyökyvyttömyyseläkettä, jonka määrä on puolet täydestä työkyvyttömyyseläkkeestä. Työkyvyttömyyden määrittelyn pohjana on lääkärintodistus hakijan terveydentilasta. Päätöstä tehtäessä käytetään sekä lääketieteellistä että sosiaalis-taloudellista arviointia. Jälkimmäisessä arvioidaan hakijan jäljellä olevaa työkykyä ja mahdollisuutta hankkia ansiotuloja.

Työkyvyttömyyseläkkeen määrä on siihen mennessä karttunut eläke. Useissa tapauksissa työkyvyttömyyseläkkeeseen lisätään ns. tulevan ajan eläkkeenosa. Henkilöllä on oikeus tulevan ajan karttumaan, jos yrittäjätoiminnan päättymisestä ei ole kulunut yli vuotta. Tätä vuoden määrääikää pidentävät erilaiset päivärahakaudet, kuten esim. sairauspäiväraha-kaus. Tulevalta ajalta karttuu eläkettä pienemmän prosentin mukaan kuin yrittäjyysajalta.

Eläkeuudistuksen jälkeen työkyvyttömyyseläke muuttuu 63 vuoden iässä vanhuuseläkkeeksi ja myös tulevan ajan eläkepalkan laskenta-aika on muuttunut.¹³ Tulevan ajan saa sairastumista edeltävien viiden vuoden ansioiden perusteella, ovat tulot sitten palkkoja, yrittäjätulot, päivärahoja tai työmarkkinatukea. Tulevaa aikaa ei kuitenkaan saa hyväksyä, jos työstä saadut tulot viimeisen kymmenen vuoden aikana ovat olleet vähemmän kuin 12 000 euroa vuoden 2002 indeksitasolla. Tulevalta ajalta henkilön eläke lasketaan ikään kuin hän jatkaisi työssä 63-vuotiaaksi. Alle 50-vuotiaana työkyvyttömäksi tulleen eläkettä korotetaan kertakorotuksella viiden eläkevuoden jälkeen.

Kun kuntoutujalle on annettu päätös oikeudesta ammatilliseen kuntoutukseen, hänen on muun toimeentuloturvan puuttuessa mahdollista hakea kuntoutussuunnitelman laatimisen ja kuntoutusohjelman toteutuksen odotusajalle kuntoutusavustusta. Sen määrä vastaa työkyvyttömyyseläkettä. Kuntoutusavustus on mahdollista myöntää kummankin syyn takia enintään kolmeksi kuukaudeksi.

Kuntoutusavustusta voidaan myöntää myös työllistymisen tueksi ammatillisen kuntoutuksen päättymisen jälkeen. Tätä mahdollisuutta käytetään muun muassa silloin, kun kuntoutuja käynnistää toimintaa itsenäisenä yrittäjänä. Avustus on jälkimmäisessä tilanteessa enintään kuuden kuukauden työkyvyttömyyseläkkeen suuruinen.

Vuonna 1944 ja sen jälkeen syntyneet eivät voi saada yksilöllistä varhaiseläkettä. Jos he hakevat työkyvyttömyyseläkettä, hakemusten käsittelyssä sovelletaan 60 ikävuodesta alkaen lievempiä ehtoja painottaen työkyvyttömyyden ammatillista luonnetta.

Perhe-eläke

Perhe-eläkkeeseen on oikeus alle 18-vuotiaalla lapsella, leskellä ja eräin edellytyksin entisellä puolisoilla. Leskellä on oikeus leskeneläkkeeseen, jos puoliso oli edunjäntjän kuollessa naimisissa ja avioliitto oli solmittu ennen kuin edunjäntjä täytti 65 vuotta. Perhe-eläkkeen määrä lasketaan vainajan eläkkeen tai hänen ansiotulojensa perusteella lasketun eläkkeensä perusteella. Perhe-eläkkeen suuruus riippuu myös edunsaajien lukumäärästä. Leskeneläkkeen suuruuteen vaikuttaa lisäksi lesken oma eläkeoikeus.

Vuonna 2005 poistuvat eläkkeet: yksilöllinen varhaiseläke ja työttömyyseläke

Eläke-etuihin tuli muutoksia vuonna 2005 siten, että yksilöllinen varhaiseläke ja työttömyyseläke poistuivat. Muutoksiin sisältyy joitakin vanhempia ikäluokkia koskevia

¹³ Aiemmin tulevaan aikaan laskettiin 65 vuoden ikään jäljellä oleva aika ja eläketapahtumasta vanhuuseläkeikään karttui eläkettä 1,5 prosenttia työtulosta vuodessa ennen 50 ikävuoden ajalta. Ikävuosilta 50-59 karttuma oli 1,2 prosenttia ja ikävuosilta 60-65 0,8 prosenttia vuotta kohti.

suojasäännöksiä. Työttömyyseläke säilyy ennen vuotta 1950 syntyneillä. Yksilölliseen varhaiseläkkeeseen on oikeus 1943 tai sitä ennen syntyneellä.

Yksilöllinen varhaiseläke on yhtä suuri kuin työkyvyttömyyseläke. Sen saamisen edellytyksenä on paitsi heikentynyt työkyky tulevan ajan oikeus, mikä tarkoittaa, ettei yrittäjätöiminnan päättymisestä ole kulunut enempää kuin vuosi. Tätä vuoden määräaikaa kuitenkin pidentävät esimerkiksi sairaus- ja työttömyyspäivärahapäivät ja kuntoutusraha- ja kuntoutustukipäivät.

Työttömyyseläkkeen saamisen edellytyksenä on, että hakija on täyttänyt 60 vuotta, hän on saanut työttömyyspäivärahaa 500 päivän enimmäismäärän, hän on työnhakijana työvoimatoimistossa ja että hän on ansainnut työeläkettä vähintään viisi vuotta viimeisen 15 vuoden aikana. Jos viime mainittu ehto ei täyty, ja henkilö on syntynyt vuonna 1944 tai aiemmin, työvuosia voi olla vähintään viisi viimeisen 20 vuoden aikana, jos työeläkelakien piiriin kuuluvaa työtä on kaikkiaan vähintään 15 vuotta.

Työttömyyseläkkeen suuruus määräytyy sen mukaan, lasketaanko eläke uusilla, 1.1.2000 voimaan tulleilla vai vanhoilla säännöillä. Uusien sääntöjen mukaan mahdollista tulevan ajan karttumaa ei makseta työttömyyseläkkeeseen, mutta se liitetään vanhuuseläkkeeseen. Vuonna 1944 tai sitä ennen syntyneen työttömän eläkkeeseen, joka myönnetään vanhojen sääntöjen mukaan, saattaa sisältyä myös tulevan ajan karttuma.

YEL-työtulo ja YEL-vakuutusmaksu

Yrittäjäeläkkeen taso riippuu eläkkeen perustaksi vahvistetun YEL-työtulon määrästä. Tämän työtulon perusteella määräytyy myös YEL-vakuutusmaksu.

YEL-työtulo

Yrittäjä määrittää itse vakuutettavan YEL-työtulonsa tiettyjen rajoitusten puitteissa. Ohjeellisenä pidetään, että yrittäjälle vahvistetaan työtuloksi se palkka, joka kohtuudella olisi maksettava, jos hänen työtään tekemään palkattaisiin vastaavan ammattitaidon omaava henkilö, tai se korvaus, jonka muutoin voidaan katsoa keskimäärin vastaavan yrittäjän työtä. Vuotuista työtuloa ei kuitenkaan vahvisteta 94 391,37 (v. 2005) euroa suuremmaksi. YEL-työtulo säilyy samana kunnes sitä erillisestä hakemuksesta muutetaan.

Eläkeyhtiö tarkistaa työtulon vuodenvaihteessa automaattisesti palkkakertoimen muutosta vastaavasti. Indeksitarkistus pitää osaltaan YEL-työtulon ajan tasalla. Sen sijaan jos työtuloon vaikuttavat seikat myöhemmin olennaisesti muuttuvat, tarkistetaan se hakemuksesta. Työtuloa ei voi kuitenkaan muuttaa takautuvasti. Työtulon muutoksena yhteydessä yrittäjätöimintä jaksotetaan erillisiksi jaksoiksi ja eläke lasketaan kustakin jaksosta erikseen. Jaksojen eläkekattumat lasketaan yhteen kokonaiseläkkeeksi.

Yrittäjän eläke määräytyy ansiovuosista, niiden karttumaprosenteista ja vakuutetusta YEL-työtulosta siten, että eläke = vakuutusaika * karttuma-% * YEL-työtulo. Jokainen työtulo vaikuttaa eläkkeen määrään. Eläke lasketaan erikseen kunkin erillisen yrittäjajakson (vakuutusajalla) painotetusta työtulosta. Työtulot tarkistetaan palkkakertoimella sen vuoden tasoon, jona yrittäjä siirtyy eläkkeelle.

Vakuutusmaksut

Yrittäjät huolehtivat itse yrittäjäeläkemaksustaan, jonka suuruus on sidottu työeläkekonaismaksun suuruuteen. YEL-vakuutusmaksu on sovittu samaksi kuin keskimääräinen TEL-maksu ja se on yhtä suuri kaikissa eläkevakuutusyhtiöissä. Maksuprosentin vahvistaa sosiaali- ja terveysministeriö vuosittain. Työeläkeuudistukseen liittyi, että 53-vuotiaat ja vanhemmat, joilla työeläkkeen karttumisprosentti on suurempi, maksavat vastaavasti suurempaa maksua kuin nuoremmat. Vanhemmat ikäluokat osallistuvat näin omalta osaltaan korotetun eläketurvansa kartuttamiseen. Muutokset koskevat kaikkea ansiotyötä, myös yrittäjiä. Vuonna 2005 YEL-vakuutusmaksu on 21,4 prosenttia, 53 vuotta täyttäneellä yrittäjällä kuitenkin 22,6 % vahvistetusta palkkakertoimella korjautta tulosta.

Palkansaajan eläkemaksu vähennetään työeläkkeen perusteena olevasta palkasta eläkepalkkaa määrättäessä. Yrittäjän eläkkeen perusteena olevasta työtulosta ei vastaavaa vähennystä tehdä.

YEL-maksut ja verotus

Kaikki työeläkemaksut ovat kokonaan vähennettävissä verotuksessa. Jos YEL-maksut on maksanut yritys, vähennyksen voi tehdä yritys elinkeinoverolain alaisesta tulosta. Jos maksut on maksanut yrittäjä (tai hänen puolisonsa), ne vähennetään yrittäjän henkilökohtaisessa verotuksessa. Koska henkilökohtaisessa verotuksessa tehtävä eläkevakuutusmaksuvähennys on perhekohtainen vähennys, aviopuolisoista kumpi hyvänsä voi vähentää verotuksessaan myös toisen puolison maksamat YEL-vakuutusmaksut.

Pakkovakuuttaminen, keskeytykset, maksamattomat maksut

Vakuutus voidaan ottaa takautuvasti kulumassa olevalta ja sitä välittömästi edeltäneeltä kolmelta kalenterivuodelta.

Eläketurvakeskus valvoo yrittäjien työeläkevakuuttamista. Jos yrittäjä ei ole ottanut vakuutusta, ETK kehottaa häntä kohtuullisessa ajassa korjaamaan laiminlyönnin. Jos yrittäjä ei noudata kehotusta, Eläketurvakeskus ottaa yrittäjän puolesta ja hänen kustannuksellaan YEL-vakuutuksen työeläkelaitokselta taannehtivasti kuluvalle ja kolmelle tätä edeltävälle vuodelle. Laiminlyönnin ajalta vakuutusmaksu voidaan korottaa jopa kaksinkertaiseksi.

Yrittäjätoiminta voi keskeytyä mm. äitiysloman vuoksi. Vakuutus voidaan lakkauttaa, jos yrittäjä ei osallistu yrityksen toimintaan loman aikana lainkaan. Ajalta, jona vakuutus ei ole voimassa, ei peritä maksua eikä kartu eläkettä. Vakuutuksen voimassa ollessa ei esim. sairauden vuoksi voida myöntää maksuvapautta.

Maksamatta jäänyttä YEL-maksua voidaan periä yrittäjältä maksuunpanovuoden jälkeen viiden vuoden ajan. Jos maksu on maksamatta perintäajan päätyttyä, kyseisen vuoden YEL-työtulona käytetään eläkettä laskettaessa maksamattomien maksujen suhteessa alennettua tuloa. Jos jonkun vuoden YEL-maksut ovat kokonaan jääneet maksamatta, sen vuoden työtulo eläkettä laskettaessa on 0 euroa.

Alkavan yrittäjän maksualennus

Jos henkilö on ryhtynyt yrittäjäksi ensimmäistä kertaa 1.1.2001 jälkeen, hän saa YEL-maksusta 25 prosentin suuruisen vakuutusmaksualennuksen yrittäjätoiminnan 48 ensimmäiseltä kuukaudelta. Maksualennus on lain piiriin kuuluvalla yrittäjälle iästä riippumaton. Vuonna 2004 alkavan yrittäjän YEL-maksu on 16,95 %. Jos ensimmäinen yrittäjätoimintajakso kestää alle 48 kuukautta, maksualennuksen voi saada vielä toiseen yrittäjätoiminnan jaksoon, jos alennusaikaa on 48 kuukaudesta jäljellä.

Vakuutuksen laiminlyönyt yrittäjä, jonka Eläketurvakeskus on pakkovakuuttanut, ei saa aloittavan yrittäjän alennuksia.

YEL-työtulon ja maksun jousto vuodesta 2005 alkaen

Vuonna 2005 yrittäjän työtuloon tuli joustoa, joka ottaa huomioon yrittäjätoiminnassa tapahtuvat tilapäiset muutokset. Muutoksen tavoitteena on saada yrittäjien eläkkeen taso nousemaan ja ottaa huomioon nykyistä paremmin yrittäjän maksukyky. Yrittäjä voi kohentaa eläketurvaansa maksamalla hyvinä vuosina lisää vakuutusmaksua ilman, että vahvistettua työtuloa pitäisi pysyvästi korottaa. Huonojen aikojen koettaessa maksua voi vastaavasti pienentää. Maksun muutos hoituu pelkällä kirjallisella ilmoituksella omalle eläkevakuutusyhtiölle.

Korotetun maksun on oltava vähintään 10 prosenttia pysyvää maksua suurempi. Enintään se voi olla pysyvän vakuutusmaksun suuruinen koko kalenterivuodelta. Tässä tapauksessa yrittäjän eläketurvan karttuminen kaksinkertaistuisi tuon vuoden osalta. Lisävakuutusmaksu ja vakituinen vakuutusmaksu eivät kuitenkaan saa olla yhteensä enempää kuin 94 391,37 euron (v. 2005) vuotuista työtuloa vastaavan vakuutusmaksun määrä vuodessa. Yrittäjä saa parantaa eläketurvaansa lisämaksun avulla vaikka joka vuosi. Jos yrittäjä ei halua maksaa lisää enää seuraavana vuonna, vakuutusmaksu perustuu aikaisemmin vahvistettuun YEL-tuloon, eli palataan jälleen normaaliin vakuutusmaksuun.

Yrittäjä voi maksaa vakuutusmaksun myös pienennettynä. Vähennyksen on oltava vähintään 10 prosenttia mutta enintään 20 prosenttia vakituisesta maksusta. Alennuksen käytöllä on tiukemmat rajat kuin korotuksella. Alennuksen saa enintään kolmena kalenterivuonna seitsemän viimeksi kuluneen vuoden aikana. Vakuutusmaksu ei kuitenkaan saa olla pienempi kuin 5 658,27 euron (v. 2005) vuotuista työtuloa vastaavan vakuutusmaksun määrä. Näin ollen jos yrittäjä on ottanut halvimman mahdollisen vakuutuksen, ei hänellä myöskään ole oikeutta maksun tilapäiseen alentamiseen.

Joustoa ei voi käyttää, jos yrittäjällä on aikaisemmilta vuosilta maksamattomia ja selvittämättömiä YEL-maksuja. Eläkkeellä oleva yrittäjä ei saa käyttää joustoja. Joustoa ei myöskään voi käyttää samaan aikaan aloittavalle yrittäjälle tarkoitetun maksualennuksen kanssa. Joustoa ei voi enää käyttää 63 vuotta täytettyään, koska eläkettä alkaa karttua muutoinkin jo 4,5 prosentin mukaan.

YEL-työtulo vahvistetaan vuodesta 2005 alkaen kuten aiemminkin, ja sitä muutetaan ainoastaan eri hakemuksesta. Joustomenettely edellyttää yrittäjän kirjallista ilmoitusta eläkeyhtiölle. Uudistuksen jälkeen joustaa siis vakuutusmaksu eikä vakituinen, vahvistettu työtulo.

Yrittäjän eläke määrätään vahvistettujen työtulojen ja maksettujen vakuutusmaksujen mukaan muodostetun kokonaistyötulon perusteella. Lisämaksu näkyy täysimääräisesti eläkkeessä. Mitä pitemmän ajan ylimääräistä maksua on suoritettu, sitä suuremmaksi myös eläke nousee. Maksun alentaminen pienentää vastaavasti eläkettä. Lisämaksun perusteella kyseisen kalenterivuoden työtuloa korotetaan ja yrittäjän eläke-etuus määräytyy näin lasketun vuotuisen kokonaistyötulon perusteella. Osa-aikaeläkkeen vakiintunutta ansiotuloa määrättäessä eläketapahtumaa edeltävän vuoden työtulossa lisämaksujen vaikutusta ei oteta huomioon. Vastaavasti myös työkyvyttömyyseläkkeen tulevan ajan ansiota määrättäessä eläketapahtumaa edeltävän vuoden lisämaksua ei huomioida.

Indeksitarkistukset

Vuoden 2004 loppuun saakka työtuloa, eläkepalkkoja, eläkkeitä ja työeläkelakien muita rahamääriä on tarkistettu työikäisen indeksillä sen vuoden loppuun, jona yrittäjä ja palkansaaja täyttää tai edunjäntäjä täyttäisi 65 vuotta. Työikäisen indeksi seurasi puoliksi palkkojen ja puoliksi hintojen kehitystä. Eläkeikäisen indeksillä tarkistetaan eläke sen vuoden alusta, jona eläkkeensaaja täyttää 66 vuotta. Eläkeikäisen indeksissä hintakehityksellä oli 80 prosentin ja palkoilla 20 prosentin paino.

TEL-indeksijärjestelmä muuttui vuoden 2005 alusta. Eläkettä laskettaessa koko työuran aikaisia ansioita tarkistetaan palkkakertoimella. Siinä palkkojen muutosten osuus on 80 % ja hintojen puolestaan 20 %. Myönnettyjä eläkkeitä korotetaan eläkeindeksillä. Eläkkeensaajan ikä ei enää vaikuta siihen, millä indeksillä eläkkeitä tarkistetaan. Kaikkia eläkkeensaajia koskee sama indeksi, johon ansioiden kehitys vaikuttaa 20- ja hintojen kehitys 80-prosenttisesti.

YEL-työtulo muussa sosiaalivakuutuksessa

Eläkkeen lisäksi myös sairausvakuutuksen ja työttömyysvakuutuksen ansiosidonnaiset etuudet on sidottu YEL-työtuloon. Yrittäjän työtulon suuruudella on yhteys myös tapaturmavakuutuksen korvaukseen.

Yrittäjän sairaus-, äitiys- ja isyyspäivärahan sekä vanhempainpäivärahan perusteena käytetään vuoden 2004 alusta lähtien pelkästään yrittäjälle vahvistettua YEL-työtuloa verotettavan ansiotulon sijaan. Vuonna 2004 päivärahan perusteena käytetään vuoden 2002 keskimääräistä YEL-työtuloa. Yrittäjän pyynnöstä päiväraha voidaan myös laskea päivarahakautta edeltävän kuuden kuukauden YEL-työtulon perusteella, jos työtulo vuosituloksi muutettuna on 20 % suurempi kuin muuten käytettävä parin vuoden takainen YEL-työtulo.

Uusi joustavasti määräytyvä vakuutusmaksu ei vaikuta yrittäjän sairausvakuutuksen päivärahan määrään, vaan se lasketaan vahvistetusta työtulosta kuten nykyisinkin.

Yrittäjän työttömyysturvan ansiopäiväraha määrätään sen työtulon perusteella, jonka mukaan yrittäjä on vakuuttanut itsensä yrittäjäkassassa yhteensä enintään 24 kuukauden ajan ennen työttömyyttä. Ansiopäivärahan perusteena olevaa työtuloa ei kuitenkaan saa määrätä suuremmaksi kuin henkilön yrittäjien eläkelain tai maatalousyrittäjien eläkelain mukaan vahvistettu työtulo mainittuna aikana on ollut. Myös työssäoloehdon täyttyminen on sidottu YEL-työtuloon. Yritystoiminta on olennaista niinä kuukausina, joina henkilöllä on ollut voimassa yrittäjien eläkelain mukainen vakuutus toiminnasta,

josta määritetty työtulo on vähintään 710 erua kuukaudessa. Myös työttömyysturvassa sovelletaan YEL:n mukaista vahvistettua työtuloa.

Rahoitus

YEL-eläketurva rahoitetaan kuten muukin työeläkevakuutus vakuutusmaksuilla. Yrittäjät vastaavat oman eläketurvansa rahoituksesta maksamalla vakuutusmaksun, jonka taso on asetettu samaksi kuin keskimääräinen TEL-vakuutusmaksu. Maksu vastaa siten pienyrittäjän TEL-työnantajamaksua ja palkansaajan TEL-maksua. Yritystoiminnan alkuvaiheessa ensimmäisen neljän vuoden aikana yrittäjät saavat kuitenkin 25 % alennusta maksustaan.

Yrittäjien vakuutusmaksutulo ei ole riittävä kattamaan YEL-vakuutuksen menoja. Tämä johtuu ennen kaikkea YEL-vakuutuskannan epädullisemmasta ikäjakautumasta. Koska on katsottu perustelluksi, ettei yrittäjien maksutaso olisi muuta työeläkevakuutusta korkeampi, on säädetty, että valtio vastaa menoista siltä osin kuin vakuutusmaksut ja rahastojen sijoitustuotto eivät niihin riitä.

Vuoden 2004 osalta tilanne oli seuraava

YEL-vakuutusmaksu-%	21,4 %
YEL-vakuutusmaksutuotto	555,3 milj.euroa
Eläkemeno	566,8 milj.euroa
Hoitokulut	42,0 milj.euroa
Valtion rahoitusosuus	46,5 milj.euroa

4.2.3 Maatalousyrittäjien eläkelaki MYEL

Maanviljelijöiden, kalastajien ja poronhoitajien on vakuutettava ansiotoimintansa maatalousyrittäjien eläkelain (MYEL) mukaisesti. Maatalouden sivuammatit, joita harjoitetaan eri yritysten lukuun ja joita verotetaan erikseen elinkeinotulon verotuksesta annetun lain mukaan, kuuluvat YEL:n piiriin. Sivuammatteja ovat esimerkiksi turkistarhaus ja kalanviljely.

Maatalousyrittäjien eläkelain mukainen työeläketurva vastaa YEL:n mukaista turva. Vain MYEL-vakuutettuja koskeva turvan muoto on kuitenkin luopumistuki, jolla turvataan toimeentulo silloin, kun maatalousyrittäjä lopettaa yritystoiminnan ennen eläkeikää. MYEL-eläke määräytyy ja karttuu samojen periaatteiden mukaan kuin YEL-eläke. Myös vuoden 2005 eläkeuudistus koskee samoin molempia. Seuraavassa tarkastellaan MYELiä vain siltä osin kuin se poikkeaa YEListä.

Vakuuttamisvelvollisuus

MYEL-eläkkeen mukainen vakuuttamisvelvollisuus on muuten sama kuin YEL:ssä, mutta työtulovaatimus on alempi. MYEL-vakuutus tulee ottaa, jos työtulo on vähintään 2 829,12 euroa vuodessa. Lisäksi edellytetään, että tilalla on vähintään 5 hehtaaria maatalousmaata. Jos yrittäjä ei kuulu pakolliseen vakuutukseen, hän voi ottaa vakuutuksen vapaaehtoisena.

MYEL-työtulo ja MYEL-maksut

Maatalousyrittäjän eläke lasketaan työtuloista, jotka Maatalousyrittäjien eläkelaitos (Mela) on vahvistanut maatalousyrittäjälle hänen vakuutusvuosinaan. Maatalouden ja metsätalouden MYEL-työtulot määrätään erikseen. Kun pellon ja metsän työtulo lasketaan yhteen, saadaan maatalan työtulo. Tilan työtulo jaetaan siellä työskentelevien yrittäjien kesken siinä suhteessa kuin he osallistuvat maatalatalouden töihin. Yksinäisen yrittäjän työtuloksi vahvistetaan koko tilan työtulo. Työtulo lasketaan omassa viljelyksessä olevan pellon, puutarhan ja metsän pinta-alan perusteella, mutta määrittelyssä otetaan huomioon yksilölliset perusteet.

Maatalousyrittäjien osalta vakuutusmaksutaso on samoin kuin YEL:ssä sidottu keskimääräiseen TEL-maksutasoon. Maatalousyrittäjille myönnetään kuitenkin pysyvä maksualennus. Vuonna 2005 alle 53-vuotiaiden vakuutusmaksu alle 19 822,14 euron MYEL-työtulosta on 10,48 prosenttia. 19 822,14 ja 31 149,13 euron väliseltä osalta vakuutusmaksu nousee liukuvasti. 31 149,13 euron työtulon ylittävältä osalta maksu on sama kuin YEL:n mukainen maksuprosentti eli 21,4. Suuremmasta eläkekarttumasta johtuen 53 vuotta täyttäneiltä peritään korkeampaa vakuutusmaksua. Heillä vastaavat prosenttiluvut ovat 11,07 ja 22,6.

Rahoitus

Maksualennuksesta johtuen keskimäärin maksettava MYEL-vakuutusmaksu on noin puolet asetetusta maksutasosta. Valtio rahoittaa sen osan menoista joihin vakuutusmaksutuotto ja sijoitusten tuotto eivät riitä. Valtion osuus onkin huomattava johtuen kolmesta keskeisestä seikasta: vakuutuskannan epäedullisesta ikäjakaumasta, supistuvasta vakuutuskannasta (maatalousyrittäjien lukumäärän merkittävä väheneminen 1970-luvulta) sekä maksualennuksesta.

Vuoden 2004 osalta tilanne oli seuraava

MYEL-vakuutusmaksu-%	21,4 %
- keskimääräinen vakuutusmaksu-%	10,75%
MYEL-vakuutusmaksutuotto	135 milj.euroa
Eläkemeno	461 milj.euroa
Hallintokulut	19 milj.euroa
Valtion rahoitusosuus	409 milj.euroa

Muut MYEL-vakuuttamiseen liittyvät etuudet

MYEL-vakuutus on edellytyksenä monissa muissa maatalousyrittäjien etuuksissa. Nämä etuudet kuvataan tarkemmin asianomaisessa yhteydessä. Näitä etuuksia ovat:

- Mela-päiväraha (kohta 4.1.3.)
- MATA-työtapaturmavakuutus (kohta 4.3.8)
- maatalousyrittäjien opintoraha (kohta 4.5.2)

MYEL-vakuuttamista edellytetään myös maatalousyrittäjän lomituspalveluille. MYEL-työtuloa käytetään lisäksi useassa sosiaalietuudessa maatalousyrittäjän työtuloja arvioitaessa.

Tilastoja yrittäjien ja maatalousyrittäjien eläketurvasta

Taulukko 4.2.2. YEL:n ja MYEL:n vakuutettujen lukumäärä, maksussa olevat eläkkeet sekä työeläkemeno 1995 ja 2000-2004.

Vuosi	Vakuutettuja 31.12.v		Eläkkeitä maksussa 31.12.v ¹⁾		Eläkemeno milj. € ²⁾	
	YEL	MYEL	YEL	MYEL	YEL	MYEL
1995	151 600	136 700	82 000	241 200	446,6	427,7
2000	161 800	104 000	94 600	225 200	558,0	508,6
2001	163 500	100 100	94 900	222 100	599,2	538,5
2002	165 300	96 200	97 900	217 000	641,3	562,8
2003	168 200	93 700	100 500	212 900	681,9	582,5
2004	170 600	92 600	102 300	208 200	714,7	600,8

1) pl luopumistuet

2) Ei sisällä maatalouden luopumisjärjestelmien eläkkeitä

(sukupolvenvaihdoseläkkeet ja luopumiseläkkeet, -korvaukset ja -tuet)

4.2.4 Luopumistuki

Luopumistuki on viljelijöiden ja poronhoitajien varhaiseläke. Luopumistukeen ovat oikeutettuja viljelijät ja poronhoitajat, jotka pysyvästi lopettavat maataloustuotannon tai porotalouden harjoittamisen ennen varsinaista eläkeikää. Luopumistuki nykytuotoisena on voimassa vuosina 2003 - 2006.

Viljelijä voi saada luopumistuen luovuttamalla pellot ja tuotantorakennukset sukupolvenvaihdosjatkajalle tai myymällä pellot lisämaaksi naapuriviljelijälle. Luopumistuen ehdot edellyttävät aina omistusoikeuden luovuttamista joko myynnillä, lahjoituksella tai perinnönjaolla. Vuodesta 2004 lähtien on mahdollista myös vuokraus lisämaaksi. Poronhoitaja saa luopumistuen luovuttamalla porot ja tuotantorakennukset jatkajalle tai luovuttamalla porot porotaloutta ennestään harjoittavalle poronmistajalle. Luopujan on pitänyt harjoittaa maataloutta ennen luopumista viimeiset kymmenen vuotta omaan tai yhteiseen lukuun sekä olla MYEL-vakuutuksessa vähintään viisi vuotta. Maatalouden ei kuitenkaan ole tarvinnut olla päätoimista.

Sukupolvenvaihdoksessa jatkajan on oltava alle 40-vuotias ja hänellä pitää olla riittävä ammatillinen pätevyys maatalouden harjoittamiseen. Maatilan tulee olla taloudellisesti elinkelpoinen. Myös lisämaan ostajaa tai luovutuksensaajaa koskevat tietyt edellytykset. Hänen on oltava alle 55-vuotias ja hänellä pitää olla voimassa pakollinen MYEL-vakuutus. Hänen on sitouduttava viljelemään tilaa luopumistuen maksamisen ajan, kuitenkin aina vähintään viisi vuotta.

Luopumistavasta ja luopumisvuodesta riippuu, minkä ikäisenä viljelijä voi jäädä eläkkeelle. Sukupolvenvaihdoksessa ikäraja oli vuonna 2004 55-64 vuotta. Vuoden 2005 alusta alaikäraja nousi 56 vuoteen, poikkeuksena ovat 1949 syntyneet, jotka voivat luopua 55-vuotiaana. Maatilan pellot voi myydä lisämaaksi 57-64-vuotiaana. Vuonna 1947 tai aikaisemmin syntyneet voivat kuitenkin luopua 55-vuotiaana. Vuodesta 2004 alkaen 60-64-vuotias viljelijä voi vuokrata maatilan pellot lisämaaksi. Luopumistukea makse-

taan 65 ikävuoteen saakka. Sen jälkeen alkaa MYEL-vanhuuseläke, joka on luopumistuen perusmäärän suuruinen.

4.2.5 Kansaneläke

Kansaneläke turvaa vähimmäistoimentulon niille eläkkeensaajille, jotka eivät saa muuta eläkettä tai joiden muu eläketurva ei ole suuri. Kansaneläkkeen määrä pienenee muiden eläketulojen kasvaessa. Kun muut eläkkeet ylittävät määrätyn rajan, kansaneläkettä ei jää maksettavaksi. Jos yrittäjän eläke jää pieneksi, täydentävää kansaneläkettä maksetaan myös yrittäjälle.

Kansaneläkettä ei myönnetä osa-aikaeläkkeenä, eikä osatyökyvyttömyyseläkkeenä.

Kansaneläkelaitos maksaa alle 16-vuotiasta lasta huoltavalle eläkkeen saajalle lapsikorotusta 18,47 euroa kuukaudessa lasta kohden. Lapsikorotusta voivat saada täyttä työkyvyttömyyseläkettä, yksilöllistä varhaiseläkettä, työttömyyseläkettä tai varhennettua vanhuuseläkettä saavat. Sen voi saada, vaikka ei saisi kansaneläkettä vaan pelkkää työeläkettä. Summa on sama työeläkkeen määrästä riippumatta.

Kansaneläkelaitos vastaa ennen kaikkea vaikeavammaisten lääkinnällisestä kuntoutuksesta. Kela vastaa myös ammatillisesta kuntoutuksesta mikäli sitä ei toteuteta jonkin muun lain perusteella. Ammatillisen kuntoutuksen saamiskriteerit vastaavat työeläkekuntoutuksen kriteerejä. Kuntoutuksen ajalta maksetaan kuntoutusrahaa jos tavoitteena on säilyttää henkilö työkykyisenä. Kuntoutusrahan suuruus vastaa yleensä sairausvakuutuksen päivärahaa.¹⁴ Kuntoutustukea tai eläkettä saavalle maksetaan nämä 10 %:lla korotettuina kuntoutuksen ajalta.

4.3 Työtapaturmavakuutus

4.3.1 Pakollisen tapaturmavakuutuksen piiri

Työnantajalle on säädetty velvollisuus ottaa työntekijöitään varten tapaturmavakuutus. Myös maatalousyrittäjät kuuluvat lakisääteisesti tapaturmavakuutusturvan piiriin. Sitä vastoin muun alan yrittäjillä ei ole vastaavaa lakisääteistä tapaturmavakuutusturvaa. Yrittäjä voi kuitenkin vapaaehtoisesti ottaa itselleen lakisääteisen tapaturmavakuutuksen TVL 57 §:n nojalla.

Tapaturmavakuutuslaissa oikeus korvaukseen on määritelty työsuhteen tunnusmerkkien avulla (TVL 1 §). Itsenäinen yrittäjä ja ammatinharjoittaja eivät ole lain 1 §:n tarkoittamassa työsuhteessa. Siten heillä ei ole myöskään oikeutta tapaturmavakuutuslain mukaiseen korvaukseen. Tapaturmavakuutuslaissa säädetään erikseen eräiden yritysten osakkaiden ja eräiden perheenjäsenten oikeudesta tapaturmakorvaukseen. Lakisääteiseen vakuutukseen ei sisälly

- johtavassa asemassa oleva osakeyhtiön toimihenkilö, jos hän joko yksin tai yhdessä perheenjäsentensä kanssa omistaa enemmän kuin puolet yhtiön osakepääomasta

¹⁴ Kuntoutusraha ei sairauspäivärahan tuloarvoja sovelleta vaan kuntoutusraha on 75 % ansioperusteesta ja aina vähintään vähimmäispäivärahan suuruinen.

- muussa yrityksessä tai yhteisössä johtavassa asemassa oleva henkilö, jolla on katsottava olevan vastaava määräämisvalta.

Tapaturmavakuutuslain 2 §:ssä on poikkeussäännös, jonka mukaan oikeutta korvaukseen ei ole työnantajan taloudessa vakinaisesti elävällä lähisukulaisella, vaikka työsuhde olisi olemassa. Näiden lähisukulaisten jääminen korvaukseen oikeutettujen piiriin ulkopuolelle johtuu vaikeudesta todeta työsuhteen olemassaolo. Yleensä on kysymys aviopuolisosta tai kotona asuvista lapsista.

Lähisukulaisena pidetään

- työnantajan aviopuolisoa
- työnantajan tai hänen aviopuolisonsa isää, äitiä, lapsia, ottolasta tai jonkun tässä tarkoitetun puolisoa, joka elää työnantajan taloudessa.

4.3.2 Työtapaturma ja ammattitauti

Pakollisen tapaturmavakuutuksen suoja koskee työtapaturmia. Työtapaturmaa määriteltäessä on rajattu muut kuin työssä sattuvat tapaturmat eli lähinnä vapaa-ajan tapaturmat korvauspiiriin ulkopuolelle. Työtapaturma on määritelty tapaturmavakuutuslain 4 §:ssä tapaturmaksi, joka aiheuttaen vamman tai sairauden on kohdannut työntekijää

- työssä,
- työstä johtuvissa olosuhteissa työpaikalla, työmatkalla tai hänen ollessaan työnantajan asioilla
- tai hänen yrittäessään varjella tai pelastaa työnantajansa omaisuutta tai työtoimintansa yhteydessä ihmishenkeä.

Tapaturman käsitettä ei tapaturmavakuutuslaissa määritellä. Edellytyksenä on yleensä, että tapaturma on äkillinen, ennalta arvaamaton ja ulkoisen tekijän aiheuttama, minkä lisäksi se tapahtuu kohteena olevan henkilön tahdosta riippumatta. Työstä aiheutuu useita sellaisia terveydellisiä haittoja, jotka eivät ole työtapaturmien kaltaisia lyhyenä aikana syntyneitä vammoja. Tällaiset sairaudet on erikseen säädetty ammattitauteina korvattaviksi. Ammattitauti on ammattitautilain mukaan sairaus, joka työssä todennäköisesti on pääasiallisesti aiheutunut fysikaalisesta, kemiallisesta tai biologisesta tekijästä.

4.3.3 Vapaaehtoinen vakuuttaminen (TVL 57 §)

Itsenäinen yrittäjä voi vapaaehtoisesti ottaa tapaturmavakuutuslain mukaisen turvan itselleen ja niille hänen perheensä jäsenille sekä muille hänen työssään oleville henkilöille, jotka tapaturmavakuutuslain mukaan eivät ole pakollisessa vakuutuksessa.

Vapaaehtoinen työtapaturmavakuutus

Vapaaehtoisesta työtapaturmavakuutuksesta säädetään tapaturmavakuutuslain 57 §:n 1 momentissa. Kyseisen lainkohdan mukainen vapaaehtoinen työtapaturmavakuutus tehdään aina nimetylle henkilölle, kun sitä vastoin vakuutus, jonka työnantaja on ottanut yrityksensä työntekijöille, kattaa kaikki yrityksen työntekijät.

Vapaaehtoinen vapaa-ajan vakuutus

Työnantaja voi TVL 57 §:n mukaan laajentaa työntekijöidensä vakuutusturvaa myös vapaa-ajan tapaturmiin. Tapaturmavakuutuslain mukaiset vapaaehtoiset vakuutukset ovat osittain vaihtoehto yksityiselle henkilövakuutuksille silloin, kun työnantaja järjestää vakuutusturvan laajennuksen.

Vapaa-ajan vakuutuksella voidaan vakuuttaa vain henkilöt, jotka on vakuutettu myös työtapaturman varalta tapaturmavakuutuslain mukaan joko pakollisesti tai vapaaehtoisesti. Pelkkää vapaa-ajan vakuutusta ei voi ottaa.

Vapaa-ajan vakuutus on hieman rajoitetumpi. Tapaturmavakuutuslain mukaan korvattiin ei sisälly lain 4 §:n 2 momentin 7 kohdassa tarkoitettu lihaksen tai jänteen kipeytyminen. Myöskään pahoinpitelyn tai muun toisen henkilön tahallisen teon aiheuttamat vammat tai sairaudet eivät kuulu sen piiriin. Myös vakuutusehdoissa voi olla korvauksia koskevia rajoituksia. Rajoitukset koskevat yleensä tapauksia, jolloin korvausta saadaan jonkin muun lain perusteella (esimerkiksi liikennevakuutuslaki) tai vakuutusturvassa on sen kestoon liittyviä rajoja.

4.3.4 Yrittäjien tapaturmavakuutus

Yrittäjille myönnettävä tapaturmavakuutus on yleensä kokonaisuus, joka muodostuu kahdesta edellisestä. Se on tapaturmavakuutuslain 57 §:n 1 ja 2 momentteihin perustuva vapaaehtoinen tapaturmavakuutus, joka on tarkoitettu nimenomaan elinkeinonharjoittajan tarpeisiin. Yrittäjien tapaturmavakuutus on tällöin jakamaton kokonaisuus sekä työttä vapaa-ajalle. Jos vakuutus halutaan rajata vain työssä sattuvien tapaturmien varalle, voidaan ottaa vapaaehtoinen työtapaturmavakuutus.

Yrittäjien vakuutuksen korvaukset ovat yleensä samat kuin lakisääteisessä tapaturmavakuutuksessa. Vakuutusehdot sisältävät kuitenkin yleensä joitakin rajoituksia erityisesti vapaa-aikana sattuvien tapaturmien osalta.

4.3.5 Tapaturmakorvaukset

Tapaturmavakuutuslain mukaisia korvauksia maksetaan sekä työtapaturmista että ammattitaukeista. Korvauksilla turvataan työntekijän toimeentulo työkyvyttömyyden ja kuoleman varalta työtapaturman tai ammattitaudin ajalta. Työntekijää kohdanneesta työtapaturmasta suoritetaan korvausta myös hänen omaisilleen sekä hautausapua. Korvausten pääryhmät ovat ansionmenetykskorvaus työkyvyttömyyden ajalta, sairaanhoitokulujen korvaaminen, haittakorvaus sekä kuntoutusetuudet ja kuolemantapauksessa eläketurva omaisille.

Lakisääteinen tapaturmavakuutus on ensisijainen vakuutus. Ensisijaisuus tarkoittaa rajanvetoa muihin vakuutus- tai sosiaaliturvan muotoihin nähden siten, että tapaturmavakuutus on ensisijainen korvausten maksaja. Muusta vakuutuksesta maksetaan kuitenkin lisäkorvausta, jos muun järjestelmän mukainen korvaus on tapaturmakorvausta isompi. Tyypillinen rajanveto tapahtuu sairausvakuutuksen kanssa. Henkilö ei kuitenkaan voi saada päällekkäin korvausta useasta etuusjärjestelmästä vaan mahdollinen yhteensovitus toteutetaan muissa järjestelmissä.

Tapaturmavakuutusjärjestelmä on etuuksiltaan ja toteuttamistavaltaan varsin korkeatasoinen. Ansionmenetyksen korvaamisessa on lähtökohtana yleensä täyden ansionmenetyksen korvaaminen. Tapaturmakorvausta suoritetaan aina vähintään tapaturmavakuutuslain mukaisen vähimmäisvuosityöansion perusteella. Tällöin turvataan vähimmäistoimeentulo, vaikka vahingoittuneen ansiotaso olisi ollut tätä alempi.

Yrittäjien etuudet ja korvaukset ovat vastaavat kuin palkansaajien. Työtapaturmien ja ammattitautien korvauksina maksetaan:

– *päivärahaa*

Edellytyksenä on, että työkyvyttömyys kestää vähintään kolme päivää tapaturmapäivää lukuun ottamatta. Päivärahaa maksetaan jokaiselta päivältä, myös vapaa- ja pyhäpäiviltä. Päivärahaa maksetaan enintään yhden vuoden ajan.

– *tapaturmaeläkettä*

– työkyvyttömyysajalta, kun tapaturmasta on kulunut vuosi

Eläkkeeseen on oikeus henkilöllä, jonka työkyky on alentunut tapaturman tai ammattitaudin vuoksi vähintään 10 prosenttia ja jonka työansiot ovat alentuneet. Työkyvyn alentumista arvioitaessa otetaan huomioon työntekijän jäljellä oleva kyky hankkia ansiotuloja sellaisella saatavilla olevalla työllä, jonka tekemistä häneltä voidaan kohtuudella edellyttää.

Täysin työkyvyttömälle maksettava eläke on 85 prosenttia vuosityöansioista + indeksikorotukset. Osittain työkyvyttömälle maksetaan työkyvyn alenemista vastaava osa täydestä eläkkeestä. Täysimääräisen tapaturmaeläkkeen taso laskee 70 prosenttiin vuosityöansioista työntekijän täyttäessä 65 vuotta. Osittaisen työkyvyttömyyden perusteella maksettavaa tapaturmaeläkettä pienennetään samassa suhteessa.

Yrittäjien tapaturmavakuutuksessa ansionmenetykskorvausten ja vakuutusmaksun perusteena oleva vuosityöansio on sovittava etukäteen.

Jos työntekijä on tapaturman sattuessa tehnyt myös maatalousyrittäjien tapaturmavakuutuslain mukaan vakuutettua maatalousyrittäjätyötä tai hän on vapaaehtoisesti vakuuttanut yrittäjätyönsä, hänen vuosityöansioissaan otetaan huomioon myös tällaisen vakuutuksen mukainen vuosityöansio tapaturman sattuessa. Korvauksen saamisen edellytyksenä yrittäjätyön osalta on siis se, että yrittäjätyö on tapaturmavakuutettu. Päiväraha yrittäjätyön osalta on kyseisen vakuutuksen vuosityöansion 1/360 osa. Yrittäjätulosta ei vähennetä työntekijän työeläkemaksua ja palkansaajan työttömyysvakuutusmaksua vastaavaa osaa (5,1 % vuonna 2005) kuten palkansaajilla.

Vuosityöansio on muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta vähintään tapaturmavakuutuslain ns. vähimmäisvuosityöansion suuruinen. Vuonna 2005 vähimmäisvuosityöansio on 9 470 euroa.

– *korvausta fyysikaalisen hoidon aiheuttamasta ansionmenetyksestä*

Jos työntekijä saa työtapaturman tai ammattitaudin vuoksi fyysikaalista hoitoa ja hän käy hoidossa työaikana, maksetaan siitä aiheutuneesta ansionmenetyksestä korvausta. Korvausta maksetaan enintään 30 päivältä kalenterivuodessa.

- *erilaisten kustannusten korvauksia, kuten sairaanhoitokulut, eräät esinevahingot, kodinhoidon lisäkustannukset ja tutkimuskulut.*
- *pysyvä haittalisä, vaatelisä, opaskoiralisä tai haittarahaa*
- *kuntoutuskorvauksia*
- *kuolemantapauskorvauksia kuten perhe-eläkettä ja hautausapua*

4.3.6 Vakuutusmaksut

Tapaturmavakuutuksen kustantavat kokonaan vakuutuksenottajat eli työnantajat maksamallaan vakuutusmaksuilla. Työtapaturmavakuutuksen maksu perustuu riskiajatteluun. Tätä kautta pyritään tapaturmien ja ammattitautien vähentämiseen. Maksu määräytyy työn tapaturmariskin ja maksettujen palkkojen mukaan. Vakuutusmaksuun sisällytetään määrä, jonka suuruus on kaksi prosenttia työnantajan vakuutusmaksusta lukuun ottamatta 57 §:ssä tarkoitettuja vakuutuksia, käytettäväksi työsuojelun edistämiseen.

Yrittäjän osalta vakuutusmaksun perusteena oleva vuosityöansio sovitaan ennalta.

Vakuutusmaksujen ja vakuutusehtojen viranomaissäätelystä on vuoden 1999 alusta lukien luovuttu kolmannen vahinkovakuutusdirektiivin mukaisesti. Vuoden 1999 alusta vakuutusyhtiöt määräävät itse tapaturmavakuutuslain mukaisten vakuutusten ehdot ja hinnoittelun.

Lakisääteinen tapaturmavakuutus perustuu tapaturmavakuutuslakiin sekä korvausten että vakuutusasioiden osalta. Vakuutuksen sisällöstä ja korvauksista ei voida sopia millään tavoin esimerkiksi vakuutusyhtiön ja työnantajan tai työntekijän välillä. Ehdoilla säädellään vain vakuutusyhtiön ja vakuutuksenottajan välistä vakuutussovimussuhdetta.

Järjestelmän rahoitus on osittain rahastoiva ja osittain ns. jakojärjestelmä.

Vakuutusmaksujen vähennyskelpoisuus

Yksityinen ammatin- tai liikkeenharjoittaja voi vähentää itseään ja perheenjäseniään koskevien tapaturmavakuutuslain 57 §:n mukaisten vakuutusmaksujen maksut elinkeinotulon hankkimisesta aiheutuvina kustannuksina. Samoin vähennyskelpoisia ovat yhtiömuotoisten yritysten osakkaita ja yhtiömiehiä koskevat vastaavat maksut. Vähennyskelpoisia ovat sekä työajan että vapaa-ajan vakuutusten maksut.

4.3.7 Täyskustannusvastuu

Vuoden 2005 alusta siirryttiin työtapaturma- kuten myös liikennevahinkopotilaiden hoidon osalta täyskustannusvastuujärjestelmään. Vakuutusjärjestelmät korvaavat siten sekä julkiselle että yksityiselle terveydenhuollolle kokonaisuudessaan hoidon kustannukset. Uudella järjestelmällä nopeutetaan työtapaturma- ja liikennevahinkopotilaiden hoitoa ja työhön paluuta. Vakuutuslaitokset voivat hoidon nopeuttamiseksi ohjata potilaan maksusitoumuksella hoitopaikkaan, josta hoito saadaan mahdollisimman nopeasti. Hoitopaikka voi olla julkisen tai yksityisen terveydenhuollon yksikkö. Vakuutuslaitoksilla ei kuitenkaan ole oikeutta päättää tapaturma- ja liikennevahinkopotilaiden hoidon

sisällöstä eikä velvollisuutta hoidon järjestämiseen. Uudistus ei heikennä potilaiden oikeutta saada tarvitsemansa hoito julkisesta terveydenhuollosta.

Kunnallisessa terveydenhuollossa annettavasta hoidosta vakuutuslaitokset maksavat jatkossa kuntien välisiin laskutusperusteisiin sidotut hoidon tuottamiskustannukset suoraan hoidon järjestäneelle kunnalle tai kuntayhtymälle. Myös yksityisessä terveydenhuollossa annettu hoito korvataan hoidon tuottamisesta aiheutuneiden todellisten kustannusten mukaan. Vakuutuslaitosten valtiolle vuosittain maksamasta väliaikaisesta täyskustannusmaksusta, ns. laastariverosta luovutaan. Uusi järjestelmä koskee vuodesta 2005 alkaen sattuvia vahinkoja.

Uudistus koskee vain työtapaturmavakuutusta. Se ei koske tapaturmavakuutuslain 57 §:n 2 ja 3 momentin mukaisia vapaaehtoisia vapaa-ajan vakuutuksia. Yrittäjien kohdalla tilanne ei siten mitenkään muuttunut vuoden 2005 alusta.

4.3.8 Maatalousyrittäjien tapaturmavakuutus MATA

Maatalousyrittäjien vakuutusturva on järjestetty erillisellä maatalousyrittäjien tapaturmavakuutuslailla. Maatalousyrittäjien tapaturmavakuutusta hoitaa Maatalousyrittäjien eläkelaitos.

Pakollinen työtapaturmavakuutus

MATA-työtapaturmavakuutus on pakollinen kaikille niille viljelijöille, kalastajille ja poronhoitajille, jotka ovat MYEL-vakuutettuja eli joiden MYEL-työtulo on vähintään 2 829 euroa vuodessa (2005), ja viljelijän tila käsittää vähintään viisi hehtaaria maatalousmaata. Pakollinen MATA-vakuutus koskee yrittäjän lisäksi myös yrittäjän avio- tai avopuolisoa. Maatilalla työskentelevät perheyriksen jäsenet kuuluvat pakolliseen MATA-vakuutukseen, jos heille maksettava palkka ja luontaisedut ovat yhteensä vähintään 2 829 euroa vuodessa. Vaikka kalastajan ja poronhoitajan perheenjäsenille ei maksettaisi työskentelystä palkkaa, he kuuluvat pakolliseen MATAan, jos heidän työpanoksensa arvo on vähintään 2 829 euroa vuodessa.

Maatalousyrittäjätyönä pidetään maatalousyrittäjien eläkelaisissa tarkoitettua työtä. Siten lakia ei sovelleta maatilatalouden, kalastuksen tai poronhoidon yhteydessä harjoitettuun toimintaan, jota on pidettävä eri yrityksenä. Konetyötä tekevä maatalousyrittäjä voi toiminnan luonteen ja laajuuden mukaan olla myös työsuhteessa tai toimia muuna yrittäjänä kuin maatalousyrittäjänä.

Työtapaturma ja ammattitauti

MATA-työtapaturmavakuutus korvaa maatalous-, metsä- sekä kalastus- ja poronhoitotyössä sattuneiden tapaturmien aiheuttamat vammat sekä näistä töistä aiheutuneet ammattitaudit. Työtapaturmaksi katsotaan maatalousyrittäjillä sellainen tapaturma, joka on sattunut maatalousyrittäjätyössä tai siitä johtuvissa olosuhteissa. Maatalousyrittäjän työtapaturman käsite on käytännössä hyvin laaja, koska usein on vaikeata vetää rajaa maataloustyön ja yksityisen toiminnan välille. Maatalousyrittäjillä on myös oikeus saada korvausta sellaisista vammoista, kuten selän venähdyksistä, jotka korvataan työtapaturmina korvattavista vammoista annetun asetuksen mukaan. Tapaturmavammojen lisäksi MATA korvaa esimerkiksi paleltumat, auringonpistokset, hiertymät, hankaumat ja äkil-

liset lihasvenähdykset. Ammattitaudin määrittely on vastaava kuin mitä se on työntekijöidenkin osalta.

Vapaaehtoinen työtapaturmavakuutus

Osa maatalousyrittäjistä jää pakollisen tapaturmaturvan ulkopuolelle ikää, tilakokoa, vähimmäisansiota jne. koskevien erityisehtojen vuoksi. Ne maatalous-, kalastus- tai poronhoitotyötä tekevät maatalousyrittäjät, jotka eivät ole pakollisesti MYEL-vakuutettuja, voivat ottaa itselleen vastaavan vakuutusturvan työvahinkojen varalta vapaaehtoisena. Vapaaehtoisen vakuutuksen voi ottaa yrittäjä itse sekä yrittäjän avio- tai avopuoliso. Tilalla työskentelevä perheyriksen jäsen voi ottaa vapaaehtoisen vakuutuksen, jos hänelle maksettava palkka jää alle 2 829 euron vuodessa tai palkkaa ei makseta lainkaan.

Vapaaehtoisesta vakuutuksesta korvataan samat vakuutustapahtumat kuin lakisääteisestä vakuutuksesta. Myös korvausetuudet ja korvausten suuruudet ovat samat.

Vapaaehtoinen vapaa-ajan vakuutus

Maatalousyrittäjä voi laajentaa lakisääteisen vakuutusturvansa koskemaan myös vapaa-ajan tapaturmia. Vapaa-ajan tapaturmavakuutuksen voivat ottaa sekä ne maatalousyrittäjät, joita koskee pakollinen työvahinkoturva, että ne maatalousyrittäjät, jotka ovat ottaneet työvahinkojen varalta vapaaehtoisen vakuutuksen.

Vapaa-ajan MATA korvaa yksityistalouden töissä sekä vapaa-ajalla ja harrastuksissa sattuneet vahingot. Korvattavat vakuutustapahtumat ja muut korvausperusteet on vapaa-ajan tapaturmavakuutuksessa määritelty pääpiirteissään samalla tavalla kuin tapaturmavakuutuslain mukaisessa vapaa-ajan tapaturmavakuutuksessa. Vapaa-ajan vakuutuksesta ei kuitenkaan korvata liikennevahinkoja eikä tapaturmia, jotka korvataan jonkun muun lain nojalla.

Vapaa-ajan vakuutuksia on valittavana kaksi vaihtoehtoa. Vakuutus, jossa on yhteensovitus tai vakuutus ilman yhteensovitusta. Yhteensovittettava vakuutus on hinnaltaan halvempi, mutta päiväraha ja eläke ovat pienemmät verrattuna vakuutukseen, jossa ei ole yhteensovitusta. Yhteensovittavassa vakuutuksessa Mela-sairauspäiväraha, sairausvakuutuksen päiväraha ja työeläke pienentävät MATA-vakuutuksesta maksettavaa päivärahaa tai eläkettä, jos niitä maksetaan samasta tapaturmasta. Yhteensovittamattomassa vakuutuksessa tapaturmapäiväraha ja -eläke maksetaan täysimääräisinä mahdollisten muiden päivärahojen ja eläkkeiden rinnalla. MATA-korvaus voi kuitenkin pienentää samalta ajalta maksettavaa työeläkettä.

Korvaukset

Maatalousyrittäjien tapaturmavakuutuslain mukaan maksetaan korvausta työvahingosta tapaturmavakuutuslain mukaisesti. Korvausetuudet ja korvausten suuruudet ovat siis pääsääntöisesti samanlaiset kuin työntekijäin työtapaturmakorvaukset.

Päiväraha ja tapaturmaeläke

Kuten työntekijöillä täysin työkyvyttömälle päiväraha on 1/360 vuosityöansiosta. Jos työkyvyttömyys on osittaista, päiväraha on vastaava suhteellinen osuus täydestä päivärahasta.

Maatalousyrittäjien vahingot poikkeavat työntekijöiden työtapaturmista muun muassa sillä tavoin, että maatalousyrittäjä ei useinkaan vamman jälkeen pysty vaihtamaan ammattia, vaan jatkaa yrittäjätyötään alentuneella työkyvyllä. Myös ammattitaudin jälkeen yrittäjätoimintaa usein jatketaan suojavälineiden tai vastaavien avulla. Tästä syystä maatalousyrittäjän työkyvyn aleneman määrittely johtaa arvioon perustuviin osaeläkkeisiin tai osapäivärahoihin useimmin kuin toisen palveluksessa olevilla työntekijöillä.

Maatalousyrittäjän ansionmenetykskorvaus määräytyy maatalousyrittäjien eläkelain (MYEL) mukaisen työtulon mukaan. Jos maatalousyrittäjällä on samaan aikaan ollut myös palkkatuloa *pakollisessa* MATA-vakuutuksessa päivärahaa ja eläkettä laskettaessa otetaan MYEL-työtulon lisäksi huomioon myös palkkatulo. Muun yrittäjätoiminnan (YEL) ansiot huomioidaan vain, jos vahingoittuneella on tästä toiminnasta tapaturmavakuutuslain 57 §:n mukainen vapaaehtoinen vakuutus. Päiväraha ja eläke lasketaan 9 210 euron vähimmäisvuosityöansiosta, jos ansiot jäävät sitä pienemmiksi.

Vapaaehtoisessa MATA-vakuutuksessa korvaukset lasketaan vakuutuksen perusteena olevasta vuosityöansiosta. Työ- ja virkasuhteiden ansioita ei lasketa mukaan.

Kustannusten korvaukset

MATAsta korvataan tapaturman tai ammattitaudin hoidosta, lääkkeistä ja hoitomatkoi-
ta aiheutuneet kulut. Korvauksissa ei ole omavastuuta eikä ylärajaa. MATAsta korvataan myös lääkärin määräämän fysikaalisen hoidon hoitokustannukset sekä ammattitautien tutkimuskulut. Sitä vastoin korvausta fysikaalisen hoidon aiheuttamasta ansionmenetyksestä ei sovelleta maatalousyrittäjien tapaturmavakuutuksessa.

Haittakorvaukset

Päivärahan ja eläkkeen lisäksi voidaan maksaa haittalisää, jos vamma on vaikea. Jos vamma jättää pysyvän haitan, voidaan päivärahaoikeuden jälkeen maksaa haittarahaa. Haittarahan määrä vaihtelee vamman vaikeusasteen mukaan ja se maksetaan yleensä kertakorvauksena. Lisäksi voidaan maksaa vaatelisäkorvausta, mikäli tapaturmavakuutuksesta korvattava proteesi tai apuväline aiheuttaa pitovaatteiden erityistä kulumista.

Kuntoutus

MATA-vakuutettu voi saada kuntoutusta silloin, kun korvattava työ- tai vapaa-ajan tapaturma tai ammattitauti heikentää työ- ja toimintakykyä pysyvästi. MATA-kuntoutus voi olla lääkinnällistä, yleistä toimintakykyä ylläpitävää tai ammatillista kuntoutusta. Kuntoutus voi sisältää tarpeellisia liikkumisen apuvälineitä. Se voi olla myös avustusta tai lainaa tilan tuotantosuunnan muuttamiseksi. Kuntoutus voi olla myös koulutusta uuteen ammattiin. MATA-kuntoutuksena järjestettävän koulutuksen tai kurssin ajalta maksetaan täyttä tapaturmapäivärahaa tai -eläkettä. Lisäksi korvataan koulutuksesta aiheutuvia kustannuksia.

Kuolemantapakorvaukset

Jos tapaturma tai ammattitauti johtaa kuolemaan, saavat omaiset perhe-eläkettä. Leski ja alle 18-vuotiaat saavat aina perhe-eläkkeen. Lisäksi perhe-eläkkeen voi saada alle 25-vuotias opiskeleva tai työkyvytön lapsi. Hautajaisten järjestäjille maksetaan hautausavustusta 3 850 euroa.

Rahoitus

Maatalousyrittäjien tapaturmavakuutusjärjestelmä rahoitetaan perusturvaosuudella ja lisäturvaosuudella. Perusturvaosuus vastaa sosiaalivakuutusetuksia, joihin maatalousyrittäjillä olisi oikeus ilman maatalousyrittäjien tapaturmajärjestelmääkin, mutta jotka sosiaalivakuutusjärjestelmien ensisijaisuusjärjestyksen vuoksi maksetaan talousyrittäjien tapaturmavakuutusjärjestelmän kautta. Perusturvan rahoitukseen osallistuva perusturvan etuuksista vastaavina laitoksina Kansaneläkelaitos ja Maatalousyrittäjien eläkelaitos.

Lisäturvan rahoituksessa valtion osuus on 27,8 % kokonaiskustannuksista ja maatalousyrittäjien vakuutusmaksuosuus 31,8 %.

Kokonaiskustannuksista varataan 1,75 prosenttia työturvallisuuskuluja varten käytettäväksi maatalousyrittäjien etuja palvelevan työsuojelun edistämiseen.

Maatalousyrittäjän vakuutusmaksu muodostuu kaikille samansuuruisesta pohjaosasta ja MYEL-työtulon perusteella määräytyvästä ansio-osasta. Pakollisen MATA-työtapaturmavakuutuksen maksu vuonna 2005 on 44,11 euroa + 1,30 prosenttia MYEL-työtulosta.

Vapaaehtoisen MATA-työtapaturmavakuutuksen maksu vuonna 2005 on 52,93 euroa + 1,56 prosenttia vuosityöansiosta. Vapaa-ajan MATA-vakuutuksen maksu on 11 euroa + 0,23 prosenttia vuosityöansiosta tai 11 euroa + 0,46 prosenttia vuosityöansiosta riippuen siitä, onko vakuutuksessa yhteensovitus muiden päivärahojen ja eläkkeiden kanssa.

MATA-vakuutusmaksuun voi vaikuttaa bonuksen avulla. Vakuutettu saa maksuunsa vuosittain 10 prosenttiyksikön alennuksen, jos korvattavia vahinkoja ei satu. Bonusalennus voi olla enimmillään 50 prosenttia täydestä vakuutusmaksusta. Jokainen korvattava vahinko alentaa bonusta 10 prosenttiyksikköä. Bonusta karttuu erikseen työtapaturma- ja vapaa-ajan vakuutuksesta. Työtapaturmavakuutuksen bonukseen vaikuttavat vain työvahingot ja vapaa-ajan vakuutuksen bonukseen vapaa-ajan tapaturmat.

Maatalousyrittäjät, jotka kuuluvat maatalousyrittäjien työterveyshuoltoon, saavat työtapaturmavakuutuksen maksuunsa 20 prosentin alennuksen. Alennus koskee sekä pakollisen että vapaaehtoisen työtapaturmavakuutuksen ottaneita. Yrittäjän lisäksi myös perheenjäsenenä vakuutettu voi liittyä työterveyshuoltoon ja saada alennusta vakuutusmaksuunsa.

Lisäedellytys alennuksen saamiseksi on, että maatalousyrittäjä on sopinut työolosuhteiden selvittämiseksi tehtävästä tilakäynnistä. Maksualennus on voimassa tilakäynnin jälkeen neljä vuotta kerrallaan.

4.4 Työttömyysturva

4.4.1 Päivärahat

Vakiintuneesti yrittäjänä toimineella henkilöllä on oikeus tarveharkinnattomaan peruspäivärahaan ja mahdollisuus vakuuttaa itsensä työttömyyttä varten yrittäjille tarkoitettussa työttömyyskassassa ja tulla oikeutetuksi ansiopäivärahaan. Yrittäjien työttömyysturva noudattaa pääsääntöisesti samoja periaatteita kuin palkansaajien työttömyysturva. Yritystoiminnan luonteeseen liittyvät tekijät ovat kuitenkin vaikuttaneet yrittäjäkäsittelyn määrittelyyn, yrittäjien pitempään vakuutus- ja työssäoloeseen sekä siihen, milloin yrittäjä katsotaan työttömäksi.

Työttömyysturvalaissa yrittäjäksi määritellään henkilö, joka päätointaansa varten on velvollinen ottamaan yrittäjien eläkelain tai maatalousyrittäjien eläkelain mukaisen vakuutuksen. Yrittäjäksi katsotaan myös yrityksen osaomistaja, joka kuuluu muun lakisääteisen eläkevakuutuksen piiriin. Osaomistajana pidetään henkilöä, joka

- työskentelee johtavassa asemassa yrityksessä tai yhtiössä, jossa hänellä itsellään on vähintään 15 prosenttia tai hänen perheenjäsenillään tai hänellä yhdessä perheenjäsentensä kanssa on vähintään 30 prosenttia osakepääomasta, äänivallasta tai muusta määräämisvallasta
- työskentelee yrityksessä tai yhteisössä, jossa hänellä itsellään tai hänen perheenjäsenillään tai hänellä yhdessä perheenjäsentensä kanssa on vähintään puolet osakepääomasta, äänivallasta tai muusta määräämisvallasta.

Yrittäjien työttömyysturva koskee päätoimisesti yrittäjänä toimineita henkilöitä. Palkansaaja voi olla sivutoimisesti yritystoimintaa harjoittava henkilö. Myös yritystoiminnan alkuvaiheessa toiminta voi olla niin pienimuotoista, että se katsotaan sivutoimiseksi, ts. se ei ole esteenä koko-aikatyön vastaanottamiselle. Päätoimisesti yritystoiminnassa tai omassa työssään työllistyneen henkilön katsotaan edelleen työllistyvän toiminnassa siihen ajankohtaan asti, jona yritystoiminta on todisteellisesti kokonaan lopetettu tai se on todisteellisesti keskeytyneenä yhdenjaksoisesti vähintään neljän kuukauden ajan. *Yritystoiminnan vähentyminen tai hiljentyminen ei mahdollista työttömyysturvan saamista.* Yritystoiminnan lopettamista tai keskeyttämistä ei kuitenkaan edellytetä, jos henkilöä on pidettävä palkansaajana rinnastettavana yrittäjänä, yritystoiminta on luonnonolosuhteista johtuen ollut kausiluontoista tai henkilön työllistyminen on ollut satunnaista. Viime mainittu koskee perheenjäsentä, joka ei omista tai omaa määräysvaltaa yrityksessä ja työskentely on kestänyt yhteensä enintään kuusi kuukautta.

Yrittäjän oikeus ansiopäivärahaan edellyttää, että hän on ollut vakuutettuna eli työttömyyskassan jäsenenä vähintään 24 edellistä kuukautta ja vakuutettuna ollessaan on täyttänyt yrittäjän työssäoloehdon. Peruspäivärahaan on oikeus yrittäjällä, joka on täyttänyt yrittäjän työssäoloehdon. Jos yrittäjänä toiminut henkilö ei täytä työssäoloehtoja, hän kuuluu työmarkkinatuen piiriin.

Yrittäjän työssäoloehto täyttyy, kun henkilö lähinnä edellisten 48 kuukauden tarkastelujakson aikana on työskennellyt yhteensä 24 kuukautta yrittäjänä siten, että yritystoiminta on ollut laajuudeltaan *olennaista*. Peruspäivärahassa yrittäjän työssäoloeseen voi-

daan lukea myös palkansaaajan työssäoloehtoon luettava työtä. Yritystoiminta on olennaista niinä kuukausina, joina henkilöllä on ollut voimassa yrittäjien eläkelain mukainen vakuutus toiminnasta, josta määritetty työtulo on vähintään 710 euroa kuukaudessa. Maatalousyrittäjän eläkelain mukaisesti vakuutetun henkilön yritystoiminnan työtulon tulee olla vähintään 400 euroa kuukaudessa, jotta toimintaa voitaisiin pitää työssäoloehdotta kerryttävässä määrin olennaisena.

Peruspäivärahan suuruus vuonna 2005 on 23,24 euroa. Täysi työmarkkinatuki on peruspäivärahan suuruinen, mutta työmarkkinatuessa noudatetaan tarveharkintaa. Ansiopäiväraha koostuu peruspäivärahan suuruudesta perusosasta ja ansioiden mukaan määräytyvästä ansio-osasta. Työttömyyspäivärahaan ja työmarkkinatukeen maksetaan lisäksi lapsikorotusta hakijan huollettavana olevalta alle 18-vuotiaalta lapselta. Lapsikorotuksen suuruus yhdestä lapsesta on 4,40 euroa, kahdesta lapsesta 6,46 euroa ja kolmesta tai useammasta lapsesta yhteensä 8,34 euroa.

Ansioturvassa yrittäjä voi tietyissä rajoissa määrätä työtulon, josta hän itsensä vakuuttaa. Tämän ennakolta valitun työtulon perusteella määräytyvät työttömyyskassan jäsenmaksut. Vastaavasti ansiopäiväraha määrätään sen työtulon perusteella, jonka mukaan yrittäjä on vakuuttanut itsensä yrittäjäkassassa yhteensä enintään 24 kuukauden ajan ennen työttömyyttä. Työtulo saa kuitenkin olla enintään lakisääteisen eläkevakuutuksen työtulon suuruinen.

Peruspäivärahaa ja ansiopäivärahaa maksetaan yhteensä enintään 500 työttömyyspäivältä. Yrittäjillä ei ole oikeutta työttömyysturvan lisäpäiviin.

4.4.2 Koulutuspäiväraha

Omaehtoisen ammatillisen opiskelun aloittavalle työttömälle työttömyysetuus maksetaan koulutuspäivärahana. Opiskelun tulee olla päätoimista ja ammatillisia valmiuksia edistävää; koulutuksen järjestäjän tulee olla julkisen valvonnan alainen oppilaitos. Koulutuspäivärahan edellytyksenä on, että hakija on ollut palkkatyössä tai eläkevakuutettuna yrittäjänä vähintään 10 vuotta. Lisäksi edellytetään, että hakija on koulutuksen alkaessa työttömänä työnhakijana ja on saanut työttömyysetuutta vähintään 86 täydeltä työttömyyspäivältä (4 kuukaudelta) koulutuksen alkua edeltävän 12 kuukauden aikana.

Koulutuspäivärahan suuruus on sama kuin työttömälle ennen opiskelun aloittamista maksettu työttömyyspäiväraha on. Päivärahan lisäksi ei makseta ylläpitokorvauksia. Koulutuspäivärahaa maksetaan enintään 500 päivältä. Koulutuspäivärahaa ja työttömyyspäivärahaa puolestaan maksetaan yhteensä enintään 586 päivältä.

Koulutuspäivärahaa koskevat säännökset ovat samat yrittäjille ja palkansaaajille.

4.4.3 Koulutustuki

Työvoimapolitiittisen koulutuksen ajalta opiskelijalla on oikeus koulutustukeen tai työmarkkinatukeen sekä ylläpitokorvaukseen. Koulutustuki maksetaan joko perustukena tai ansiotukena. Perustuki on työttömyysturvan peruspäivärahan suuruinen. Ansiopäivärahan suuruista ansiotukea maksetaan työttömyyskassan jäsenille, jotka ovat oikeutettuja ansiopäivärahaan. Koulutustukena maksetut päivät eivät kuluta työttömyyspäivärahan 500 päivän enimmäiskesto.

Yrittäjä voi hakeutua työvoimapolitiittiseen koulutukseen, vaikka hän ei vielä olisi lopettanut tai todisteellisesti keskeyttänyt yritystoimintaansa. Tällöin yrittäjällä ei kuitenkaan ole oikeutta ansiotuen ansio-osaan, vaan ainoastaan koulutustuen perusosaan.

Vuonna 2003 ansiotukea myönnettiin 198 yrittäjälle 15 900 päivältä yhteensä 766 000 euroa. Perustuesta vastaavaa tietoa ei ole saatavissa.

4.4.4 Rahoitus

Työttömyysvakuutusmaksu on työnantajalle ja palkansaajalle pakollinen. Yrittäjät eivät maksa työttömyysvakuutusmaksua. Työttömyysturvalain mukaiset osaomistajat maksavat työttömyysvakuutusmaksua, joka on suhteutettu niihin etuuksiin, joihin he ovat oikeutettua. Vuonna 2005 palkansaajan työttömyysvakuutusmaksu on 0,5 % palkasta. Työnantajan työttömyysvakuutusmaksu on 0,7 % palkkasumman 840 940 euron osalta ja sen ylittävältä osalta 2,8 %. Yrityksen osaomistajan palkansaajan maksu on 0,17 %. Yrityksen osaomistajasta maksettava työnantajan työttömyysvakuutusmaksu on 0,7 %.

Valtio rahoittaa työmarkkinatuen kokonaan. Peruspäiväraha rahoitetaan valtionosuudella ja palkansaajan työttömyysvakuutusmaksun tuotoilla. Työttömyyskassaan kuulumattomien palkkasummaa vastaava osuus palkansaajamaksun tuotosta käytetään peruspäivärahojen rahoitukseen. Vuonna 2004 peruspäivärahoja maksettiin 123 milj. euroa, josta valtionosuus oli 97 milj. euroa ja palkansaajan työttömyysvakuutusmaksun tuotoilla rahoitettu osuus 26 milj. euroa.

Yrittäjien ansioturva on luonteeltaan lisäakuutus. Koska yrittäjällä ei ole pakollista työttömyysvakuutusmaksua, lisäakuutus rahoitetaan kokonaan yrittäjän omalla rahoitusosuudella, työttömyyskassan jäsenmaksuilla. Palkansaajien ansiopäivärahoissa valtio rahoittaa vain peruspäivärahaa vastaavan osuuden.¹⁵ Yrittäjien ansiopäivärahoista valtio rahoittaa paitsi peruspäivärahan myös lapsikorotusten osuuden. Lomautusajan ja lisäpäivien rahoitukseen valtio ei osallistu lainkaan.

Vuonna 2004 yrittäjäkassat maksoivat työttömyyspäivärahoja 6,5 milj. euroa, johon valtionosuus oli 3,9 milj. euroa eli 60 %.

4.4.5 Tilastoja yrittäjien työttömyysturvasta

Yrittäjillä on vuodesta 1995 ollut mahdollisuus vakuuttaa itselleen ansioperusteista päivärahaa. Yrittäjäkassoissa oli vuonna 2004 noin 15 700 jäsentä. Jäsenmäärän kasvu on vuosittain ollut noin 5 %.

¹⁵ Poikkeus: palkansaajakassaan liittynyt yrittäjä, joka lomautetaan ennen kuin palkansaajan työssäoloehto on täyttynyt, voi saada lomautusajalta yrittäjäpäivärahaa, josta valtio rahoittaa peruspäivärahaa ja lapsikorotusta vastaavan osuuden.

Taulukko 4.4.1. Yrittäjäkassojen jäsenmäärä ja työttömyyspäivärahameno

Vuosi	Jäseniä lkm	Muutos ed. vuodesta	Työttömyys- pvmeno 1000 euroa
1995	5 817		
1996	7 974	2157	13
1997	9 817	1843	698
1998	11 204	1387	2 110
1999	12 267	1063	3 115
2000	12 986	719	4 052
2001	13 570	584	5 368
2002	14 282	712	5 852
2003	14 889	607	6 028
2004	15 674	785	6 524

Työttömyyspäivärahojen lisäksi yrittäjäkassat maksoivat vuonna 2004 työttömien koulutusetuuksia noin 1 milj. euroa.

4.5 Opintososiaaliset etuudet

4.5.1 Aikuiskoulutustuki

Aikuiskoulutustuella ja siihen liittyvällä opintolainan valtiontakauksella tuetaan työssä olevien palkansaajien ja yrittäjien omaehtoista ammatillista koulutusta. Aikuiskoulutustukea voi saada työ- tai virkasuhteessa oleva sekä yrittäjä päätoimisen ammatillisen koulutuksen ajalta. Aikuiskoulutuksesta annetun lain mukaan yrittäjänä pidetään henkilöä, joka päätoimintaan varten on velvollinen ottamaan YEL tai MYEL-vakuutuksen.

Tukea voidaan myöntää ammattitaidon kehittämistä ja ylläpitoa koskevaan koulutukseen. Koulutus voi olla ammatillista peruskoulutusta, muuta tutkintoon johtavaa koulutusta, aiempien korkeakouluopintojen loppuunsaattamista, tutkinnon osien suorittamista, erikoistumis- tai täydennyskoulutusta tai ammattikorkeakoulun jatkotutkintoja. Tukea voi saada myös peruskoulun tai lukion suorittamiseen, jos niiden puuttuminen on este ammatilliselle kehittymiselle. Ammatillisen koulutuksen järjestäjän tulee olla julkisen valvonnan alainen oppilaitos.

Tuen saamisen ehtona on, että hakija on tehnyt eläkevakuutettua työtä työsuhteessa tai yrittäjänä yhteensä vähintään 10 vuotta (1.8.2006 alkaen vähintään 5 vuotta). Työhistoriaa laskettaessa työntekoon rinnastetaan vanhempainrahakausi, hoitovapaa-aika työsuhteen aikana, varusmies-(siviilipalvelus)aika sekä aika jolta hakijalle on maksettu työkyvyttömyyseläkettä, kuntoutustukea tai tapaturmaeläkettä. Rinnastettava aikaa voi olla enintään neljännes koko työhistoriasta.

Oikeus aikuiskoulutustukeen perustuu ansaintaperiaatteeseen. Jokainen eläkevakuutettu työkuukausi kartuttaa käytettävissä olevaa tukiaikaa. Saantiaika määräytyy kertyneen työhistorian perusteella. Yksi täysi työkuukausi oikeuttaa 0,8 päivään tukiaikaa. Siten esimerkiksi 15 työvuotta oikeuttaa 6,7 kuukautta kestävään tukikauteen. Tukiaikaan voi tietyin edellytyksin käyttää hyväkseen laskennallisen tulevan työaikansa 60 ikävuoteen

saakka. Ellei laskennallinen työura toteudu peritään aikuiskoulutustuesta osa takaisin vanhuuseläkkeestä. Tuen etukäteiskäytön edellytyksenä on, että työhistoriaa on kertynyt vähintään 10 vuotta. Täyttä tukiaikaa (kertynyttä ja laskennallista) voi käyttää vain kerran.

Tuen saaminen edellyttää, että voimassa oleva työsuhde on kestänyt ennen tukikauden alkamista yhdessä tai useammassa jaksossa yhteensä vähintään vuoden. Yrittäjältä edellytetään että hän on välittömästi ennen tukikauden alkamista toiminut vähintään vuoden yrittäjänä.

Etuuden myöntäminen edellyttää ansionmenetyksen syntymistä, joten henkilön on opiskelun vuoksi tapahtuneen yhdenjaksoisen työstä poissalon johdosta menetettävä palkka tai vastaava ansiotulo päätoimestaan vähintään kahden kuukauden ajalta. Ansionmenetystä ei ole syntynyt, jos henkilöllä on tukikuukauden aikana satunnaista tuloa päätoimestaan taikka muuta verotettavaa ansiotuloa enemmän kuin kolme neljäsosaa henkilön aikuiskoulutustuen määrästä tukikuukaudessa. Pääomatuloja ei lasketa ansiotuloihin. Yrittäjillä tulojen aleneminen arvioidaan jälkikäteen tehtävän selvityksen perusteella.

Jos koulutuksesta johtuva poissaolo työstä ei ole yhdenjaksoista, tukea voidaan maksaa vain, jos mainittu poissaolo kestää yhteensä vähintään kaksi kuukautta ja jos henkilön tulot ovat tukikaudella alentuneet siten, että ansion alenema on vähintään kolmasosa tarkastelujakson aikana. Tarkastelujakson pituus on vähintään kolme kuukautta, ja se lasketaan tulevan koulutuksen alkamisesta tai edellisen tarkastelujakson päättymisestä lukien.

Oikeudesta aikuiskoulutustukeen ja tukikauden kestosta on henkilön pyynnöstä annettava sitova ennakkopäätös jo ennen koulutuksen alkamista henkilön tultua hyväksytyksi koulutukseen. Jos koulutuksen vuoksi tapahtuva työstä poissaolo päätoimesta on tarkoitettu yhdenjaksoiseksi ja palkattomaksi, aikuiskoulutustukea maksetaan hakemuksen ja sen perusteella annetun päätöksen mukaisesti ilman jälkikäteen tehtyä erillistä hakemusta. Jos työstä poissaolo ei ole tarkoitettu yhdenjaksoiseksi tai kokonaan palkattomaksi, aikuiskoulutustukea maksetaan jälkikäteen tehdyn erillisen hakemuksen perusteella. Yrittäjille tuki myönnetään taannehtivasti, jälkikäteen todetun ansionmenetyksen perusteella.

Palkansaajan aikuiskoulutustuki muodostuu perusosasta ja ansio-osasta. Perusosa on 500 euroa kuukaudessa. Ansio-osa on 20 % kuukausiansioista 2 7000 euroon saakka ja ylittävältä osalta 15 %. Tuen suuruus perustuu hakijan vakiintuneeseen ansiotasoon, joka määritellään tukikauden alkamista edeltäneiden ansioiden perusteella yhteensä vuoden ajalta. Yrittäjälle maksetaan ainoastaan aikuiskoulutustuen perusosa.

Tuen perusosa rahoitetaan valtion varoista ja ansio-osa työnantajailta ja työntekijöiltä perittävillä pakollisilla työttömyysvakuutusmaksuilla Työttömyysvakuutusrahastosta.

Aikuiskoulutustuen myöntää Koulutusrahasto. Aikuiskoulutustuen lisäksi voi saada opintolainaa ja siihen opintotukilain mukaisen opintolainan valtiontakauksen. Kela myöntää opintolainan valtiontakauksen. Yrittäjille ja jaksottaisella opintovapaalla oleville eli aikuiskoulutustukea jälkikäteen hakeville voidaan myöntää lainatakaus, jos heille on myönnetty aikuiskoulutustuki koko tarkastelujakson ajalle eli Koulutusrahastolle selvitettävän tulojen tarkastelujakson työpäiville (esimerkiksi kolmen kuukauden

tarkastelujaksolla aikuiskoulutustukipäiviä on oltava vähintään 63. Opintolainan määrä on enintään 310 euroa kuukaudessa.

Taulukko 4.5.1. Yrittäjien aikuiskoulutustukihakemukset ja -päätökset vuosina 2001 – 2004

	2001	2002	2003	2004	Yhteensä
Saapuneet jälkihakemukset					
YEL	35	186	222	280	723
MYEL	13	33	53	58	157
Yhteensä	48	219	275	338	880
Päätökset					
Myönteiset					
YEL	0	120	161	213	494
MYEL	0	21	33	38	92
Yhteensä	0	141	194	251	586
Kielteiset					
YEL	18	68	62	72	220
MYEL	5	16	21	17	59
Yhteensä	23	84	83	89	279
Kielteisten osuus, %					
YEL	100	36,2	27,8	25,3	30,8
MYEL	100	43,2	38,9	30,9	39,1
Yhteensä	100	37,3	30,0	26,2	32,3

Noin kolmasosa yrittäjille tehdyistä jälkikäteispäätöksistä on ollut kielteisiä. Yleisin hylkäämisen syy on se, että tukea on haettu liian aikaisin. Toiseksi yleisin syy on se, ettei ansion alenemaa ole ollut riittävästi. Joissain tapauksissa hakemus on hylätty koska hakijalle on myönnetty opintotukea, mitä hakija taas oli hakenut turvataksaan toimeentulonsa opiskelun aikana kunnes aikuiskoulutustukea saattoi hakea.

4.5.2 Maatalousyrittäjien opintoraha

Maa- ja puutarhatalouden kansallisista tuista annetun lain (1559/2001) mukaan (6§) voidaan tukena myöntää maatalousyrittäjien opintorahaa. Opintorahaa voidaan myöntää viljelijälle, jolla on voimassa pakollinen MYEL-vakuutus ja joka on 18-60-vuotias. Opintorahaa myönnetään opintokokonaisuuden muodostavaan ammatilliseen koulutukseen, jonka kesto on vähintään 5 päivää kalenteri- tai lukuvuoden aikana ja joka on alan viranomaisten valvomaa koulutusta. Opintojen tulee olla tilalla harjoitettavaa tai suunnitteilla olevaa uutta toimintaa tukevia, ammattitaitoa kehittävää ja monipuolistamiseen tähtäävää opiskelua.

Opintoraha on 26 €/pv. Korotettua opintorahaa 35 €/pv voidaan myöntää, jos koulutukseen osallistuja yöpyy koulutuksen vuoksi vieraalla paikkakunnalla tai päivittäinen mat-

ka on yli 51 km. Opintorahaa maksetaan enintään viideltä päivältä viikossa ja yhteensä 57 päivältä kalenterivuodessa.

Maatalousyrittäjien opintotukijärjestelmän toimeenpano tapahtuu alueellisissa työvoima- ja elinkeinokeskuksissa. Vuonna 2004 opintorahapäätöksiä tehtiin 3 126 kpl. Maatalousyrittäjien opintorahan käyttö on vuosittain voimakkaasti alentunut, vaikkakin viime vuosina vaihtelu on ollut melko pientä. Erääksi syyksi maatalousyrittäjien opintorahan käytön alenemiseen on arveltu koulutustarjonnan muutosta. Tarjonta on painottunut enemmän tutkintoon johtavaan koulukseen lyhytkurssin sijasta.

Taulukko 4.5.2. Maatalousyrittäjien opintorahamenot

Vuosi	euroa	muutos ed vuodesta, %.
1995	2 534 600	
1996	3 155 900	24,5
1997	2 226 000	-29,5
1998	2 245 000	0,9
1999	2 094 000	-6,7
2000	1 643 200	-21,5
2001	1 365 000	-16,9
2002	980 000	-28,2
2003	989 000	0,9
2004	935 000	-5,5

4.5.3 Ammattitutkintostipendi

Ammatillisen aikuiskoulutuslain tarkoittaman ammatillisen perustutkinnon, ammattitutkinnon ja erikoisammattitutkinnon suorittamisen perusteella maksetaan 236 euron suuruinen ammattitutkintostipendi kertaluontoisena kannustuksena ns. näyttötutkinnon suorittamisesta. Stipendin myöntämisen edellytyksenä on, että henkilö on 30 – 60 -vuotias ja on ollut työ- tai virkasuhteessa suomalaiseen työnantajaan viisi vuotta ennen tutkinnon suorittamista.

Vuonna 2003 hakemuksia pantiin vireille 13 326 kpl. Myönteisiä päätöksiä annettiin 13 183 kpl, toisen tutkinnon perusteella 863 kpl. Kielteisiä päätöksiä annettiin 626 kpl ja toisen tutkinnon perusteella 46 kpl. Yhteensä ammattitutkintostipendejä maksettiin 3,3 milj. euroa.

Yrittäjän on ollut mahdollista saada ammattitutkintostipendi, jos hän on riittävän pitkään ollut palkansaajana.

Stipendit rahoitetaan työnantajan ja palkansaajan pakollisilla työttömyysvakuutusmaksuilla. Valtio kuitenkin maksaa valtion työ- tai virkasuhteessa olevien stipendit.

4.6 Muut sosiaali-etuudet

4.6.1 Hoitovapaa-etuudet

Pienen lapsen hoitovapaa

Työntekijällä on oikeus (työsuhteen katkeamatta) saada hoitovapaata lapsen hoidon vuoksi kunnes lapsi täyttää kolme vuotta. Molemmat vanhemmat eivät voi samanaikaisesti käyttää hoitovapaata. Äitiys- tai vanhempainvapaan aikana toinen vanhemmista voi kuitenkin pitää yhden jakson vapaata.

Hoitovapaan ajalta ei makseta palkkaa eikä muuta varsinaista tukea. Perheellä voi kuitenkin olla oikeus saada tältä ajalta kotihoidon tukea mikäli sen ehdot muuten täyttyvät.

Tilapäinen hoitovapaa (sairaalan lapsen hoitovapaa)

Alle kymmenvuotiaan lapsen sairastuessa äkillisesti työntekijällä on oikeus tilapäiseen hoitovapaaseen. Työsopimuslain mukainen, palkaton hoitovapaa, voi kestää enintään neljä työpäivää, ja se on tarkoitettu sairaalan lapsen hoitamiseksi tai hoidon järjestämiseksi. Joillakin aloilla on työehtosopimuksissa sovittu palkallisesta sairaalan lapsen hoitovapaasta. Kustannukset maksaa tällöin työnantaja.

Osittainen hoitovapaa (lyhennetty työpäivä)

Vanhemmat voivat lyhentää työaikaansa palkattomasti eli pitää ns. osittaista hoitovapaata lapsen toisen kouluvuoden päättymiseen saakka. Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevan lapsen vanhemmat voivat pitää osittaista hoitovapaata lapsen kolmannen kouluvuoden päättymiseen saakka.

Vanhemmat voivat pitää osittaista hoitovapaata saman kalenterijakson aikana, mutta he eivät saa olla osittaisella hoitovapaalla yhtäaikaaisesti hoitamassa lasta.

Vanhemmat, jotka lyhentävät työaikaansa lastenhoidon takia, voivat saada *osittaista hoitorahaa*. Tukea voivat saada alle 3-vuotiaan lapsen vanhemmat sekä ensimmäisen ja toisen luokan koululaisten vanhemmat. Osittaista hoitorahaa maksetaan 70 euroa kuukaudessa työ- ja virkasuhteessa olevalle vanhemmalle tai muulle huoltajalle, jonka viikoittainen työaika on lapsen hoidon vuoksi enintään 30 tuntia. Osittaista hoitorahaa maksetaan kerralla vain yhdestä lapsesta, vaikka tuen saamisen ehdot täyttäviä lapsia olisi useampiakin.

Osittaista hoitorahaa voi saada samanaikaisesti lasten yksityisen hoidon tuen kanssa, mutta sitä ei voi saada jos perheelle maksetaan samalta ajalta lapsen kotihoidon tukea ja vanhempi hoitaa lasta itse. Osittaisen hoitorahan voi saada, vaikka lapsi on kunnan järjestämässä päivähoidossa. Osittainen hoitoraha on veronalaista tuloa ja sen kustantavat kunnat.

Yrittäjillä ei ole oikeutta osittaiseen hoitorahaan.

4.6.2 Sairaalan lapsen hoitajan palkan verovähennysoikeus

Palkansaajalla on alle kymmenvuotiaan lapsen sairastuessa äkillisesti oikeus tilapäiseen hoitovapaaseen. Työnantaja voi vaihtoehtoisesti kustannuksellaan palkata lastenhoitajan hoitamaan työntekijänsä sairasta lasta. Vuonna 2000 on säädetty, että työnantajan maksama työntekijän sairaalan lapsen hoito on työntekijälle veroton etu samaksi ajaksi kuin työntekijä olisi itse oikeutettu hoitamaan lasta kotonaan. Kustannus on työnantajan yritykselle vähennyskelpoinen.

Vastaava ei kuitenkaan koske yrittäjän oman sairaalan lapsen hoitamiseksi palkatun hoitajan kustannuksia.

5 YRITTÄJIEN SOSIAALITURVAN RAHOITUS

Yrittäjien sosiaaliturvan rahoituksen lähtökohtana on että rahoitusvastuut jakautuisivat valtion, kansalaisten ja elinkeinoelämän kesken keskeisesti samoin kuin palkansaajien osalta. Maatalousyrittäjien osalta on maatalouden tulopoliittisiin ratkaisuihin liittyen muita ryhmiä selvästi laajempi valtion rahoitusvastuu.

Palkansaajien kohdalla yritysten rahoitusvastuun voi katsoa jakautuvan työnantajien kustannuksiin ja palkansaajilta perittäviin kustannuksiin. Sekä työnantajamaksut että palkansaajamaksut ovat osa yritysten kokonaispalkkakustannuksia. Yrittäjien osalta maksujen tulisi vastaavasti kattaa sekä työnantajien että palkansaajien maksusuodet. Tämän mukaisesti on määritelty työeläkevakuutuksen ja työtapaturmavakuutuksen rahoitus. Sen sijaan kansaneläkkeen ja sairausvakuutuksen rahoituksen osalta rahoitusvastuut on jaettu valtion, työnantajien ja vakuutettujen kesken. Yrittäjät on tässä rinnastettu muihin vakuutettuihin. Jos katsotaan, että yrityksen kustannuksia ovat sekä työnantajien että palkansaajien maksut ovat yrityksen kustannukset yrittäjän sairausvakuutusturvasta ja yhteisestä kansaneläketurvasta siten alempia kuin palkansaajan osalta.

Työttömyysturvan osalta valtio kustantaa peruspäivärahan sekä peruspäivärahaa vastaavan osuuden ansioturvasta sekä palkansaajille että yrittäjille sekä lisäksi ansiopäivärahan lapsikorotukset yrittäjille. Ansio-osan rahoituksesta vastaavat työnantajat ja vakuutetut palkansaajat tai vastaavasti yrittäjät. Kaikilta palkansaajilta peritään lisäksi pakollinen työttömyysvakuutusmaksu. Tällä rahoitetaan kassajäsenten osalta ansioturvaa ja ei-kassajäsenten osalta perusturvaa. Yrittäjiltä tätä maksua ei peritä. Ansioturvan itselleen vakuuttaneiden yrittäjien osalta kustannus yrityksen osalta vastaa palkansaajan kustannuksia. Sen sijaan perusturvan osalta yrityksen kustannukset jäävät alemmaksi.

Rahoituksen periaatteet on tarkemmin kuvattu kunkin etuuden kohdalla edellä. Seuraavassa on yhteenveto rahoituksen pääperiaatteista ja jakautumisesta etuuskittain toisaalta palkansaajien, toisaalta yrittäjien osalta.

Taulukko 5.1. Sosiaaliturvan rahoitus

Sosiaaliturvaetus	Rahoitusperiaate	Rahoitusvastuut					Huomautuksia
		Valtio	Työnantaja	Palkansaaja	Yrittäjä	Maatalous-yrittäjä	
Terveydenhuolto	verovaroin ja asiakasmak-suin			Asiakasmaksu	Asiakasmaksu	Asiakasmaksu	Kuntien ylläpitämä ja rahoittama; valtio maksaa kunnille valtion-osuutta (vuonna 2005 33 % ter-veydenhoitomenoista); asiakas-maksut kattavat noin 8 % menois-ta
Sairausvakuutus (sv) ⁽¹⁾	vakuutusmaksuin; valtio kustantaa vähimmäispäivä-rahatsä takaa järjestel-män rahoituksen (takuusuo-ritus)	väh.päivärahat ja takuu-suoritus	vakuutusmaksu % palkkasum-masta	vakuutus-maksu % veronalai-sista ansioista	vakuutus-maksu % YEL-työtulosta	vakuutus-maksu % MYEL-työtulosta	Työntekijän turvan rahoitukseen osallistuu myös työnantaja vakuu-tusmaksuillaan; Yrittäjän osalta vastaava rahoitusosuutta ei mak-seta.
MELA-päiväraha	valtio rahoittaa	päivärahameno					Maatalousyrittäjille osalta sv:n karenssipäiviä maksettavat ns. MELA-päivärahat
Työterveyshuolto	Työnantaja rahoittaa ja saa sv:stä osakorvauksen (50%)	takuusuorituksen kautta tarvittaessa	50 %		50 % ; (työter-veys-huolto ei voi sisältää sairaanhoitoa)	50 % ; (työter-veys-huolto ei voi sisältää sairaanhoitoa)	Sairausvakuutuksen osalta tulora-hoitusta ei ole korvamerkitty ⁽¹⁾ Valtio turvaa takuuasuorituksen kautta rahoituksen kun muu rahoi-tus ei riitä. sv korvaa kuitenkin 60 % 31.12.05 saakka toimintasuunnitelman laatimisesta Maatalousyrittäjien työterveyshuol-lon tekemät työpaikkaselvitykset (tilakäynnit) rahoitetaan valtion varoista

Sosiaaliturvaetus	Rahoitusperiaate	Rahoitusvastuut				Huomautuksia
		Valtio	Työnantaja	Palkansaaja	Yrittäjä	Maatalous-yrittäjä
Eläketurva						
<i>Ansioeläketurva</i>	Vakuutusmaksuin					
- TEL, LEL, TaEL			vakuutusmaksu % palkkasum- masta	vakuutus-maksu % palkasta		
					vakuutus- maksu % YEL- työtulosta	Rahoitusosuudet kokonaismak- susta erikseen määrätty
- YEL	Vakuutusmaksuin ja valtion (takuu)osuudella	Siltä osin kuin maksutulo (ja sijoitustuotto) ei riitä menoihin				
						Maksutaso = TEL-keskiarvomaksu Maksutaso = TEL-keskiarvomaksu ja erikseen sovellettava alennus- prosentti (keskim. maksutaso noin puolet TEL-keskiarvosta)
- MYEL	Vakuutusmaksuin ja valtion (takuu)osuudella	Siltä osin kuin maksutulo (ja sijoitustuotto) ei riitä menoihin				
<i>Kansaneläketurva</i>	valtion varoin ja TA- maksuilla	Tietty osuus eläkemenosta + takuusuoritus	vakuutusmaksu % palkka- summasta; TA:lla kolme maksu- luokkaa			Valtio rahoittaa eläkemenosta 29 % sekä turvaa rahoituksen (takuu- suoritus); Työnantajan maksuluo- kat riippuvat yrityksen palk- kasummasta ja poistoista
Työtapaturmavakuutus						
- työntekijät	Vakuutusmaksuin ; Työnan- taja rahoittaa kokonaan		vakuutusmaksu % palkkasum- masta riskin mukaan			
					vakuutus- maksu %vak.tulosta riskin mu- kaan	
- yrittäjät	Vakuutusmaksuin					Yrittäjälle tapaturmavakuutus on vapaaehtoinen
MATA (Maatalousyrittä- jien tapaturmavakuu- tus)	Vakuutusmaksuin ja valtion osuudella sekä muiden vak.järjestelmien osuuksilla				vakuutus- maksu= perusosa + % MYEL- työtulosta	Rahoitus jakautuu perusturva- ja lisäturvaosuuteen. Perusturvan rahoittavat Kela ja Mela (väliilli- sesti ao.laitosten muut rahoittajat). Lisäturvaosuus rahoitetaan valtion osuudella (%) ja vakuutusmaksuil- la %.

Taulukko 5.2.

SOSIAALITURVAN RAHOITUSOSUUKSET							
Sosiaaliturvaetus	Rahoitusperiaate	Rahoitusosuudet %					
		Valtio	Työnantaja	Palkansaaja	Yrittäjä	Maatalous- yrittäjä	
Sairausvakuutus	Vakuutusmaksuin; valtio kustantaa vähimmäispäivärahat sekä takaa järjestelmän rahoituksen (takausuoritus)	34	31	33 (vakuutetut keskimäärin)			
MELA-päiväraha	Valtio rahoittaa	100					
Eläketurva							
<i>Ansioeläketurva</i>	Vakuutusmaksuin						
- TEL, LEL, TaEL			79	21			
- YEL	Vakuutusmaksuin ja valtion (takuu)osuudella	8			92		
- MYEL	Vakuutusmaksuin ja valtion (takuu)osuudella	76				24	
<i>Kansaneläketurva</i>	valtion varain ja TA-maksuilla	58	42				
Työtapaturmavakuutus							
- työntekijät	Vakuutusmaksuin; Työnantaja rahoittaa kokonaan		100				
- yrittäjät	Vakuutusmaksuin				100		
- maatalousyrittäjät MATA	Vakuutusmaksuin ja valtion osuudella sekä muiden verk järjestelmien osuuksilla	27,8					Melan osuuksilla joiden lopullinen rahoitusvastuu jakautuu kuten KEL:n, SV:n ja MYEL:n
Työttömyysturva							
<i>Ansioturva</i>	Vakuutusmaksuin; valtio rahoittaa perusturvaan vastaavan osuuden						
- työntekijät		39	50	11			
- yrittäjät/maatalousyrittäjät		58	5		37		
<i>Perusturva</i>	Valtion varain + osa TA-maksutulosta	84		16			

Taulukko 5.3. Sosiaalivakuutusmaksut

Vuosi	2003 maksu%	2004 maksu%	2005 maksu%
Kansaneläkemaksu			
I luokka	1,350	1,350	1,366
II luokka	3,550	3,550	3,566
III luokka	4,450	4,450	4,466
Valtio	3,950	3,950	3,966
Kunnat	2,400	2,400	2,416
	2,400	2,400	2,416
Sairausvakuutusmaksu			
Yksityinen	1,614	1,614	1,600
Valtio	2,864	2,864	2,850
Kunnat ja srkt	1,614	1,614	1,600
Työttömyysturvamaksu			
alle 840 940 €	0,60	0,60	0,70
ylitteestä	2,45	2,50	2,80
Työeläkemaksu			
TEL-maksu	16,8	16,8	16,8
LEL-maksu	17,6	17,8	17,8
TaEL	13,2	14,0	14,0
MEL	10,5	10,5	10,5
Tapaturmavakuutusmaksu (ka.)	1,0	1,0	1,0
Ryhmähenkivakuutusmaksu (ka.)	0,1	0,1	0,1
Palkansaaajan maksut			
Sairausvakuutusmaksu	1,5	1,5	1,5
Työttömyysturvamaksu	0,20	0,25	0,50
Työeläkemaksu	4,6	4,6	4,6/5,8
Yrittäjien maksut			
Sairausvakuutusmaksu	1,5	1,5	1,5
Työttömyysturvamaksu	0,0	0,0	0,0
Työeläkemaksu			
YEL, MYEL (perusmaksu)	21,4	21,4	21,4/22,6
Palkansaaajan turvasta maksettavat maksut			
<i>yksityinen sektori</i>			
Sairausvakuutus	3,114	3,114	3,100
Työttömyysturva (pienyrittys))	0,800	0,850	1,200
ylittävältä osalta	2,650	2,750	3,300
Työeläke (TEL)	21,400	21,400	21,4/22,6

6 YRITTÄJIEN SOSIAALITURVAN PERUSPIIRTEET EU-MAISSA

EU-maissa sosiaaliturva on järjestetty eri tavoin. Osassa maita väestön sosiaaliturva on hoidettu takaamalla kaikille yhtäläinen perusturva, mutta ansioon pohjautuva turva on erilaisten työnantajakohtaisten tai vapaaehtoisten järjestelmien varassa. Osassa erityisesti palkansaajille on turvattu pakollisin vakuutuksin ansioperusteinen turva mutta muiden turva on vähäinen tai lähinnä toimeentulotyyppinen minimiturva. Terveysturvan osalta on sekä sairausvakuutuksiin että kansalliseen terveydenhoitoon pohjautuvia järjestelmiä. Turvaa rahoitetaan verovaroin, työnantajilta perittävin maksuin sekä vakuutusmaksuilla.

Myös yrittäjien sosiaaliturvan osalta ratkaisut ja tavoitteet vaihtelevat. Monissa maissa yleistä sosiaaliturvaa on rakennettu ennen kaikkea palkallaan toimeentulonsa ansaitseville. Yrittäjien ei katsota olevan pakollisen yhtäläisen turvan tarpeessa, vaan yrittäjien tulee huolehtia omasta turvastaan. Toisaalta monissa maissa ns. ammatinharjoittajille (lääkärit, asianajajat, käsityöläiset) on kuitenkin palkansaajiin rinnastettavat turvarakenteet.

Suomessa tavoitteena on ollut, kuten esimerkiksi Ruotsissa, turvata yrittäjille pitkälle samanlainen sosiaaliturva kuin palkansaajille. Tavoitteena on ollut turvata koko työssä käyvä väestö pääsääntöisesti samantasoisesti ja samojen periaatteiden mukaisesti. Täten yrittäjien sosiaaliturvan on Suomessa EU-maiden laajimpia. Samoin siirtyminen palkansaajasta yrittäjäksi ja takaisin on turvattu paremmin kuin useassa muussa vertailumaassa.¹⁶

Yrittäjää ei ole määritelty yleisenä yhtäläisenä käsitteenä yleensä missään vaan yrittäjän määritelmä vaihtelee asiakokonaisuudesta riippuen.

Yrittäjien sosiaaliturvan rakenteen peruspiirteet eri EU-maissa ilmenevät taulukosta 6.1.

¹⁶ Report of the Expert Group 2004: Second Career / Overcoming the obstacles faced by dependent employees who want to become self-employed / the Enterprise Directorate General of the European Commission Unit B.1

Taulukko 6.1.

YRITTÄJIEN SOSIAALITURVAN RAKENNE ERI EU-MAISSA

Maa	Yrittäjien sosiaaliturvan perusrakenne				
	Yleinen järjestelmä	Eri yrittäjäryhmille erilaiset pakolliset järjestelmät	Turva ei käsitä (V = vapaaehtoinen liittyminen mahdollinen)		
			Sairausvakuutus (päivärahat)	työtapa-turmia	työttömyys- vakuutusta
Alankomaat	x	x	x	ei erill. vakuutusta	x
Belgia		x		x	x
Eesti	x			ei erill.vakuutusta	x
Espanja		x	V	V	x
Irlanti	x		x	x	x
Islanti	x			(V poisjäänti)	
Italia	x	x	x		x
Itävalta	x	x	x maanv.		x
Kreikka		x	x		x
Kypros	x			x	x
Latvia	x			x	x
Liechtenstein	x	(V)	V	V	x
Liettua	x		V	x	x
Luxemburg	x				
Malta	x				x
Norja	x			V	x
Portugali	x		V	V	x
Puola	x	(maanv)	V		(maanv.)
Ranska		x		V	x
Ruotsi	x				V
Saksa	x	x		x (maanv. ja amm.harj katettu)	x
Slovakia	x			x	
Slovenia	x				V
Suomi	x			V	ositt. V
Sveitsi	x		V	V	x
Tanska	x			V	V
Tšekki	x		V	x	
UK	x			x	x
Unkari	x			?	x

Kuten vertailusta käy ilmi, yrittäjille on yleensä turvattu terveydenhoito samoin ehdoin kuin muulle väestölle sekä eläketurva. Sairauspäivärahojen osalta tilanne vaihtelee. Kun yrittäjät ovat oikeutettuja sairauspäivärahaan, karenssiajat ovat yleensä merkittävästi pitempiä kuin palkansaajilla (esimerkiksi Belgiassa 1 kuukausi; Ruotsissa 30 päivää, tosin lisämaksulla karenssiajan voi alentaa 3 päivään; Portugalissa 30 päivää; Norjassa 16 päivää). Useassa maassa yrittäjät eivät ole sairauspäivärahavakuutuksen piirissä, mutta voivat liittyä siihen vapaaehtoisesti. Työtapaturman osalta yleisintä on myös vapaaehtoinen vakuuttaminen. Sen sijaan yrittäjät eivät yleensä voi kuulua työttömyysvakuutuksen piiriin.

Seuraavassa taulukossa on vertailtu palkansaajan sosiaaliturvan muutosta kun palkansaaja ryhtyy yrittäjäksi. Siitä voi siten päätellä myös palkansaajan ja yrittäjän sosiaaliturvan keskeiset erot kunkin maan osalta.

Taulukko 6.2. Vertailu yrittäjän ja palkansaajan sosiaaliturvan välillä eri maissa arvioitaessa palkansaajan halukkuutta ryhtyä yrittäjäksi¹⁷. Taulukossa on arvioitu sisältyykö sosiaaliturvan rakenteisiin eroja jotka merkitsevät haittaa palkansaajalle kun hän siirtyy yrittäjäksi.

	DK	D	E	I	NL	AU	POR	FIN	SWE	UK
Yrittäjämääritelmä *)	SO	SO	SO		SO	SO		SO	SO	SO
Työttömyys		TA	SO	SO	SO	TA	SO	TA		SO
Sairaus (päiväraha)			SO	SO	SO		SO			SO
Terveydenhuolto				SO		SO				
Vanhuus			SO				SO			
Työkyvyttömyys			SO	SO	SO	SO	SO			
Raskaus		SO		SO	SO		SO			

*) Yrittäjämääritelmän osalta on katsottu yhtenäisen määritelmän puute haittatekijäksi.
Tieto perustuu ao. jäsenmaan ilmoitukseen

SO – Pysyvä haitta: Palkansaaja menettää sosiaaliturvan tasossa/kattavuudessa
TA – Tilapäinen etu: Suojasäännökset turvaavat siirtymisen

Taulukon 6.2. vertailusta käy ilmi, että yrittäjien ja palkansaajien sosiaaliturvan välinen ero on Suomessa EU-maiden pienimpiä ja siten sosiaaliturvan erot eivät aiheuta merkittäviä esteitä siirtymiselle palkansaajasta yrittäjäksi tai toisinpäin.

¹⁷ Lähde: Report of the Expert Group 2004: Second Career / Overcoming the obstacles faced by dependent employees who want to become self-employed / the Enterprise Directorate General of the European Commission Unit B.1 / Taustaraaportti

7 YRITTÄJIEN SOSIAALITURVAAN LIITTYVIÄ KYSYMYKSIÄ JA KEHITTÄMISEHDOTUKSIA

Yrittäjien ja maatalousyrittäjien sosiaaliturvan osalta erityisesti yrittäjäjärjestöt ovat esittäneet eräisiin kohtiin parannusehdotuksia. Tässä luvussa on kartoitettu esiin tuotujen ongelmien taustaa ja mahdollisia kehittämisvaihtoehtoja.

7.1 Yrittäjämääritelmä sosiaalivakuutuksessa

Yrittäjämääritelmät poikkeavat toisistaan eri sosiaalivakuutuksissa johtuen näiden erilaisista taustoista ja tavoitteista. Toisaalta eroavuudet merkitsevät sitä, että muutokset esimerkiksi yrittäjän siviilisäädystä muuttavat hänen ja hänen perheenjäsentensä asemaa joko yrittäjänä tai työntekijänä eri lailla eri vakuutuksissa. Yhtenäinen yrittäjämääritelmä on siten usein esitetty tavoitteeksi.

Yrittäjämääritelmän eroavuuksien kannalta keskeisiä käsitteitä ovat

- omistusosuus (äänimäärä)
- asema yrityksessä
- perheenjäsenten yhteinen omistusosuus
- perheenjäsenen määritelmä
- yhtiömuoto

7.1.1 Eri sosiaalivakuutusten keskeiset määritelmät

YEL – TEL

Yrittäjien eläkelain (YEL) mukaan yrittäjällä tarkoitetaan henkilöä, joka tekee ansiotyötä olematta työsuhteessa taikka virka- tai muussa julkisoikeudellisessa toimisuhteessa. Eläkevakuutuksessa keskeisintä on se, onko kyseessä työsuhde vai yrittäjätoiminta, mikä ratkaistaan työoikeudellisin perustein. Esimerkiksi ennakkoperintärekisteriin kuulumisen ei ratkaise, pidetäänkö henkilöä yrittäjänä myös YEL:n kannalta.

Johtavassa asemassa olevan toimihenkilön asema on määritelty työntekijäin eläkelaisissa (1 d §). Siinä todetaan, että työsuhteessa olevana pidetään myös johtavassa asemassa olevaa osakeyhtiön toimihenkilöä tai muussa yhteisössä johtavassa asemassa olevaa henkilöä ja luetellaan ne tilanteet, joissa näin ei kuitenkaan ole. Työntekijäin eläkelaki siten samalla käänteisesti määrittää, että yrittäjänä pidetään:

- johtavassa asemassa olevaa osakeyhtiön toimihenkilöä, joka yksin tai yhdessä perheenjäsentensä kanssa omistaa enemmän kuin puolet yhtiön osakepääomasta tai enemmän kuin puolet kaikkien osakkeiden äänimäärästä.
- muussa yhteisössä johtavassa asemassa olevaa henkilöä, jolla on katsottava olevan vastaava määräämisvalta.
- avoimen yhtiön yhtiömiestä tai muun yhteisön sellaista osakasta, joka on henkilökohtaisesti vastuussa yhteisön sitoumuksista.

MYEL

Maatalousyrittäjien eläkelaki (MYEL) koskee maatalousyrittäjää, poronhoitajaa ja ammattimaista kalastajaa ja heidän perheenjäseniään. Maatalousyrittäjällä tarkoitetaan

- 1) maatilatalouden harjoittajaa, joka omaan tai yhteiseen lukuun itse työhön osallistuen harjoittaa maatilataloutta;
- 2) kalastajaa, joka olematta työsuhteessa harjoittaa ammattimaista kalastusta;
- 3) poronomistajaa, joka omaan, perheenjäsenensä tai paliskunnan lukuun tekee poronhoitotyötä;
- 4) henkilöä, joka tekee 1- 3 kohdissa tarkoitettua työtä perheyriyksen jäsenenä;
- 5) henkilöä, joka tekee 1- 3 kohdissa tarkoitettua työtä ja jatkuvasti elää niissä tarkoitetun yrittäjän kanssa yhteisessä taloudessa avioliitonomaisissa olosuhteissa; sekä
- 6) henkilöä, joka harjoittaa 1- 3 kohdissa tarkoitettua toimintaa osakeyhtiön lukuun edellyttäen, ettei häntä ole pidettävä työntekijäin eläkelain mukaisesti työsuhteessa olevana

Maatalousyrittäjätoimintaa osakeyhtiömuodossa harjoittavan vakuuttamisessa noudatetaan samaa rajanvetoa kuin mitä yrittäjän ja työsuhteessa olevan välillä noudatetaan. MYEL:n mukaan yrittäjänä vakuutettaisiin osakeyhtiössä johtavassa asemassa oleva henkilö, jos hänellä yksin tai yhdessä perheenjäsentensä kanssa on määräämisvalta osakeyhtiössä.

Tapaturmavakuutus

Tapaturmavakuutuslain soveltamisalaan kuuluvat kaikki työ- ja virkasuhteessa olevat henkilöt sekä eräät henkilöyhtiöiden yhtiömiehet ja osakeyhtiön osakkaat. Lakisääteisen tapaturmavakuutuksen ulkopuolelle jäävät yrittäjät voidaan kuitenkin vakuuttaa vapaaehtoisesti tapaturmavakuutuksen mukaisella turvalla.

Tapaturmavakuutusturva perustuu työsuhteeseen. Se on keskeinen käsite kun rajataan pakollisen tapaturmavakuutukseen kuuluvia henkilöryhmiä. Tämä ilmenee jo siinä, että tapaturmavakuutuksen piiriin kuuluminen on määritelty työsuhteen tunnusmerkistön avulla. Tapaturmavakuutuslain (1 § 1 mom.) mukaan sillä, joka sopimuksen perusteella, työntekijänä, vastikkeesta tekee työtä toiselle, työnantajalle, tämän johdon ja valvonnan alaisena, on oikeus saada korvaus työtapaturmasta.

Tapaturmavakuutukseen kuuluvat pääsääntöisesti työntekijät eli henkilöt, jotka ovat työsuhteessa yksityisoikeudelliseen yritykseen, yhteisöön tai yksittäiseen henkilöön. Myös yhtiömuotoisten yritysten osakkaat, jotka työskentelevät yhtiön lukuun ja saavat työstään vastiketta, kuuluvat tapaturmavakuutukseen, elleivät he johtavan asemansa, omistusosuutensa ja määräämisvaltansa perusteella jää vakuutuksen ulkopuolelle.

Tapaturmavakuutuksessa yrittäjäksi luetaan

- johtavassa asemassa oleva osakeyhtiön toimihenkilö, jos hän joko yksin tai yhdessä perheenjäsentensä kanssa omistaa enemmän kuin puolet yhtiön osakepääomasta tai
- muussa yrityksessä tai yhteisössä johtavassa asemassa olevalla henkilö, jolla on katsottava olevan vastaava määräämisvalta (1 § 3 mom.)

Työttömyysvakuutus

Työttömyysvakuutus poikkeaa eläkevakuutuksesta ja tapaturmavakuutuksesta siinä, että ratkaisevinta ei ole työsuhde. Työttömyysturvan lähtökohdista yrittäjäksi määritellään sellainen henkilö, jolla asemansa ja oman tai perheenjäsentensä omistuksen kautta on määräämisvaltaa yrityksessä siten, että hän voi itse merkittävästi vaikuttaa työllistymiseensä yrityksessä. Tästä syystä työttömyysvakuutuksessa yrittäjä-käsitteen ala on laajempi kuin eläke- ja tapaturmavakuutuksessa.

Työttömyysvakuutuksessa on lähdetty siitä, ettei yrittäjäasemaa voida määrittää vasta siinä vaiheessa, kun henkilö jää työttömäksi. Työttömyyskassan jäsenenä he joutuvat maksamaan jäsenmaksuja, vastaavasti heidän tulee olla oikeutettuja niillä rahoitettuihin etuuksiin. Yksilön oikeusturvan vuoksi on oleellista, että henkilö jo etukäteen, ennen työttömäksi joutumistaan tietää, pidetäänkö häntä työttömyysturvassa yrittäjänä vai palkansaajana. Tämän vuoksi työttömyysvakuutuksen yrittäjä-määritelmässä noudatetaan melko kaavamaisista rajanvetoa.

Työttömyysturvalain (1 L 6 § 1 mom.) mukainen yrittäjä on henkilö, joka päätöintään varten on yrittäjien eläkelain tai maatalousyrittäjien eläkelain mukaisesti velvollinen ottamaan sanottujen lakien mukaisen vakuutuksen.

Yrittäjäksi katsotaan myös yrityksen osaomistaja. Osaomistajana pidetään työttömyysturvassa (1 L 6 § 2 mom.) henkilöä,

- 1) joka työskentelee johtavassa asemassa osakeyhtiössä, jossa hänellä itsellään on vähintään 15 prosenttia tai hänen perheenjäsenillään tai hänellä yhdessä perheenjäsentensä kanssa on vähintään 30 prosenttia osakepääomasta tai osakkeiden tuottamasta äänimäärästä tai muutoin vastaava määräämisvalta; tai
- 2) joka työskentelee osakeyhtiössä, jossa hänellä itsellään tai hänen perheenjäsenillään tai hänellä yhdessä perheenjäsentensä kanssa on vähintään puolet osakepääomasta tai osakkeiden tuottamasta äänimäärästä tai muutoin vastaava määräämisvalta; tai
- 3) joka edellä 1 tai 2 kohdassa säädetyllä tavalla työskentelee muussa yrityksessä tai yhteisössä, jossa hänellä tai hänen perheenjäsenillään tai hänellä yhdessä perheenjäsentensä kanssa katsotaan olevan mainituissa kohdissa sanottua vastaava määräämisvalta.

Jos henkilöllä on päätöintään varten YEL- tai MYEL-vakuutus, hän automaattisesti täyttää yrittäjän määritelmän. Vapaaehtoisella YEL tai MYEL-vakuuttamisella ei ole aina samaa merkitystä kuin pakollisella vakuutuksella. Työttömyysturvalakia sovellettaessa henkilö katsotaan YEL-vakuutetuksi yrittäjäksi myös silloin, kun hänet on hake-
muksesta jätetty vakuuttamatta tai hänelle on myönnetty vapautus YEL-
vakuuttamisvelvollisuudesta (ennen v. 2002). Jälkimmäisessä tilanteessa voi tosin kysymys kuitenkin olla siitäkin, että henkilö on sivutoiminen yrittäjä.

Muu sosiaalivakuutus

Kansaneläkevakuutuksessa ja sairausvakuutuksessa yrittäjä- ja palkansaajarajanvedolla ei ole merkitystä etuuden piiriä rajaavana tekijänä. Niissä yrittäjäys vaikuttaa vain ansiotulomäärittelyssä.

Muussa sosiaalivakuutuksessa palkansaaja-yrittäjä -rajanvedolla on merkitystä aikuiskoulutuksessa, koska yrittäjällä on palkansaajasta poiketen oikeus vain aikuiskoulutustuen perusosaan. Aikuiskoulutuksesta annetussa laissa ei kuitenkaan ole omaa määritelmää yrittäjästä, vaan tässä laissa yrittäjänä pidetään henkilöä, joka päätointaansa varten on yrittäjien eläkelain tai maatalousyrittäjien eläkelain mukaisesti velvollinen ottamaan näiden lakien mukaisen vakuutuksen.

Työterveyshuoltolaissa yrittäjällä ja muulla omaa työtään tekevällä tarkoitetaan henkilöä, joka on vakuutettu yrittäjien eläkelain tai maatalousyrittäjien eläkelain mukaan.

7.1.2 Omistus, johtava asema, perheenjäsen ja yhtiömuoto

Omistususuudet ja määräysvalta

Työeläke- ja tapaturmavakuutuksessa omistususuudella on merkitystä vain silloin, kun henkilö toimii johtavassa asemassa; työttömyysvakuutuksessa myös muu kuin johtavassa asemassa henkilö voidaan luokitella yrittäjäksi (osaomistajaksi) oman tai perheensä omistuksen perusteella.

Jotta työeläkevakuutuksessa ja tapaturmavakuutuksessa johtavassa asemassa olevaa henkilöä pidetään yrittäjänä, hänen on lisäksi oltava osakkeenomistaja, joka omistaa yksin tai yhdessä samassa taloudessa asuvien perheenjäsentensä kanssa yli 50 % osakepääomasta. Ollakseen yrittäjä on itse omistettava ainakin yksi osake. Ei siis riitä, että perheenjäsenet omistavat yli 50 %. Ellei itse omista mitään, ei perheenjäsenten omistuksen suuruudella ole tällöin merkitystä. Työttömyysvakuutuksessa sitä vastoin pelkästään perheenjäsenten omistus voi tehdä henkilöstä yrittäjän.

Työeläke- ja työttömyysvakuutuksessa jo laissa määritellään, että yrittäjäksi luokittelu voi osakeyhtiössä tapahtua joko sen mukaan mikä on omistus osakepääomasta tai osakkeiden tuottama äänimäärä. Jos osuus osakepääomasta on alempi kuin yrittäjyyden raja, mutta osakkeiden äänimäärä ylittää rajan, henkilö katsotaan yrittäjäksi. Tapaturmavakuutuksessa sitä vastoin omistaminen tulkitaan prosentteina osakepääomasta, eikä yksittäisten osakkeiden äänimäärällä ole merkitystä.

Välillisestä omistuksesta on säädetty vain työttömyysturvalaissa. Sen mukaan (TTL 1 L 6 § 3 mom.) omistususuutta laskettaessa otetaan huomioon myös välillinen toisten yritysten ja yhteisöjen kautta tapahtuva omistaminen, jos henkilö tai hänen perheenjäsenensä tai henkilö yhdessä perheenjäsentensä kanssa omistaa väliyhteisöstä vähintään puolet tai heillä on vastaava määräysvalta.

Eläkevakuutuksessakin vakiintuneena käytäntönä on ollut, että henkilökohtaisen, välittömän omistuksen lisäksi otetaan huomioon myös välillinen omistus silloin, kun omistaminen väliyhtiön kautta tuottaa osakkaalle tosiasiallisen määräysvallan siinä yhtiössä, jossa hän työskentelee.

Tapaturmavakuutuksessa vain suora omistus otetaan huomioon. Välillisesti toisen yrityksen kautta omistamista ei oteta huomioon.

Johtava asema

Työskennellessään yrityksessä ilman johtavaa asemaa henkilö kuuluu pakollisen tapaturmavakuutuksen piiriin ja työeläkkeessä hänet vakuutetaan palkansaajana. Ainoastaan työttömyysturvassa henkilö voidaan luokitella yrittäjäksi (osaomistajaksi) myös ilman, että hän on johtavassa asemassa.

Johtavalle asemalle ei ole olemassa yksiselitteistä määritelmää. Työttömyysturvalaissa on tosin säädetty, että henkilön katsotaan olevan johtavassa asemassa yrityksessä, jos hän on osakeyhtiön toimitusjohtaja tai hallituksen jäsen tai jos hän osakeyhtiössä tai muussa yrityksessä tai yhteisössä on vastaavassa asemassa (TTL 1 L 6 § 4 mom.). Hallituksen esityksen (HE 115/2002) perusteluissa kuitenkin todetaan, että määritelmä ei ole tyhjentävä. Hallituksen varajäsenen katsottaisiin olevan johtavassa asemassa vain, jos hän osallistuu hallituksen kokouksiin niin usein, että hänellä katsotaan olevan käytännössä samanlainen päätöksentekovoima kuin hallituksen varsinaisellakin jäsenellä.

Sellaisissa pienissä yrityksissä ja yhteisöissä, joissa omistus jakautuu tasaisesti, johtava asema voi muodostua myös henkilön muodollisesta asemasta riippumatta pelkän omistamiseen liittyvän määräysvallan kautta. Esimerkiksi osuuskunnassa, jossa on kuusi jäsentä ja kunkin jäsenen omistus on siten yli 15 %, on kaikkia jäseniä pidettävä työttömyysturvalain mukaisina yrittäjinä. Oikeuskäytännössä on katsottu, että pienessä yhtiössä, jonka kolme osakasta omistivat tasaosuuksin, päätösvaltaa käytettiin omistajien kesken ja kunkin osaomistajan oli katsottava olevan johtavassa asemassa heidän muodollisesta asemastaan riippumatta sovellettaessa työttömyysturvalakia.

Eläkevakuutuksessa johtavassa asemassa olevana pidetään esimerkiksi toimitusjohtajaa, hallituksen jäsentä, talousjohtajaa, markkinointijohtajaa tai vastaavia johtajanimikkeisiä päätösvaltaa käyttäviä henkilöitä. Myös hallituksen varajäsen kuuluu YEL:n piiriin, jos hänellä on nimenkirjoitusoikeus tai jos hänen osoitetaan toimivan pitkään, esimerkiksi vuoden, varsinaisen jäsenen tilalla. Pienissä perheyriyksissä ovat omistajaperheenjäsenet käytännössä useimmiten johtavassa asemassa.

Tapaturmavakuutuksen soveltamiskäytännössä johtavassa asemassa olevana voidaan pitää henkilöä, joka päivittäin käyttää yhtiössä päättävävaltaa ja jonka tehtävänimike ja tehtävät vastaavat tätä valtaa. Osakeyhtiössä toimitusjohtaja ja varatoimitusjohtaja ovat aina tapaturmavakuutuslain mukaan johtavassa asemassa. Hallituksen puheenjohtajaa, hallituksen jäsentä ja varajäsentä voidaan pitää johtavassa asemassa olevana vain, mikäli hänellä on päivittäin yrityksessä johtotehtäviä, esimerkiksi palkata työntekijöitä. Johtava asema on myös henkilöllä, jonka työtehtäviin kuuluu ylempiä johtotehtäviä. Tehtävänimike tai hallituksen jäsenyys ei siis sinänsä pelkkänä muodollisuutena merkitse johtavaa asemaa, vaan ratkaisevaa on, mitä henkilö tekee. Johtavaa asemaa puoltavia näkökohtia on esimerkiksi se, että henkilöllä on yksin nimenkirjoitusoikeus. Yrityksen suurempi koko saattaa puoltaa useamman henkilön mahdollisuutta olla tapaturmavakuutuslain mukaisessa johtavassa asemassa. Myös sillä on merkitystä, että asiakas itse ilmoittaa osakkaan olevan johtavassa asemassa.

Perheenjäsen

Perheenjäsenen määrittelyllä on merkitystä määriteltäessä sitä kenen omistus otetaan huomioon määriteltäessä omistussuutta. Toiseksi sillä on merkitystä tarkasteltaessa minkä lain piiriin yrityksessä työskentelevä perheenjäsen itse kuuluu.

Työttömyysturvalaissa (1 L 6 § 4 mom.) on määritelty, että perheenjäseneksi katsotaan yrityksessä työskentelevän henkilön puoliso ja henkilö, joka on yrityksessä työskentelevälle henkilölle sukua suoraan ylenevässä tai alenevassa polvessa ja asuu henkilön kanssa samassa taloudessa.

Uuteen työttömyysturvalakiin on otettu erityinen säännös (TTL 1 L 7 §) avioliiton määrittelystä sekä siitä, milloin puolisoiden katsotaan lakia sovellettaessa asuvan erillään. Avioliitto rinnastetaan avioliittoon, jos kyseessä on mies ja nainen, heillä on yhteiseksi katsottava talous, he elävät avioliiton omaisissa olosuhteissa ja että tällainen asioiden tila ei ole selvästi väliaikainen. Hallituksen esityksen perusteluissa todetaan, ettei yhteiselle taloudelle voida antaa yksiselitteistä sisältöä, mutta yhdessä asuminen jo yksistään luo tietynasteisen oletettaman yhteisestä taloudesta. Myös avioliiton omaisten olosuhteiden käsite jää edelleen toimeenpanon kannalta jossain määrin ongelmalliseksi, koska kyseisestä asiasta ei voida säätää tarkemmin. Tulkintakäytäntöä ohjaisi kuitenkin säännöksessä edellytetty olosuhteiden vakiintuneisuus ja jatkuvuus. Tällaisena säännöksen tarkoituksena jatkuvuutena voitaisiin pitää esimerkiksi useamman kuukauden jatkunutta yhteistaloutta. Jos aviopuolisot asuvat välien rikkoutumisen vuoksi erillään eikä heillä ole yhteistä taloutta, heihin ei sovelleta puolisoita koskevia säännöksiä.

Samoin työeläkelakien vakiintuneen soveltamiskäytännön mukaan perheenjäseneksi katsotaan yrittäjän aviopuoliso tai henkilö, joka elää yrittäjän kanssa vakinaisesti samassa taloudessa ja on yrittäjälle tai hänen aviopuolisolleen sukua suoraan alenevassa tai ylenevässä polvessa. Perheenjäsenenä pidetään myös yrittäjän ottolasta tai ottovanhempaa tai näiden aviopuolisoita. Sen sijaan sivusukulaisia, esimerkiksi sisaruksia, ei pidetä perheenjäseninä, vaikka he asuisivatkin samassa taloudessa. Aviopuolisoita sen sijaan pidetään perheenjäseninä, vaikka he eivät asuisi samassa taloudessa.

Avopuolisoa pidetään YEL:n mukaisena perheenjäsenenä, jos puolisoilla on yhteinen lapsi.

Tapaturmavakuutuksessa perheenjäsenellä tarkoitetaan henkilöä, joka elää vakinaisesti työnantajan taloudessa ja on hänelle tai hänen aviopuolisolleen sukua suoraan alenevassa tai ylenevässä polvessa tai on hänen ottolapsensa tai ottovanhempansa tai jonkun tässä tarkoitettun henkilön puoliso. Samassa talossa asuminen ei riitä yhteiseksi taloudeksi. Samassa taloudessa asuminen tarkoittaa, että perheenjäsen ei maksa työnantajalle korvausta asumisestaan ja kuluistaan.

Avopuoliso ei ole tapaturmavakuutuslain 2 §:n mukainen perheenjäsen.

Erilaiset perhekäsitteet vaikuttavat merkittävästi yrittäjä- palkansaaaja -eroon. Tapaturmavakuutuksessa aviopuolisoiden omistaessa puoliksi osakepääoman molempia pidetään yrittäjinä, jos kummallakin on samanaikaisesti johtava asema. Sitä vastoin avopuo-

lisoiden omistaessa puoliksi osakepääoman molemmat kuuluvat pakollisen tapaturvakuutuksen piiriin, mikäli he työskentelevät yrityksessä.

MYEL:n mukaan molemmat puoliset, jotka osallistuvat maatalousyrittäjätoimintaan ja täyttävät laissa tarkoitetut edellytykset, kuuluvat MYEL:n piiriin riippumatta siitä, kumpi omistaa maatilaa. Samoin MYEL:n piiriin kuuluu maatalousyrittäjän kanssa jatkuvasti yhteisessä taloudessa avioliitonomaisissa olosuhteissa elävä henkilö.

Kuuluakseen MYEL:n piiriin perheyriksen jäsenen on täytettävä tietyt sukulaisuutta, asumista ja työntekoa koskevat edellytykset. Kaikki isäntäväen lähisukulaiset, jotka asuvat ja työskentelevät viljelmällä, ovat vakuuttamisvelvollisia, jos heille maksetaan rahapalkkaa. Tilan omistajan lasten, vanhempien, vävyjen ja miniöiden on otettava vakuutus silloinkin, kun he asuvat tilan ulkopuolella, mutta sen välittömässä läheisyydessä, jos heidän päätyönsä on viljelmällä.

MYEL:n 1 a §:n 1 momentin mukaan perheyriksen jäsenellä tarkoitetaan henkilöä:

- 1) joka elää vakinaisesti maatalousyrittäjän taloudessa ja on tälle tai tämän puolisolle sukua suoraan ylenevässä tai alenevassa polvessa taikka on tässä tarkoitetun henkilön puoliso.
- 2) joka asuu viljelmällä, jolla maatilatalouden harjoittaja itsekin asuu, ja on 1 kohdassa tarkoitettu sukulainen tai puoliso taikka maatilatalouden harjoittajan tai tämän vanhemman veli tai sisar taikka maatilatalouden harjoittajan veljen tai sisaren lapsi; tai
- 3) joka asuu viljelmällä tai sen läheisyydessä ja tekee viljelmällä maatilatalouden työtä säännöllisesti ja pääasiallisesti ja on maatilatalouden harjoittajan lapsi tai vanhempi taikka tällaisen henkilön puoliso.

Ottolapsi ja ottovanhempi katsotaan 1 momenttia sovellettaessa lapseksi ja vanhemmaksi.

Rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain (950/2001) 8 §:n 3 ja 4 momentin perusteella rekisteröidyssä parisuhteessa oleva henkilö rinnastetaan avioliitossa olevaan henkilöön.

Yhtiömuoto

Osakeyhtiö

Johtavassa asemassa oleva osakeyhtiön enemmistöosakas on kaikkia sosiaalivakuutuksia sovellettaessa aina yrittäjä.

Työeläkevakuutuksessa ja tapaturmavakuutuksessa yrittäjäksi luokittelu tapahtuu vain kun molemmat edellytykset – johtava asema ja yli 50 %:n osakkuus – vallitsevat, kuitenkin sillä poikkeuksella, että YEL:n mukaiseksi yrittäjäksi voi kuulua myös ääni-enemmistön omaava johtavassa asemassa oleva toimihenkilö. Hänen ei välttämättä ei tarvitse omistaa perheenjäsenineen yli 50 % osakepääomasta.

Henkilöyhtiöt

Lainsäädännössä viitataan omistusosuuksien ja mahdollisesti osakkeiden tuottaman äänimäärän ohella vastaavaan määräämisvaltaan muissa kuin osakeyhtiöissä. Näillä tarkoitetaan lähinnä henkilöyhtiöitä: kommandiittiyhtiötä ja avointa yhtiötä sekä erilaisia

yhtymiä. Kommandiittiyhtiössä määräysvaltaa käyttää vastuunalainen yhtiömies tai vastuunalaiset yhtiömiehet yhdessä. Määräysvaltaa voidaan rajoittaa yhtiösopimuksella. Avoimessa yhtiössä määräysvaltaa käyttävät yhtiömiehet tai yhtiömiehet yhdessä ellei määräysvaltaa ole rajoitettu yhtiösopimuksessa.

Sosiaalivakuutuksen soveltamiskäytännössä on eroja sen suhteen tarkastellaanko henkilöyhtiötä myös omistusosuuksien suhteen, yhtiömiesten aseman suhteen vai katsotaanko jo yhtiömuodon merkitsevän sellaista määräämisvaltaa, että vastuullisten yhtiömiesten perheenjäseniäkin on pidettävä yrittäjinä pelkästään yhtiömuodon tuoman määräysvallan perusteella.

Eläkevakuutuksessa avoimen yhtiön yhtiömiehet ja kommandiittiyhtiön vastuunalaiset yhtiömiehet ovat aina yrittäjiä ja kommandiittiyhtiön äänettömät yhtiömiehet palkansaa- jia. Koska he eivät ole johtavassa asemassa, perheen omistusta ei oteta huomioon. Yhtiömiehen perheenjäsen, joka työskentelee yrityksessä mutta ei ole yhtiömies tai on ää- netön yhtiömies, on eläkevakuutuksessa palkansaaaja. Äänetön yhtiömies ei voi ottaa YEL-vakuutusta, vaikka hän olisi vastuunalaisen yhtiömiehen puoliso.

Työsuhdetta koskevien eläkelakien edellytyksenä on palkan saaminen. Siten jos äänetön yhtiömies tai perheenjäsen – vaikka tämä olisi vastuunalaisen yhtiömiehen puoliso - työskentelee yhtiössä ilman, että hän saa ennakonpidätyksen alaista palkkaa, hän jää työeläketurvan ulkopuolelle.

Tapaturmavakuutuksessa johtavan aseman katsotaan olevan seurausta suoraan yhtiö- miesasemasta. Henkilöyhtiöissä ei myöskään yleensä esiinny sellaisia tehtävänimikkei- tä, joista voisi päätellä, onko henkilöllä johtava asema vai ei. Johtavassa asemassa pide- tään siten avoimen yhtiön yhtiömiestä sekä kommandiittiyhtiön vastuunalaista yhtiö- miestä, mutta heidän määräysvaltansa ratkaistaan yhtiöosuuksien mukaan. Tapaturma- vakuutuksessa yrittäjänä pidetään avoimen yhtiön yhtiömiestä, jolla on yli 50 % mää- räämisvallasta tai yhtiöosuuksista yksin tai yhdessä perheenjäsentensä kanssa ja kom- mandiittiyhtiön vastuunalaista, jolla on yli 50 % vastuunalaisten yhtiömiesten määrää- misvallasta tai yhtiöosuuksien yhteismäärästä yksin tai yhdessä perheenjäsentensä kans- sa.

Yrityksessä työskentelevä äänetön yhtiömies kuuluu aina tapaturmavakuutukseen pa- kollisesti. Samoin kommandiittiyhtiön äänettömällä yhtiömiehellä ei koskaan ole yh- tiömuodosta johtuen sellaista määräämisvaltaa, minkä perusteella hän voisi jäädä la- kisäätäisen vakuutuksen ulkopuolelle. Nämä, vaikka he olisivat perheenjäseniä, ovat siis aina tapaturmavakuutuksessa palkansaa- jia.

Työttömyysvakuutuksessa katsotaan, että henkilöyhtiössä vastuunalaisen yhtiömiehen määräysvallan vuoksi samassa taloudessa asuva perheenjäsen, joka työskentelee kysei- sessä yhtiössä, on yrittäjä (osaomistaja) – ellei vastuunalaisen yhtiömiehen päätöksente- kovaltaa ole olennaisesti rajoitettu yhtiösopimuksessa. Äänettömällä yhtiömiehellä ei ole kommandiittiyhtiössä määräysvaltaa, eikä häntä tai hänen perheenjäseniään voida pelkästään tämän aseman perusteella pitää yrittäjänä.

Osuuskunnat

Osuuskunnassa määräysvalta perustuu osuuskunnan jäsenyyteen. Ylintä päätösvaltaa käyttää osuuskunnan kokous. Säännöissä voidaan määrätä, että jäsenten päättämisvaltaa joko kaikissa tai joissakin asioissa käyttää, osuuskunnan kokouksen sijasta, heidän valitsemansa edustajisto. Osuuskuntien jäsenet eivät yleensä ole henkilökohtaisesti vastuussa osuuskunnan veloista, vaan vastuu rajoittuu osuusmaksun määrään. Osuuskunnan säännöissä voidaan kuitenkin määrätä jäsenten lisämaksuvelvollisuudesta, jolla tarkoitetaan jäsenten henkilökohtaista vastuuta osuuskunnan velvoitteista. Lisämaksuvelvollisuus voi olla rajoittamaton tai tiettyyn määrään rajoitettu.

Työosuuskunnat ja uusosuuskunnat vuokraavat työvoimaa työnteettäjille tai ottavat jonkin tehtävän hoitaakseen. Tällainen osuuskunta tekee jäsenensä kanssa yleensä määräaikaisia työsopimuksia. Työnteettäjä maksaa työsuorituksesta työosuuskunnalle sovitun summan. Osuuskunta puolestaan maksaa työntekijälle palkan ja hoitaa työnantajavelvoitteet. Tällaiset osuuskunnan jäsenet ovat palkansaajia niin työeläkevakuutuksen kuin tapaturmavakuutuksenkin lähtökohdista. Yrittäjiksi heidät voidaan kuitenkin luokitella silloin, kun osuuskunnan jäsenillä on rajoittamaton lisämaksuvelvollisuus. Samoin osuuskunnan jäsen voidaan katsoa yrittäjäksi, jos hän yhdessä perheenjäsentensä kanssa omaa enemmistön osuuskunnan osuuksista osuuskunnan kokouksessa. Työttömyysvakuutuksessa osuuskunnan jäsen on yrittäjä (osaomistaja), jos hänellä itsellään tai hänellä yhdessä perheenjäsentensä kanssa on 15 % osuuskunnan osuuksista.

Yksityinen elinkeinonharjoittaja

Yksityisiä elinkeinonharjoittajia kutsutaan usein ammatinharjoittajiksi tai liikkeenharjoittajiksi. Elinkeinoharjoittajat käyttävä usein toiminnassaan rekisteröityä toiminimeä. Elinkeinoharjoittaja ei omista yritysomaisuutta tai harjoita toimintaa minkään oikeushenkilön kautta, vaan harjoittaa toimintaa omissa nimissään ja omistaa toimintaan liittyvän omaisuuden yksityishenkilönä.

Ammatinharjoittajat ja yksityiset elinkeinonharjoittajat ovat yrittäjiä. Eron tekeminen yrittäjän ja palkansaajan välillä ei kuitenkaan ole aina helppoa. Perinteisen yritystoiminnan ja palkkatyön välille jää alue, jolla työskentelevät voivat olla joko palkansaajia, itsenäisiä yrittäjiä, ammatinharjoittajia tai omassa työssään työllistyviä. Arvioitaessa sitä, onko kyse yritystoiminnasta, omasta työstä vai työsuhteesta tehtävästä työstä, kiinnitetään huomio työsuhteen tunnusmerkistön täyttymiseen kussakin konkreettisessa yksittäistapauksessa.

Perheenjäsenet

Liikkeessä työskentelevä puoliso vakuutetaan YEL:n mukaan, jos muut ehdot täyttyvät. Aviopuolisot saattavat yhdessä työskennellä yrittäjinä. Lakia on tällöin sovellettava heihin kumpaankin myös siinä tapauksessa, että yritys olisi merkitty vain toisen puolison nimiin. Edellytyksenä tietenkin tällöin on, että kumpikin aviopuoliso erikseen täyttää ikää, ansiorajaa ym. koskevat ehdot ja ettei työsopimusta ole tehty.

Työsopimuslaissa ei ole rajoituksia, joiden mukaan sukulaiset ja perheenjäsenet eivät voisi olla työsuhteessa keskenään. Yrityksen toimintaan osallistuvien lasten asema riippuu siitä, onko heidän kanssaan sovittu työsuhteesta vai ei. Ulkoisena merkinä työsuhte-

teesta on sovitun palkan maksaminen ja veron ennakon pidättäminen. Jos kysymyksessä on työsuhde, perheenjäsen on vakuutettava TEL:n tai LEL:n mukaan¹⁸. Jos yrittäjän kanssa samassa taloudessa asuva lapsi saa työskentelystään palkkaa, hänet vakuutetaan TEL:n mukaan. Jos työsuhdetta ei ole, on sovellettava YEL:iä.

Yksityisen liikkeen- tai ammatinharjoittajan perheenjäsenet voivat työskennellä yrityksessä ilman, että on tehty työsopimusta ja ilman, että heille maksetaan palkkaa. Yksityisyrittäjänsä ilman palkkaa työskentelevä perheenjäsen vakuutetaan YEL:n mukaan. Yrittäjän kanssa samassa taloudessa asuva lapsi, joka työskentelee yrityksessä ilman palkkaa, vakuutetaan YEL:n mukaan.

Tapaturmavakuutuksessa yksityisen työnantajan taloudessa vakituisesti asuvalla perheenjäsenellä ei ole oikeutta tapaturmakorvaukseen siitäkään huolimatta, että hän tekisi työtä työnantajalle ja saisi työstään palkkaa. Näiden lähisukulaisten jääminen korvaukseen oikeutettujen piiriin ulkopuolelle johtuu vaikeudesta todeta työsuhteen olemassaolo. Työnantajana toimii tällöin yleensä yksityishenkilö, joka harjoittaa liiketoimintaa toiminnimellä. On kuitenkin muistettava, että tapaturmavakuutuksessa perheenjäsenellä ei tarkoiteta avopuolisoa, vaan tämä kuuluu lakisääteiseen tapaturmavakuutukseen pakollisesti.

Työttömyysturvassa elinkeinonharjoittajan perheenjäsenet katsotaan aina yrittäjiksi (osaomistajiksi).

¹⁸ vuodesta 2007 lukien TYEL:n mukaan

Taulukko 7.1.1. Yhteenveto yrittäjämääritelmän eroista eri sosiaalivakuutuksissa

	YEL	Tapaturmavak.	Työttömyysvak.
OY/osakas			
Asema yrityksessä	Työskentelee johtavassa asemassa <i>ja</i>	Työskentelee johtavassa asemassa <i>ja</i>	Työskentelee johtavassa asemassa <i>ja</i>
Omistus	Omistaa >50 % yksin tai yhdessä samassa taloudessa asuvan perh. jäsenen kanssa	kuten YEL	kuten YEL Osaomistaja: Johtava asema ja itse omistaa => 15 % tai perhe tai hän yhdessä perh.jäsenten kanssa omistaa => 30 % Työskentelee (ei joht. asema) ja itse, perhe tai yhdessä perheenjäsenten kanssa omistaa= >50 %
Omistus	Omistukseen rinnastetaan äänimäärä	Äänimäärä ei vaikuta	Omistukseen rinnastetaan äänimäärä
AY/yhtiömiehet	AINA	> 50 % määräämisvallasta tai yhtiöosuuksista	AINA
yhtiöm. perh.jäsen	EI	EI	Yrittäjä, jollei yhtiömiehen ptksentekovaltaa ole olennaisesti rajoitettu
Ky/yhtiömiehet - vastuunalaiset	AINA	> 50 % määräämisvallasta tai yhtiöosuuksista	AINA
- äänettömät	EI	EI	Jos itse, perhe tai yhdessä perheenjäsenten kanssa omistaa= >50 %
- vastuunal. yhtiömiehen perh.jäsen	EI	EI	Yrittäjä, jollei yhtiömiehen ptksentekovaltaa ole olennaisesti rajoitettu
Työosuuskunta	Jos vastaava määräämisvalta kuin oy:ssä	Jos vastaava määräämisvalta kuin oy:ssä	Jos omistus yli 15 % (6>jäsentä)
Ammatinharjoittaja - itse	AINA	AINA	AINA
- perheenjäsen	Jos sama talous ja työskentelee ilman palkkaa	jos sama talous	jos sama talous

Omistustapa	YEL Myös välillinen omistus	Tapaturmavak. Vain suora omistus	Työttömyysvak. Myös välillinen omistus, jos itse, perh.jäsenet tai yhd. perh.jäs. kanssa omistaa väliyhteisöstä ≥50 %
Johtavan aseman käsite			
	Tehtävänimike ja jäsenyys johtoelimissä (mm. aina tj tai hallituksen jäsen. Myös talousjoht. markkinointijoht. tms. pääösvaltaa käyttävä)	Käyttää ratkaisu- ja päättäntävaltaa (pelkkä hall. jäsenyys ei riitä)	Oy:n tj tai hallituksen jäsen tms. Pienissä yhtiöissä joht. asema muodoll. asemasta riippumatta
Perheenjäsen, joka omistussuhteissa otettava huomioon			
Aviopuoliso	AINA	jos sama talous	jos sama talous
Avopuoliso	jos yhteinen lapsi	EI	jos sama talous
Suoraan ylenevä tai aleneva polvi	jos sama talous	jos sama talous	jos sama talous
ottolapsi,-vanhempi	jos sama talous	jos sama talous	jos sama talous
edell. aviopuolisot	jos sama talous	jos sama talous	EI

7.1.3 Yrittäjämääritelmän yhtenäistäminen ja tarkistaminen

Yrittäjämääritelmän tarkistamista yhdenmukaisemmaksi eri vakuutuskissa on selvitelty eri yhteyksissä. Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmä *Työnantajien sosiaalivakuutusmaksujen maksumenettelyjen parantaminen* (STM 1997:3) esitti tapaturmavakuutuksen yrittäjämääritelmän tarkistamista lähemmäksi YEL-määritelmää. Ehdotusta ei kuitenkaan toteutettu.

Maa- ja metsätalousministeriö on arvioidessaan sukupolvenvaihdosten ongelmia päättänyt esittämään työryhmämuistiossa *Osakeyhtiömuotoisten ja monialaisten maatilojen sukupolvenvaihdosten edistäminen* (MMM 2005:3) MYEL-yrittäjämääritelmän muuttamista siten, että vakuutettujen piiri laajenisi ja määritelmä pohjautuisi pääosin työttömyysvakuutuksen määritelmään.

Maa- ja metsätalousministeriön ehdotus osakeyhtiömuotoisten maatilojen yrittäjämääritelmän muuttamiseksi:

Työryhmämuistiossa esitetään MYEL:n yrittäjäsäännösten muuttamista siten, että nykyistä selvästi laajemmin voitaisiin vakuuttaa sellaiset henkilöt MYEL:n mukaan, jotka ovat maataloutta harjoittavan osakeyhtiön omistajia ja yhtiössä työskenteleviä. Ehdotuksen mukaan osakeyhtiömuotoisten maatilojen osalta omistusrajoja tulisi muuttaa siten, että ne vastaavat työttömyysvakuutuksen yrittäjämääritelmän rajaa.

MYEL-vakuuttamisen edellytyksenä olisi, että vakuutettava työskentelee maatilataloutta harjoittavassa osakeyhtiössä, jossa hänellä itsellään tai hänen perheenjäsenillään tai hänellä yhdessä perheenjäsentensä kanssa on vähintään puolet osakepääomasta tai osakkeiden tuottamasta äänimäärästä tai muutoin vastaava määräämisvalta. Lisäksi MYEL-vakuutuksen piiriin tulisi henkilö, joka työskentelee johtavassa asemassa maatilataloutta harjoittavassa osakeyhtiössä, jossa hänellä itsellään on vähintään 15 prosenttia, tai hänen perheenjäsenillään tai hänellä yhdessä perheenjäsentensä kanssa on vähintään 30 prosenttia osakepääomasta tai osakkeiden tuottamasta äänimäärästä tai muutoin vastaava määräämisvalta.

Perheenjäseneksi katsottaisiin ehdotuksen mukaan osakeyhtiössä työskentelevän henkilön puoliso ja henkilö, joka on osakeyhtiössä työskentelevälle henkilölle sukua suoraan ylenevässä tai alenevassa polvessa ja asuu henkilön kanssa samassa taloudessa. Henkilön katsottaisiin olevan johtavassa asemassa osakeyhtiössä, jos hän on osakeyhtiön toimitusjohtaja tai hallituksen jäsen tai jos hän on osakeyhtiössä vastaavassa asemassa.

Vaikka yhtenäisen yrittäjä-käsitteen puutetta on pidetty ongelmana on kuitenkin todettava, että kunkin lain omat tarkoitusperät ovat merkittävä peruste käsitteiden eroavuuksille. Työryhmä onkin päättänyt kannalle, ettei täydelliseen yhtenäisyyteen ole syytä pyrkiä. Erityisesti tapaturmavakuutuksen ja YEL-vakuutuksen osalta on kuitenkin eroavuuksia, jotka pääosin johtuvat siitä, että lait on säädetty eri aikoina. Muuttamatta olennaisesti tapaturmavakuutuksen vakuutettujen piiriä voitaisiin määritelmiä yhdenmukais-

taa siten, että omistusosuuteen myös tapaturmassa rinnastetaan äänimäärä ja myös välillinen omistus otetaan huomioon. Samoin henkilöyhtiöiden vastuullisia yhtiömiehiä voisi myös tapaturmavakuutuksessa pitää yrittäjinä.

Seuraavassa taulukossa on esitetty yhteenvetona nykyiset yrittäjä-määritelmän erot ja ehdotetut muutokset.

Taulukko 7.1.2. YEL:n, työttömyysvakuutuksen ja tapaturmavakuutuksen yrittäjämääritelmien erot ja tapaturmavakuutuksen määritelmään ehdotetut muutokset

	YEL	Tapaturmavak. uusi ehdotus tummennettuna!	Työttömyysvak.
OY/osakas			
Omistus	Omistukseen rinnastetaan äänimäärä	Äänimäärä ei vaikuta Omistukseen rinnastetaan äänimäärä	Omistukseen rinnastetaan äänimäärä
AY/yhtiömiehet	AINA	> 50 % määräämisvallasta tai yhtiöosuuksista AINA	AINA
Ky/yhtiömiehet - vastuunalaiset	AINA	> 50 % määräämisvallasta tai yhtiöosuuksista AINA	AINA
Omistustapa	Myös välillinen omistus	Vain suora omistus Myös välillinen omistus	Myös välillinen omistus, jos itse, perh.jäsenet tai yhd. perh.jäs. kanssa omistaa väliyhteisöstä >=50 %

Työryhmä ehdottaa, että tapaturmavakuutuksessa

- omistusosuuteen rinnastetaan myös äänimäärä
- omistuksessa otetaan huomioon myös välillinen omistus
- henkilöyhtiöiden vastuullisia yhtiömiehiä pidetään aina yrittäjinä

Yhtenäistä yrittäjämääritelmää koskeva kannanotto

Työryhmä on harkinnut mahdollisuuksia yhtenäistää täysin eri sosiaalivakuutusten yrittäjä-määritelmät mutta ei pidä tätä perusteltuna. Työryhmässä ei myöskään katsota perustelluksi laajentaa tapaturmavakuutuksen yrittäjäkäsitetä merkittävästi ja siten vähentää pakollisen tapaturmavakuutuksen piiriin kuuluvaa henkilöryhmää. Työryhmä katsoo kuitenkin, että eräiltä osin määritelmiä on syytä yhdenmukaistaa tapaturmavakuutuksen ja YEL:n välillä. Työryhmä ehdottaa myös osakeyhtiöitä koskevien omistusrajojen tarkistamista.

Osakeyhtiöiden omistusrajoja koskeva kannanotto koskee sekä YEL:iä että MYEL:iä. Ehdotuksessa ehdotetaan myös tarkistuksia siihen, milloin avopuolisoa pidetään perheenjäsenenä omistussuhteiden osalta. Ehdotus on kohdassa 7.3.2. Näiden ehdotusten toteuttamista myös tapaturmavakuutuksen yrittäjämääritelmissä on erikseen harkittava.

7.2 Terveysthuoltoon liittyvät kysymykset

7.2.1 Työterveyshuolto

Yrittäjillä ja muilla omaa työtään tekevillä on ollut mahdollisuus hankkia itselleen ehkäisevän työterveyshuollon palvelut työterveyshuoltolain nojalla. Tarkoituksena on ollut, että yrittäjien työterveyshuolto toteutetaan vastaavalla tavalla kuin työnantajien järjestämä työterveyshuolto. Yrittäjillä ei kuitenkaan ole mahdollista sisällyttää itselleen työterveyshuoltoon sairaanhoitoa.

Työterveyshuolto on nykyään keskeinen osa työkykyä ylläpitävää toimintaa. Työterveyshuolto on keskeinen toimija ennaltaehkäisevässä terveydenhuollossa kuntoutustoimien kohdalla. Tältä osin on perusteltua harkita tulisiko työterveyshuollon olla pakollista myös yrittäjille. Yrittäjäjärjestöt katsovat omalta osaltaan, että vapaaehtoinen työterveyshuolto on riittävää. Ne korostavat, että sen kiinnostavuutta lisäisi merkittävästi se, että myös yrittäjä itse voisi olla oikeutettu sairaanhoitoon kuten hänen työntekijänsäkin.

Työterveyshuollon yhteyteen järjestetyt sairaanhoitopalvelut

Työterveydenhuollon neuvottelukunnan rahoitus- ja korvausjaos esitti muistiossaan 18.5.2004, että yrittäjät voisivat järjestää itselleen työterveyshuollon yhteydessä sairaanhoidon palveluita. Korvaamisen edellytyksenä olisi, että yrittäjä on sopinut ehkäisevän toiminnan järjestämisestä itselleen ja toiminta on myös toteutettu hyvän työterveyshuoltokäytännön mukaisesti. Korvausjärjestelmän näkökulmasta tulisi ottaa huomioon työterveyshuoltolainsäädännössä työnantajan järjestämää sairaanhoitoa koskevat periaatteet, jotka on esitetty työterveyshuoltolain perusteluissa. Perustelujen mukaan työterveyshuollon yhteydessä järjestetty sairaanhoito on yleislääkäritasoisista avosairaanhoitoa. Perusteluissa korostetaan työterveyspainotteista sairaanhoitoa ja todetaan lisäksi, että suurin hyöty sairaanhoidosta saatavan tiedon hyödyntämisestä saadaan, kun samat ammattihenkilöt toteuttavat sekä sairaanhoitoa että ehkäisevää toimintaa.

Hallitus teki vuoden 2005 talousarvioneuvottelujen yhteydessä päätöksen, että sairausvakuutuksen rahoitus uudistetaan vuoden 2006 alusta lukien. Samassa yhteydessä valtio sitoutui uudistuksen voimaantulovaiheessa hyvittämään täysimääräisesti rahoitusuudistuksesta aiheutuvat vakuutettujen ja työnantajien maksujen korotukset verokevennyksillä. Palkansaajille toteuttavista verokevennyksistä päätettiin syksyllä 2004 tulopoliittisten neuvottelujen yhteydessä. Valtaosa yrittäjistä saa täysimääräisen kompensaaation palkansaajille toteutettavan verokompensaation perusteella. Verokompensatio ei sen sijaan toteudu täysimääräisesti yrittäjillä, joiden ansiotulot ovat pienet suhteessa yrittäjälle vahvistettuun MYEL/YEL-työtuloon.¹⁹ Kompensatio on tarpeen erityisesti yrittä-

¹⁹ Kompensaation tarve perustuu siihen, että ne yrittäjät, joilla nettovarallisuus pienentää verotuksessa ansiotulo-osuutta, eivät saa riittävää kompensatiota verotukseen tehtävien tarkistusten kautta. Verokompensatio kohdentuu ansiotuloon

jille, joilla nettovarallisuus on pieni ja joilla ei ole valinnanmahdollisuutta sen suhteen, miten suureksi yrityksen nettovarallisuus muodostuu. Asiaa selvittänyt ryhmä arvioi jo sovitun verokompensaation jälkeen yrittäjien yhteisen kompensaatiotarpeen olevan noin 3-4 milj. euroa. Selvitettyään erilaisia kompensaatiotapoja yrittäjille ryhmä päätyi yrittäjäjärjestöjen aloitteesta ehdottamaan, että yrittäjille toteutettava kompensatio tehtäisiin parantamalla yrittäjien työterveyshuoltoa siten, että yrittäjillä ja maatalousyrittäjillä olisi oikeus sairaanhoitoon osana työterveyshuoltoa.

Alustavien arvioiden mukaan yrittäjille korvattavista sairaanhoidon kustannuksista aiheutuisi lisäkustannuksia 4 milj. euroa. Valtio vastaa lisäkustannuksista määrällä, joka vastaa sairausvakuutusmaksun noususta aiheutuvaa kompensaatiotarvetta jo sovitun verokompensaation jälkeen.

Terveystenhuollon yhteydessä järjestetyn sairaanhoidon tulisi olla yleislääkäritasoista avosairaanhoitoa ja siinä tulisi ottaa huomioon työhön liittyvyys vastaavalla tavalla kuin työnantajan järjestämässä sairaanhoidossa.

Uudistus on osa sairausvakuutuksen rahoitusuudistusta ja siihen sisältyvää vakuutetun maksun korotusten kompensatiota. Uudistus tulee toteuttaa siten, että sovitun rahoitustaso on riittävä. Uudistus edellyttää sekä sairausvakuutuslain että työterveyshuoltolain muuttamista. Lainmuutokset tulisivat voimaan 1.1.2006.

Työryhmä ehdottaa, että

Yrittäjien työterveyshuoltoa uudistetaan siten, että yrittäjällä ja maatalousyrittäjällä, jolle on tehty sopimus ehkäisevän työterveyshuollon järjestämisestä, on mahdollisuus sopia myös sairaanhoidon järjestämisestä osana työterveyshuoltoa 1.1.2006 lukien. Tällöin yrittäjällä on oikeus saada ehkäisevän työterveyshuollon lisäksi toteutetusta sairaanhoidosta korvaukset samoin periaattein ja rajauksin kuin työnantajalla, joka järjestää pakollisen ehkäisevän työterveyshuollon ohella työntekijöilleen myös sairaanhoidon palveluja.

Uudistus liittyy sairausvakuutuksen rahoitusuudistukseen. Sen mukaan tästä ehdotuksesta aiheutuvat kustannukset, joiden on arvioitu olevan noin 4 miljoonaa euroa, rahoittaa valtio.

Työterveyshuollon hakumenettely

Korvaus yrittäjän työterveyshuollon kustannuksista haetaan Kansaneläkelaitoksen toimistosta. Palvelujen hankkimistavasta riippuu, onko korvauksenhakija yrittäjä vai kunnallinen terveyskeskus. Jos yrittäjä on hankkinut palvelut muualta kuin kunnalliselta terveyskeskukselta, hän hakee itse korvauksen. Jos yrittäjä on hankkinut työterveyshuollon palvelut kunnalliselta terveyskeskukselta, terveyskeskus hakee tilitysmenettelyä käyttäen korvauksen Kelalta ja laskuttaa yrittäjältä omavastuuosuuden (50 % kustannuksista).

Työnantajana toimiva yrittäjä toimii yleensä samanlaisissa työolosuhteissa kuin hänen palveluksessaan olevat työntekijätkin. Olisi perusteltua, että kyseinen yrittäjä voisi ha-

kea korvausta omista työterveyshuollon kustannuksistaan samalla tilikausittaisella hakemuksella kuin työntekijöittensäkin kustannuksista.

Työterveydenhuollon neuvottelukunnan rahoitus- ja korvausjaos on ehdottanut toimia yrittäjiä koskevan työterveyshuollon hallinnon kehittämiseksi.

Työryhmä katsoo että erityisesti tulee kiinnittää huomiota seuraaviin ehdotuksiin:

- **Yksin toimivien yrittäjien työterveyshuollon hakumenettelyä tulisi tehostaa siten, että tilitysmenettely, jolla terveyskeskukset hakevat korvausta yrittäjille antamiensa palvelujen kustannuksista, laajennettaisiin koskemaan kaikkia palveluntuottajia.**
- **Yrittäjätyönantajan tulisi voida hakea omista työterveyshuollon kustannuksistaan korvausta samalla tilikausittaisella hakemuksella kuin työntekijöittensäkin kustannuksista.**

7.2.2 Sairausvakuutus

Sairauspäivärahan omavastuu aika sairausvakuutuksessa on sairastumispäivä ja sitä seuraavat 9 arkipäivää. Maatalousyrittäjille maksetaan ns. Mela-sairauspäivärahaa neljännen sairauspäivästä lähtien enintään sairausvakuutuksen omavastuuajan loppuun. Melapäivärahan kustantaa valtio. Muilla yrittäjillä ei tätä etuutta ole. Palkansaaajilla on työ-sopimuslain nojalla oikeus saada työnantajan kustantamana palkkaa omavastuuajalta. Jos työsuhte on kestänyt alle kuukauden, työntekijällä on oikeus 50 %:iin palkastaan omavastuuajalta.

Ns. yksinyrittäjän kohdalla sairauden omavastuuajalta aiheutuu yleensä aina ansionmenetystä. Sen sijaan jos yrittäjällä on työssä muita henkilöitä, näiden työpanos korvaa tai ainakin alentaa ansionmenetystä. Työryhmässä on käsitelty sairausvakuutuslain mukaisen omavastuuajan korvaamisesta yrittäjille. Yrittäjälle suoritettaisiin sairauspäivärahaa työkyvyttömyyden ajalta sen alkamispäivää ja kolmea sitä seuraavaa arkipäivää lukuun ottamatta.

Korvaamisessa on ollut esillä kaksi vaihtoehtoa:

- 1) omavastuuajan korvaaminen ns. yksinyrittäjille.
- 2) kaikille yrittäjille.

Omavastuuajan korvaaminen edellyttäisi, että yrittäjällä ei olisi tuloja palkkatyöstä ja että hänellä on velvollisuus ottaa YEL-vakuutus.

Yksinyrittäjällä tarkoitettaisiin henkilöä, jolla ei viimeksi kuluneen vuoden aikana työkyvyttömyyden alkamisesta lukien ole ollut palveluksessaan ulkopuolista työntekijää. (lukuun ottamatta lomasijaista) tai vaihtoehtoisesti enintään yksi henkilö edeltävän 12 kuukauden aikana. Yrittäjän toimeentulon ansaitseminen tulisi lisäksi olla kiinteässä yhteydessä päivittäiseen työsuoritukseen eli sairauden aiheuttama ansionmenetyksen tulisi olla välitön ja todellinen. Kyse ei saisi olla projektiluonteisesta toiminnasta.

Kohdentaminen vain yksinyrittäjiin olisi sikäli perusteltua, että näiden työpanoksen poisjääminen vaikuttaa siihen, että myös tulo jää pois. Toimeenpanossa tällaisen vakuutetun yksilöinti ei olisi ongelmaton. Sinänsä yrittäjä voidaan jo nyt luotettavasti tunnistaa ehdotuksessa tarkoitetuksi YEL-yrittäjäksi, koska Kela saa etuuksien toimeenpanoa varten tarvittaessa tiedon Eläketurvakeskukselta siitä, että vakuutettu on YEL-yrittäjä. Ongelmaksi muodostuisi kuitenkin se, miten saataisiin luotettava tieto siitä, että kyseinen yrittäjä on ehdotuksen tarkoittama "yksinyrittäjä". Vaikeaa olisi myös määrittellä "välitön" ja "todellinen" yksiselitteisesti, mikä toimeenpanon kannalta olisi tärkeää. Viime kädessä arvio ansionmenetyksen luonteesta jäisi tehtäväksi Kelassa ja se perustuisi väistämättä pitkälti vakuutetun itsensä antamaan selvitykseen.

Uudistuksen rahoittajina voisivat periaatteessa olla vain yrittäjät, kaikki vakuutetut tai valtio.

Kustannusvaikutukset:

Vuonna 2003 MYEL-vakuutettuja oli 94 300 ja heille korvattiin Mela-päivärahana 15 500 päiväraajaksoa. Päiväraajakson keskipituus oli 6,6 päivää.

YEL-vakuutettuja on noin 166 000. Jos heille maksettaisiin päivärahaa sairausvakuutuksen omavastuujalta samankaltaisella järjestelmällä ja päivärahan alkavuus olisi samaa suuruusluokkaa, YEL-päivärahaa maksettaisiin vuodessa noin 27 000 yrittäjälle 178 000 päivältä. Jos päivärahan suuruus määräytyisi samoin kuin sairausvakuutuksen päiväraha, se olisi arviolta 42 euroa päivää kohti vuonna 2006, jolloin lisäkustannus olisi 7,5 milj. euroa vuodessa.

Vuoden 2006 alusta sairausvakuutuksen rahoitus uudistuu siten, että päivärahojen kustannukset maksetaan työtulovakuutuksesta, joka rahoitetaan vakuutettujen ja työnantajien maksuilla. Vakuutettujen maksupohja on palkansaajilla ennakonpidätyksen alainen palkkatulo, josta ei ole tehty verovähennyksiä. Yrittäjillä maksupohja on YEL/MYEL-mukainen työtulo verovähennyksiä tekemättä. Palkansaajien ja yrittäjien yhteinen yksikön tuotto vuonna 2006 on arviolta 664 milj. euroa. Uudistuksen kustannukset vastaisivat siten noin 0,011 prosenttiyksikköä vakuutetun työtulovakuutusmaksussa, jonka suuruudeksi on ilman tätä korotusta arvioitu 0,79 % vuonna 2006.

Jos uudistus koskisi vain ns. yksinyrittäjiä (60 % kaikista YEL -yrittäjistä), lisäkustannus olisi 4,5 miljoonaa euroa ja maksunkorotustarve vakuutettujen työtulovakuutusmaksuun noin 0,007 %-yksikköä.

Jos yrittäjät itse rahoittavat uudistuksen on yrittäjien maksun korotustarve vastaavasti 0,25 %-yksikköä, jos uudistus koskee kaikkia yrittäjiä ja 0,15 %yksikköä, jos se rajoitetaan yksinyrittäjiin.

Kustannusvaikutukset

Malli	Menonlisäys	Maksun korotus %-yksikköä	
		Kaikki vakuutetut	Vain yrittäjät
Yksinyrittäjät	4,5 m€	0,007	0,15
Kaikki yrittäjät	7,5 m€	0,011	0,25

Jos yrittäjät itse rahoittavat karenssipäivät, ei ole erityistä perustetta rajoittaa piiriä vain yksinyrittäjiin, vaan uudistus voitaisiin kohdentaa kaikkiin yrittäjiin.

Työryhmää ehdottaa, että

yrittäjälle suoritetaan sairauspäivärahaa työkyvyttömyyden ajalta sen alkamispäivää ja kolmea sitä seuraavaa arkipäivää lukuun ottamatta. Uudistus koskisi YEL-vakuutettuja yrittäjiä.

Uudistuksen arvioidut kustannukset ovat 7,5 miljoonaa euroa. Uudistuksen rahoitusvastuu koskee kaikkia YEL-vakuutettuja yrittäjiä ja se rahoitetaan perimällä YEL-vakuutetuilta yrittäjiltä korotettua sairausvakuutuksen työtulovakuutuksen päivärahamaksua. Maksun korotus on 0,25 %-yksikköä. Päivärahamaksu peritään YEL-vakuutetulta yrittäjältä YEL-työtulosta.

7.3 Eläketurvaan liittyvät kysymykset

Olenaiset muutokset työeläketurvaan on tehty vuoden 2005 alusta voimaantulleilla lainmuutoksilla. Hallitus antoi huhtikuussa 2005 eduskunnalle esityksen työntekijäin eläkelain (TyEL) ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi, jolla yhdistetään yksityisten alojen palkansaajien työeläkettä koskeva lainsäädäntö. Lakiehdotuksessa ei ole uusia eläkepo-
liittisia muutoksia, vaan tarkoituksena on ollut yhtenäistää ja ajanmukaistaa yksityisten alojen palkansaajien työeläketurvaa koskevaa lainsäädäntöä. Uuteen työntekijän eläkelakiin on koottu työntekijäin eläkelaisissa, lyhytaikaisissa työsuhteissa olevien työntekijöiden eläkelaisissa ja taitelijoiden ja eräiden eriytysryhmiin kuuluvien työntekijöiden eläkelaisissa olevat työntekijän eläketurvaa ja sen muutoksenhakua koskevat säännökset. Työ-
alakohtaisen vakuuttamisen poistuminen helpottaa eläketurvan järjestämistä. TyEL:n voimaan tultua - vuoden 2007 alusta – työnantaja voi vakuuttaa merimiehiä lukuun ottamatta kaikki työntekijänsä samalla vakuutuksella riippumatta näiden tekemän työn sisällöistä, mikä vähentää työnantajien väärinvakuuttamisia ja niihin liittyviä selvittely-
töitä.

Yrittäjien ja työntekijäin eläketurva on samanlainen ja tältä osin yrittäjien eläkelaki on nykyisin toteutettu viittaamalla TEL:n säännöksiin. Tämän vuoksi myös YEL on TyEL:n antamisen jälkeen tarkistettava. Muutoksia asiasisältöön, joitakin tarkistuksia lukuun ottamatta, ei kuitenkaan ole tarkoitus tehdä, vaan yrittäjien ja palkansaajien eläketurva säilyy vastaisuudessakin pääosin samanlaisena. Myös maatalousyrittäjien eläkelaki tarkistetaan. Tavoitteena on, että tarkistetut YEL, MYEL ja MEL-lait voitaisiin antaa vuoden 2006 aikana. Uudistettu eläkelainsäädäntö astuisi voimaan 1.1.2007.

Uudistuksen yhteydessä tulee kuitenkin ratkaistavaksi eräitä nykyiseen YEL-vakuutukseen liittyviä kysymyksiä koskien mm. vakuuttamisvelvollisuutta ja sen tarkistamista uuden eläkelainsäädännön periaatteiden mukaisesti. Työryhmässä on selvitelty yrittäjien vakuuttamisvelvollisuuteen liittyviä asioita ja päädytty seuraaviin kannanotoihin. Jatkovalmistelun yhteydessä tulee varmistaa kokonaisuuden yhteensopivuus ja

etteivät muutokset johda kohtuuttomuuksiin minkään ryhmän osalta tai muun sosiaaliturvan alueella.

7.3.1 YEL-työtulon yläraja

YEL-perusvakuutuksessa voidaan vakuuttaa enintään vuotuisena työtulona 94 391,37 €. Muussa työeläkevakuutuksessa ei ole asetettu vakuutuksen piiriin tuleville tuloille ylärajaa. Aiemmin YEL-lisäeläkevakuutuksella oli mahdollistaa ottaa eläkevakuutus myös ylärajan ylittävältä osalta. YEL-L on suljettu uusilta jäseniltä 31.12.2000. Ylärajan mukaisen vakuutuksen on ottanut 3 % vakuutetuista.

Toisaalta YEL-työtuloon on sidottu mm. sairausvakuutuksen päiväraha sekä enimmäismäärä joka voidaan vakuuttaa työttömyysturvana. Näin ollen YEL-yläraja toimii myös näissä etuuksissa ylärajana.

YEL-työtulon tulisi perustua yrittäjän työpanokseen ja siitä kohtuullisesti saatavaan ansioon. Eläkelaitosten arvion mukaan tämän arvioiminen voisi olla vaikeaa mikäli YEL-työtulon voisi valita täysin vapaasti. Se voisi myös aiheuttaa keinottelua muiden etuuksien osalta kun työtulo voitaisiin korottaa mutta maksuja ei välttämättä maksettaisikaan. Vaihtoehtona voisi olla, että uuden joustomahdollisuuden osalta ylimmän työtulon vakuuttaneen yrittäjän kohdalla joustomahdollisuutta muutettaisiin niin, että joustolla voisi ylittää YEL-ylärajan ja mahdollisesti vielä korotetulla joustolla. Tällöin sairausvakuutuksessa ja työttömyysturvavakuutuksessa säilyisi yläraja, mutta eläkevakuutuksessa se voitaisiin ylittää. Joustoa voi käyttää vain jos samalla suorittaa asianomaisen korotetun YEL-maksun.

Jos YEL-työtulon yläraja säilytetään tulisi erikseen arvioida onko sen korottamiseen tarvetta.

Työryhmä ehdottaa, että

YEL:n työtulon yläraja säilytetään edelleen. Jatkovalmistelun yhteydessä arvioidaan ylärajan tarkistamisen tarve sekä voisiko tilapäisen jouston osalta ylärajan kohdalla sallia suurempi ylitys.

7.3.2 YEL:n ja MYEL:n yrittäjämääritelmä

Yrittäjä on määritelty yrittäjien eläkelaisa henkilöksi, joka tekee ansiotyötä olematta tässä työssään työsuhteessa tai virka- tai muussa julkisoikeudellisessa toimisuhteessa. Myös yrittäjän perheenjäsen on yrittäjä, jos hän työskentelee yrityksessä, mutta ei ole tässä työssään työsuhteessa. Työsuhteen ja yrittäjäsuhteen välinen rajanveto osakeyhtiössä tehdään työntekijäin eläkelain (1 d §) perusteella, jossa määritellään ketä ei ole pidettävä työsuhteessa olevana. Tämän säännöksen perusteella osakeyhtiön johtavassa asemassa oleva toimihenkilö on YEL:n mukainen yrittäjä, jos hän joko yksin tai yhdessä perheenjäsentensä kanssa omistaa yli 50 % yhtiön osakepääomasta tai yli 50 % äänimäärän tuottavan osan osakkeista. Avoimen yhtiön yhtiömies ja kommandiittiyhtiön vastuunalainen yhtiömies ovat yrittäjiä.

YEL:ssä ei ole määritelty johtavaa asemaa eikä sitä ketkä ovat perheenjäseniä, vaan tulkinta on tällä hetkellä soveltamisohjeiden ja soveltamiskäytännön varassa. Johtavassa asemassa on katsottu olevan yrityksen toimitusjohtaja tai muu johtaja tai hallituksen jäsen. Johtavaa asemaa osoittaa myös nimenkirjoitusoikeus. Pienissä perheyriyksissä omistajaperheenjäsenten on yleensä katsottu olevan johtavassa asemassa, jos yrityksessä ei työskentele muita henkilöitä. Soveltamiskäytännön mukaan yrityksessä työskentelevän henkilön on katsottu olevan johtavassa asemassa myös silloin, kun hän omistaa yrityksestä täydet 100 prosenttia, vaikka hänelle ei olisi muodollista johtoasemaa.

Perheenjäsenenä pidetään aviopuolisoa sekä yrittäjän tai tämän puolison suoraan ylenevässä tai alenevassa polvessa olevia perheenjäseniä, jotka asuvat samassa taloudessa. Avopuoliso rinnastetaan aviopuolisoon, jos hänellä on yrittäjän kanssa yhteinen lapsi.

YEL:n yrittäjämääritelmää on arvioitu sekä verrattu muiden sosiaalivakuutusten yrittäjämääritelmään kohdassa 7.1. Keskeiset kysymykset liittyvät

- vaadittavaan omistusosuuteen sekä äänimäärän rinnastamiseen omistusosuuteen
- vaatimukseen työskentelystä ja johtavasta asemasta
- perheenjäsenen määrittelyyn

Ongelmallisiksi todetaan erityisesti ns. osaomistajuus-käsitteen puuttuminen YEL:ssä sekä perheenjäsenkäsitteen riippuminen mm. lapsen syntymästä tai lapsen asumisesta samassa taloudessa.

Korkean omistusvaatimuksen takia YEL:n mukaisen vakuuttamisen ulkopuolelle jäävät usein yrittäjät, jotka omistavat yrityksen yhdessä tasaosin. Periaatteessa yrittäjät on tällöin vakuutettava palkansaajina TEL:n mukaan. Jos osaomistajalle ei makseta yrityksestä palkkaa, hänelle ei kuitenkaan kerry lainkaan eläketurvaa. Tasaosin yrityksen omistajat voivat tulla YEL:n mukaan vakuutettaviksi vain silloin, kun kyse on perheenjäsenistä. Tilannetta ei voi pitää eläketurvan kannalta tyydyttävänä.

Työryhmän kannanotto:

Työryhmässä on arvioitu tarvetta tarkistaa yrittäjämääritelmää YEL:n ja MYEL:n osalta. Työryhmä on luonnostellut seuraavat tarkistettavat yrittäjämääritelmät. Mikäli määritelmiä tarkistetaan ehdotuksen mukaisiksi, laajentavat ne jonkin verran YEL:n ja MYEL:n mukaan vakuutettavien joukkoa. Koska valtio osallistuu näiden järjestelmien eläkekustannuksiin kasvaisivat valtion menot myöhemmin jonkin verran. Alkuvuosina valtion menot alenisivat maksutulon kasvun johdosta.

YEL:n yrittäjämääritelmä:

- määritellään YEL:n yrittäjäkäsite lain tasolla ja
- määritellään osakeyhtiössä yrittäjä seuraavasti:
- **- *yrittäjänä* pidetään YEL:ssä henkilöä joka osakeyhtiössä**
 - a) omistaa yrityksestä
 - yksin vähintään 30 % (>=)*** *(nykyisin > 50 %)*

tai

***yhdessä* perheenjäsenten kanssa vähintään 50% (\geq) ja itse vähintään yhden osakkeen** (nykyisin $> 50\%$)

- **tällöin äänimäärä rinnastetaan omistukseen**
- **ja myös välillinen omistus otetaan huomioon**

sekä

- b) työskentelee yrityksessä ja**
- c) on johtavassa asemassa (= nykyisen soveltamiskäytännön mukainen)**

Omistajuutta määriteltäessä perheenjäsenenä pidetään

- a) aviopuolisoa**
- b) avopuolisoa jos avopuolisot asuvat samassa taloudessa (lasta ei siis enää edellytetä)** (nykyisin edellytetään yhteistä lasta; samassa taloudessa asuminen määriteltäisiin samalla tavalla kuin uudessa Kansaneläkelaisissa)
- c) henkilöä joka on sukua suoraan ylenevässä tai alenevassa polvessa JA asuu samassa taloudessa yrittäjän kanssa**

MYEL:n soveltamisalan tulisi osakeyhtiömuotoisen toiminnan osalta koskea maatalouden tuloverolain mukaan verotettuja, *perheviljelmätyyppejä* osakeyhtiöitä. MYEL:n piiriin ei olisi tarkoituksenmukaista ottaa sellaisia osakeyhtiöitä, joissa on mukana esimerkiksi muita sijoittajayhtiöitä. Tämä rajausta toteutettaisiin määrittämällä ensinnäkin yrittäjän osalta se osakeomistusosuus, joka häneltä edellytetään sekä edellyttämällä lisäksi yhtiössä työskentelemistä maatalouden harjoittajana sekä johtavassa asemassa olemista. Yrittäjää koskevien henkilökohtaisten edellytysten osalta tulisi lisäksi säätää osakeyhtiötä koskevia edellytyksiä, jotka rajoittavat MYEL:n piiriin kuulumisen niihin yhtiöihin, jotka ovat perheyhtiötyyppejä. Ehdotettu 70 %:n omistusraja merkitsisi sitä että esimerkiksi sukupolvenvaihdon johdosta tilasta luopunut vanhempi, joka on muuttanut erilliseen talouteen, voisi edelleen jäädä osaomistajana mukaan. Samoin esimerkiksi pois muuttava lapsi tai sisarus voisi olla osaomistajana.

MYEL:n yrittäjämääritelmä

- määritellään MYEL:n yrittäjäkäsite lain tasolla ja
- määritellään osakeyhtiössä yrittäjä seuraavasti:
- *Yrittäjänä* pidetään MYEL:ssä osakeyhtiössä henkilöä joka
 - a) omistaa yrityksestä
yksin vähintään 30 % (\geq) (nykyisin > 50 %)
 tai
 - yhdessä perheenjäsenten kanssa vähintään 50% (\geq) ja itse vähintään yhden osakkeen (nykyisin > 50 %)
 - tällöin äänimäärä rinnastetaan omistukseen

sekä

- b) työskentelee yrityksessä ja
- c) on johtavassa asemassa (= nykyisen soveltamiskäytännön mukainen)

Osakeyhtiötä koskevat edellytykset:

MYEL:ia voidaan soveltaa, jos edellä sanotut yrittäjäasemaa koskevat edellytykset täyttävä maatalousyrittäjä työskentelee sellaisessa osakeyhtiössä, jonka

- a) kaikki osakkeet ovat luonnollisten henkilöiden omistuksessa ja
- b) vähintään 70 % osakeyhtiön osakkeista tai osakkeiden tuottamasta äänimäärästä on MYEL:n yrittäjäaseman täyttävien henkilöiden omistuksessa

Omistajuutta määriteltäessä perheenjäsenenä pidetään

- a) aviopuolisoa
- b) avopuolisoa jos avopuolisot asuvat samassa taloudessa (lasta ei siis edellytetä) (nykyisin edellytetään yhteistä lasta; samassa taloudessa asuminen määriteltäisiin samalla tavalla kuin uudessa Kansaneläkelaiissa)
- c) henkilöä joka on sukua suoraan ylenevässä tai alenevassa polvessa JA asuu samassa taloudessa yrittäjän kanssa

Työryhmä ehdottaa, että

valmisteltaessa TyEL:stä johtuvista syistä tehtäviä muutoksia YEL:iin ja MYEL:iin yrittäjämääritelmiä tarkistetaan ehdotetulta pohjalta. Jatkovalmistelussa on selvitettävä vaikutukset yrittäjien muuhun sosiaalivakuutukseen ja muutosten rahoitus.

7.3.3 Vapaaehtoinen YEL- ja MYEL- vakuuttaminen

Eläkkeensaajan harjoittama YEL-toiminta tulee pakollisesti vakuutettavaksi 1.1.2005 lukien. Poikkeuksena on YEL-vanhuuseläkkeen ja varhennetun vanhuuseläkkeen rinnalla harjoitettu yrittäjätoiminta. Se ei kuulu pakollisen YEL-vakuutuksen piiriin, jos eläkkeeseen sisältyy yrittäjän eläkelain mukaista eläkettä. Vanhuuseläkkeellä tai varhenne-

tulla eläkkeellä oleva yrittäjä voi kuitenkin ottaa vapaaehtoisen YEL-vakuutuksen, josta karttuu eläkettä 1,5 % vuodessa. Vapaaehtoisesta vakuutuksesta karttuneen eläkkeen saa aikaisintaan 68 vuoden iässä. Vakuutusmaksu määräytyy kuten pakollisessa vakuutuksessa.

YEL-maksutaso ei ole itsessään riittävä eläkemenojen kattamiseen, vaan lisäksi tarvitaan valtion osuutta, joten vakuutettujen joukon laajentaminen lisää myöhemmin valtion kustannuksia. Toisaalta uudessa eläkejärjestelmässä ei ole työeläkkeiden yhteensovittamista ja myös eläkkeellä voi ansaita uutta TyEL-eläkettä. Samoin uudistetun eläkejärjestelmän yleisperiaatteena on, että kaikki työskentely kartuttaa eläkettä ja on myös vakuutettava.

Työryhmä ei ole ottanut kantaa siihen, tulisiko vastedeskin YEL-vakuutuksen olla vapaaehtoinen kun YEL-toimintaa harjoittava henkilö on vanhuuseläkkeellä tai varhennetulla vanhuuseläkkeellä, johon sisältyy YEL-eläkettä, vai tulisiko sen sijaan YEL-vakuuttaminen tehdä pakolliseksi myös näissä tapauksissa tai vaihtoehtoisesti sulkea YEL-vakuuttamisen mahdollisuus kokonaan näissä tilanteissa pois.

Myös MYEL-vanhuuseläkkeellä oleva voi ottaa itselleen vapaaehtoisen MYEL-vakuutuksen.

7.3.4 Vapautus YEL/MYEL-vakuuttamisesta

Aikoinaan henkilö, jolla oli riittävä eläketurva muualla, sai vapautuksen YEL-vakuutuksesta. Tyypillinen tapaus oli virassa oleva lääkäri yksityisvastaanoton osalta. YEL-vakuutuksesta ei vuodesta 2002 alkaen ole enää voinut saada vapautusta. Ennen vuotta 2002 myönnetty YEL-vapautus jatkuu kuitenkin lain siirtymäsäännöksen nojalla niin kauan *kuin sen edellytykset* ovat olemassa.

Vuoden 2002 alusta YEL-toiminta on voitu jättää yrittäjän hakemuksesta vakuuttamatta. Edellytyksenä on ollut, ettei yrittäjätoiminnasta ole *yhteensovitus*säännösten vuoksi karttunut enää uutta eläkettä.

Vakuuttamatta jättämistä koskevat säännökset on kumottu 1.1.2005 alkaen, jolloin vanha yhteensovitus

säännöstö poistui. Vuoden 2005 alusta henkilö, joka harjoittaa yrittäjätoimintaa on siis aina velvollinen ottamaan myös YEL-vakuutuksen, ellei yritystoimintaa harjoiteta vanhuuseläkkeen rinnalla. Voimassa olevaa päätöstä koskee kuitenkin siirtymäsäännös vuoden 2006 loppuun, joten vakuuttamatta jättämispäätöksen saanut henkilö on velvollinen ottamaan vakuutuksen vasta 1.1.2007 alkaen.

Vastaava koskee myös MYEL-vakuutuksia.

Ennen eläkeuudistusta työeläketurvan kokonaismäärää rajoitettiin yhteensovitus

säännöillä. Täten oli perusteltua, ettei henkilöä, jolla ei yhteensovitussäännöstön vuoksi esimerkiksi sivutoimisen yrittäjyyden johdosta voinut karttua lisää eläkettä, tai jonka työeläketurva voitiin katsoa jo riittäväksi, velvoitettu ottamaan YEL-vakuutusta. Eläkeuudistuksen jälkeen periaatteena kuitenkin on, että jokaisesta työstä ja kaikista työansioista kertyy työeläkettä eikä näiden yhteismäärää rajoiteta. Siten vapauttamisen ja vakuuttamatta jättämisen perusteet ovat poistuneet. Jos siirtymäsäännön nojalla voimassa oleva YEL-vapautus jää voimaan pysyvänä, on samanlaista yritystoimintaa harjoittavia henki-

löitä, joilla toisella on vapautus ja toisella ei, riippuen siitä onko YEL-toiminta alkanut ennen vuotta 2002 vai jälkeen. Tämä on kilpailuneutraliteetin kannalta ongelmallista. Toisaalta henkilö, jolla eläkeikä on jo lähellä (esimerkiksi täyttävät 60 vuotta viimeistään vuonna 2010), on ansainnut pääosan eläketurvastaan ns. vanhan lainsäädännön aikana. Ei ole erityistä perustetta sille, että muutamaksi vuodeksi tilannetta muutettaisiin.

Työryhmä ehdottaa, että

Voimassa olevat YEL- ja MYEL-vakuuttamisvelvollisuudesta vapauttaminen lakkautetaan 1.1.2007 lukien. Vakuutetut jotka ovat syntyneet ennen 1.1.1951 voivat kuitenkin säilyttää voimassa olevan vapautuksensa.

Jatkovalmistelun yhteydessä on lisäksi tarpeen varmistaa, ettei ole muita ryhmiä joille vapautuksen lakkauttaminen olisi kohtuuton tai tarpeeton toimenpide.

7.3.5 Yrittäjien lisäeläketurvan YEL-L vakuutusten päättäminen

Yrittäjillä on ollut mahdollisuus vapaaehtoisesti vakuuttaa itselleen lisäeläketurvaa YEL-vakuutukseen liittyvän YEL-L- vakuutuksen kautta (YEL 11 § 1). Vakuutuksen mallina oli TEL:iin liittynyt lisäeläkevakuutus TEL-L. YEL-L-vakuutuksella on voinut vakuuttaa itselleen YEL-perusvakuutuksen ylittävän ansiorajan osalta eläketurvaa, korotettua eläkettä (60% tavoitetaso nostettu 66 %:iin) sekä alentaa eläkeikää. Kumpikin lisäeläkevakuutus on suljettu. Uusia YEL-L-vakuutuksia ei ole voinut ottaa 31.12.2000 jälkeen.

Jatkuvia vakuutuksia joiden vakuutuksenottajat maksavat maksuja on 340. Vapaakirjoja on 390 ja eläkkeensaajia 550. Jatkuvien vakuutusten osuus vuoden 2003 lopun vastuuvelasta 46,1 miljoonaa euroa oli noin kolmasosa. Maksutuloa kertyi vuonna 2003 vähän alle 2,2 miljoonaa euroa.

Vakuutuksilla on yleensä ostettu alennettuja eläkeiä, mutta myös eläkkeen tasoa on nostettu. Yleisimmät eläkeiät ovat 55, 58 ja 60 vuotta. Vakuutuksenottajat kuuluvat useaan ammattiryhmään. Esimerkkeinä asianajajia, kauppiaita, kampaajia, maalareita, nuohoojia, tilitoimistojen omistajia jne.

Vakuutuskannasta (aktiivikanta) seuraavan viiden vuoden aikana (vuoteen 2010 mennessä) noin kolmannes saavuttaa vakuuttamansa eläkeiän. Vakuutusmaksujen osuus näillä on noin puolet vuoden vakuutusmaksutulosta, ja vastuun osuus noin 60 % aktiivikannan vastuuvelasta.

Yrittäjien lisäeläke rahoitetaan yrittäjien maksamilla vakuutusmaksuilla. Järjestelmä on muiden lisäeläkejärjestelmien tavoin periaatteessa täysin rahastoiva. Valtio vastaa YEL-perusturvan rahoituksesta siltä osin kuin vakuutusmaksut eivät riitä. Tätä ei sovelleta YEL-L:ään. Poikkeuksena on lisäeläkkeiden osalta eläkkeiden indeksiturvan rahoitus, jonka osalta on säädetty, että valtio osallistuu niiden rahoituksen riittävyys turvaamiseen siltä osin kuin sijoitusten tuotto ei niihin riitä (YEL 10 § 3). Yrittäjien maksu määräytyy yhtiöiden hakemasta ja STM:n hyväksymästä laskuperusteesta.

Pakollisiin eläkevakuutuksiin ja TEL-lisäeläkevakuutukseen on pidentyneen eliniän ja taloudellisten muutosten johdosta tarkistettu laskuperusteita sekä korko- että kuolevuusperusteen osalta. Korkoperusteen muutos toteutettiin alentamalla eläkkeen rahastoitua osaa ja kuolevuusperusteen muutos täydentämällä rahastoja. Perustemuutokset nostivat samalla vakuutusmaksutasoa. Näitä perustemuutoksia ei ole toistaiseksi tehty YEL-L:n perusteeseen. Näin ollen YEL-L:n vakuutusmaksutaso on viime vuodet ollut liian matala.

Työeläkkeitä on uudistettu vuoden 2005 alusta. Eläkeuudistuksen tavoite on pidentää työuria ja myöhentää eläkkeelle siirtymistä. Pakollisen eläketurvan yhteyteen liittyvät lisäedut on jo aiemmin käytännössä lakkautettu kun vakuutukset on suljettu uusilta vakuutetuilta. Valtio on myös vähentämässä tukeaan yksilöllisiin (lisä)eläkevakuutuksiin muuttamalla verotussäännöksiä. Tämän perusteella on perusteltua ettei valtio vastaisuudessa osallistuisi myöskään YEL-lisäedun kustannuksiin. Tämä merkitsee sitä, että YEL-L-vakuutus tulisi lakkauttaa myös nyt voimassa olevien vakuutusten osalta. Muutokset edellyttävät voimassa olevien vakuutusten osalta riittävää siirtymäaika.

Työryhmä on selvittänyt YEL-L-järjestelmän osalta laskuperustemuutosten toteuttamista, vaikutusta valtion menoihin ja vakuutusmaksuihin sekä YEL-L:n asemaa työeläkeuudistuksen valossa. Selvityksen perusteella on päädytty esittämään YEL-L-järjestelmän lakkauttamista ja laskuperusteiden tarkistamista kuolevuusperusteen osalta. Mikäli järjestelmä muuttuu vapaakirjajärjestelmäksi ei ole tarvetta tarkistaa korkoperustetta.

Muutos toteutettaisiin seuraavasti:

- Ne vakuutuksenottajat, jotka täyttävät lisävakuutuksensa eläkeiän ennen 31.12.2010, voivat jatkaa vakuutustaan maksamalla vakuutusmaksuja.
- Muiden lisävakuutukset päätetään 31.12.2006 ja he saavat ansaitun lisäeläkkeen lisävakuutuksensa eläkeiästä edellyttäen että yrittäjätoiminta jatkuu tähän eläkeikään asti.
- Perustemuutokset toteutetaan 1.1.2007 lukien seuraavasti:
 - a) kuolevuusperuste muutetaan vastaamaan voimassa olevaa 1940-luvulla syntyneiden TEL-perusturvan kuolevuusperustetta. Rahastotäydennys toteutetaan tasausrahastosta. Valtio kustantaa kuolevuusperusteen muutoksesta aiheutuvan lisämenon siltä osin kuin yrittäjäeläkejärjestelmän tasausrahasto ei riitä (arviolta 3.6 m€). Muutoksen yhteydessä alennetaan lainsäädännöllä eläkkeen rahastoitua osaa vastaamaan rahastoa.
 - b) korkoperustetta ei muuteta.

Muutokset toteutetaan YEL-lainsäädännön yleisuudistuksen yhteydessä. Hallituksen esitys on tarkoitus valmistella vuoden 2006 aikana ja se tulisi voimaan 1.1.2007 lukien. Samana ajankohtana toteutetaan laskuperustemuutokset. Vuoden 2007 jälkeen vakuutusmaksuja voivat maksaa vain ne jotka saavuttavat valitsemansa eläkeiän viimeistään 31.12.2010. Maksutaso vastaa uutta laskuperustetta. Muiden osalta vakuutus päätetään vapaakirjaan 31.12.2006. Vuoden 2006 aikana ehdot säilyvät ennallaan.

Työryhmä ehdottaa että

YEL-L-vakuutusjärjestelmä päätetään 1.1.2007 lukien siten, että lähellä eläkeikää olevien osalta sovitaan riittävästä siirtymäajasta.

Voimassa olevat YEL-L vakuutukset päätetään ja muunnetaan vapaakirjoiksi 31.12.2006 kuitenkin siten, että seuraavan viiden vuoden aikana (31.12.2010 mennessä) vakuutetun eläkeiän täyttävät voivat jatkaa vakuutustaan eläkeikään saakka edellyttäen että jatkavat yritystoimintaansa.

Laskuperusteet tarkistetaan kuolevuusperusteen osalta 1.1.2007 lukien ja maksutaso tarkistetaan vastaavasti. Kuolevuusperusteen muutos toteutetaan muuttamalla rahastoitu eläke kertynyttä rahastoa vastaavaksi.

Ehdotus nostaa vakuutusmaksutasoa vakuutusosoikeuden säilyttävillä yrittäjillä noin 10 %.

Eläkkeiden rahastoitujen osuuksien alentaminen lisää indeksisuojan kautta rahoitettavaa osuutta. Valtio rahoittaa tästä aiheutuvan menonlisäyksen siltä osin kuin tasausrahasto ei siihen riitä. Kaikkiaan valtion arvioitu menonlisäys on noin 3,6 milj. euroa. Vaikutus jaksoituu noin 15-20 vuodelle.

7.4 Työtapaturmavakuutukseen liittyvät kysymykset

7.4.1 Tapaturmavakuutuksen yrittäjämääritelmä

Työryhmä katsoo, että tapaturmavakuutuksen ja YEL:n yrittäjämääritelmää tulisi eräiltä osin yhdenmukaistaa kohdassa 7.1.3 käsitellyn mukaisesti. Kohdassa 7.3.2. ehdotetun YEL-määritelmän tarkistamisen osalta tulee erikseen harkita vastaavien tarkistusten ulottamista myös tapaturmavakuutuksen yrittäjämääritelmään.

Työryhmä ehdottaa, että

tapaturmavakuutuksessa

- **omistusosuuteen rinnastetaan myös äänimäärä**
- **omistuksessa otetaan huomioon myös välillinen omistus**
- **henkilöyhtiöiden vastuullisia yhtiömiehiä pidetään aina yrittäjinä**

Erikseen arvioidaan tapaturmavakuutuksen lainsäädäntöuudistuksen jatkovalmistelun yhteydessä tulisiko tapaturmavakuutuslain yrittäjämääritelmä tarkistaa samaksi kuin YEL-määritelmä myös osakeyhtiöiden omistusosuuksien sekä perhekäsitteen suhteen.

Maatalousyrittäjien tapaturmavakuutuksen MATA:n yrittäjämääritelmä on ollut yhteneväinen MYEL:n määritelmän kanssa Tämä yhteys on perusteltua säilyttää.

Työryhmä katsoo, että

Maatalousyrittäjien tapaturmavakuutusjärjestelmä MATA tulisi jatkossakin seurata MYEL:n soveltamisalaa ja näin ollen MYEL:iin tehtävät tarkistukset tulisi tehdä myös MATA:n yrittäjämääritelmään osakeyhtiömuotoisen toiminnan osalta.

7.4.2 Yrittäjien oikeus vapaaehtoiseen työtapaturmavakuutukseen ja vapaa-ajan vakuutuksen

Yrittäjillä ei ole pakollista työtapaturmavakuutusta mutta heillä on oikeus liittyä vapaaehtoisesti lakisääteiseen työtapaturmavakuutukseen. Tämä toteutuu nykyään TVL 57 §:n kautta, jossa myös on mahdollisuus laajentaa tapaturmavakuutus käsittämään myös vapaa-ajan tapaturmat. Työtapaturmavakuutuksen ottaneet yrittäjät ovatkin yleensä valinneet vakuutuksen jossa turva on laajennettu koskemaan myös vapaa-ajan tapaturmia. Tällöin työ- ja vapaa-ajan erottelua ei ole tarpeen tehdä, koska sen osalta rajanveto on usein hankalaa.

Tapaturmavakuutuslainsäädäntöä on tarkoitus uudistaa. Siinä yhteydessä on noussut esille kysymys TVL 57 §:n kumoamisesta ja vapaa-ajan tapaturmavakuutuksen poistamisesta uudesta työtapaturmavakuutuksesta. Mikäli vapaa-ajan tapaturmavakuutus poistetaan lakisääteisestä tapaturmavakuutuksesta, sen säilyttäminen vain yrittäjien osalta ei liene mahdollista. Yrittäjien vapaa-ajan tapaturmavakuutuksen osalta tilanne siten muuttuisi. TVL:n uudistuksessa yrittäjien oikeus työtapaturmavakuutukseen on sinällään tarkoitus säilyttää.

Työryhmässä on keskusteltu siitä tulisiko yrittäjilläkin olla pakollinen työtapaturmavakuutus kuten maatalousyrittäjillä on. Pakollisuus on yhteydessä yrittäjäkäsitteen alaan. Työryhmä esittää tapaturmavakuutuksen yrittäjämääritelmän tarkistamista perheenjäsenen määrittelyn osalta ja siten, että äänimäärä rinnastetaan omistukseen. Jos YEL-vakuutuksessa laajennetaan yrittäjäkäsitettä työryhmän esityksen mukaisesti, ja jos tapaturmavakuutuksen ja YEL:n määritelmät halutaan pitää yhteneväisinä, laajenisi pakollisen vakuutuksen ulkopuolella oleva joukko selvästi. Työryhmässä on pohdittu tulisiko tällöin harkita pakollista minimivakuutusta yrittäjille.

Osa työryhmän jäsenistä katsoo, että tapaturmavakuutuksen pitäisi olla pakollinen myös yrittäjille. Yrittäjäjärjestöjen kanta toisaalta on, että tässä vaiheessa vapaaehtoinen vakuutus on riittävä. Samalla yrittäjäjärjestöt korostavat, että yrittäjien kohdalla mahdollisuus vakuutukseen, jossa ei ole tarvinnut erotella työ- ja vapaa-aikaa on ollut erityisen hyvä ja tämä mahdollisuus olisi välttämätöntä säilyttää jatkossakin.

Mikäli vapaa-ajan tapaturmavakuutus poistuu nykyisen kaltaisena lakisääteisestä työtapaturmavakuutuksesta on toisaalta todennäköistä, että tapaturmayhtiöt kehittävät vakuutusotteita, joilla voidaan tältä osin täydentää yrityskohtaisesti lakisääteisen tapaturmavakuutuksen turvaa. Tämä mahdollistaisi myös yrittäjille sopivien ratkaisujen löytymistä.

Työtapaturmavakuutusta koskevat uudistukset ratkaistaan kokonaisuudessaan valmis-teilla olevan työtapaturmavakuutuslainsäädännön uudistamisen yhteydessä. Työryhmä kuitenkin korostaa, että yrittäjillä tulee olla mahdollisuus liittyä tapaturmavakuutukseen.

Työryhmä toteaa, että

tapaturmavakuutuslainsäädännön uudistamisen yhteydessä on varmistettava, että myös yrittäjillä säilyy oikeus työtapaturmavakuutukseen.

Jatkovalmistelun yhteydessä tulee selvittää yrittäjien työtapaturma-turvaan liittyvänä kysymyksenä onko vapaaehtoisuuteen perustuva vakuutusturva riittävä sekä selvittää miten voidaan varmistaa että yrittäjillä on edelleen mahdollisuus hankkia itselleen kokoaikaisesti voimassa oleva vakuutusturva.

7.5 Työttömyysturvaan liittyvät kysymykset

7.5.1 Yrittäjän ja perheenjäsenen työllistyminen

Henkilöllä, joka työllistyy päätoimisesti yritystoiminnassaan tai sitä vastaavalla tavalla omassa työssään, ei ole oikeutta työttömyysetuuteen. Arvioitaessa työnhakijan tai hänen perheenjäsenensä harjoittaman yritystoiminnan merkitystä hänen oikeuteensa saada työttömyysetuutta, on ensin ratkaistava se, pidetäänkö työnhakijaa ylipäättään työttö-myysturvalaissa tarkoitettuna yrittäjänä. (Työttömyysturvan yrittäjämääritelmä on ku-vattu kohdassa 7.1.)

Perheenjäsenellä tarkoitetaan yrityksessä työskentelevän henkilön puolisoa tai hänen kanssaan samassa taloudessa asuvaa ylenevässä tai alenevassa polvessa sukua olevaa henkilöä. Puolisona pidetään samassa taloudessa asuvaa avio- ja avopuolisoa. Yrityk-sessä työskentelevä perheenjäsen voi olla yrittäjä omistamatta itse mitään. Toisaalta kokoaikainenkaan työskentely ei tee lapsesta yrittäjää, jos hän ei asu yrityksen omista-vien vanhempiensa kanssa samassa taloudessa. Ollakseen työttömyysturvalain mukai-nen yrittäjä henkilön on täytettävä kaikilta osin työttömyysturvalaissa säädetty yrittäjän määritelmä. Luopumalla omistusosuudestaan yrityksessä tai johtavasta asemastaan taik-ka muuttamalla pois yrityksen omistajan kanssa yhteisestä taloudesta, henkilö voi me-nettää yrittäjästatuksensa.

Yritystoiminta tai oma työ katsotaan *sivutoimiseksi*, jos henkilön työssäolon perusteella tai muuten voidaan määritellä yritystoiminnan tai oman työn vaatiman työmäärän ole-van niin vähäinen, ettei se ole esteenä kokoaikaisen työn vastaanottamiselle. Työmäärä arvioidaan tapauskohtaisella kokonaisharkinnalla ottaen huomioon kaikki toiminnan vaatimasta työmäärästä saatu näyttö. Sivutoimisesta yritystoiminnasta on tyypillisesti kyse silloin, kun yritystoimintaa on harjoitettu kokoaikatyön ohessa riittävän pitkään. Tällöin henkilö on pystynyt työssäolollaan osoittamaan yritystoimintansa sivutoimisek-si. Kymmentä kuukautta on pidetty tähän tarkoituksen riittävän pitkänä aikana. Vastaa-valla tavalla myös päätoiminen opiskelu samaan aikaan yritystoiminnan kanssa voi osoittaa yritystoiminnan olevan sivutoimista.

Sivutoiminen yritystoiminnassa tai omassa työssä työllistyminen ei ole esteenä työttömyysetuuden saamiselle. Sivutoimisesta yritystoiminnasta saatu tulo vaikuttaa kylläkin työttömyysetuuden määrään. Sivutoimista yritystoimintaansa jatkava voi saada soviteltua työttömyyspäivärahaa tai työmarkkinatukea.

Alkava yritystoiminta

Henkilön, joka aloittaa yritystoiminnan tai oman työn, katsotaan työllistyvän siinä päätoimisesti, jos toiminnan vaatima työmäärä on niin suuri, että se on esteenä kokoaikaisen työn vastaanottamiselle. Alkava yritystoiminta voi joskus olla työmäärältään niin vähäistä, että sitä voidaan pitää työttömyysturvalakia sovellettaessa sivutoimisena.

Yritystoiminta katsotaan aloitetuksi aikaisintaan varsinaisen tuotannollisen tai taloudellisen toiminnan aloittamisesta, ellei erityisestä syystä muuta johdu. Toiminta katsotaan aloitetuksi jo ennen varsinaisen tuotannollisen toiminnan alkamista, jos yritystoiminnan valmisteluun liittyy poikkeuksellisen työllistäviä työvaiheita, esimerkiksi toimitilojen kunnostamista ja markkinointia. Yritystoiminta, josta on tehtävä kaupparekisteri-ilmoitus, katsotaan aloitetuksi viimeistään sinä päivänä, jona tuosta ilmoituksesta on tehty merkintä kaupparekisteriin, jollei yrittäjä muuta näytä. Tällainen näyttö on esimerkiksi selvitys siitä, että yritys on merkitty arvonlisäverovelvollisten ja ennakkopääntärekisteriin vasta kaupparekisteriin merkitsemisen jälkeen.

Yritystoiminnan päättymisen ja keskeytymisen

Yrittäjällä, joka on todisteellisesti lopettanut yritystoimintansa, on oikeus työttömyysetuuteen. Päätoimisesti yritystoiminnassa tai omassa työssään työllistyneen katsotaan edelleen työllistyvän siinä siihen ajankohtaan asti, jona yritystoiminta tai oma työ todistettavasti on lopetettu tai se on ollut yhdenjaksoisesti keskeytyneenä neljän kuukauden ajan. Yrityksessä työllistyneen perheenjäsenen irtisanominen tai hänet työllistäneen yritystoiminnan osan lopettaminen ei riitä, vaan edellytetään koko yritystoiminnan lopettamista. Sama tilanne on myös yrityksen osaomistajan kohdalla. Yritystoiminnan vähentyminen tai hiljentyminen ei mahdollista työttömyysetuuden saamista.

Työttömyysturvalain mukaan yritystoiminta katsotaan lopetetuksi konkurssiin asettamisella tai siinä aiemmin työllistyneen henkilön työkyvyn alennettua olennaisesti tai kun muutoin on ilmeistä, ettei sitä enää jatketa. Työttömyysetuuden saamisen työvoimapolittisista edellytyksistä annetussa asetuksessa säädetään tarkemmin yritystoiminnan päättymisestä. Sen mukaan yritystoiminta katsotaan lopetetuksi ainakin kun kyse on konkurssiin asettamisesta, osakeyhtiön tai osuuskunnan asettamisesta selvitystilaan, muun yhtiön purkamisesta kaikkien yhtiömiesten keskeisellä sopimuksella tai kun viranomaisen antaman todistuksen perusteella on ilmeistä, ettei yhtiön toimintaa jatketa. Ammatinharjoittajalta edellytetään, että hän luopunut YEL- tai MYEL-vakuutuksestaan, muista yritystoimintaan liittyvistä vakuutuksista, tehnyt toiminnan lopettamisesta ilmoitukset vero- ja muille viranomaisille sekä luopunut yritystoiminnassa käyttämistään toimitiloista. Konkurssia lukuun ottamatta yritystoiminnan lopettaminen edellyttää lisäksi luotettavaa selvitystä siitä, että yrityksen vaihto- ja käyttöomaisuudesta on luovuttu tai myyntivoittolaskelma on jätetty työttömyysetuuden maksajalle.

Jos yritysomaisuus on edelleen yrityksen hallussa, jolloin yrittäjällä säilyy halutessaan mahdollisuus käynnistää sama yritystoiminta uudelleen, yritystoiminnan voidaan katsoa

ainoastaan keskeytyneen. Muutoin yritystoiminnan keskeyttäminen edellyttää samoja toimenpiteitä kuin lopettaminenkin, siis toiminnan täydellistä ja todisteellista keskeytymistä. Yritystoiminta katsotaan todistettavasti keskeytetyksi, kun yhtiön selvitystilan tai yhtiön purkamista koskevan sopimuksen taikka ammatinharjoittajan tekemien ilmoitusten ja toimenpiteiden perusteella on pääteltävissä, että tuotannollinen ja taloudellinen toiminta on keskeytetty.

Yritystoiminnan keskeyttäneellä henkilöllä on oikeus työttömyysturvaan sen jälkeen, kun keskeytys on jatkunut yhdenjaksoisesti vähintään neljä kuukautta. Yritystoiminnan tai omaa työtä koskevan keskeytymisen katsotaan alkavan siitä ajankohdasta lukien, jona viimeisin keskeyttämistä osoittava toimi on tehty.

Yritystoiminnan tai oman työn lopettamista tai neljän kuukauden keskeytystä ei edellytetä, jos

- henkilön päätoiminen työllistyminen on ollut satunnaista
- henkilöä on pidettävä palkansaaajaan rinnastettavana yrittäjänä tai
- yritystoimintaa luonnonolosuhteista johtuen on pidettävä kausiluonteisena.

Satunnaisesta päätoimisesta työllistymisestä on kyse silloin, kun henkilö on työllistynyt yrityksessä tai omassa työssä yhteensä enintään kuuden kuukauden ajan. Lisäksi edellytetään, että kysymyksessä on yrittäjän perheenjäsen, joka ei itse omista yrityksestä osaakaan eikä hänellä myöskään ole yrityksessä hallinnollista asemaa. Tyypillinen yritystoiminnassa satunnaisesti, päätoimisesti työllistytvä on yrittäjäperheen lapsi, joka koulun loma-aikoina on töissä vanhempiensa yrityksessä.

Palkansaaajaan rinnastettavalla yrittäjällä tarkoitetaan yrittäjää, joka itse osallistuu työsuoritukseen ja on pysyvässä toimeksiantosuhteessa pääsääntöisesti yhteen toimeksiantajaan, jonka johdon ja valvonnan alainen hän on. Lisäksi edellytetään, ettei hänellä viimeksi kuluneen vuoden aikana työnhakijaksi ilmoittautumisesta lukien ole ollut yhteensä enempää kuin yksi ulkopuolinen työntekijä palveluksessaan.

Kausiluonteisena pidetään yritystoimintaa, jota on keskimäärin mahdollista harjoittaa yhteensä enintään kuuden kuukauden ajan vuodessa. Lisäksi edellytetään, ettei yritystoiminnasta tarkoitettu tulo turvaa eikä ole tarkoitettu turvaamaan ympärivuotista toimeentuloa. Lisäksi on huomattava, että toiminnan tulee estyä luonnonolosuhteiden takia. Sillä, että toiminta on vain osan vuodesta kannattavaa, vaikka toiminnan kannattamattomuus johtuisikin luonnonolosuhteista, ei ole asiassa merkitystä. Kausiluontoisina yrittäjinä on ratkaisukäytännössä pidetty esim. torikauppiaita, marjanviljelijöitä ja sisävesikalastajia.

Jos päätoimisen yritystoiminnan voidaan osoittaa muuttuneen sivutoimiseksi, lopettamista tai neljän kuukauden keskeytystä ei edellytetä. Yritystoiminta tai oma työ katsotaan sivutoimiseksi, jos henkilö on ollut vähintään 10 kuukautta kyseiseen yritystoimintaan tai omaan työhön liittymättömässä kokoaikatyössä tai muutoin voidaan päätellä yritystoiminnan tai oman työn vaatiman työmäärän olevan niin vähäinen, ettei se ole esteenä kokoaikaisen työn vastaanottamiselle.

Koetut ongelmat

Tyypillisessä perheyrityksessä, jossa molemmat puoliset työskentelevät säännöllisesti yrityksen palveluksessa, työn väheneminen yrityksessä ei oikeuta toista puolisoa saamaan työttömyysturvaa. Nykyinen lainsäädäntö, jossa yrittäjäperheenjäsen säilyy itsekin yrittäjänä aina siihen saakka kun yritys lopetetaan, riippumatta siitä työllistääkö yritys enää useamman henkilön, on yrittäjäjärjestöjen mielestä kohtuuton.

Aiemmin päätoimisessa yritystoiminnassa tai sitä vastaavalla tavalla omassa työssään työllistyneen henkilön on katsottu edelleen työllistyvän toiminnassa todisteelliseen lopettamiseen tai neljän kuukauden keskeyttämiseen saakka. Lain sanamuoto mahdollisti sen, että tietyissä tilanteissa voitiin katsoa perheenjäsenen tai osaomistajan olevan oikeutettu työttömyysturvaan, vaikka yritys jatkoi toimintaansa. Lainsäädännön soveltamisen osalta ratkaisevaa oli yksittäisen tapauksen osalta näytön arviointi. Säännöstä täsmennettiin vuoden 2003 alusta muuttamalla henkilöön viittaava ilmaisu ”hän on todistettavasti toiminnan lopettanut” koskemaan koko yritystoiminnan lopettamista. Koska eräiden yritystoimintaa harjoittavien perheenjäsenten osalta vaatimus olisi kohtuuton, säädettiin uudesta satunnaisen yrittäjän käsitteestä.

Työttömyysturvalain eduskuntakäsittelyssä lisättiin myös säädös yritystoiminnan muuttumisesta sivutoimiseksi: yritystoiminta tai oma työ katsotaan sivutoimiseksi, jos henkilö on ollut vähintään 10 kuukautta kyseiseen yritystoimintaan tai omaan työhön liittymättömässä kokoaikatyössä tai muutoin voidaan päätellä yritystoiminnan tai oman työn vaatiman työmäärän olevan niin vähäinen, ettei se ole esteenä kokoaikaisen työn vastaanottamiselle.

Yrittäjäjärjestöt ovat esittäneet, että yritystoiminnan tai oman työn lopettamista tai neljän kuukauden keskeytystä ei edellytettäisi, jos yritystoiminnan taloudellisen kannattavuuden olennaisen heikentymisen takia yrityksellä ei ole enää tarjota työtä yrittäjän perheenjäsenelle. Yritystoiminnan taloudellisen kannattavuuden olennaista heikentymistä tarkennettaisiin asetuksella tai lain perustelutasolla. Työttömyysturvan hakija voitaisiin velvoittaa esittämään kirjanpito- ja verotustietoihin perustuva selvitys siitä, ettei yrityksellä ole tarjota työtä hänelle.

Yrityksen taloudellisen tilanteen huomioon ottaminen työvoimapolitiittisena perusteena toisi kuitenkin työttömyysturvaan aivan uuden ja työvoimapolitiittisille edellytyksille vieraan elementin. Työvoimapolitiikan tehtävänä on selvittää henkilön tosiasialliset mahdollisuudet olla mukana työmarkkinoilla ja ottaa vastaan työtä. Nämä ovat täysin riippumattomia siitä millaisia tuloja henkilö saa työstään tai yritystoiminnastaan. Keskeistä on siten yrityksessä tehtävän työmäärän arviointi. Yritystoiminnan tuloksellisuudella ei periaatteessa ole merkitystä arvioitaessa toiminnan työllistävyyttä.

Työttömyysturvan tarkoituksena ei ole kompensoida oman tai perheenjäsenen yritystoiminnan riskejä tai tukea yritystä tai siinä työskenteleviä taloudellisesti, vaan riskin toiminnan taloudellisesta tuloksesta kantaa aina yrittäjä. Yritystoiminnan tuloksellisuuden huomioon ottaminen merkitsisi siten yrittäjäriskin kompensoimista työttömyysturvalla.

Koska perheenjäsentä ei pidetä työttömänä, hän ei myöskään pääse työttömille suunnattujen tukien piiriin. Työvoimapoliittiseen koulutukseen hänellä tosin on oikeus. Käytännössä on kuitenkin esiintynyt ongelmia koulutukseen pääsemisessä. Kun perheenjäsen jo lähtökohtaisesti määritellään päätoimisesti yritystoiminnassa työllistyväksi, ei voida esim. työtarjouksilla kontrolloida, onko hän työmarkkinoiden käytettävissä.

Perheenjäsenen työttömyysturvan kannalta kohtuuttomia tilanteita ovat esim. yrityksen tuotantosuunnan vaihtaminen, tietyn tuotannon lopettaminen, tiettyjen toimintojen ulkoistaminen, jolloin perheenjäsenen työt päättyvät. Työryhmä katsoo, että näiden osalta tulisi tarkistaa työttömyysturvan säännöksiä. Asiantilan muuttumisesta pitäisi esittää riittävän luotettavana pidettävä näyttö.

Työryhmä ehdottaa, että

Yritystoiminnan tai oman työn lopettamista tai neljän kuukauden keskeytystä ei edellytetä, jos perheenjäsenen työ yrityksessä on lopunut tuotantosuunnan / tietyn tuotannon lopettamisen(tai toimintojen ulkoistamisen) tai muun vastaavan syyn vuoksi.

Kyseistä kohtaa ei sovellettaisi perheenjäseneneen, joka on tai on ollut omistajana yrityksessä.

Edellä mainituissa tilanteissa perheenjäsen on toiminut yrityksessä työntekijän asemassa. Työnteon tosiasiallisen loppumisen jälkeen hänellä olisi mahdollisuus päästä työttömän työnhakijan asemaan.

Työryhmä katsoo lisäksi, että myös niiden perheenjäsenten, joilla on tai on ollut omistukseen perustuva asema yrityksessä tulee olla mahdollisuus päästä osallisiksi työvoimapoliittisista tukitoimista, kun heidän työllistymismahdollisuutensa yrityksessä on päättynyt edellä mainitusta syystä. Näin heidän mahdollisuutensa työllistyä muualle selkeästi paranevat. Sinällään ei ole tarkoitus laajentaa oikeutta työttömyyden johdosta maksettaviin toimeentuloturvaetuksiin.

Työryhmä ehdottaa, että

aktiivisen työnhaun tukeminen, mukaan lukien työpaikkaosoitukset ja varhainen yksilöllisen työnhakusuunnitelman tekeminen on ulotettava perheenjäseneen, jonka oma työ yrityksessä on loppunut tuotantosuunnan / tietyn tuotannon lopettamisen(tai toimintojen ulkoistamisen) tai muun vastaavan syyn vuoksi.

Yrittäjästatuksesta irtipääseminen edellyttää, että henkilö on työskennellyt 10 kuukautta kokoaikatyössä. Taustalla on ajatus, että osa-aikatyössä oleva henkilö voi samalla toimia yrityksessä; vasta kokoaikatyö osoittaisi, ettei hän työllisty päätoimisesti yrityksessä. Säädökseen kuitenkin liittyy se, että henkilöt asetetaan erilaiseen asemaan työssäoloehdon täyttämisen suhteen heidän taustastaan riippuen. Palkansaajan työssäoloehdon voi täyttää työllä, jossa työaika on ollut vähintään 18 tuntia viikossa.

Työryhmä on katsonut tarkoituksenmukaiseksi tarkistaa yrittäjiä koskevat säännöt tältä osin. Tarkoituksena on, että työllistymistä yritystoiminnassa tarkasteltaisiin siinä vaiheessa, kun henkilö on työskennellyt palkkatyössä siinä määrin, että palkansaajan työssäoloehto täyttyisi. Toisaalta työssäoloehdon soveltaminen 28 kuukauden tarkastelujaksoineen olisi tässä tilanteessa aivan liian väljä. Myöskään työssäoloehdon täyttymisen tarkistaminen ei kuulu työvoimaviranomaisille. Siksi tulisi määritellä vähimmäisviikko-työaika 10 kuukauden ajalta. Työssäoloehdon täyttävä työ ei kuitenkaan automaattisesti merkitsisi yritystoiminnan katsomista sivutoimiseksi.

Työryhmä ehdottaa, että

Yritystoiminta tai oma työ katsotaan sivutoimiseksi, jos henkilö on työskennellyt kyseiseen yritystoimintaan tai omaan työhön liittymättömässä työssä vähintään 10 kuukautta

- **kokoaikaisesti**
- **tai siten, että työaika on ollut vähintään 18 tuntia viikossa ja lisäksi muutoin voidaan päätellä yritystoiminnan tai oman työn vaatiman työmäärän olevan niin vähäinen, ettei se ole esteenä kokoaikaisen työn vastaanottamiselle**

Aiemmin yritystoiminnassa tai omassa työssään päätoimisesti työllistynyt henkilö voi lisäksi päätoimisilla opinnoillaan osoittaa, ettei hänen yritystoimintansa tai oma työnsä ole esteenä kokoaikatyön vastaanottamiselle

Lisäksi edellytetään, että henkilö hakee kokoaikatyötä.

Työryhmä korostaa, että jatkovalmistelun yhteydessä tulee pyrkiä varmistamaan soveltamiskäytännön yhdenmukaisuus.

Työttömyysturvaan ehdotetut tarkistukset laajentavat yrittäjien ja maatalousyrittäjien oikeutta päästä työttömyysturvan piiriin. Vuositasolla kyseeseen tulevia henkilöitä on kuitenkin hyvin rajoitetusti ja siten tästä aiheutuvat vuositason menonlisäykset ovat vähäisiä.

Työryhmän arvion mukaan ehdotetut muutokset eivät merkittävästi laajenna työttömyysturvan piiriä eikä niillä siten ole merkittäviä kustannusvaikutuksia.

7.5.2 Yrittäjien jälkisuoja

Pääasiassa erilaisesta rahoituksesta johtuen yrittäjän työssäoloehdon voi täyttää vain yrittäjäkassan jäsenenä ja palkansaajan työssäoloehdon vain palkansaajakassan jäsenenä. Kun yrittäjien työttömyysturva luotiin, helpotettiin palkansaajan siirtymistä yrittäjäksi. Palkansaajan siirtyessä yrittäjäksi hänen hyväkseen voidaan yrittäjän työssäoloehdossa lukea 6 kuukautta palkansaajan työssäoloehto ja jäsenyysehtoa, jos hän kuukauden kuluessa yrittäjäksi ryhtymisestään ja palkansaajakassasta eroamisestaan liittyy yrittäjäkassaan. Jos hän toimii yrittäjänä yli 18 kuukautta pysyen palkansaajakassan jäsenenä, hänellä ei ole oikeutta palkansaajan työttömyyspäivärahaan ennen kuin hän on uudelleen täyttänyt työssäoloehdon.

Palkansaajan työssäoloehdon täyttäneellä henkilöllä oli siten aukoton suoja hänen ryhtyessään yrittäjäksi, ns. jälkisuojaoikeus. Tarkoituksena oli mataloittaa yrittäjäksi ryhtymisen kynnystä ja tehdä yrittäjyydestä kilpailukykyisempi vaihtoehto työttömyydelle. Vuoden 2003 alusta toteutettiin yrittäjänä hankitun työssäolo- ja vakuutusehdon hyväksilukeminen palkansaajan työssäolo- ja jäsenyysehtoon. Yrittäjän siirtyessä palkansaajaksi, hän voi laskea hyväkseen palkansaajan työssäoloehdon ja jäsenyysehtoon enintään 11 viikkoa työskentelyaikaa ja vakuutettuna oloaikaa yrittäjäkassassa. Tämä on neljäsosa palkansaajan alkuehdosta vastaavasti kuin palkansaajan mukanaan viemä 6 kuukautta on neljäsosa yrittäjän työssäoloehdosta.

Työryhmän työn aikana valmisteltiin hallituksen esitys (HE 140 /2004) työttömyysturvalain muuttamisesta siten, että myös yrittäjille luotiin jälkisuoja-aika. Lisäksi tarkistettiin työssäoloehdot. Eduskunta hyväksyi esityksen syysistuntokaudella 2004 ja lainmuutos tuli voimaan 1.1.2005.²⁰ Olennaisena tavoitteena oli alentaa edelleen palkansaajan yrittäjäksi ryhtymisen kynnystä. Keskeisin muutos oli seuraava:

Yrittäjällä on 32 kalenteriviikon pituinen jälkisuoja-aika silloin, kun yrittäjä aloittaa palkkatyön ja siirtyy yrittäjäkassasta palkansaajakassan jäseneksi. Jos hän jää palkkatyöstä työttömäksi jälkisuojaaikana, hänellä on oikeus työttömyyspäivärahaan yrittäjänä täyttämänsä työssäoloehdon perusteella. Samalla yrittäjällä on mahdollisuus täyttää jälkisuoja-aikana palkansaajan työssäoloehto.

Palkansaajakassan maksamista yrittäjien etuuksista valtio rahoittaa peruspäivärahaa ja lapsikorotusta vastaavan osuuden. Palkansaajakassa rahoittaa 5,5 prosenttia päivärahoista ja ansiotuen ansio-osista. Jäljellä olevan osuuden rahoittaa se yrittäjäkassa, jonka jäsenenä etuuden saaja on viimeksi hankkinut työssäoloehdon. Näin palkansaajakassan maksamat yrittäjäpäivärahat rahoitettaisiin pääosin vastaavasti kuin yrittäjäpäivärahat yleensä.

²⁰ L 1047/2004

Jos palkansaajan työttömyyskassan jäseneksi siirtynyt henkilö on täyttänyt yrittäjän työssäoloehdon, muttei vielä palkansaajan työssäoloehdot, hänellä on oikeus yrittäjän päivärahaan työttömäksi jäädessään. Jos 500 päivän päiväraha-oikeus on alkanut jo yrittäjäkassassa, hänelle maksettaisiin 500 päivästä jäljellä olevat päivät.

7.5.3 Yrittäjien työssäoloeroon liittyvät kysymykset

Vuoden 2005 alusta voimaan tulleisiin työttömyysturvalain muutoksiin sisältyi myös eräitä työssäoloehdon tarkistuksia.

Peruspäivärahassa yrittäjän työssäoloeroon voidaan lukea palkansaajana tehty työ, kuitenkin vain niin pitkältä ajalta kuin työ luettaisiin palkansaajan työssäoloeroon. Tämän säännöksen taustana on se, että perusturvassa ei ole merkittävää eroa sillä, missä asemassa henkilö on ollut työmarkkinoilla. Kuitenkaan palkansaajan huomattavasti lyhyempään työssäoloeroon ei voida lukea yritystoiminnan aikaa. Sillä ei ole merkitystä mikä osuus on palkansaajana tehtyä työtä. Palkansaajan työssäoloehdon alkuehdon tarkastelujaksoa pidennettiin vuoden 2003 alusta 28 kuukauteen. Tämän vuoksi oli oli tarkoituksenmukaista muuttaa lakia siten, että

peruspäivärahassa yrittäjän työssäoloeroon luetaan lähinnä 28 edellisen kuukauden (24 kuukauden sijasta) aikana tehty palkansaajan työssäoloeroon luettava työ.

Yrittäjän nollausehto. Yrittäjällä samaa työssäoloehdot (24 kk 48 kk:n aikana) sovelletaan sekä silloin kun henkilö tulee ensimmäistä kertaa työttömyyspäivärahan piiriin että silloin kun yrittäjä on saanut päivärahaa 500 päivän enimmäisajan. Yrittäjällä ns. nollausehto on ollut erilainen. Päivärahapäivien laskenta aloitettiin alusta, jos henkilö on ennen 500 päivän enimmäisajan täyttymistä täyttänyt yrittäjän 24 kuukauden työssäoloehdon yhdenjaksoisesti.²¹

Lakia muutettiin siten, että yrittäjän työssäoloehdon ei tarvitse enää täytyä yhdenjaksoisesta yritystoiminnasta päivärahakauden aikana.

Yrittäjän työttömyyspäivärahan enimmäisajan laskeminen voidaan aloittaa alusta työttömyyspäivärahakauden aikana silloin, kun työssäoloehto täyttyy vähintään 12 kuukautta kestäneistä yritystoiminnan jaksoista.

Palkansaajan jälkisuojaa-aika on 18 kuukautta. Eräissä yksittäistapauksissa näin ei kuitenkaan ollut. Jos palkansaaja on paluuehdon piirissä, ts. hän on aiemmin saanut päivärahaa, työssäoloehto täyttyy 34 viikon (8 kuukauden) työllä 24 kuukauden aikana. Jos hän oli työttömyyden jälkeen mennyt palkkatyöhön ja ryhtynyt sitten lähes välittömästi yrittäjäksi ja toiminut siinä lähes 18 kuukautta, kävi niin, ettei hän täyttänyt vielä yrittäjän työssäoloehdot, mutta ei palkansaajankaan työssäoloehdot, koska viimeisen 24 kuukauden aikana hän oli ollut palkkatyössä vain kuutisen kuukautta. Hänelle jälkisuojaa-aika oli siten vain 16 kuukauden pituinen. Ennen palkansaajan paluuehdon lyhennystä

²¹ Säännös yhdenjaksoisesta yritystoiminnasta on ymmärrettävä siihen ajankohtaan sidoksissa olevana, jolloin yrittäjien työttömyysturva luotiin ja jolloin palkansaajankin nollausehdon tarkasteluehdon tarkastelujakso oli huomattavasti lyhyempi, 8 kuukautta, kuin muissa tilanteissa sovellettava palkansaajan työssäoloehdon tarkastelujakso, 24 kuukautta.

10 kuukaudesta 8 kuukauteen hänen jälkisuoja-aikansa oli vain 14 kuukauden pituinen. Vaikka tilanne siis koski vain muutamaa yksittäistapausta, työttömyysturvalakiin katsottiin perustelluksi tehdä seuraava lainmuutos:

Työssäoloehdon tarkastelujakso on 26 kuukautta 24 kuukauden sijasta niissä tilanteissa, joissa ansiopäivärahaa tai peruspäivärahaa aikaisemmin saanut palkansaaja on työskennellyt yrittäjänä yli 16 kuukautta mutta kuitenkin enintään 18 kuukautta.

7.5.4 Työttömyysvakuutusmaksuvelvollisuus- osaomistajilta perittävä maksu

Työttömyysturva rahoitetaan työnantajilta ja palkansaajilta kerättävin vakuutusmaksuin sekä valtion varoin. Lisäksi työttömyyskassat osallistuvat ansioturvan rahoitukseen. Työttömyysvakuutusmaksu on työnantajalle ja palkansaajalle pakollinen. Yrittäjät eivät maksa työttömyysvakuutusmaksua. Työttömyysturvalain mukaiset ns. osaomistajat maksavat kuitenkin työttömyysvakuutusmaksua, joka on suhteutettu niihin etuuksiin, joihin he ovat oikeutettua.

Työttömyysvakuutusmaksuvelvollisuus on sidottu tapaturmavakuutusmaksuvelvollisuuteen. Työnantajan vakuutusmaksuvelvollisuudesta on säädetty, että työnantaja, joka tapaturmavakuutuslain mukaan on velvollinen vakuuttamaan työntekijänsä, on velvollinen maksamaan työnantajan työttömyysvakuutusmaksun (TTL 4 L 12 §). Vastaavasti työ- tai virkasuhteessa tai muussa palvelussuhteessa olevat henkilöt, joita koskee työnantajan järjestämä pakollinen tai valtion virkamiesten tapaturmakorvauksesta annetun lain nojalla määräytyvä tapaturmavakuutuslaissa tarkoitettu tapaturmasuoja, ovat velvolliset suorittamaan palkansaajan työttömyysvakuutusmaksun Työttömyysetuuksien rahoituksesta annetun lain (555/1998) 15 §:n mukaan.

Työnantajilta ja palkansaajilta kerättävät työttömyysvakuutusmaksut tilitetään työttömyysvakuutusrahastoon, joka vastaa työttömyysetuuksien ja eräiden muiden etuuksien rahoituksesta siltä osin kuin ne rahoitetaan työttömyysvakuutusmaksuilla.

Yrittäjiltä ei peritä pakollista työttömyysvakuutusmaksua eikä yrittäjillä ole oikeutta kaikkiiin samoihin etuuksiin kuin palkansaajilla. Yrittäjäkassoihin liittyneillä jäsenillä on kyllä oikeus ansiopäivärahaan, mutta yrittäjäkassojen maksamiin työttömien työttömyys- ja koulutusajan etuuksiin ei pääsääntöisesti suoriteta työttömyysvakuutusrahaston osuutta. Peruspäiväraha ja työvoimakoulutuksen perustuki rahoitetaan valtionosuudella ja osalla palkansaajan työttömyysvakuutusmaksun tuottoa²². Työssäoloehdon täyttäneet yrittäjät ovat kuitenkin oikeutettuja peruspäivärahaan ja perustukeen.

Työttömyysturvalaissa on yrittäjäksi määritelty myös muita kuin YEL- ja MYEL-vakuutettuja. Näiden ns. osaomistajien oikeudet etuuksiin ovat olleet yrittäjiä laajemmat, koska heillä, yleensä TEL-vakuutettuina, on ollut oikeus työeläkelisään. TEL:n 6 a §:ssä on määritelty, että eläkeoikeus määräytyy työttömyysturvalain mukaisen ansioon

²² Palkansaajien työttömyysvakuutusmaksun tuotosta tilitetään kansaneläkelaitokselle se osuus joka vastaa niiltä palkansaajilta kerättyä maksua, jotka eivät ole työttömyyskassan jäseniä. Perusteena palkansaajien osallistumiseen on se, että työttömyysturvan peruspäivärahaan ja perustukeen ei sovelleta tarveharkintaa.

suhteutetun päivärahan perusteena olevan ansion mukaan edellyttäen, että päivärahaa on saatu joko työttömyysturvalaissa tarkoitettuna palkansaajana tai työttömyysturvalain 1 luvun 6 §:n 2 momentissa tarkoitettuna yrittäjänä, siis osaomistajana. YEL:n 7 a §:n 4 momentissa on määritelty, että eläkkeeseen oikeuttavat myös tel 6 a §:ssä tarkoitettut etuudet siten kuin mainitussa säännöksessä tarkemmin säädetään. Oikeus työeläkkeen työeläkelisään on ollut henkilöllä siltä ajalta, kun hän on saanut ansioon suhteutettua työttömyyspäivärahaa. Työeläkelisää siis karttuu ansiopäiväraha-ajalta.

Työeläkelisän aiheuttamaa eläkemenoa varten on työttömyysvakuutusjärjestelmä tilittänyt työeläkejärjestelmälle maksun, joka vastaa ansiopäiväraha-tasoisesta palkasta perittävää eläkemaksua.

Aikuiskoulutustuessa yrittäjiksi on määritelty YEL- ja MYEL-vakuutetut. Heillä on oikeus ainoastaan aikuiskoulutustuen perusosaan. Sitä vastoin osaomistajan työttömyysvakuutusmaksua maksaneet ovat olleet oikeutettuja myös työttömyysvakuutusmaksuilla rahoitettuun aikuiskoulutustuen ansio-osaan.

Koska työttömyysvakuutusmaksu on rahoituslain mukaan (13 § ja 16 §) määrättävä siten, että se vastaa niiden etuuksien rahoitusta, joihin vakuutetut ovat oikeutettuja, on osaomistajilta peritty työttömyysvakuutusmaksuna sekä palkansaajien että työnantajien osuutta vastaava määrä. Koska oikeudet etuuksiin ovat kuitenkin palkansaajia rajoitettuja, on maksu ollut vastaavasti alempi. Osaomistajien maksu on käytännössä määrätty siten, että maksun suhde normaaliin työttömyysvakuutusmaksuun on sama kuin niiden menojen suhde, joihin osaomistajat ovat oikeutettuja, kaikkiin työttömyysvakuutusmaksuilla rahoitettuihin menoihin.

Taulukko 7.5.1. Työttömyysvakuutusrahaston menot, työttömyysvakuutusmaksuilla rahoitetut etuudet (milj. euroa vuodessa) ja yrittäjien ja osaomistajien oikeudet etuuksiin.

Työttömyysvakuutusmaksuilla rahoitetut menot, osaomistajan ja yrittäjän oikeus etuuksiin				
	2003 milj. euroa	2004 milj. euroa	Oikeus etuuteen Osaomistaja Yrittäjä	
Työttömyyskassat				
- ansiopäivärahameno	876	965	ei	ei
Maksu eläkejärjestelmille				
Eläketurvakeskus	358	396	on	ei
Valtion eläkerahasto	2	3	ei	ei on el.uud.jälkeen
Palkansaajamaksun tilitys Kelalle	18	26	on	on
Koulutusrahasto				
- aikuiskoulutustuki	11	11	on	ei
- ammattitutkintostipendi	3	4	on	ei
Palkkaturva	19	17	on	ei
Maksujen perintäkorv., hallinto	8	9		
Yhteensä	1296	1431		
Menot, joihin osaomistajat oikeutettuja prosenttia menoista	418 32	462 32		
Menot, joihin yrittäjät oikeutettuja prosenttia menoista	384 30	431 30		

Vuodelle 2005 on vahvistettu palkansaajan työttömyysvakuutusmaksuksi 0,5 % palkasta ja työnantajan työttömyysvakuutusmaksuksi on 0,7 % palkasta palkkasumman 840 940 euroon asti ja sen ylittävältä osalta 2,8 % palkasta. Yrittäjän osaomistajan palkansaajan maksuksi on vahvistettu 0,17 % ja työnantajan maksuksi 0,17 % osaomistajalle maksettujen työpalkkojen määrästä.

Vuoden 2005 eläkeuudistuksessa vakiintui kaikille yhtäläinen periaate: aika, jolta henkilö on saanut ansiosidonnaista työttömyyspäivärahaa on palkatonta aikaa, joka kerryttää työeläkettä. Eläkeuudistuksen tarkoituksena on siten ollut, että myös yrittäjille karttuu eläkettä työttömyyspäivärahojen perusteena olevien ansioiden perusteella. Tämä on tarkoitus kirjata lakiin YEL:n uudistuksen yhteydessä.

Yrittäjille syntyy näin ollen työeläkelisän osalta vastaava oikeus kuin osaomistajilla on ollut eikä perustetta erilaiselle työttömyysvakuutusmaksukäytännölle siten enää ole. Muiden etuuksien osalta ero säilyy, mutta niiden merkitys kustannuksiin on hyvin vähäinen.

Niiden etuuksien osuus, joihin osaomistajat ovat olleet oikeutettuja, on ollut noin 32 % työttömyysvakuutusrahaston menoista. Yrittäjille samalla periaatteella arvioitu osuus,

työeläkelisän karttumisen huomioon ottamisen jälkeen, olisi lähes samaa suuruusluokkaa kuin osaomistajilla eli 30 %.

Työttömyysvakuutusrahaston Eläketurvakeskukselle suorittamassa maksussa otetaan huomioon työttömyyden perusteella syntyneet etuudet mukaan lukien aikuiskoulutustuki ja vuorottelukorvaus, eli työeläkelisiin oikeuttavat etuudet. Maksu pohjautuu siten ennen kaikkea toteutuneisiin ansiopäivärahopäiviin. Periaatteesta, että työttömyysvakuutusjärjestelmästä rahoitetaan eläkemenoja vain siltä osin kuin on kysymys työeläkelisiin oikeuttavista, työttömyysvakuutusjärjestelmästä maksettavista etuuksista, on syytä pitää kiinni. Samoin periaatteesta, että maksu ja oikeus etuuksiin vastaavat toisiaan.

Jos työttömyysvakuutusmaksua vastedes perittäisiin kaikilta yrittäjiltä, ongelmaksi nousee tällöin, että ansiopäivärahan saajia on yrittäjistä suhteessa merkittävästi pienempi osa kuin palkansaajista tai osaomistajista ja siten eläkejärjestelmälle (syntyneen eläkeoikeuden nojalla laskettuna) tilitettäväksi tuleva osuus olisi myös alempi. Jos maksua kuitenkin perittäisiin samassa suhteessa kuin osaomistajilta olisi se yrittäjille yhteensä liian korkea suhteessa syntyviin etuuksiin.

Jos taas osaomistajalta perittävä palkansaajan ja työnantajan maksu poistettaisiin, työttömyysvakuutusrahastolta jäisi tuloina pois nykyisellä maksutasolla noin 8,5 milj. euroa. ETK:lle suoritettava vakuutusmaksu alenisi kuitenkin hyvin vähän.

Vaihtoehtoisesti yrittäjäkassat voisivat rahoittaa jäsentensä työttömyysajalta kattuvaa eläkettä. Tällöin yrittäjiltä itseltään ei olisi edelleenkaan syytä periä työttömyysvakuutusmaksua. Yrittäjäkassojen jäsenten työttömyyspäivien, keskimääräistä päivärahaa vastaavien ansioiden sekä keskimääräisen TEL-maksun perusteella laskien tämä merkitsisi noin 2 milj. euron menoerää, mikä on yrittäjäkassojen itsensä rahoittamista menoista noin 40 %. Se merkitsisi yrittäjäkassojen jäsenmaksujen tuntuva nousua. Toisena vaihtoehtona voisi olla, että kaikilta yrittäjiltä perittäisiin työttömyysvakuutusmaksua, mutta sen taso mitoitettaisiin keskimäärin syntyvien eläkeoikeuksien mukaan. Maksutaso olisi silloin nykyistä osaomistajien maksua alempi.

Jos työttömyysvakuutusjärjestelmä ei osallistu lainkaan yrittäjien työeläkelisien rahoitukseen, tulevat kustannukset rahoitettaviksi TyEL:ssä työnantajien ja palkansaajien maksuilla ja YEL:ssä valtion osuuden korotuksena.

Jos YEL:n ja TEL:n välistä rajaa muutetaan aiemmin esitetyllä tavalla työttömyysturvassa osaomistajiksi luokiteltujen joukko pienenee huomattavasti mutta yrittäjien määrä kasvaa.

Työryhmä toteaa, että

Erikseen tulee selvittää yrittäjien ja osaomistajien osallistumista työttömyysajalta kertyvien muiden etuuksien kuin työttömyysturvaetuuksien rahoitukseen eläkeuudistuksesta johtuvien muutosten johdosta.

7.6 Opintososiaalisiin etuuksiin liittyvät kysymykset

Aikuiskoulutus on parhaillaan selvittettävänä useassakin työryhmässä. Parlamentaarisen aikuiskoulutustyöryhmän keväällä 2002 esittämien ehdotusten pohjalta opetusministeriön kutsuma selvitysmies laati aikuisopiskelun taloudellisten edellytysten parantamista koskevat ehdotukset. Niiden jatkotoimien valmistelu on organisoitu siten, että opetusministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö, maa- ja metsätalousministeriö sekä valtiovarainministeriö toimivat kukin päävastuutahoina omaan hallinnonalaansa kuuluvien ehdotusten toimeenpanossa.

7.6.1 Aikuiskoulutustuki

Etuuden tarkoituksena on mahdollistaa opiskelu turvaamalla toimeentulo opiskelun aiheuttaman ansionmenetyksen aikana. Ansionmenetystä ei ole syntynyt jos tuloa on yli kolme neljännestä aikuiskoulutustuen määrästä kuukaudessa.

Jos koulutus ei ole yhdenjaksoista, tukea voidaan maksaa vain jos mainittu poissaolo kestää yhteensä vähintään kaksi kuukautta ja tulot ovat tukikaudella alentuneet siten, että alenema on vähintään kolmasosa tarkastelukauden aikana. Tarkastelukauden pituus on vähintään kolme kuukautta ja se lasketaan koulutuksen alkamisesta tai edellisen tarkastelukauden päättymisestä lukien.

Ansioiden alenemisen osoittaminen on yrittäjille ongelmallista. Yrittäjän ansiot eivät ole yhtä säännölliset kuin palkansaajan ja siten yrittäjän voi olla vaikea osoittaa riittävä ansion alenema edellytetyn jakson aikana. Myös toimeenpanon kannalta nykyistä ansioiden aleneman tarkastelua on pidetty hankalana. Yrittäjäjärjestöt ovat ehdottaneet, että myöntämisen perusteena tulisi olla pelkästään näyttö tukeen oikeuttavien opintojen suorittamisesta, mikä lisäisi aikuiskoulutustuen käytettävyyttä yrittäjien osalta.

Yrittäjien opintososiaalisten etuuksien kehittämistä selvitettiin keväällä 2003 epävirallisessa työryhmässä. Tämä työryhmä katsoi, että toimivan mallin löytyessä tulojen tarkastelun lieventäminen yrittäjäjärjestöjen esityksen mukaisesti voisi olla hyväksyttävä vaihtoehto.

Aikuiskoulutustuki on kuitenkin luonteeltaan ansionmenetyskorvaus, johon olennaisena edellytyksenä kuuluu työstä poissaolo ja sitä vastaava ansionmenetys. Työryhmässä oli esillä vaihtoehto, jossa ansion aleneman tarkastelukautta oli pidennetty. Tätä ei kuitenkaan pidetty kannatettava.

7.6.2 Ammattitutkintostipendi

Yrittäjäjärjestöt ovat esittäneet, että ammattitutkintostipendin myöntäminen tulisi laajentaa koskemaan myös yrittäjiä. Em. epävirallinen työryhmä katsoi, että ammattitutkintostipendin myöntäminen yrittäjille olisi perusteltua, jos siihen löytyy rahoitusratkaisu.

Pelkästään näytön perusteella maksettava tuki on ammattitutkintostipendi. Työryhmässä tuotiin keskusteltavaksi ajatus, että kehittämällä yrittäjien ammattitutkintostipendiä voitaisiin pyrkiä ratkaisemaan aikuiskoulutustuen ongelmia. Yrittäjille myönnettäisiin aikuiskoulutusten sijasta ammattitutkintorahaa. Tasoa voitaisiin korottaa siten, että ammattitutkintostipendiin liitetään ansio-osa, jonka yrittäjien työttömyyskassa rahoittaisi

jäsentensä osalta. Tämä voisi osaltaan lisätä sellaisten henkilöiden liittymistä yrittäjäkassan jäseneksi, joille työttömyysuhka ei ole ensisijainen syy. Voitaisiin myös harkita, onko mahdollista myöntää ammattitutkintostipendiä tietyn ajan jatkuneen koulutuksen jälkeen. Valtio rahoittaisi yrittäjien ammattitutkintostipendin perusosan. Henkilöt, jotka eivät ole työttömyyskassan jäseniä, saisivat perusosan suuruista ammattitutkintostipendiä. Perusosan tasoon vaikuttaisi se, että rahoitus tulisi järjestää valtion kannalta kustannusneutraalisti. Tätä kehittämisvaihtoehtoa ei kuitenkaan pidetty kannatettavana.

7.6.3 Maatalousyrittäjien opintoraha

Em. epävirallinen työryhmä katsoi myös, että maatalousyrittäjien opintorahan keventämiseksi tulisi selvittää uudelleenjärjestelymahdollisuuksia, jos etuuden käyttö jää nykyiselle alhaiselle tasolle. Maatalousyrittäjien opintorahan käytön vähenemisen syyksi on arveltu muuttunutta koulutustarjontaa. Maatalousyrittäjien opintorahaa saa enintään 8 kuukauden opiskeluun. Koulutustarjonta on kuitenkin painottunut enemmän tutkintoon johtavaan koulutukseen kuin lyhytkursseihin.

7.7 Perheen ja työelämän yhteensovittaminen

7.7.1 Osittainen hoitoraha

Lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annetun lain 13 § 1 momentin mukaan virka- tai työsuhteessa olevalla Suomessa tosiasiallisesti asuvalla alle kolmivuotiaan lapsen vanhemmalla tai muulla huoltajalla, jonka keskimääräinen viikoittainen työaika on lapsen hoidon vuoksi enintään 30 tuntia, on oikeus saada osittaista hoitorahaan. Oikeus hoitorahaan on samoin edellytyksin myös lapsen perusopetuksen ensimmäisen ja toisen lukuvuoden ajalta sekä oppivelvollisuuskoulun aloittamista edeltävältä lukuvuodelta, jos lapsi osallistuu silloin oppivelvollisena esiopetukseen. Jos lapsi kuuluu pidentetyn oppivelvollisuuden piiriin, osittaista hoitorahaa on mahdollista saada siihen saakka, kunnes lapsen kolmas lukuvuosi perusopetuksessa päättyy.

Osittaista hoitorahaa ei makseta, kun lapsen vanhempi tai muu huoltaja itse hoitaa lasta saaden kotihoidon tukea. Osittaista hoitorahaa ei makseta ajalta, jolta perheellä on oikeus saada äitiys-, isyys- tai vanhempainrahaa. Osittaista hoitorahaa maksetaan kerralla vain yhdestä lapsesta, vaikka tuen saamisen ehdot täyttäviä lapsia olisi useampiakin.

Osittainen hoitoraha koskee vain työsuhteista henkilöä. Työsopimuslaissa määritellä oikeus hoitovapaaseen edellä mainittujen edellytysten täytyessä. Lisäksi edellytetään, että työntekijä on ollut saman työnantajan työssä yhteensä vähintään kuusi kuukautta viimeksi kuluneen 12 kuukauden aikana. Työnantaja ja työntekijä sopivat osittaisesta hoitovapaasta ja sen yksityiskohtaisista järjestelyistä haluumallaan tavalla. Työnantaja voi kieltäytyä sopimasta vapaasta tai antamasta sitä vain, jos vapaasta aiheutuu työpäikan tuotanto- tai palvelutoiminnalle vakavaa haittaa, jota ei voida välttää kohtuullisilla työn järjestelyillä.

Tuen suuruus on 70 euroa kuukaudessa.

Tuki rahoitetaan vastaavasti kuin lasten kotihoidon tuki eli kuntarahoituksena, johon valtio maksaa sosiaali- ja terveydenhuollon valtionosuutta.

Osittaiseen hoitorahaan ei ole oikeutettu perhe, jossa vanhempi tai muu huoltaja ei ole virka- tai työsuhteessa tai kun vanhempi opiskelun johdosta tekee lyhennettyä työaika. Osittaista kotihoidon tukea ei liioin suoriteta perheelle, jossa vanhempi tai huoltaja itsenäisenä yrittäjänä lyhentää tai on lyhentänyt työaikaansa.

Yrittäjäjärjestöt ovat esittäneet osittaisen hoitorahan maksamista myös yrittäjille. Yrittäjien jättäminen tuen ulkopuolelle perustuu heidän työaikansa määrittelyn vaikeuteen. Osittaisella hoitorahalla kompensoidaan ansion menetystä. Lain valmistelun yhteydessä arvioitiin, että ei ole selkeästi osoitettavissa yrittäjien kohdalla työajan lyhentymistä ja siitä johtuvaa yrittäjätulojen pienenemistä.

Työryhmä ehdottaa, että

yrittäjille myönnetyn osittaisen vanhempainrahan käytöstä saatavien kokemusten pohjalta selvitetään mahdollisuus laajentaa oikeus osittaiseen hoitorahaan myös yrittäjiin.

7.7.2 Sairaalan lapsen hoidon järjestäminen

Työntekijälle on työ sopimuslaissa taattu oikeus jäädä tilapäiselle hoitovapaalle hänen tai hänen taloudessaan vakituisesti asuvan lapsen sairastuessa äkillisesti. Edellytyksenä on, että lapsi ei ole täyttänyt 10 vuotta. Lapsen molemmat vanhemmat tai huoltajat eivät saa pitää tilapäistä hoitovapaata samanaikaisesti. Tilapäistä hoitovapaata voi saada enintään 4 työpäivää kerrallaan. Työsopimuslain mukaan se on palkatonta aikaa, mutta työehtosopimuksilla on sovittu palkanmaksuvelvollisuudesta tilapäisen hoitovapaan ajalta. Tilanne kuitenkin vaihtelee työehtosopimusaloittain: joillakin aloilla ei makseta lainkaan palkkaa, joillakin aloilla on karenssipäivä, joillakin maksetaan kolme tai neljä päivää. Työntekijät ovat siis eriarvoisessa asemassa tässä suhteessa.

Yrittäjälle lapsen sairastumisesta aiheutuvia kuluja ei korvata. Suurin osa yrityksistä, erityisesti naisten yritykset, ovat hyvin pieniä, muutaman hengen yrityksiä, joissa yrittäjän poissaolo tuntuu. Työnantajan kustantaman lapsenhoitajan palkkamenot ovat yritykselle verovähennyskelpoisia silloin, kun lapsenhoitaja palkataan hoitamaan työntekijän sairasta lasta. Yrittäjän lapsen sairastuessa hoitajan palkkamenot eivät ole verovähennyskelpoisia.

Työryhmässä on ollut esillä yrittäjälle annettava verovähennysoikeus silloin, kun hän palkkaa sairaalle lapselle hoitajan kotiin. Yrittäjäjärjestöjen mielestä verovähennysoikeus voitaisiin toteuttaa siten, että sairaan lapsen hoitamisesta aiheutuneet kulut katsottaisiin tuloverolain 31 §:ssä tarkoitetuiksi tulon hankkimisesta aiheutuneiksi menoiksi tai yrityksen menoiksi.

Sosiaali- ja terveysministeriön tasa-arvoryhmä esitti pyydettyinä lausuntonaan, että yrittäjien oikeus sairaan lapsen hoitajan palkkaamisesta aiheutuvien kulujen vähentämiseen verotuksessa on sinänsä oikeasuuntainen toimenpide, joka voisi helpottaa – erityisesti naisyrittäjien – työn ja perheen yhteensovittamista. Kuitenkin asiaa olisi harkittava

suhteuttaen se perhevapaiden korvauskäytäntöjen kokonaisuuteen ja työntekijöiden vastaaviin oikeuksiin.

Työryhmässä verovähennysoikeuteen on suhtauduttu myönteisesti edellyttäen, että se koskisi vain samoja tilanteita, joissa palkansaajalla on oikeus pitää tilapäistä hoitopaata.

Valtiovarainministeriön vero-osaston lausunnossa, samoin kuin veroministerin vastauksessa asiaa koskevaan kirjalliseen kysymykseen (KK 360/2004 vp) on kuitenkin suhtauduttu varsin kielteisesti verovähennysoikeuteen. Valtiovarainministeriö toteaa lausunnossaan:

Elinkeinotoiminnassa vähennyskelpoisia ovat ainoastaan tulon hankkimisesta tai säilyttämisestä johtuneet menot ja menetykset. Tällaisia menoja ovat muun muassa elinkeinotoiminnassa työskennelleiden henkilöiden palkat ja heidän työsuhteeseensa perustuvat avustukset. Työntekijöistä aiheutuvien kustannusten katsotaan siten liittyvän elinkeinotoimintaa harjoittavan työnantajan tulon hankintaan.

Yritykselle vähennyskelpoiset kulut ovat vastaavasti työntekijäin veronalaista tuloa, jos työntekijä on saanut rahanarvoista etua. Tarkoituksenmukaiseksi on katsottu, että tietyin rajoituksin työnantajan henkilökunnalleen antamat tavanomaiset ja kohtuulliset henkilökuntaedut eivät muodosta työntekijälle veronalaista tuloa. Kun työnantaja järjestää työntekijän sairaalle lapselle tilapäisen hoitajan, jolloin lapsen vanhempi voi normaalisti hoitaa työnsä, työnantaja kiistatta korvaa perheen elantomenoja, mutta perheen näkökulmasta rahanarvoista etua ei kuitenkaan synny. Tällaisten tapausten verokohtelu oli aikaisemmin tulkinnanvarainen, minkä vuoksi sairaan lapsen tilapäisen hoitokulun korvaaminen säädettiin lailla (1086/2000) verovapaaksi henkilökuntaeduksi.

Edellä mainitun kaltaiset kulut voidaan siten nähdä työnantajan näkökulmasta tulonhankintaan liittyvinä ja siten vähennyskelpoisina työntekijän elinkenotulosta. Kulujen ei kuitenkaan voida katsoa liittyvän edun saajan tulonhankintaan, joten työntekijän itsensä maksamina vastaavat kulut eivät ole vähennyskelpoisia. Vastaavasti yksityisen elinkeinonharjoittajan itselleen tarjoamat vastaavat edut ovat vähennyskelvottomia. Lisäksi on otettava huomioon, ettei yksityisen elinkeinonharjoittajan elinkeinotoiminta muodosta erillistä oikeushenkilöä ja että elinkeinonharjoittajien kohdalla verojärjestelmä on rakenteeltaan sellainen, etteivät yrittäjän itselleen suorittamat edes puhtaasti palkanluonteiset nostot elinkeinotoiminnasta ole vähennyskelpoisia.

Jos työntekijä tai elinkeinonharjoittaja itse hankkii sairaalle lapselleen hoitajan, tästä aiheutuvat kustannukset oikeuttavat kuitenkin kotitalousvähennykseen. Kotitalousvähennyksen vuoksi yrittäjälle itselleen maksettavaksi jäävä osuus sairaan lapsen hoidosta aiheutuneista kustannuksista voi jäädä jopa alle puoleen. Siten verovelvolliselle onkin usein edullisempaa saada lasten hoidosta aiheutuvista kustannuksista kotitalousvähennys kuin että

vastaavat kulut säädettäisiin yksityisen elinkeinonharjoittajan elinkeinotoiminnan kuluista vähennyskelpoisiksi.

Jos yrittäjä harjoittaa toimintaa osakeyhtiön taikka avoimen tai kommandiittiyhtiön muodossa, yrittäjä voi nostaa tekemäänsä työtä vastaavaa palkkaa yhtiöstään. Tällöin on katsottu, ettei yrittäjälle synny veronalaista tuloa, jos hänen yhtiöstään saamat tavanomaiset henkilökuntaedut ovat vastaavat kuin muillakin yhtiön työntekijöillä. Näin ollen hänellä on samat mahdollisuudet saada sairaalle lapselleen hoitaja kuin muillakin työntekijöillä.

Yksityisellä elinkeinonharjoittajalla ei ole työnantajaa, joka maksaisi palkan kotiin jäämisen ajalta tai joka voisi korvata ulkopuolisen lastenhoitajan. Elinkeinonharjoittaja on itse työnantaja-asemassa omiin työntekijöihinsä nähden ja hän voi tarjota tavanomaiset henkilökuntaedut omille työntekijöilleen. Itselle tarjottujen elantokulujen luonteisten menojen säätäminen vähennyskelpoiseksi olisi ongelmallista ja siihen liittyisi kiistatta huomattavia rajanveto- ja valvontaongelmia. Kun kyseiset kulut kuitenkin oikeuttavat yrittäjän omassa verotuksessa kotitalousvähennykseen, lasten hoitoon liittyvät kustannukset tulevat jo tätä kautta verotuksessa tuetuiksi.

Työryhmän enemmistö katsoo kuitenkin, että ehdotetulla muutoksella olisi naisyrittäjien ja yksinyrittäjien osalta työn ja perheen yhteensovittamista helpottava vaikutus. Kotitalousvähennystä myönnetään työntekijöillekin ja myös muihin kotitalouden menoihin kuin lastenhoitokustannuksiin. Nykyisen käytännön mukaan yritysmuoto myös vaikuttaa siihen, miten asia käsitellään verotuksessa. Sitä, että yritysmuoto vaikuttaisi perheen saamiin tukiin, ei sinällään voi pitää perusteltuna.

Työryhmä ehdottaa, että

selvitetään tarve ja mahdollisuus muuttaa yrittäjän sairaan lapsen hoitamisesta aiheutuneiden kustannusten verokohtelua.

7.8 Aloittavan yrittäjän erityiskysymykset

Työttömyysturvan työssäoloehto täyttävä yritystoiminta

Työttömyysturvan tarkoitus on turvata sellaisen henkilön toimeentulo työttömyyden aikana, jonka toimeentulo on perustunut työstä saatuun ansiotuloon. Tämän vuoksi työssäoloehtoon luettavan yritystoiminnan täytyy olla laajuudeltaan niin olennaista, että sen voidaan katsoa antavan yrittäjälle toimeentulon. Yritystoiminnan olennaisuuden käsite on kytketty eläkevakuutuksen mukaiseen työtuloon, joka on arvio yrittäjän työpanoksen arvosta.

Yritystoiminnan olennaisuudesta on säädetty työttömyysturvalain täytäntöönpanosta annetussa asetuksessa. Yritystoiminta on olennaista niinä kuukausina, joina henkilöllä on ollut voimassa YEL:n mukainen vakuutus toiminnasta, josta määritetty työtulo on vähintään 710 euroa kuukaudessa. Jos henkilö on vakuutettu TEL:n mukaisesti (osamistajat), on kuukausiansion oltava vähintään 710 euroa kuukaudessa. MYEL:n mu-

kaisesti vakuutetun henkilön yritystoiminnan työtulon tulee olla vähintään 400 euroa kuukaudessa, jotta toimintaa voitaisiin pitää työssäoloehdosta kerryttävänä määrin olennaisena.

Vuosityötulona työttömyysturvan työssäoloehdosta täyttävän työn raja on YEL-vakuutetuilla 8520 euroa vuodessa. Sitä vastoin YEL-velvollisuuden alaraja on 5504,14 euroa vuodessa. Vuonna 2002 alkavista uusista YEL-vakuutuksista 33 %:lla alkutyötulo oli alle 8520 euroa. Naisten alkutyötulo oli 38 %:ssa ja miesten 29 %:ssa alle työttömyysturvan työssäoloehdosta täyttävän rajan.

Taulukko 7.8.1. Uudet YEL-vakuutetut alkutyötulon mukaan v. 2002

Työtulo	Kaikki	%	Miehet	Naiset
-5255	2 078	8	1045	1 033
5256- 8519	6 116	24	3357	2 759
8520-10511	4 170	17	2347	1 823
10512-14999	3 684	15	2135	1 549
15000-24999	5 679	23	3715	1 964
25000-	3 352	13	2399	953
	25 079	100	14998	10 081

33

On esitetty, että YEL-vakuutuksen ja yrittäjän työssäoloehdon täyttämisen edellyttämä alaraja yhtenäistetään. Yritystoiminta pitäisi katsoa olennaiseksi niinä kuukausina, joina henkilöllä on ollut voimassa yrittäjien eläkelain mukainen vakuutus yritystoiminnasta. Yrittäjien työttömyysturva on tarkoitettu päätoimisesti yrittäjänä toimineille. Yrittäjien työttömyysturvaa valmistellut työryhmä²³ katsoi, että eläkevakuutus on välttämätön, mutta ei riittävä ehto työssäoloehdon täyttymiselle. Työryhmän mielestä YEL-vakuutetulle riittää työssäoloehdon täyttymisen osoittamiseksi se, että hänen YEL-työtulonsa on vähintään sen suuruinen mikä vastaa palkansaajien keskimääräistä kuukausiansiota, kun työaika viikossa on 18 tuntia. 18-tuntista työviikkoa vastaava palkka vastasi likimain 40-kertaista peruspäivärahaa. Koska MYEL-vakuutuksen työtulo on keskimäärin paljon alhaisempi kuin YEL-vakuutetuilla ja sen määräytymisperusteet ovat hyvin erilaiset, työryhmä katsoi, että MYEL-vakuutetuilla työssäoloehdon tulisi olla alempana.

Kun yrittäjien työttömyysturva säädettiin, edellytettiin YEL-vakuutetun eläkevakuutuksen työtulon olevan vähintään 40-kertaisen peruspäivärahan suuruinen ja MYEL-vakuutetun työtulon olevan vähintään 20-kertaisen peruspäivärahan suuruinen. Nämä säännökset olivat voimassa vuosina 1995 – 1997. Samaan aikaan peruspäiväraha oli jäädytetty. Kun vuoden 1998 alusta tehtiin peruspäivärahan tasokorotus, lievennettiin yrittäjän työssäoloehdon täyttymistä siten, että YEL-työtulolta edellytettiin 35-kertaista peruspäivärahaa. MYEL-vakuutettujen työtulovaatimusta ei muutettu. Nykyiset kiinteät rajat, 710 euroa kuukaudessa YEL-vakuutetuilla ja 400 euroa kuukaudessa MYEL-

²³ Yrittäjien ansioturvatyöryhmän muistio. Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistioita 1994:10, s. 80-81

vakuutetuilla, ovat olleet voimassa vuodesta 2000 alkaen. Yrittäjän työssäoloehto on siten jatkuvasti lieventynyt. 40-kertainen peruspäiväraha olisi nykyisin 930 euroa kuukaudessa, 35-kertainen 813 euroa kuukaudessa ja 20-kertainen peruspäiväraha 465 euroa kuukaudessa.

Pääsyynä erilaisiin rajoihin on se, että yrittäjien työttömyysturva on tarkoitettu päätoimisille yrittäjille. Sitä vastoin YEL-eläkettä voi kartuttaa sivutoimisella yritystoiminnallakin ja kokonaiseläketurva voi karttua monen eri työeläkelain mukaan samanaikaisesti. YEL-vakuutuksen alarajaa tullaan tarkastelemaan YEL:n tarkistamisen osana.

Matalampi työtulovaatimus työttömyysturvassa helpottaisi erityisesti alkavaa yrittäjää. Alkavan yrittäjän on kuitenkin mahdollista saada starttirahaa enimmillään 10 kuukaudelta. Työssäoloehdon täyttymistä työllistämistuen ajalta on palkansaajillakin päinvastoin rajoitettu. Palkansaajalla työssäoloeseen luetaan puolet niiden kalenteriviikkojen lukumäärästä, joihin tehdyn työn palkkakustannuksiin työnantaja on saanut samalta ajalta työmarkkinatukea ja julkisesta työvoimapalvelusta annetussa laissa tarkoitettua työllistämistukea.

Nykyinen työtulovaatimus, joka perustuu siihen, että työttömyysturva-oikeus liittyy päätoimiseen yrittäjyyteen, on kuitenkin tästä lähtökohdasta perusteltu.

Työttömyyskassaan liittyminen

Eläkevakuutus tulee ottaa kuuden kuukauden kuluessa yrittäjätoiminnan alkamisesta. Jos palkansaajakassan jäsen kuukauden kuluessa yrittäjäksi ryhtymisestä ja palkansaajakassasta eroamisesta liittyy yrittäjäkassaan, hän voi lukea hyödykseen yrittäjän työssäoloeseen enintään kuusi kuukautta palkansaajakassan jäsenenä hankittua työssäoloaika- ja vakuutettunaoloaika-

Yhden kuukauden sääntö yritystoiminnan alkamisen ja kassanvaihdon yhteydessä on koettu ajallisesti liian tiukaksi, etenkin verrattuna eläkejärjestelmässä käytössä olevaan kuuden kuukauden määräaikaan vakuuttamisvelvollisuuden alkamisessa. Erilaiset määräajat liittyvät kuitenkin niiden erilaiseen sisältöön. Eläkevakuutus on otettava, jos yritystoiminta on jatkunut yhdenjaksoisesti vähintään neljä kuukautta. Työttömyyskassaan liittyminen on vapaaehtoista ja voi tapahtua milloin vain; mutta jos haluaa hyödyntää aiemmassa kassassa hankittuja jäsenyys- ja työssäoloaikoja, tulee työttömyyskassaa vaihtaa yhden kuukauden kuluessa yritystoiminnan alkamisesta.

Työttömyysturvassa on yleisenä sääntönä työttömyyskassasta toiseen siirryttäessä, että toisessa työttömyyskassassa hankittu työssäoloaika- ja jäsenyysehto voidaan hyödyntää, kun kassasta eroaminen ja toiseen liittyminen tapahtuu kuukauden kuluessa. Palkansaaja voi palkansaajakassaa vaihtaessaan ja yrittäjä yrittäjäkassaa vaihtaessaan laskea hyväkseen ilman rajoituksia edellisessä työttömyyskassassa hankkimansa työssäoloehdon ja vakuutusehdon, kun kassan vaihto tapahtuu kuukauden kuluessa. Kuukauden liittymisaikaa noudatetaan myös niissä tapauksissa, joissa henkilö siirtyy toisesta ETA/EU-maasta tai sopimusmaasta. Suomessa työttömyyskassat hyväksyvät jäseneksi myös työttömänä toisesta tällaisesta maasta siirtyneen, joskaan hänellä ei oikeutta päivärahaan, ennen kuin hän on täyttänyt edellytetyn työssäolovaatimuksen.

Yksi mahdollisuus olisi se, että henkilön tulee liittyä kuukauden kuluessa yritystoiminnan alkamisesta, mutta hän voi tehdä sen jo ennen YEL-vakuutuksen alkamista. Hän maksaisi yrittäjäkassaan tiettyä minimijäsenmaksua. Tällainen järjestely voitaisiin rajata esimerkiksi puolen vuoden aikaan liittymisestä. Työssäoloehdot kertyisi kuitenkin vain niiltä kuukausilta, joina eläkevakuutuksen työtulo on vähintään työttömyysturvassa edellytetty. Tämä hyödyttäisi yrittäjäksi siirtyvää siten, että hän voisi saada hyväkseen edellisessä kassassa täytettyä työssäolo- ja jäsenyysehtoa. Toisaalta jos henkilön toiminta ei heti yrittäjäkassaan liittyttyään ole työssäoloehdot täyttävää, hänelle tulisi jälkisuojajan ja yrittäjän työssäoloehdon täyttämisen välille katkos ja juuri katkeamattomaan suojaan on pyritty mm. työryhmän muilla työttömyysturvaa koskevilla parannuksilla.

Työryhmä ehdottaa, että

selvitetään mahdollisuus antaa aloittavalle yrittäjille mahdollisuus liittyä työttömyyskassaan ennen kuin työtulovaatimus täyttyy. Työssäoloehdon täyttävä aika laskettaisiin kuitenkin vasta työtulorajan ylittävältä ajalta.

8 YHTEENVETO TYÖRYHMÄN EHDOTUKSISTA

Työryhmä on työssään kartoittanut yrittäjien sosiaaliturvaa sekä kokonaisuutena että verrattuna palkansaajan sosiaaliturvaan. Suomessa on perustavoitteena turvata kaikille ansiotyötä tekeville riittävä ja kohtuullinen sosiaaliturva. Yrittäjille on kuitenkin haluttu antaa laajemmat mahdollisuudet itse valita sekä turvansa koostumusta että sen tasoa. Siten osa sosiaaliturvasta on yrittäjille vapaaehtoista ja yrittäjä voi myös osittain valita vakuuttamansa etuustason.

Työryhmä on erityisesti arvioinut esiintyykö yrittäjien sosiaaliturvassa sellaisia ongelmia, jotka voisivat heikentää halukkuutta ryhtyä yrittäjäksi. Laajoja ongelmia ei työryhmän mielestä ole. Suomessa on myös kehitetty yrittäjien lakisääteinen sosiaaliturva kattavammaksi kuin esimerkiksi useimmissa Euroopan Unionin jäsenmaissa. Työryhmä esittää kuitenkin parannuksia erityisesti yrittäjien työterveyshuoltoon, sairausvakuutuksen karenssipäivien pituuteen sekä perheenjäsenen työttömyysturvaan. Työryhmä esittää myös muutoksia yrittäjämääritelmään eläkevakuutuksessa ja tapaturmavakuutuksessa. Lisäksi työryhmä on arvioinut YEL:iin ja MYEL:iin liittyviä määritelmiä ja niiden tarkistamistarvetta sekä eräitä muita yrittäjien sosiaaliturvaan liittyviä etuuksien tarkistamistarpeita.

Yhteenveto työryhmän ehdotuksista

1. Yrittäjämääritelmä

Yrittäjämääritelmä ratkaisee vakuutetaanko henkilö palkansaajana vai yrittäjänä. Samalla määräytyvät vakuuttamisen pakollisuus, etuuksien määräytyminen sekä eriltä osilta oikeus etuuksiin. Yrittäjämääritelmän muuttaminen vaikuttaa siten laajasti henkilön sosiaaliturvaan.²⁴

1.1 Yhtenäistä yrittäjämääritelmää koskeva kannanotto

Työryhmä on harkinnut mahdollisuuksia yhtenäistää täysin eri sosiaalivakuutusten yrittäjä-määritelmät mutta ei pidä tätä perusteltuna. Työryhmässä ei myöskään katsota perustelluksi laajentaa tapaturmavakuutuksen yrittäjäkäsitettä merkittävästi ja siten vähentää pakollisen tapaturmavakuutuksen piiriin kuuluvaa henkilöryhmää. Työryhmä katsoo kuitenkin, että eräiltä osin määritelmiä on syytä yhdenmukaistaa tapaturmavakuutuksen ja YEL:n välillä. Työryhmä ehdottaa myös osakeyhtiöitä koskevien omistusrajojen tarkistamista.

1.2 Tapaturmavakuutuksen yrittäjämääritelmän tarkistaminen

Työryhmä ehdottaa, että tapaturmavakuutuksessa

- omistusosuuteen rinnastetaan myös äänimäärä
- omistuksessa otetaan huomioon myös välillinen omistus
- henkilöyhtiöiden vastuullisia yhtiömiehiä pidetään aina yrittäjinä

²⁴ Taulukossa x.x sivulla x on esitetty yhteenveto palkansaajan ja yrittäjän sosiaaliturvasta

Erikseen arvioidaan tapaturmavakuutuksen lainsäädäntöuudistuksen jatkovalmistelun yhteydessä tulisiko tapaturmavakuutuslain yrittäjämääritelmä tarkistaa samaksi kuin YEL-määritelmä myös osakeyhtiöiden omistussuhteiden sekä perhekäsitteen suhteen.

1.3 YEL:n ja MYEL:n yrittäjämääritelmän tarkistaminen

Työryhmässä on arvioitu tarvetta tarkistaa yrittäjämääritelmää YEL:n ja MYEL:n osalta. Työryhmä on luonnostellut seuraavat tarkistettavat yrittäjämääritelmät. Mikäli määritelmiä tarkistetaan ehdotuksen mukaisiksi, laajentavat ne jonkin verran YEL :n ja MYEL:n mukaan vakuutettavien joukkoa. Koska valtio osallistuu näiden järjestelmien eläkekustannuksiin kasvaisivat valtion menot myöhemmin jonkin verran. Alkuvuosina valtion menot alenisivat maksutulon kasvun johdosta.

YEL:n yrittäjämääritelmä:

- määritellään YEL:n yrittäjäkäsite lain tasolla ja
- määritellään osakeyhtiössä yrittäjä seuraavasti:
- *yrittäjänä* pidetään YEL:ssä henkilöä joka osakeyhtiössä
 - a) omistaa yrityksestä
yksin vähintään 30 % (\geq)
- tai
 - yhdessä* perheenjäsenen kanssa vähintään 50% (\geq) *ja itse* vähintään yhden osakkeen
 - tällöin äänimäärä rinnastetaan omistukseen
 - ja myös välillinen omistus otetaan huomioon
- sekä
 - b) työskentelee yrityksessä ja
 - c) on johtavassa asemassa (= nykyisen soveltamiskäytännön mukainen)

Omistajuutta määriteltäessä perheenjäsenenä pidetään

- a) aviopuolisoa
- b) avopuolisoa jos avopuolisot asuvat samassa taloudessa (lasta ei siis enää edellytetä); (määritellään samalla tavalla kuin uudessa KEL- laissa)
- c) henkilöä joka on sukua suoraan ylenevässä tai alenevassa polvessa JA asuu samassa taloudessa yrittäjän kanssa

MYEL:n yrittäjämääritelmä

- määritellään MYEL:n yrittäjäkäsite lain tasolla ja
- määritellään osakeyhtiössä yrittäjä seuraavasti:
- *Yrittäjänä* pidetään MYEL:ssä osakeyhtiössä henkilöä joka
 - a) omistaa yrityksestä

yksin vähintään 30 % (\geq)

tai

yhdessä perheenjäsenen kanssa vähintään 50% (\geq) ja itse vähintään yhden osakkeen

- tällöin äänimäärä rinnastetaan omistukseen

sekä

b) työskentelee yrityksessä ja

c) on johtavassa asemassa (= nykyisen soveltamiskäytännön mukainen)

Osakeyhtiötä koskevat edellytykset:

MYEL:ia voidaan soveltaa, jos edellä sanotut yrittäjäasemaa koskevat edellytykset täyttävä maatalousyrittäjä työskentelee sellaisessa osakeyhtiössä, jonka

a) kaikki osakkeet ovat luonnollisten henkilöiden omistuksessa ja

b) vähintään 70 % osakeyhtiön osakkeista tai osakkeiden tuottamasta äänimäärästä on MYEL:n yrittäjäaseman täyttävien henkilöiden omistuksessa

Omistajuutta määriteltäessä perheenjäsenenä pidetään

a) aviopuolisoa

b) avopuolisoa jos avopuolisot asuvat samassa taloudessa (lasta ei siis edellytetä), määritellään samoin kuin uudessa KEL- laissa

c) henkilöä joka on sukua suoraan ylenevässä tai alenevassa polvessa JA asuu samassa taloudessa yrittäjän kanssa

Työryhmä ehdottaa, että

valmisteltaessa TYEL:stä johtuvista syistä tehtäviä muutoksia YEL:iin ja MYEL:iin yrittäjämääritelmiä tarkistetaan ehdotetulta pohjalta. Jatkovalmistelussa on selvitettävä vaikutukset yrittäjien muuhun sosiaalivakuutukseen ja muutosten rahoitus.

1.4 MATA:n yrittäjämääritelmän tarkistaminen

Työryhmä katsoo, että

- Maatalousyrittäjien tapaturmavakuutusjärjestelmä MATA tulisi jatkossakin seurata MYEL_:n soveltamisalaa ja näin ollen MYEL:iin tehtävät tarkistukset tulisi tehdä myös MATA:n yrittäjämääritelmään osakeyhtiömuotoisen toiminnan osalta.

2. Terveysthuolto

2.1 Yrittäjien työterveyshuollon parantaminen

Työryhmä ehdottaa, että

Yrittäjien työterveyshuoltoa uudistetaan siten, että yrittäjällä ja maatalousyrittäjällä, jolle on tehty sopimus ehkäisevän työterveyshuollon järjestämisestä, on mahdollisuus sopia myös sairaanhoidon järjestämisestä osana työterveyshuoltoa 1.1.2006 lukien. Tällöin yrittäjällä on oikeus saada ehkäisevän työterveyshuollon lisäksi toteutetusta sairaanhoidosta korvaukset samoin periaattein ja rajauksin kuin työnantajalla, joka järjestää pakollisen

ehkäisevän työterveyshuollon ohella työntekijöilleen myös sairaanhoidon palveluja.

Uudistus liittyy sairausvakuutuksen rahoitusuudistukseen. Sen mukaan tästä ehdotuksesta aiheutuvat kustannukset, joiden on arvioitu olevan noin 4 miljoonaa euroa, rahoittaa valtio.

2.2 Työterveyshuollon hallinnon kehittäminen

Terveydenhuollon neuvottelukunnan rahoitus- ja korvausjaos on ehdottanut toimia yrittäjiä koskevan työterveyshuollon hallinnon kehittämiseksi.

Yrittäjätöryhmä 2004 katsoo että erityisesti tulee kiinnittää huomiota seuraaviin ehdotuksiin:

- Yksin toimivien yrittäjien työterveyshuollon hakumenettelyä tulisi tehostaa siten, että tilitysmenettely, jolla terveyskeskukset hakevat korvausta yrittäjille antamiensa palvelujen kustannuksista, laajennettaisiin koskemaan kaikkia palveluntuottajia.
- Yrittäjätöryöntajan tulisi voida hakea omista työterveyshuollon kustannuksistaan korvausta samalla tilikausittaisella hakemuksella kuin työntekijöittensäkin kustannuksista.

2.3 Yrittäjien sairausvakuutuksen karenssipäivien lyhentäminen

Töryhmä ehdottaa, että

Yrittäjälle suoritetaan sairauspäivärahaa työkyvyttömyyden ajalta sen alkamispäivää ja kolmea sitä seuraavaa arkipäivää lukuun ottamatta. Uudistus koskisi YEL-vakuutettuja yrittäjiä.

Uudistuksen arvoidut kustannukset ovat 7,5 miljoonaa euroa. Uudistuksen rahoitusvastuu koskee kaikkia YEL-vakuutettuja yrittäjiä ja se rahoitetaan perimällä YEL-vakuutetuilta yrittäjiltä korotettua sairausvakuutuksen työtulovakuutuksen päivärahamaksua. Maksun korotus on 0,25 %-yksikköä. Päivärahamaksu peritään YEL-vakuutetulta yrittäjältä YEL-työtulosta.

3. Yrittäjäeläkelakien YEL ja MYEL mukauttaminen TYEL-uudistuksen mukaisesti

Töryhmä on kartoittanut TYEL:n johdosta yrittäjien eläkelakia uudistettaessa esille nousevia kysymyksiä ja esittää seuraavat kannanotot jatkovalmistelun pohjaksi.

Kohtien 3.1-3.3 ehdotettujen muutosten osalta taloudelliset vaikutukset ovat vähäisiä.

3.1 YEL-työtulon yläraja

Työryhmä ehdottaa, että

YEL:n työtulon yläraja säilytetään edelleen. Jatkovalmistelun yhteydessä arvioidaan ylärajan tarkistamisen tarve sekä voisiko tilapäisen jouston osalta ylärajan kohdalla sallia suurempi ylitys.

3.2 YEL- ja MYEL-vakuutuksesta vapauttamisen lakkauttaminen ja suojasäännöksen voimassa säilyminen

Työryhmä ehdottaa, että

Voimassa olevat YEL- ja MYEL-vakuuttamisvelvollisuudesta vapauttamisen lakkautetaan 1.1.2007 lukien. Vakuutetut jotka ovat syntyneet ennen 1.1.1951 voivat kuitenkin säilyttää voimassa olevan vapautuksensa.

3.3 YEL-L vakuutusten päättäminen ja siirtymäaika

Työryhmä ehdottaa, että

YEL-L-vakuutusjärjestelmä päätetään 1.1.2007 lukien siten, että lähellä eläkeikää olevien osalta sovitaan riittävästä siirtymäajasta.

Voimassa olevat YEL-L vakuutukset päätetään ja muunnetaan vapaakirjoiksi 31.12.2006 kuitenkin siten, että seuraavan viiden vuoden aikana (31.12.2010 mennessä) vakuutetun eläkeiän täyttävät voivat jatkaa vakuutustaan eläkeikään saakka edellyttäen että jatkavat yritystoimintaansa.

Laskuperusteet tarkistetaan kuolevuusperusteen osalta 1.1.2007 lukien ja maksutaso tarkistetaan vastaavasti. Kuolevuusperusteen muutos toteutetaan muuttamalla rahastoitu eläke kertynyttä rahastoa vastaavaksi.

Ehdotus nostaa vakuutusmaksutasoa vakuutusoikeuden säilyttävillä yrittäjillä noin 10 %.

Eläkkeiden rahastoitujen osuuksien alentaminen lisää indeksisuojan kautta rahoitettavaa osuutta. Valtio rahoittaa tästä aiheutuvan menonlisäyksen sillä osin kuin yrittäjäeläkejärjestelmän tasausrahasto ei siihen riitä. Kaikkiaan valtion arvioitu menonlisäys on noin 3,6 milj.euroa. Vaikutus jaksoittuu noin 15-20 vuodelle.

4. Yrittäjien tapaturmavakuutusturvaan liittyvät kysymykset

Työryhmä toteaa, että tapaturmavakuutuslainsäädännön uudistamisen yhteydessä on varmistettava, että myös yrittäjillä säilyy oikeus työtapaturmavakuutukseen.

Jatkovalmistelun yhteydessä tulee selvittää yrittäjien työtapaturmaturvaan liittyvänä kysymyksenä onko vapaaehtoisuuteen perustuva vakuutusturva riittävä sekä selvittää miten voidaan varmistaa että yrittäjillä on edelleen

mahdollisuus hankkia itselleen kokoaikaisesti voimassa oleva vakuutus-turva.

5. Yrittäjien työttömyysturvaan tehtävät parannukset

Työryhmän väliraportissaan esittämät ehdotukset on toteutettu 1.1.2005 alusta. Työryhmä esittää lisäksi seuraavia parannuksia:

5.1 Yrittäjän perheenjäsenen työttömyysturvan parantaminen

– tuotantosuunnan muutoksen tai toiminnan ulkoistamisen johdosta

Työryhmä ehdottaa, että

Yritystoiminnan tai oman työn lopettamista tai neljän kuukauden keskeytystä ei edellytetä, jos perheenjäsenen työ yrityksessä on loppunut tuotantosuunnan / tietyn tuotannon lopettamisen(tai toimintojen ulkoistamisen) tai muun vastaavan syyn vuoksi.

Kyseistä kohtaa ei sovellettaisi perheenjäseneneen, joka on tai on ollut omistajana yrityksessä.

Työryhmä katsoo lisäksi, että myös niiden perheenjäsenten, joilla on tai on ollut omistukseen perustuva asema yrityksessä tulee olla mahdollisuus päästä osallisiksi työvoimapolitiittisista tukitoimista, kun heidän työllistymismahdollisuutensa yrityksessä on päättynyt edellä mainitusta syystä. Näin heidän mahdollisuutensa työllistyä muualle selkeästi paranevat. Sinällään ei ole tarkoitus laajentaa oikeutta työttömyyden johdosta maksettaviin toimeentuloturvaetuksiin.

Työryhmä ehdottaa, että

aktiivisen työnhaun tukeminen, mukaan lukien työpaikkaosoitukset ja varhainen yksilöllisen työnhakusuunnitelman tekeminen on ulotettava perheenjäseneneen, jonka oma työ yrityksessä on loppunut tuotantosuunnan / tietyn tuotannon lopettamisen(tai toimintojen ulkoistamisen) tai muun vastaavan syyn vuoksi.

– sivutoimisen työn määritelmän osalta

Työryhmä ehdottaa, että

Yritystoiminta tai oma työ katsotaan sivutoimiseksi, jos henkilö on työskennellyt kyseiseen yritystoimintaan tai omaan työhön liittymättömässä työssä vähintään 10 kuukautta

- kokoaikaisesti
- tai siten, että työaika on ollut vähintään 18 tuntia viikossa ja lisäksi muutoin voidaan päätellä yritystoiminnan tai oman työn vaatiman työmäärän olevan niin vähäinen, ettei se ole esteenä kokoaikaisen työn vastaanottamiselle

Aiemmin yritystoiminnassa tai omassa työssään päätoimisesti työllistynyt henkilö voi lisäksi päätoimisilla opinnoillaan osoittaa, ettei hänen yritystoimintansa tai oma työnsä ole esteenä kokoaikatyön vastaanottamiselle

Lisäksi edellytetään, että henkilö hakee kokoaikatyötä.

Työryhmä korostaa, että jatkovalmistelun yhteydessä tulee pyrkiä varmistamaan soveltamiskäytännön yhdenmukaisuus.

Työttömyysturvaan ehdotetut tarkistukset laajentavat yrittäjien ja maatalousyrittäjien oikeutta päästä työttömyysturvan piiriin. Vuositasolla kyseeseen tulevia henkilöitä on kuitenkin hyvin rajoitetusti ja siten tästä aiheutuvat vuositason menonlisäykset ovat vähäisiä.

5.2 Osaomistajamaksu

Työryhmä toteaa, että

Erikseen tulee selvittää yrittäjien ja osaomistajien osallistumista työttömyysajalta kertyvien muiden etuuksien kuin työttömyysturvaetuuksien rahoitukseen eläkeuudistuksesta johtuvien muutosten johdosta.

6. Perheen ja työelämän yhteensovittamiseen liittyvät ehdotukset

6.1 Sairaalan lapsen hoitajan palkan verovähennysoikeuden laajentaminen myös yrittäjän lapselle palkattuun hoitajaan

Työryhmä ehdottaa, että

selvitetään tarve ja mahdollisuus muuttaa yrittäjän sairaalan lapsen hoitamisesta aiheutuneiden kustannusten verokohtelua.

6.2 Osittainen hoitoraha

Työryhmä ehdottaa, että

yrittäjille myönnetyn osittaisen vanhempainrahan käytöstä saatavien kokemusten pohjalta selvitetään mahdollisuus laajentaa oikeus osittaiseen hoitorahaan myös yrittäjiin.

7. Aloittavan yrittäjän erityiskysymykset

Työryhmä ehdottaa, että

selvitetään mahdollisuus antaa aloittavalle yrittäjille mahdollisuus liittyä työttömyyskassaan ennen kuin työtulovaatimus täyttyy minimimaksulla. Työssäoloehdon täyttävä aika laskettaisiin kuitenkin vasta työtulorajan ylittävältä ajalta.

LIITE 1**Työryhmäluettelo****YEL-työtulon joustavuuden lisäämistä selvittäneen työryhmän muistio**

Helsinki : Sosiaali- ja terveysministeriö, 2003. - 56 S.

ISBN 952-00-1278-8

20.12.2002. - Pj. Tarmo Pukkila.

Maatalousyrittäjien eläkelain soveltamisalaa ja Myel-työtulon käyttöä selvittäneen (MYEL) työryhmän muistio

Helsinki : Sosiaali- ja terveysministeriö, 2001. - 68 s.

ISBN 952-00-0987-6

1.6.2001. - Pj. Tarmo Pukkila.

YEL-järjestelmän muutostarpeita ja YEL-työtulon käyttämistä yrittäjien sairausvakuutuslain mukaisen päivärahan perusteena selvittäneen (YEL) työryhmän muistio

Helsinki : Sosiaali- ja terveysministeriö, 2001. - 78 s.

ISBN 952-00-0986-8

1.6.2001. - Pj. Tarmo Pukkila.

Yrittäjien työttömyysturvatyöryhmän muistio

Hki : Sosiaali- ja terveysministeriö, 1991. - 63 s.

ISBN -

31.12.91. - Pj. Matti Toiviainen.

Pääomatulojen ja varallisuuden vaikutuksia sosiaaliturvaan selvittäneen työryhmän muistio

Helsinki : Sosiaali- ja terveysministeriö, 1997

ISBN 952-00-0402-5

9.1.1998. - Pj. Kari Välimäki.

Yrittäjämaksutyöryhmä 1996 muistio

Helsinki : Sosiaali- ja terveysministeriö, 1997

ISBN 952-00-0343-6

30.5.1997. - Pj. Tuulikki Haikarainen

Yrittäjien ansioturvatyöryhmän muistio

Helsinki : Sosiaali- ja terveysministeriö, 1994. - 149 s.

ISBN 951-47-9356-0

3.5.1994. - Pj. Matti Toiviainen

LIITE 2

YRITTÄJIEN SOSIAALITURVAN KEHITTÄMISEN PÄÄPIIRTEET

- 1963 Sairausvakuutuslaki
- 1969 Yrittäjien eläkelaki YEL
Maatalousyrittäjien eläkelaki MYEL
- Yrittäjille ansioperusteinen vanhuus-, työkyvyttömyys- ja perhe-eläke. Alussa erikseen määriteltä vähimmäiseläke.
 - Eläketurva on seurannut palkansaajien eläketurvan kehitystä eläke-etuuksien osalta.
 - Vakuuttamisvelvollisuutta ja vakuutuksen piiriin kuulumista koskevat säännöt (ml. vakuutusmaksu) tarkistettu aika ajoin.
- 1972 Kansanterveyslaki
- Yrittäjien työttömyysturva*
- 602/1984 Oikeus työttömyysturvaan tarveharkintaisena peruspäivärahana
- 1367/1990: Uusi yritystoiminnassa työllistymistä koskeva määrittely. Henkilön katsotaan työllistyvän omassa, puolisonsa tai vanhempiensa yrityksessä, jos hänen työmääränsä yrityksessä tai omassa työssä on niin suuri, että se on esteenä kokoaikaisen työn vastaanottamiselle. Yrityksenä pidetään myös maatalousyrittäjä.
- 665/1993 Uusi yritystoiminnassa työllistymistä koskeva määrittely. Lisättiin mm. palkansaajaan rinnastettava yrittäjä, yritystoiminnan kausiluonteisuus ja sivutoimisuus.
- 1541/1993 Peruspäivärahan myöntämisen edellytykset muuttuivat, samalla luotiin työmarkkinatukijärjestelmä. Yrittäjille oikeus tarveharkintaiseen työmarkkinatukeen.
- 1317/1994 *Yrittäjäkassajärjestelmä*, yrittäjien perus- ja ansiopäiväraha, myyntivoiton jaksoitus. Voimassa vuodesta 1995.
- 1290/2003 Yritystoiminnan sivutoimiseksi osoittamisen tarkennus (10 kuukautta kestänyt työskentely kolmannen palveluksessa), satunnaisen päätoimisen työskentelyn määrittely.
- Muut*
- 2002 YEL- ja MYEL-työtulo sairausvakuutuksen päivärahan pohjaksi 1.7.2001 lukien ja maksun pohjaksi vuoden 2003 alusta.
- 2005 YEL-, MYEL-työtuloon joustomahdollisuus

Sosiaali- ja terveysministeriön valmistelemat luonnokset pykäliksi ehdotuskohtiin 7.2.1 (Työterveyshuolto) ja 7.2.2 (Sairausvakuutus)

1)

He eduskunnalle sairausvakuutuksen rahoitusta koskevan lainsäädännön muuttamiseksi annetun hallituksen esityksen (68/2005) täydentämisestä

EHDOTUKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Hallitus on antanut kevätistuntokaudella eduskunnalle vuoden 2006 talousarvioesitykseen liittyen hallituksen esityksen sairausvakuutuksen rahoitusta koskevan lainsäädännön muuttamiseksi (68/2005). Eduskunnalle annettua hallituksen esitystä ehdotetaan *täydennettäväksi yrittäjien omavastuuajan korvaamista ja korvaamisen rahoitusta koskevilla säännöksillä, yrittäjien työterveyshuollon laajentamista kattamaan myös sairaanhoidon ja muun terveydenhuollon ja laajennuksen rahoitusta koskevilla säännöksillä sekä ehkäisevän työterveyshuollon korvausprosentin korottamista koskevilla säännöksillä. Täydennysehdotus on tarkoitettu käsiteltäväksi...*

LAKIEHDOTUKSET

1. Laki sairausvakuutuslain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

(he 68/2005 johtolause

kumotaan 21 päivänä joulukuuta 2004 annetun sairausvakuutuslain (1224/2004) 19 luvun 7 §:n 3 momentti,

muutetaan 11 luvun 2 §, 18 luku ja 19 luvun 7 §:n otsikko ja 1 momentti, sellaisena kuin niistä on 18 luku osaksi laissa 155/2005, sekä

lisätään 19 luvun 3 §:ään uusi 2 momentti ja 20 lukuun uusi 6 § seuraavasti:)

Uusi:

muutetaan 13 luvun 2 §, 5 § ja 6 §:n 4 momentti sekä 18 luku, sellaisena kuin niistä 18 luku on osaksi laissa 155/2005, sekä

lisätään 8 luvun 7 §:ään uusi 2 momentti, jolloin nykyinen 2 ja 3 momentti siirtyvät 3 ja 4 momentiksi seuraavasti:

8 luku

Sairauspäiväraha

7 §

Omavastuuaja

Sen estämättä, mitä edellä 1 momentissa säädetään, vakuutetulle, jolla on työkyvyttömyyden alkaessa voimassa yrittäjien eläkelaisissa tarkoitettua eläketurvaa koskeva va-

kuutus, maksetaan yrittäjien eläkelaisissa tarkoitetun työtulon perusteella sairauspäivärahaa työkyvyttömyyden ajalta lukuun ottamatta työkyvyttömyyden alkamispäivää ja kolmea sitä lähinnä seuraavaa arkipäivää 1 momentin mukaisen omavastuuajan päättymiseen asti.

IV Osa

Työterveyshuolto ja vuosilomakustannuskorvaus

13 luku

Työterveyshuoltoa koskevat korvaukset

2 §

Yrittäjän ja muun omaa työtään tekevän oikeus työterveyshuollon korvaukseen

Työterveyshuoltolain 3 §:n 1 momentin 6 kohdassa tarkoitetulla yrittäjällä ja muulla omaa työtään tekevällä, joka on järjestänyt itselleen edellä 1 §:ssä tarkoitettua työnantajanelvollisuudeksi säädettyä tai määrättyä työterveyshuoltoa, on oikeus saada korvausta tästä toiminnasta aiheutuneista tarpeellisista ja kohtuullisista kustannuksista.

Jos yrittäjä on 1 momentissa tarkoitetun työterveyshuollon lisäksi järjestänyt itselleen sairaanhoitoa ja muuta terveydenhuoltoa, hänellä oikeus on saada korvausta tästä toiminnasta aiheutuneista tarpeellisista ja kohtuullisista kustannuksista.

Yrittäjän ja muun omaa työtään tekevän itselleen järjestämän työterveyshuollon sekä sairaanhoidon ja muun terveydenhuollon korvaamisessa (sekä kustannusten ja toiminnan seuraamisessa ???) noudatetaan soveltuvien osin mitä tässä laissa säädetään työterveyshuollon korvaamisesta työnantajalle.

Jos yrittäjä on myös työnantaja, ja hän esittää 1 ja 2 momenteissa tarkoitetut kustannuksensa työntekijöittensä kustannusten yhteydessä, sovelletaan häneen, mitä tässä laissa säädetään työterveyshuollon korvaamisesta työnantajalle.

5 §

Työterveyshuollon kustannuksista maksettava korvaus

Työnantajalle, yrittäjälle ja muulle omaa työtään tekevälle työterveyshuollon järjestämisestä aiheutuneista 1 §:n 1 momentissa tarkoitetuista kustannuksista korvataan 60 prosenttia ja 1 §:n 2 momentissa tarkoitetuista kustannuksista 50 prosenttia.

Työnantajalle maksettava korvaus määräytyy enintään työntekijäkohtaisen laskennallisen enimmäismäärän mukaan. Yrittäjälle ja muulle omaa työtään tekevälle maksettava korvaus määräytyy enintään vuotuisen laskennallisen enimmäismäärän mukaan.

6 §

Laskennallisen enimmäismäärän vahvistaminen

Korvauksen enimmäismäärässä voidaan ottaa korottavana tekijänä huomioon työpaikan kokoon sekä työterveyshuoltotoiminnan aloittamiseen, työterveysaseman perustamiseen tai työterveyshuollon sisällön muuttamiseen liittyvä erityinen syy (*poist.*). Valtioneuvoston asetuksella voidaan tarkemmin säätää korvauksen enimmäismäärää korottavista tekijöistä.

VI OSA SAIRAUSVAKUUTUKSEN RAHOITUS

18 luku Sairausvakuutusrahasto ja vakuutusmaksut

12 § Työnantajien sekä palkansaajien ja yrittäjien rahoitusosuus

Työnantajien suorittaman sairausvakuutusmaksun sekä palkka- ja työtulon perusteella perittävän sairausvakuutuksen päivärahamaksun tuotoilla rahoitetaan 11 §:ssä tarkoitettua työtulovakuutuksen kulut, joista on vähennetty 13 §:ssä tarkoitettulla valtion osuudella ja yrittäjien lisärahoitusosuudella rahoitettavat kulut.

Lain voimaantullessa 1 momentissa tarkoitetuista kuluista rahoitetaan työnantajan sairausvakuutusmaksulla 73 prosenttia ja sairausvakuutuksen päivärahamaksulla 27 prosenttia.

13 § Valtion rahoitusosuus ja yrittäjien lisärahoitusosuus

Valtion varoista rahoitetaan kulut, jotka aiheutuvat sellaisen 11 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaisen päivärahan tai kuntoutusrahan maksamisesta, joka on enintään 11 luvun 7 §:ssä tarkoitetun vähimmäismäärän suuruinen tai, kun on kysymyksessä kuntoutusrahain 17 tai 17 a §:ssä tarkoitetusta kuntoutusrahasta, enintään viimeksi mainituissa pykälissä tarkoitetun vähimmäismäärän suuruinen. Valtion varoista ei kuitenkaan rahoiteta niitä sairauspäivärahoja ja kuntoutusrahoja, jotka ovat enintään vähimmäismäärän suuruisia 12 luvun tai kuntoutusrahain 18 §:n mukaisen yhteensovituksen vuoksi. *Lisäksi valtion varoista rahoitetaan kulut, jotka aiheutuvat 13 luvun 2 §:n 2 momentissa tarkoitettua sairaanhoidon ja muun terveydenhuollon korvaamisesta yrittäjälle (ja muulle omaa työtään tekeväälle??).*

Kulut, jotka aiheutuvat 8 luvun 7 §:n 2 momentin perusteella maksettavasta sairauspäivärahasta, rahoitetaan yrittäjien eläkelaisissa tarkoitetun työtulon perusteella perittävän päivärahamaksun tuotoilla (yrittäjien lisärahoitusosuus).

21 § Sairausvakuutuksen päivärahamaksu Sairausvakuutuksen päivärahamaksu on lain voimaantullessa 0,77 prosenttia palkkatulosta, työtulosta ja muusta 15—18 §:ssä tarkoitetusta päivärahamaksun maksuperusteesta.

Jos vakuutettu on velvollinen ottamaan yrittäjien eläkelaisissa tarkoitetun vakuutuksen ja hänen päivärahamaksunsa määräytyy sanotun lain mukaisen työtulon mukaan, lain voimaantullessa häneltä peritään tästä työtulosta sen lisäksi, mitä 1 momentissa sääde-

tään, yrittäjien lisärahoitusosuutena sairausvakuutuksen päivärahamaksua 0,25 prosenttia.

24 §

Sairausvakuutuksen päivärahamaksun ja työnantajan sairausvakuutusmaksun tarkistaminen

Sairausvakuutuksen päivärahamaksun ja työnantajan sairausvakuutusmaksun maksuprosenttia tarkistetaan siten, että maksujen tuotoilla ja valtion rahoitusosuudella voidaan kattaa 11 §:ssä tarkoitettut työtulovakuutuksen kulut. Ensimmäisen vuoden jälkeen kulujen muutokset rahoitetaan siten, että valtion rahoitusosuuden vähentämisen jälkeen tarvittavat maksujen muutokset jakautuvat tasan päivärahamaksun ja työnantajan sairausvakuutusmaksun kesken. Maksuprosenttia tarkistetaan kahden desimaalin tarkkuudella. *Sen estämättä, mitä 1 momentissa säädetään, yrittäjän sairausvakuutuksen päivärahamaksua tarkistetaan siten, että yrittäjän lisärahoitusosuuden tuotolla voidaan kattaa se osa 11 §:ssä tarkoitettusta työtulovakuutuksen kulusta, joka muodostuu 8 luvun 7 §:n 2 momentissa tarkoitettusta päivärahamenosta.*

Valtioneuvoston asetuksella vahvistetaan vuosittain ennen marraskuun 23 päivää seuraavana vuonna sovellettava sairausvakuutuksen päivärahamaksun ja työnantajan sairausvakuutusmaksun maksuprosentti.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä tammikuuta 2006.

Tätä lakia sovelletaan ensimmäisen kerran vuodelta 2006 suoritettavaan sairausvakuutuksen sairaanhoitomaksuun ja päivärahamaksuun. Ennakonpidätys tehdään kuitenkin tämän lain voimaan tullessa voimassa olevan vakuutetun sairausvakuutusmaksun perusteella siihen saakka, kunnes vuoden 2006 ennakonpidätysperusteet tulevat voimaan.

Tätä lakia sovelletaan 1 päivänä tammikuuta 2006 ja sen jälkeen maksettavan palkan perusteella suoritettavaan työnantajan sairausvakuutusmaksuun.

Tämän lain 8 luvun 7 §:n 2 momenttia sovelletaan työkyvyttömyyteen, joka on alkanut lain voimaantulon jälkeen.

Sen estämättä, mitä tämän lain 11 luvun 2 §:ssä säädetään, päivärahaetuuden perusteena olevaan työtuloon sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa ollutta säännöstä, kun työkyvyttömyys tai oikeus etuuteen alkaa ennen 1 päivää tammikuuta 2008.

Ennen tämän lain voimaantumista voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

2) Laki työterveyshuoltolain muuttamisesta

lisätään 21 päivänä joulukuuta 2001 annettuun työterveyshuoltolakiin (1383/2001) uusi 14 §:n 2 momentti seuraavasti:

14 §

Muut terveydenhuollon palvelut

Yrittäjät ja muut omaa työtään tekevät voivat järjestää itselleen 12 §:ssä tarkoitettujen palvelujen lisäksi 1 momentissa tarkoitettuja sairaanhoito- ja muita terveydenhuolto-palveluja.

Yksityiskohtaiset perustelut:

Nykyisen työterveyshuoltolain (1383/2001) ja sairausvakuutuslain (364/1993) mukaan yrittäjällä ja muulla omaa työtä tekevällä on mahdollista järjestää itselleen lakisääteiset ehkäisevät työterveyshuoltopalvelut ja saada niistä korvausta työterveyshuollon kustannuksina edellyttäen, että yrittäjä ja muu omaa työtään tekevä on sopinut ehkäisevän työterveyshuollon järjestämisestä itselleen ja että työterveyshuolto on toteutettu hyvän työterveyshuoltokäytännön mukaisesti. Nykyisen lainsäädännön mukaan yrittäjällä ja muulla omaa työtä tekevällä ei kuitenkaan ole mahdollista sisällyttää itselleen työterveyshuoltoon sairaanhoitoa ja eikä saada siitä korvausta työterveyshuollon kustannuksina. Yrittäjien ja muiden omaa työtä tekevien työterveyshuoltoa ehdotetaan parannettavaksi lisäämällä työterveyshuoltolain 14 §:ää uusi 2 momentti, jonka mukaan yrittäjillä ja muilla omaa työtä tekevillä olisi mahdollisuus järjestää itselleen sairaanhoitoa ja muita terveydenhuollon palveluita osana työterveyshuoltoa. Muutos liittyisi ehdotettuun sairausvakuutuslain muutokseen, jonka mukaan yrittäjällä ja muulla omaa työtään tekevällä olisi oikeus saada ehkäisevän työterveyshuollon lisäksi toteutetusta sairaanhoidosta sairausvakuutuslain mukaiset korvaukset samoin periaattein ja rajauksin kuin työnantajalla, joka järjestää pakollisen ehkäisevän työterveyshuollon ohella työntekijöilleen myös sairaanhoidon palveluja.

Ehdotetussa säännöksessä työterveyshuollon yhteydessä järjestetyllä sairaanhoidolla tarkoitettaisiin samaa kuin työnantajien osalta eli kyseeseen tulisivat yleislääkäritasoinen avosairaanhoito sekä erikoislääkäritasoinen toiminta siltä osin kuin se perustuisi työpaikan työterveyslääkärin arvioon selvitettäessä yrittäjän tai muun omaa työtä tekevän työkykyä ja hoitomahdollisuuksia.

SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖN TYÖRYHMÄMUISTIOITA
SOCIAL- OCH HÄLSOVÅRDSMINISTERIETS PROMEMORIOR
WORKING GROUP MEMORANDUMS OF THE MINISTRY OF SOCIAL AFFAIRS AND HEALTH
ISSN 1237-0606

- 2005: 1 Yksityisten sosiaali- ja terveydenhuollon tuottajien rekisterin toteuttamista ohjanneen työryhmän muistio. Osat 1 ja 2.
ISBN 952-00-1632-5 (nid.)
ISBN 952-00-1633-3 (PDF)
- 2 Kansallisen terveydenhuollon hankkeen seurantaryhmän raportti sosiaali- ja terveysministeriölle vuoden 2004 toiminnasta.
ISBN 952-00-1646-5 (nid.)
ISBN 952-00-1647-3 (PDF)
- 3 Kari Reijula. Sairaaloiden kunto ja ilmanvaihto. Selvityshenkilön raportti.
ISBN 952-00-1648-1 (nid.)
ISBN 952-00-1649-X (PDF)
- 4 Jukka Mattila, Marjukka Mäkelä. Tutkimustoiminta terveyskeskuksissa. Nykytila ja tulevaisuus. Selvityshenkilöiden raportti.
ISBN 952-00-1634-1 (nid.)
ISBN 952-00-1635-X (PDF)
- 5 Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan tuottavuusohjelma.
ISBN 952-00-1687-2 (nid.)
ISBN 952-00-1688-0 (PDF)
- 6 Opiskelijaterveydenhuollon tavoitteiden ja sisällön kehittämistyöryhmän muistio.
ISBN 952-00-1695-3 (nid.)
ISBN 952-00-1696-1 (PDF)
- 7 Työryhmän ehdotus naisten ja miesten samapalkkaisuutta edistäväksi ohjelmaksi.
ISBN 952-00-1709-7 (nid.)
ISBN 952-00-1710-0 (PDF)
- 8 Talousvesilaboratorioiden akkreditointia käsittelevän työryhmän muistio. (Ainoastaan verkossa www.stm.fi)
ISBN 952-00-1731-3 (PDF)
- 9 Ravintolat savuttomiksi.
ISBN 952-00-1732-1 (nid.)
ISBN 952-00-1733-X (PDF)
- 10 Valtion korvaus terveydenhuollon toimintayksiköille tutkimukseen ja koulutukseen. Järjestelmän ja rahoituksen kehittäminen.
ISBN 952-00-1738-0 (nid.)
ISBN 952-00-1739-9 (PDF)
- 11 Suomen kansallinen eläkestrategiaraportti 2005.
ISBN 952-00-1754-2 (nid.)
ISBN 952-00-1755-0 (PDF)
- 11eng Finland's National Pension Strategy Report 2005.
ISBN 952-00-1756-9 (print)
ISBN 952-00-1757-7 (PDF)
- 12 Yrittäjien sosiaaliturva 2004 –työryhmän raportti.
ISBN 952-00-1762-3 (nid.)
ISBN 952-00-1763-1 (PDF)